

ZA BOLJE SVJEDOČENJE EVANĐELJA

**ZBORNIK RADOVA
PRVOG REDOVNIČKOG TJEDNA**

Zagreb, 4—6. IX 1973.

ZA BOLJE SVJEDOČENJE EVANĐELJA
Zbornik radova I. redovničkog tjedna

ZA BOLJE SVJEDOČENJE EVANĐELJA

Dopuštenjem crkvenih vlasti

Odgovara: Nikola Mate Roščić, Miškinina 31, Zagreb

Uredili: s. Dolores Bilandžija, s. Iva Čulina, o. Jakov Mamić, o. Ljudevit Maračić, o. Zdravko Slišković i s. Mariangela Žigrić

Z A B O L J E S V J E D O Ć E N J E E V A N Đ E L J A

Zbornik radova I. redovničkog tjedna
(Zagreb, 4. do 6. IX 1973.)

Priredio: Ljudevit Maračić

Zagreb, 1974.

Vijeće viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji
Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije

Tisak: Grafički zavod Hrvatske, Zagreb

P R E D G O V O R

Vijeće viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji (kratica: VVRPJ) i Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije (kratica: UVRPJ), nastali prema koncilskim smjernicama, djeluju kod nas već pet punih godina. Dekret »Perfectae caritatis« u 23. broju toplo preporuča osnivanje takvih organizama: »Treba podupirati konferencije ili vijeća viših poglavara koje ustanovi Sveta Stolica. One mogu mnogo pridonijeti tome da pojedine ustanove potpunije ostvare svoje ciljeve, da dode do što uspješnije zajedničke suradnje na dobro Crkve i da se na određenom području pravilnije raspolože evanđeoski radnici te da se rasprave zajednički redovnički poslovi.«

Svjesni tih očekivanja i obveza, Vijeće i Unija kod nas već dulje vrijeme rade na ciljevima koje postavlja Koncil, a to je u prvom redu uspješnija zajednička suradnja svih naših redovničkih instituta i raspravljanje zajedničkih redovničkih problema. Sve do pred nepune dvije godine taj se posao obavljao odvojeno. Unija je priredivala razne seminare, u prvom redu zimsku katehetsku školu, zajedničke duhovne vježbe, a posebno je zaslužna za osnivanje vjerske škole »Marianum«. Vijeće je pak počelo organizirati savjetovanja za redovničke odgojitelje i pokrenulo je stručnu izdavačku djelatnost.

Krajem 1972. predstavnici Vijeća i Unije zaključili su da se mnogo toga može zajednički organizirati i prirediti. Već je drugo savjetovanje redovničkih odgojitelja prošireno i na redovničke odgojiteljice, prihvaćen je zajednički plan izdavačke djelatnosti, organizirani su prisniji međusobni kontakti, osobito između Vijeća Unije i Tajništva Vijeća.

Na jednom takvom zajedničkom sastanku u studenome 1972. godine izrađen je plan velikog skupa koji bi privukao što šire slojeve naših redovnika i redovnica. Svi dotadašnji sastanci i seminari okupljali su neke specijalizirane skupine: poglavare, odgojitelje, katehistice. Taj veliki skup, koji je prvo bio zamišljen kao veliki simpozij o redovništvu, zamišljen je za sve naše redovnike i redovnice, za bazu.

Naše redovništvo je dosad ostajalo nekako po strani. Pojedinačni napor i poneke zajednice ostajali su često samo velikodušni pokušaj i dokaz da ima mnogo dobre volje. Redovnici i redovnice kao da nisu bili svjesni i svoje brojčane dimenzije: oko tri tisuće redovnika i osam tisuća redovnica stajalo je nekako po strani. Otvorila se vizija silne uloge koju bi

naši redovnici i redovnice mogli odigrati na korist naše Crkve i u našoj Crkvi.

Vijeće i Unija su dobro znali da odgovornost za takvo stanje leži u velikoj mjeri i na njima. Zato su odlučili bar na taj način pružiti mogućnost osvješćenja naših redovnika i redovnica i priliku da tako mnogo više rade ne samo za svoje zajednice nego za čitavu našu Crkvu i u našoj Crkvi, da nađu svoje mjesto i ostvare svoju ulogu u Crkvi, a ne da ostanu nekako na njezinoj periferiji.

12. veljače 1973. jedna uža skupina redovnika i redovnica priredila je program. Na okupu su bili: o. Hadrijan Borak, o. Nikola Rošić, o Jerko Fućak, o. Nedjeljko Slišković, o. Ljudevit Maračić, s. Fides Vidaković, s. Anastazija Trobentar i s. Dolores Bilandžija. Ta je skupina, uvidjevši poseban problem u nedostatku teologije redovništva, posebno našeg redovništva, zamislila široku temu koja bi obuhvatila sve ono što spada u okvir teologije redovništva. Simpozij je nazvan Redovničkim tjednom i dogovoren je da se organizira u ranu jesen 1973. s nakanom da postane tradicionalnim.

Program je razrađen za tri dana. Prvog su dana odabrana predavanja biblijsko-povijesnog karaktera. Središnji dio ostavljen je za drugi dan: zamišljeno je da predavanja budu posvećena trima velikim dimenzijama teologije redovništva, a to su kristologija, eklezijalnost i eshatologija. Treći dan imao je razraditi teologiju zavjeta. Na istom sastanku napravljen je širi izbor predavača, a Tajništvu VVRPJ ostavljeno je da uspostavi vezu s njima i da bude koordinator, odnosno organizator ovog Redovničkog tjedna.

Nevidljivi, ali intenzivan rad na pripravi Tjedna trajao je više mjeseci. Većina predviđenih predavača brzo je i rado prihvatile ponudene teme, a od nekih predavanja trebalo je odustati. Priprave su završene na vrijeme i Redovnički tjedan otvoren je prema unaprijed predviđenom planu.

Broj prijavljenih sudionika nadmašio je očekivanja i mogućnosti. Do određenog roka (1. IX. 1973.) prijavilo je svoje sudjelovanje 260 redovnika i 430 redovnica, u svemu 690 sudionika. Razumljivo da se taj broj povećao dolaskom mnogih neprijavljenih, pa se računa da je u svemu prisustvovalo oko 800 redovnika i redovnica. Kod redovnica najviše je bilo prijavljeno iz Hrvatske provincije sv. Križa (57), a kod redovnika najbrojniji su bili hrvatski isusovci (43).

Tajništvo je kao goste pozvalo sve naše biskupe, ali zbog zauzetosti i zaposlenosti odazvao se malen broj. Tokom Tjedna stalno su prisustvovali mons. Mijo Škvorc, pomoćni biskup zagrebački, i mons. Nikola Prela, pomoćni biskup skopsko-prizrenski. Prvog dana sudjelovao je i mons. Josip Lach, pomoćni biskup zagrebački, dok je mons. Franjo Kučarić, zagrebački nadbiskup, prisustvovao jutarnjem dijelu programa drugog i trećeg dana. Od posebnih gostiju posebno izdvajamo o. Karla Balića, franjevca i poznatog mariologa, te pravoslavnog igumana iz Makedonije o. Serafima Srebrenovskog, narodnog misionara za sjedenje.

U pripravi i u radu Redovničkog tjedna posebnu je ulogu odigrala Radna skupina redovničkih odgojitelja i odgojiteljica, koja je ponijela glavni teret organizacije rada u skupinama, kao i funkcionalnog odvijanja liturgijskog dijela programa. Bez pomoći brojnih redovnica i redovnika ne bi bilo moguće brzo i efikasno funkcioniranje raznih službi i usluga. I konačno, posebno treba izdvojiti gostoljubivost domaćina koji su spremno i svesrdno podržali ovu ideju i njezino ostvarenje.

Dajući u javnost ovaj zbornik radova I. redovničkog tjedna organizator zahvaljuje svima onima koji su izravno svojim angažmanom, ili neizravno svojim sudjelovanjem pridonijeli uspjehu ovog Tjedna.

Ljudevit Maračić

ORGANIZACIJA RADA PRIJE I ZA VRIJEME REDOVNIČKOG TJEDNA

I. PRIJE TJEDNA

Suočeni s činjenicom velikog broja prijavljenih sudionika Redovničkog tjedna, sazvali smo sastanak Radne grupe redovničkih odgojitelja i odgojiteljica da bismo, upoznavši svrhu Tjedna i način rada po grupama, što bolje iskoristili vrijeme koje nam je predstojalo i rasporedili sudionike na male skupine putem kojih će se odvijati konkretni dio Tjedna. Taj je sastanak bio održan 3. rujna 1937. u samostanu oo. karmelićana u Remetama. Prisustvovalo mu je petnaest (15) članova Radne grupe.

Na samom početku sastanka izabrali smo za voditelja rada o. Josipa Baričevića i za zapisničara s. Ivu Čulina. Potom je predložen dnevni red:

1. Rad po grupama na Redovničkom tjednu
2. Uloga Radne grupe odgojitelja(-ica).

1. Teoretski krikaz rada po grupama (dinamike grupe), kako se danas provodi na seminarima i sastancima, dao je o. Bernardin Škunca.

a) Grupna dinamika se danas primjenjuje na najširem planu. Kod nas ta metoda nije dosta uhodana. Manjkaju nam vrijedni animatori. Uspjeh sastanka ovisi gotovo više o animatoru nego o predavaču. Dobro bi bilo organizirati studijske tečajeve za animatore.

b) Opasnost je u masovnosti naših sastanaka. Postoji opasnost da nam sastanci prijeđu u neku vrstu trijumfalizma. Masovnost može biti uzrok razvodnjavanju. Ne ide se u dubinu, već u širinu. Velike skupove treba prožeti grupnom dinamikom.

c) Metoda rada seminarja, savjetovanja, tjedna, nije škola, ni studijski tečaj. Grupa mora imati svog animatora i zapisničara. Animator ne mora biti stručnjak u održanom predavanju. On vodi dotičnu grupu da se dođe do korisnih zaključaka za samu grupu. Dobro bi bilo imenovati osobu koja će promatrati učesnike i animatora, a da ne sudjeluje u diskusiji, te će na kraju dati svoje primjedbe.

Nakon tih kratkih uputa, prešlo se na samu organizaciju Tjedna.

Konstatacije i dileme

Svi smo bili svjesni velikog broja ljudi na Tjednu; uvidjeli smo također kako će teško biti podijeliti ih u grupe i efektivno raditi. Rad po grupama osobito je previđen i oštećen, jer je za to predviđen samo jedan dan, u šest prostorija. Poteškoća je i u tome što je program Tjedna već izdan i nemoguće je bilo što bitnije izmijeniti.

O. Leonard Oreč, primjetivši velike poteškoće u praktičnoj izvedbi Tjedna, kao i prenatrpanost predavanjima, pokušao je razjasniti za čim se išlo organiziranjem Redovničkog tjedna: da redovnici i redovnice dobiju zaokruženi uvid u teologiju redovništva.

U Radnoj grupi stvorena je atmosfera koja je nagnjala da se pod svaku cijenu mora raditi po grupama. Kada se mislilo na stvarnost, problem je postajao sve teži: mnoštvo ljudi, mali broj prostorija, nedostatak stručnih animatora itd. Naglašeno je da predviđena podjela u šest grupa ne vodi do uspjeha. Treba organizirati što više radnih grupa s maksimumom od 25 članova, pa i to je previše. Grupe treba organizirati na načelu spontanosti, ali nikako bez predložene teme jer smo ograničeni vremenom. Tu se radi o radnoj grupi s određenim zadatkom.

Predložilo se da bi se treći dan, tj. 6. IX., također radilo po grupama, bar jedan sat, i to prije plenarne sjednice. Uredilo bi se tako da bi predavanje o. Miljenka Belića o zavjetu siromaštva počelo pola sata ranije nego je predviđeno. Nakon opširne rasprave i različitih mišljenja o načinu organizacije rada po grupama izrađena su tri prijedloga:

1. Ostati pri objavljenom programu. Drugi dan raditi po grupama. Organizirati bar 15—20 grupa. Treći dan iznijeti rezultate rada po skupinama u plenarnoj sjednici. Voditelji rada moraju nastojati da svatko dođe do riječi. U grupi bi bilo maksimalno 25 ljudi. Donijeti neke rezolucije. Po mogućnosti da predavači dođu na plenum.

2. Raditi u 6—8 grupe prema temama u programu. Donijeti neke rezolucije, formulirati pitanja za predavače. Sve to treći dan iznijeti u plenumu.

3. Samo razgovor s predavačem bez animatora. Također bi se donijele neke rezolucije.

Pošto je prihvaćen prvi prijedlog, odlučeno je da se 5. IX. sastanemo u velikoj dvorani, gdje će se objaviti prostorije za rad po skupinama prema okvirnim temama. Veće grupe bit će podijeljene na manje. Predmijet je se 15—20 grupa.

Okvirne teme prema kojima su podijeljene radne grupe:

1. Biblijski temelji redovništva
2. Redovništvo kroz vjekove
3. Novi oblici i pokušaji obnove
4. Sekularni instituti danas
5. Kristološka dimenzija redovništva
6. Crkvenost redovništva
7. Zavjeti.

I opet se nastojalo naglasiti kako je uloga animatora da se usmjeri na grupu, da usmjeri diskusiju na ono što u ljudima živi, a po mogućnosti da se drži okvirne teme. Treba nastojati također da se dođe do nekih konkretnih prijedloga za rad u redovništvu kod nas.

Za animatore se predlažu:

1. o. Bernardin Škunca
2. o. Vladimir Vasilj
3. s. Renata Mrvelj
4. o. Štefan Balažić
5. o. Jakov Mamić

6. o. Josip Baričević
7. s. Mariangela Žigrić
8. s. Iva Čulinia
9. o. Zdravko Slišković
10. o. Emanuel Hoško
11. o. Vlatko Badurina
12. o. Josip Kukuljan
13. o. Stanko Weissgerber
14. gđica Maca Orač
15. s. Ancila Presečki
16. s. Angelina Samardžija
17. s. Blaženka Perković
18. s. Rastislava Ralbovsky.

Smatralo se također potrebnim da se animatori u međuvremenu sastanu, da iznesu svoje poteškoće i prijedloge. Da bi se i to ostvarilo, izabrani su sa zadatkom da okupljaju animatore i izvlače korisne pouke za bolji rad animatora i radnih grupa:

- o. Josip Baričević
- o. Bernardin Škunca
- s. Iva Čulinia
- o. Vladimir Vasilj.

Za osiguranje prostorija bili su zaduženi:

- o. Vladimir Vasilj
- s. Iva Čulinia.

Uglavilo se također da će diskusije koje budu slijedile neposredno nakon predavanja voditi:

4. rujna o. Leonard Oreč
5. rujna o. Štefan Balažić
6. rujna o. Jakov Mamić.

Voditelj plenarne sjednice: o. Josip Baričević

Istog dana određena je i jedna mješovita grupa, sastavljena od braće Slovenaca i Hrvata, koja će se brinuti za liturgijsku stranu I. redovničkog tjedna.

II. ZA VRIJEME TJEDNA

Kao što se moglo vidjeti iz I. dijela osvrta na ono što je prethodilo Tjednu, posebna je pažnja bila posvećena što djelotvornijem radu u grupama.

a) Grupe su oblikovane na temelju sedam okvirnih tema. Sve grupe, osim 1., 4. i 5. imale su svoje podgrupe.

Konkretno to je izgledalo ovako:

- Biblijski temelj redovništva: tri grupe
- Novi oblici i pokušaji obnove: četiri grupe
- Crkvenost redovništva: dvije grupe
- Zavjeti: pet grupe
- Redovništvo kroz vjekove: jedna grupa
- Sekularni instituti danas: jedna grupa

— Kristološka dimenzija redovništva: jedna grupa.

Ukupno je, dakle, bilo 17 grupa, koje su radile od samog početka predviđenog rada u grupama.

Ovdje napominjemo da je formirana još jedna grupa od onih sudionika koji se odmah nisu uključili u dinamiku grupnog rada. Ta je grupa obrađivala temu redovničkog siromaštva. Prema podacima kojima raspolažemo, u grupnom radu sudjelovalo je oko 400 sudionika Tjedna.

b) Pošto je predavanje bilo završeno, voditelj pojedinih diskusija predavao je riječ sudionicima, koji su se svojim pitanjima ili doprinosom predavanju obraćali predavaču. Nakon toga pristupilo se radu u grupama. Tu se nastojalo, da se, koliko je moguće, a velik broj sudionika u pojedinim grupama nije bio mala zapreka tome, uoči praktična primjena predavanja, da se uvidi eventualni raskorak između predavanja i mentaliteta sudionika, teorije i života, da se primijete poteškoće u praksi i traže pravilna osvjetljenja tih problema.

Na kraju svog rada svaka je radna grupa odabrala po jednog izvjestitelja, koji je prenio kratak sumarij, načinjen od svih članova grupe, u obliku pitanja ili nekih pozitivnih rezultata do kojih su sudionici došli tijekom rada. Taj sumarij pročitan je na plenumu sudionika i predavača.

Kao što se moglo već uočiti, plenum je imao svrhu da »probavljen« predavanje iznese pred predavače, da priopći sudionicima drugih radnih grupa, kao i osobama koje nisu sudjelovale u radnim grupama, konkretnе rezultate dotične radne grupe i pitanja na koja su predavači dali odgovore, ispravili eventualno nepotpuno ili neispravno shvaćena predavanja i ukazali na put kojim treba krenuti naprijed. Istom zgodom upućena su mnoga pitanja predavačima od strane sudionika Tjedna, kao i neke primjedbe na organizaciju Tjedna i njegovu unutrašnju metodu rada, sve to neovisno od izvještaja pojedinih radnih grupa.

Euharistijska slavlja

Kao što je Euharistija znak saveza između Boga i ljudi, tako se htjelo da se i naše redovništvo, iako mnogovrsno, osjeti jedno najprije međusobno, a potom i s Kristom. Euharistijska slavlja prožimao je duh zajedništva, čiji je izraz bila radost molitve koja je znala ujediniti braću Slovence i Hrvate da svojim narodnim jezicima, a ipak zajedno, pjevaju, mole, sudjeluju, očituju jedinstvo u darovima, u Crkvi, u »kruhu života i kaležu spasenja«. To se moglo doživjeti zahvaljujući ljudima kojima je tu dužnost povjerilo Tajništvo VVRPJ-a, kao i onima koje su izabrale Radne grupe redovničkih odgojitelja i odgojiteljica Jugoslavije, a najviše, vjerojatno, zahvaljujući spontanosti i iskrenosti u kojoj smo otkrivali bijedu i bogatstvo svoga bića.

Valja napomenuti da su organizatori Redovničkog tjedna shvatili Euharistijsko slavlje kao sastavni dio Tjedna i da je na nj postavljeno veliko težište. Imajući pred očima tu napomenu, moramo reći da je bilo i nekih prigovora zbog ponekad loše organiziranog Euharistijskog slavlja, kao i odazova sudionika. Ipak, prema podacima kojima raspolažemo, velika većina bila je veoma zadovoljna i našla se u njemu, a o nedostacima valjat će voditi brigu pri organizaciji idućih skupova te vrste.

Nekoliko podataka!

- Euharistijsko slavlje održavalo se svaki dan u velikoj dvorani.
- Dva dana predsjedao mu je zagrebački nadbiskup dr Franjo Kuharić.
- U koncelebraciji je sudjelovalo prosječno oko 60 svećenika.
- U Euharistijskom slavlju sudjelovalo je prosječno oko 400—500 sudionika Tjedna.

Zaključak

Naši dojmovi su različiti, pa stoga i izvještaji. Nastojali smo da budemo objektivni, prenoseći činjenice i mišljenja, uzdržavajući se od subjektivnih komentara. Primjedbe sudionika Tjedna, radnih grupa, kao i voditelja radnih grupa koji su se sastali posljednjeg dana Tjedna da bi zajednički analizirali svoj rad u proteklim danima i izmijenili opće dojmove, priložene su ovom Zborniku.

III. PRIMJEDBE NA ORGANIZACIJU I RAD TJEDNA

Sastanak Radne grupe odgojitelja i odgojiteljica — Remete, 3. IX. 1973.

Ovogodišnji Redovnički tjedan bio je prenatrpan predavanjima. Dovoljna su 1—2 predavanja dnevno, a zatim treba raditi u manjim skupinama. Podjela u 6 grupa prema šest pripravljenih prostorija ne vodi do uspjeha.

Pri organiziranju ovakvih skupova treba voditi brigu o liturgijskom dijelu, jer improvizacija nije put koji će takvu skupinu ljudi dovesti do ploda.

Organizatorima se zamjerilo što su malo ili nikako kontaktirali sa članovima Radne grupe odgojitelja-ica u pogledu organizacije i praktične izvedbe Tjedna.

Sastanak animatora sa Šalate — 6. IX. 1973.

R a d u g r u p a m a

Jedino taj rad po grupama vodi k uspjehu. Omogućuje otvaranje svakog pojedinca, osobito sestara. Grupe treba da budu manje.

I grupe i organizacija Tjedna trpe od nestručnosti. Potrebni su stručni vode. Pojedinci su pokušali magičnim frazama zatvoriti diskusiju. Rad po grupama je neminovan. Treba uvesti ljudе u grupnu dinamiku. Animator mora poznavati svoju ulogu, jer to je preduvjet korisnog funkcioniranja grupe.

O r g a n i z a c i j a T j e d n a

Osjećaju se dvije tračnice: odozdo život, odozgo odlučivanje. Čitanje zapisnika bilo je predugo. Čitana su pitanja, ali i pozitivna ostvarenja. Za rezime bi trebalo drugo vrijeme. Rezultate grupe treba komunicirati.

Završetak Tjedna trebao je biti kraći. Tjedan je bio prenatrpan predavanjima. Jedno predavanje dnevno, razgovor s predavačem i rad po grupama.

Ne dva organizatora, nego jedan, da se izbjegne kolizija. Sve uloge treba unaprijed odrediti. Dok se Tjedan pripravlja, predavači bi trebali međusobno komunicirati. Za predavače ne treba birati samo velika imena. Važnija je odgovornost za preuzet zadatak.

Prije komuniciranja rezultata trebale bi se sastati podgrupe (koje su raspravljale o istoj temi) i zajedno srediti pitanje i rezultate. Radilo se onako kako je bilo moguće u ovom rasporedu Tjedna, koji smo zatekli, a koji je bio preopterećen. Organizatori bi trebali konsultirati Radnu grupu (2—3 mjeseca prije). Poslijepodnevna nervosa zadnjeg dana nije realna ocjena Tjedna. Bilo je bolje.

Liturgija

Liturgija u slovenskom dijelu bila je dobra, u hrvatskom slabija. Primjećuje se da ni hrvatska strana nije bila loša.

Primjedba

Za obnovu je bilo manje interesa nego za povijest, zavjete, sadašnjost uopće. Treba naučiti prenositi bogatstvo koje nosimo u sebi.

Sestre se pribavljaju da im se imena ne bi spomenula u izvještajima.

Netko je primijetio da je bilo mnogo fraza, no malo iz života.

Treba probuditi potrebu sestara za obnovu.

POZDRAVI TJEDNU

NUNCIATURE APOSTOLIQUE — BELGRADE

Belgrado, 3 agosto 1973

Rev. mo Padre,

Ho ricevuto la Sua cortese lettera del 31 luglio scorso e La ringrazio dell'invito gentilmente rivoltomi a nome del Presidente del VVRPJ, di assistere alla I Settimana Religiosa che si terrà dal 4 al 6 settembre p.v. a Zagabria.

Purtroppo, il 5 settembre debbo essere a Roma per impegni di lavoro e non potrò rientrare in Jugoslavia prima della fine dello stesso mese. Prego quindi di volermi scusare se questa volta non posso aderire all'invito. Spero mi sarà data una nuova occasione per farlo.

Auguro e prego per il successo di questo Loro primo incontro nell'interesse e per il bene di tutta la Chiesa.

Mons. Mario CAGNA
Pro-Nunzio Apostolico

Al Rev. do P. Ljudevit MARAČIĆ
Segretario VVRPJ
Miškinina 31
41000 Zagreb

(U prijevodu:

Primio sam Vaše ljubazno pismo od 31. srpnja o.g. i zahvaljujem Vam na učitivom pozivu koji ste mi u ime predsjednika VVRPJ uputili da prisustvujem I. redovničkom tjednu, koji će se održati od 4. do 6. rujna o.g. u Zagrebu.

Nažalost, 5. rujna moram biti u Rimu zbog poslovnih obveza i vratit ću se u Jugoslaviju ne prije kraja istog mjeseca. Molim Vas zato da me ispričate što ovaj put ne mogu prihvati poziv. Nadam se da će mi se pružiti nova prilika.

Želim i molim za uspjeh ovog vašeg prvog susreta na korist i dobro čitave Crkve.)

*

NADBISKUPIJA RIJEČKO-SENJSKA — RIJEKA

Rijeka, 2. VIII. 1973.

Prepoštovanju Upravi-Tajništvu
Vijeća viših redovničkih poglavara
Miškinina 31 — 41000 Zagreb

Srdačna hvala na ljubeznom pozivu i priloženom programu Redovničkog tjedna u Zagrebu od 4—6. IX. 1973.

Nastojat ću prisustvovati Vašem zasjedanju. Ukoliko ne uzmognem sam prisustvovati, bit ću slobodan poslati našeg generalnog vikara u osobi mons. dr. Josipa Šojata, ravnatelja Riječke bogoslovije. Molim da svakako računate na jednog od nas na Vašem zasjedanju.

Duboko poštovanje i pozdrav u Kristu.

Josip PAVLIŠIĆ
nadbiskup

ŠKOFIJSKI ORDINARIJAT V MARIBORU

Maribor, 3. 8. 1973.

Tajništvo VVRPJ
Miškinina 31
41000 Zagreb

Hvala za vabilo na »Redovnički tjedan« v Zagrebu. Ker imamo v tem tednu v mariborski škofiji pastoralni tečaj, se bo težko kdo udeležil tega tedna. Veseli pa bi bili, če nas obvestite o njegovem poteku in njegovih sklepih.

Pozdrav v Gospodu!

pom. škof-generalni vikar
GRMIČ Vekoslav

*

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL U ZAGREBU

Zagreb, dne 4. VIII. 1973.

Vijeće viših redovničkih poglavara
Tajništvo
Miškinina 31, Zagreb

Velečasni gospodine Tajniče!

Iskreno zahvaljujem na pozivu koji ste mi uputili zajedno s programom za Redovnički tjedan, koji se održava od 4. do 6. o. g. u Zagrebu.

Ukoliko budem ikako slobodan, rado ću doći na taj skup. Pozdravljam inicijativu i želim svaki uspjeh u tom radu.

Pozdrav u Gospodinu

Josip LACH
pomoćni biskup-generalni vikar

*

BISKUPSKI ORDINARIJAT — ŠIBENIK

Šibenik, 3. kolovoza 1973.

Poštovano Tajništvo
Vijeće viših redovničkih poglavara
Zagreb, Miškinina 31

Toplo se zahvaljujem na pozivu da prisustvujem Redovničkom tjednu u Zagrebu.

Veselim se i blagoslivljem skup Redovničkog tjedna, ali mi je veoma žao što ne mogu prisustvovati, jer se istodobno održava Internacionalni ekumenski kongres u Vodicama kraj Šibenika. Kao domaćin dužan sam sudjelovati i nikako se ne mogu ispričati. Svakako ću poslati jednog delegata, a program Tjedna objaviti ću u dijecezanskom listu i preporučiti da ih ide što više.

Uz poštovanje i pozdrav

Josip ARNERIĆ
biskup šibenski

*

NADBISKUPSKI ORDINARIJAT — ZADAR

Zadar, 13. VIII. 1973.

Vijeće viših redovničkih poglavara
u Jugoslaviji, Zagreb, Miškinina 31

Srdačno se zahvaljujem na pozivu od 1. kolovoza 1973. da prisustvujem Redovničkom tjednu.

Uz najbolju volju nije mi moguće doći, jer upravo tada imamo svećeničke duhovne vježbe i Svećenički dan. Želim vam najbolji uspjeh i blagoslov u radu.

Uz bratski pozdrav odani u Gospodinu

Marijan OBLAK
nadbiskup

*

DR. KARMELO ZAZINOVIĆ

Wadlkirch, 15. VIII. 1973.

Biskup krčki

Tajništvu
Vijeća viših redovničkih poglavara
Zagreb

S drugom poštrom iz Krka primam danas ovdje i Vašu obavijest — poziv s priloženim programom Redovničkog tjedna u Zagrebu od 4. do 6. IX. o. g., na čemu lijepo zahvaljujem.

Dok se radujem planiranom tečaju, žalim što osobno neću moći prisustvovati, jer sam tih dana pastoralno okupiran izvan Krka. Šteta također što Vaše pismo nije bilo adresirano na krčki ordinarijat, jer se bojam da će zainteresirani svećenici dosta kasno biti obaviješteni tek sada odavde!

Od srca zazivljem na sve sudionike tečaja mnogo nebeskih rasvjetljenja te šaljem svoje bratske pozdrave

Karmelo ZAZINOVIĆ
biskup

ORDINARIJAT SKOPSKO-PRIZRENSKE BISKUPIJE

Uroševac, 20. VIII. 1973.

Tajništvu Vijeća viših redovničkih
poglavaru u Jugoslaviji — Zagreb

Na Vaš dopis-poživ s priloženim programom Redovničkog tjedna od 1. VIII. t. g. odgovaram tek sada zbog prezaposlenosti i sređivanja mogućnosti da se odazovem cijenjenom skupu, prvo takve vrste kod nas.

Pozdravljam od svega srca takvu inicijativu, te zahvaljujem na pozivu ne samo kao izrazu poštovanja, nego još više kao na sretnu okolnost da se pokrene pitanje redovništva kod nas kao veoma akutno i značajno.

Očekujemo mnogo od toga skupa, te već unaprijed preporučujem svojim skromnim molitvama Duhu Svetome plodonosan rad i uspjeh plemenitog djela na korist cijele Crkve kod nas, što pratim i svojim blagoslovom.

Uz srdaćan pozdrav i najtoplje želje za uspješan rad cijenjenom Vijeću u Isusu Dobrom Pastiru odani

Nikola PRELA
biskup

*

JOAKIM SEGEDI

Pomoćni vladika križevački

Zagreb, 21. VIII. 1973.

Tajništvu
Vijeća viših redovničkih poglavaru
Zagreb

Zahvaljujem na priposlanom programu Redovničkog tjedna i na pozivu da prisustvujem Tjednu. Na žalost, neću moći udovoljiti Vašoj molbi jer će tada biti odsutan u inozemstvu, ali će duhovno biti s Vama i uključiti će Vaš rad u svoje molitve.

Želim Vam od Gospoda obilje milosti i blagoslova za što bolji uspjeh Tjedna.

S pozdravom u Gospodu

pomoćni vladika križevački
Joakim SEGEDI

BRZOJAVNE ČESTITKE

POREČ

Čestitam na ostvarenju Redovničkog tjedna, srdično pozdravljam organizatore i sve prisutne, želim najlepše uspjehe u radu Tjedna

biskup NEŽIĆ

*

KOTOR

Neka dragom redovničkom tečaju Marija Majka Crkve postigne od Boga obilje milosti

administrator IVANOVIĆ

ŠIBENIK

Želim mnogo uspjeha u radu Tjedna, rast u redovničkoj duhovnosti, neu-mornost u apostolatu, što veću slogu i suradnju sa pastirima lokalnih crkava te da svi vide da smo Kristova braća i jedno svećeništvo koje sve svoje snage troši za Boga i narod

biskup ARNERIĆ

*

SPLIT

Uvaženom skupu Redovničkog tjedna zazivljem Božju pomoć u plemenitim nastojanjima. Žalim što zbog spriječenosti ne mogu prisustvovati. Bratski pozdravljam

biskup GUGIĆ

*

HVAR

Pozdravljam sve učesnike sastanka i želim mnogo uspjeha

CELESTIN, biskup

POZDRAVNI GOVOR

Otvaram Prvi redovnički tjedan.

Dopustite mi da prije svega u ime Vijeća viših redovničkih poglavara i Unije viših redovničkih poglavarica pozdravim naše biskupe koji su se odazvali pozivu. Srdačno pozdravljam preuzvišenog biskupa Josipa Lacha, biskupa Miju Škvorca i biskupa Nikolu Prelu. Među nama nalazi se također naš dragi gost i predsjednik Marijanske akademije o. Karlo Balić iz Rima. Dobro nam došli!

Srdačan pozdrav i svim redovničkim provincijalima, provincijalkama i svima vama, draga braće i sestre, koji ste došli iz svih krajeva naše zemlje. To je jedan od prvih takvih skupova u povijesti naše Crkve, i prvi put smo okupljeni u tako velikom broju.

Pozdravljam još nekoga: u prvom redu vidim našeg dosadašnjeg predsjednika Vijeća o. Hadrijana Boraka. Svi znamo koliko je naše Vijeće za vrijeme njegova predsjedavanja napredovalo. Da je došlo do ovog I. redovničkog tjedna, u velikoj je mjeri njegova zasluga. Danas, kad smo ovdje okupljeni, mi mu svi od srca zahvaljujemo.

Znam da ćemo imati još mogućnosti zahvaliti organizatorima Tjedna, na čelu s našim tajnikom o. Ljudevitom Maračićem. Da je sve tako lijepo uređeno, uvelike je zasluga našeg tajnika i svih njegovih suradnika. Zato i njemu već sada srdačna hvala!

Zašto smo ovdje okupljeni?

To će pitanje danas mnogi postaviti. Već 1965. godine, prije osam godina, izašao je Dekret o redovničkoj obnovi. Crkva je željela da bismo mi redovnici i redovnice postali više Kristovi, više crkveni, više apostolski i da budemo sol zemlje i svjetlo svijetu.

U posljednje su vrijeme sve redovničke kongregacije — družbe imale svoje generalne kapitule i do bile nove ustanove. Imali smo i provincijske kapitule i sve to u znaku obnove. Ali ne smijemo zaboraviti da smo mi svi i dio naše mjesne Crkve i u službi te Crkve. Zato je bilo potrebno da se i ovdje u našoj zemlji skupljamo, dogovaramo, izmijenimo misli, kako bismo što više mogli upoznati svoj poziv u ovim prilikama, saživjeti se s posvećenim životom po evanđeoskim savjetima i što uspješnije raditi za dobro Crkve u našoj zemlji.

Tu smo kao pojedinci nemoćni. Zato je bilo potrebno da Vijeće viših redovničkih poglavara i Unija viših redovničkih poglavarica priskoče u pomoć. Organizirali su ovaj skup i nadamo se ne posljednji put, te da će slijediti i više takvih skupova, više tjedana i više sastanaka.

Mislim da mogu time završiti, no prije toga dopustite mi još jednu riječ našim Slovencima.

Dragi bratje in sestre Slovenci! Še vam besedo sredi hrvaške prestolnice! Preko sto nas je prišlo iz Slovenije. Bodimo hvaležni bratom Hrvatom, da so nam omogočili udeležbo. Premajhni smo, da bi sami mogli organizirati kaj podobnega. In vendar čutimo potrebo po poglobitvi v pojmovanju redovniškega življenja, potrebo po krepitev medsebojne povezanosti. Želim vam, da bi se dobro počutili in da od predavanj na tem Tednu imeli čimveč koristi.

PREDAVANJA

PREDAVAČI NA I. REDOVNIČKOM TJEDNU
ZAGREB, 4.—6. IX 1973.

Ljudevit Rupčić, franjevac, član Provincije hercegovačkih franjevaca, poznati biblijski stručnjak, profesor na franjevačkoj teologiji u Sarajevu

Hadrijan Borak, franjevac kapucin, član Hrvatske kapucinske provincije, poznati skotistički stručnjak

Franjo Šanjek, dominikanac, član Hrvatske dominikanske provincije, doktorirao na Sorbonni religijsku povijest, profesor na Teološkom fakultetu u Zagrebu

Anton Košir, selezijanac, član Slovenske salezijanske inspektorije, apsolvent povijesti i sociologije, profesor na Vjerskoj srednjoj školi u Želimlju kod Ljubljane

Leonija Šušnjara, franjevka od Bezgrešne, članica istoimene družbe, diplomirala teologiju na »Regina Mundi« i pedagogiju na »Antonianumu« u Rimu, vrhovna tajnica svoje družbe u Šibeniku

Stella Tambina, profesor njemačkog jezika na Interdijecezanskoj srednjoj vjerskoj školi u Zagrebu

Tomislav Šagi-Bunić, franjevac kapucin, član Hrvatske kapucinske provincije, bivši provincial, istaknuti pisac koncilske i pokoncilske literature, profesor na Teološkom fakultetu u Zagrebu

Nikola Mate Roščić, franjevac konvencionalac, član Hrvatske provincije franjevaca konvencionalaca, provincial, predsjednik Vijeća viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji, donedavni profesor na Papinskom teološkom fakultetu sv. Bonaventure u Rimu

Anton Nadrah, cistercit, član opatije u Stični, doktor teologije i profesor dogmatike na Teološkom fakultetu u Ljubljani

Nedjeljko Slišković, franjevac, član Hrvatske franjevačke provincije sv. Cirila i Metoda, provincialni vikar, diplomirao teologiju u Fribourgu u Švicarskoj

Miljenko Belić, isusovac, član Hrvatske provincije Družbe Isusove, doktor mariologije, profesor Bogoslovije u Sarajevu

Napomena. Izdavač ni uz najbolju volju nije uspio prikupiti sve materijale. To se u prvom redu odnosi na predavanje dra Tomislava Šagi-Bunića i neke intervente u diskusijama. Umoljavaju se čitatelji da to uzmu u obzir.

BIBLIJSKI TEMELJ REDOVNIŠTVA

Redovništvo je sadržajno i okvirno Crkva u posebnom izdanju i manifestaciji. Stoga govor o temelju Crkve uključuje i govor o temelju redovništva. Kako je taj temelj samo Evandelje, razlika između Crkve i redovništva može se sastojati samo u posebnosti oblika kojim Crkva proživljava Evandelje. Prema tome, redovništvo je samo jedan od tih posebno ostvarenih oblika.

Današnja kriza Crkve povlači sa sobom i krizu redovništva. Premda je ta »kriza« poprimila pesimističnu oznaku i negativan sud, stvarnost, koju sama etimologija pokazuje, nije takva. U tom smislu kriza nije, ili bar ne mora biti, ništa loše. Naprotiv, treba reći da je ona normalno stanje u Crkvi. Zajedno s redovništvom ona je nikla iz Evandelja, ali živi i raste u povijesti. Stoga ih ne određuje samo Evandelje nego i povijest. Za njihov život i rast, uz samo Evandelje, važna je i podloga gdje se siju i niču evanđeoske istine. Zato su suvremena Crkva i redovništvo rezultat Evandelja i povijesne situacije. Svaki povijesni trenutak postavlja Crkvu pred odluku da maksimalno proživi Evandelje. To je trajno krizno stanje, koje zahtijeva i omogućuje najbolju odluku. Ako se ona učini, Crkva se pomicće prema eshatonu, ostaje suvremena, a ujedno postaje još autentičnija, jača, i vidljivija. U protivnom slučaju zaostaje, tapka i uvlači se u zimski san, usporavajući tako i svoj rast i harmoničan napredak svijeta.

Preduvjet najboljoj odluci, svakako je, na prvom mjestu, poznavanje najdubljeg temelja Crkve i redovništva i jasno razlikovanje bitnoga od sporednoga i neprolaznoga od prolaznoga. To omogućuje Crkvi i redovništvu da ne upadne u zamku apsolutiziranja relativnog i zanemarivanja bitnoga. Ni u kojem, naime, slučaju ni Crkva ni redovništvo ne smiju podleći napasti da postanu muzej duhovnog iskustva ili ustanova prošlosti.

U potrazi za biblijskom podlogom redovništva susreće se prilično ustaljena tradicija da se ona nalazi u evanđeoskim »savjetima«: siromaštva, poslušnosti i neženstva »radi kraljevstva nebeskog«. To shvaćanje polazi od uvjerenja da je kršćanima ostavljena alternativa odgovoriti na svoj poziv ili prihvaćanjem evanđeoskih zapovijedi ili »savjeta«. Međutim, bolje poznavanje Evandelja i Crkve kao naroda Božjega ne dopuštaju takvu alternativu. Uzaludno je u Novom zavjetu pošto-poto tražiti Kristovu izjavu ili apostolsku tvrdnju koja bi bila izričit i neposredan temelj redovničkog života. Pogotovu je nemoguće otkriti formu-

lacijske spomenutih triju evanđeoskih »savjeta« koji bi imali biti podloga nekom duhovnjem staležu unutar Crkve. Naprotiv, Evandelje svjedoči da ne postoje nikakve klase nižih i viših kršćana. Ta svi su startali s iste osnove i usmjereni prema istom cilju. Od novog rođenja na krštenju do postignuća obvezatnog idealna kršćanske savršenosti postoje samo stupnjevi rasta »u Kristu«, a ne staleži. Jedni su zato »nepioi« (nedorasli), jer nisu postigli potreban kršćanski nivo i pun stas; drugi su »teleioi« (dovršeni, savršeni) jer su postigli zrelu dob i potreban rast »u Kristu«.

Evanđeoska savršenost nije dana krštenjem. Ona je tek plod osobne suradnje s Božjom milosti, a predstavlja odraslost »novog života«, koji je stečen krštenjem. Na nju su obvezani svi kršćani. Zato se od njih zahtijeva trajan napor i volja da odbacuju sve što taj rast onemoguće ili samo usporava. Uspjeh je zajamčen milošću Duha Svetoga (usp. Mt 5,20—48), ali ne automatski. Između početka i savršenstva (teleiosis) novostečenog života postoji stalna napetost. Čovjekovo predanje toj napetosti nužno poprima oblik odgovornosti i napora. Isti božanski život s istom težnjom nalazi se u svakom kršćaninu. Logika toga života traži od svakoga beskompromisno ponašanje »Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, svom dušom svojom, svom pameti svojom« (Mt 22,37), a »bližnjega svoga kao samoga sebe!« (r. 39). To vrijedi za svakoga. I nikomu se ne može savjetovati nešto još povrh onoga što mora učiniti svim svojim silama.

Prema tome, ne postoje različiti evanđeoski ideali, ni različiti pozivi ni različite obveze prema njemu. Svatko je pozvan i svatko je obvezan. Nema za jedne zapovijedi, a za druge »savjet«. Svi su pod zapovijedu da postignu svetost i savršenost kršćanskog života, koji se sastoji u normalnom uzrastu »novoga života«.

S druge strane, Evandelje je kao riječ Božja upućena svakom čovjeku. Po svojoj naravi traži odgovor cijelog čovjeka. Njime mora biti obuhvaćena cijela osoba u svako vrijeme i na radikalnan način. To je isto što i radikalna poslušnost riječi Božjoj, gdje nije dosta poslušati samo neku zapovijed, nego trajno biti poslušan. Tu nema više ciljeva ni polovičnosti. Stoga nema mjesta nikakvim savjetima koji bi pretpostavljali različite kategorije ljudi i iznimke u Crkvi.

Već odavno se uobičajilo da se perikopa o bogatom mladiću (Mt 19, 16—22) tumači u smislu institucije savršene skupine vjernika unutar naroda Božjega. Novija egzgeza to opravdano pobija i odbacuje. Cijeli kontekst perikope potvrđuje da je govor o radikalizaciji novoga Zakona a ne o nekom savjetu u tehničkom smislu riječi. Kristove riječi: »Ako hoćeš ući u život« i »ako hoćeš biti savršen« tvore uobičajen literarni paralelizam. Oba izraza imaju isti smisao i znače: ako hoćeš biti kršćanin, a ne Židov. Kršćanstvo radikalizira stare zapovijedi na taj način što prelazi dotadašnje Židovsko shvaćanje i praksu i traži bezuvjetno prihvatanje cilja, a ne propisa kao propisa, kako su ih tumačili Židovi. Evandelje postavlja zahtjev svakom kršćaninu da se mora angažirati na svom kršćanskom putu do cilja, tako da radikalno mora odbaciti sve što ga u tom prijeći. Iz perikope se jasno vidi da je u konkretnom slučaju ta zapreka bogatstvo, koje, po evanđeoskom načelu, treba odbaciti isto onako kao desnu ruku ili oko, ako navode čovjeka na grijeh (Mt 5,29—

—30; 18,8—9). Tu nigdje nema »savjeta«, nego zahtjev, koji izvire iz prihvaćanja Evandelja. Ništa u tom pogledu ne mijenja ni podatak da su apostoli »ostavili sve i pošli za Isusom« (Mk 10,28 i par.). Ni tu se ne govori o »savjetu«, nego samo o činjenici. Apostoli su radikalno prihvatili Evandelje, a ne »savjet«, jer o njemu inače nema nigdje ni spomena.

Neki pojedinačno uzeti tekstovi u Bibliji samo na prvi mah insinuiraju »savjete. Mt 19,19; Mk 10,17—22; Lk 18,23 govore o siromaštву, ali to je samo neki prividan dokaz za »savjet« siromaštva. Još je teže pronaći podlogu za »savjet« poslušnosti. Njega je nemoguće i pripustiti,¹ jer radikalni odgovor koji traži riječ Božja od svakoga čovjeka i logika božanskog života, ulivena krštenjem, ne ostavljaju ništa što bi još moglo biti prepušteno slobodnom izboru. Poslušnost je, naime, normalan i bezuvjetan stav prema Duhu Svetom. Ona je jednostavno vjera i čin spasenja. Zato ni poslušnost koliko ni vjera ne može biti prepuštena »savjetu«. Na nekim mjestima Biblije govori se, doduše, o poslušnosti čovjeku, ali to nije ništa drugo nego određen oblik dužnog odnosa koji ljudi u krugovima: obitelji (Kol 3,22; Ef 6,5), braka (Kol 3,28; Ef 5,22 ...), države (Mt 22,11; Iv 19,11; Rim 13,17; 1 Petr 2,13) i Crkve (1 Kor 16,16 Hebr 13,17) moraju imati jedan prema drugome. Tu nema govora o nekom savjetu, nego o obvezi koju tvori neka uža zajednica. Nitko u takvim zajednicama nije izuzet ni privilegiran. Stoga ni na tim područjima nema »savjeta« nego obveza. Biblija, inače, u načelu ne može pristati na bezuvjetno podlaganje volje jednoga čovjeka drugome, jer bezuvjetno traži potpunu slobodu djece Božje kao jedinu kvalifikaciju iz koje je moguće dati pravi odgovor Bogu u Duhu Svetomu. Inače bi se u praksi stvorila dezorientacija, koja bi pogodovala divinizaciji ljudskog autoriteta na štetu Božjeg.

Naoko najviše izgleda biblijske utemeljenosti ima »savjet« neženstva. Posebno se u tom pogledu nameće Mt 19,10—12. Međutim, »eunuh radi kraljevstva nebeskoga«, koji se tu spominje, nije nikakav djevac, nego čovjek koji je bio oženjen, ali je zapao u nepriliku da, bilo zbog ženina preljuba ili njezine ponovne udaje, više ne može živjeti sa svojom ženom. Suočen sa zahtjevom Evandelja, ne pokušava nove ženidbe, nego ostaje vjeran prijašnjoj, te se tako »radi kraljevstva nebeskoga« svoje-

¹ Ovdje lako nasjedamo slici koja dolazi iz svijeta ekonomskih dobara, gdje imamo pravo na osobno vlasništvo. Mi možemo prenositi ta dobra drugima bilo ugovorom, bilo slobodnim darivanjem. Taj je koncept bio primjenjivan na našu volju, koja posjeduje slobodu odlučivanja. Pretpostavimo: mi imamo pravo odlučivanja i dajemo ga Bogu, posebno zavjetom poslušnosti, koji nas veže da činimo volju drugoga radi Boga. Pogreška u toj pretpostavci leži u činjenici da slika ide iza granice svoje primjene, jer mi ne posjedujemo prava vlasništva na svoju volju, niti imamo pravo odlučivati proti Bogu, inače nas Bog ne bi mogao kazniti. Prava... nemamo nikakvih, samo imamo obvezu prihvatišto Bog hoće, jer je naša volja potpuno ovisna o njemu. Zbog toga je metafizički nemoguće dati »dar« Bogu. Vršenje slobode nije vršenje prava vlasništva, nego prava osobnog odlučivanja, koje se ne može vršiti proti Bogu. Primjena koncepta koji ide od ekonomske razine k razini slobode, i od razine vlasništva k razini odlučivanja i velikodušnosti, stvorila je zabunu koja je podigla cijelu teologiju »darivanja«; ta teologija nema temelja. »Definicija religioznoga života koja potječe od tih koncepta nema baze«. (Constantin Koser, 255—256.)

voljno svrstava u kategoriju prezrenih eunuha.² Njegov stav stoji u skladu sa cijelim kontekstom 19. poglavlja koje iznosi stvari pod vidom kraljevstva nebeskoga. Ono je takve naravi i vrijednosti da na svim područjima života traži radikalne mjere.

U spomenutom poglavlju redom se nabrajaju različite prilike u kojima se ljudi imaju radikalno ponijeti prema kraljevstvu nebeskomu. Ono se ni u kojem slučaju ne smije staviti u pitanje. Ako zahtjeva radikalnu žrtvu, treba je prihvatići. To vrijedi za svakoga, ako dođe u opasan položaj, bio oženjen, bogat ili što drugo. Zbog toga će jedan ostati »eunuhi radi kraljevstva nebeskoga«, drugi će razdati sva svoja dobra siromasima, treći će prihvatići križ, odsjeći desnu ruku ili nogu i iskopati oko, pa dati i sam život. Sve je to »radi kraljevstva nebeskoga«. I tu nije ništa ostavljeno na volju, nego je zapovjedeno. Zato u vezi s eunuhom, kao i s ostalim slučajevima nema nikakva »savjeta« neženstva u tehničkom smislu riječi.

Na kraju, treba reći da u biblijskim tekstovima »nema izričite i neposredne tvrdnje«³ iz koje bi slijedilo da je Krist neposredno ustanovio »evandeoske savjete«. No druga je stvar život prema, »evandeoskim savjetima«. Iako se redovnički život ne oslanja izričito na određene formulacije Evandelja, on se ipak temelji na njegovoj srži i biti. Uspoređujući i uskladjujući novozavjetne tekstove i praksu u početku Crkve, zapazit ćemo istovjetnost ili bar sličnost redovničkog života i radikalizma koji izvire neposredno iz Evandelja. Zahtjev takvog radikalizma slijedi iz same vjere. Ona je potpuno i bezuvjetno predanje Bogu. To isto izlazi iz potpune pripadnosti Kristu, po krštenju. Krštenički dinamizam trajno je usmjeren prema stanju kad više u čovjeku neće živjeti »stari čovjek«, nego Krist. Taj dinamizam, naime, mora proći kroz konkretnog i slobodnog čovjeka, on mu uz pomoć Duha Svetoga mora omogućiti brz i potpun uspjeh. Potpuno predanje sebe Bogu po mjeri mogućnosti, koju Bog daje svakomu jest nova kršćanska etika. Vjernik je ostavljen u novi svijet »u Kristu« i pozvan da mu se sav preda, bez obzira na to gdje se inače nalazio. Pripadnost Kristu i život u njemu shvaća se kao obveza da se taj život čuva, njeguje i razvije kao najveća vrijednost i da se radi njega otklanjaju sve zapreke na putu ostvarenja idealna. Sviest potrebe takvog stava rađa, iako u različitu stupnju, napetost i koncentraciju na bitno. Svatko osjeća potrebu da u svojim mogućnostima radikalno proživljava svoj kršćanski poziv. To je na razne načine dolazilo do izražaja u povijesti Crkve. Cilj Evandelja trebalo je postići pod cijenu radikalnog odricanja od svega, kad god to prilike zahtijevaju. Razlika je u tome što jedni kršćani prihvaćaju radikalne mjere kad god to od njih zatraže prilike, a drugi od radikalnog stava prave izbor slobodne volje.⁴ Oni ne čekaju samo one prilike kad imaju radikalno odbaciti konkretne prepreke evandeoskoj savršenosti, nego se cijelim životom i cijelo vrijeme stavljuju

² Tillard, *Le fondement evangelique de la vie religieuse* (La nouvelle revue théol., 929—930.).

³ Tillard, 931.

⁴ Isti, 932.

u takav stav koji je odlikovan radikalizmom kao trajnom životnom normom i praksom.⁵

Poziv na radikalizam uvijek je dar Božji. Ne može tu nitko ništa sam od sebe. Svaki je stupanj i oblik radikalizma dar, poziv i djelo Duha Svetoga. Evandelje se može promatrati s više strana. Ono je ujedno eshatološka i povijesna vrijednost. Stoga narod Božji mora istaknuti sve njegove strane i staviti različite naglaske. Nikad ne smije ispustiti eshatološki. Inače narod Božji ne bi bio proročki. Zbog njegova kompleksnog zaduženja Bog daje njegovim pojedincima različite karizme. One su uviјek socijalne naravi. I premda se daju pojedincima ili manjim skupinama, uviјek su dar cijelom narodu. Nekome je dano da poznaje više jednu stranu, a drugome drugu. Prema toj spoznaji, koja u svakom slučaju potječe od Duha Svetoga, dolazi poziv i mogućnost da se na poseban način proživi i posvjedoči Evandelje. Vjera kao odgovor na Božju riječ uviјek je u skladu s različitom spoznajom istoga kršćanskog misterija.

Svatko ima svoj dar, ali po mjeri koju je htio Krist (Ef 4,7). Sav narod Božji svjedok je Evandelja. On svjedoči da je kraljevstvo nebesko već došlo i istodobno da još nije potpuno pridošlo. O tom svjedoči još prije Evandelje. Sistematizacija njegovih tekstova pokazuje i »sad« i »još ne« dolaska kraljevstva nebeskog. Mnogi od njih ističu upravo to »još ne«, tako da mnogi kršćani stoje u odabiranju načina cijelog života pod kriterijem apsolutnoga. »Ako tko dođe k meni, a ne mrzi svoga oca, svoje majke, svoje djece... ne može biti moj učenik« (Lk 14,25). Isto su tako mnoge crkvene prakse prožete apsolutnim, kao što je odricanje vlastitih materijalnih dobara u korist drugih (Dj 2,44—45; 4,32—35; 5,12—16).

Ono što karakterizira redovnički život ima velikih srodnosti sa zahtjevom apsolutnoga i radikalnog pristajanja uz Gospodina, kako je opisano i životno posvjedočeno odmah u početku Crkve. Novi zavjet svjedoči o posebnom načinu života u kojem je najprije bio ostvaren evandeoski radikalizam. To je skupina ljudi i žena koji su slijedili Isusa za vrijeme njegove zemaljske misije. Društvena fizionomija te skupine razlikuje se od drugih ljudi s kojima je Isus također dolazio u dodir. U nju poziva bogatog mladića sa zahtjevom da sve proda pa da ga slijedi. Petar, uime svoje i onih koji su to učinili, veli: »Mi smo ostavili sve i pošli za tobom« (Mt 19,27). Oko Isusa oblikuje se odmah na početku poseban tip života koji stoji pod načelom »sve ostaviti« i »slijediti Isusa«. Naslijedovanje Isusa zahtijeva da čovjek bude ono što je on bio i da živi onako kako je on živio. Taj stil života stoji pod zahtjevom apsolutnoga. Upravo iz te skupine pozvani su i apostoli. Ona prati Isusa, prianja uz njegovu riječ i dalje je propovijeda (Lk 10,1—12).

Na tom stilu života odsjeva efikasnost Božje riječi, koja polaže pravo na cijeloga čovjeka. To je bezuvjetan odgovor na Božju riječ. Takav poziv i odgovor ujedno tvore Crkvu. Skupina ljudi koja tako slijedi Isusa posebna je stvarnost stvorena Božjom riječju i bezuvjetnim odzivom na nju. Ta skupina tvori jezgru Crkve koja se konstruira

⁵ Usp. Tillard, 932.

bezuvjetnim prihvaćanjem vjere. Radikalno prihvaćanje poziva označuje krajnje stanje kršćanske stvarnosti i efikasnost vjere. Gledajući u Kristu »jedino potrebno« i tako ga doživljavajući, radikalna se skupina na taj način pretvara u trajno stanje isповijedanja vjere. To je tipično ostvarenje Crkve, u kojoj radikalni poziv ostaje nužan i kao stvarnost i kao dirigitor procesa razrastanja vjere i Crkve.

U duhovskoj Crkvi, kad je Krist vidljivo iščeznuo iz apostolske sredine, naslijedovanje Isusa poprima drukčije lice. »Učenik« je onaj koji zna da pripada potpuno Kristu i stoga se potpuno predaje logici života koji je primio na krštenju. Svaki učenik zna da je Krist i dalje prisutan među svojima, iako nevidljivo. On i dalje uči, krsti i povezuje svoje sa sobom i međusobno. Sve to čini »u Duhu«. Usporedo s većim brojem onih što nasljeđuju Isusa slabji radikalna dimenzija kršćanskog odziva. Razumljivo je da unutarnja napetost između idealja i praktičnog života ni tada ne miruje, nego se kuša radikalnim načinom očitovati i utvrditi. Sastavno normalno, pred očima uskrisava oblik apostolskog života kao prikladan način radikalnog predanja Kristu i kao stjecanje mogućnosti lakšeg i djelotvornijeg propovijedanja Evandelja. Neki ljudi neće mirovati dok ne prihvate poput apostola način života koji će ih trajno držati uz Isusa. Oni će biti slični apostolima radikalizmom, iako će mu oblik biti drukčiji zbog promijenjenih povijesnih prilika. Ljudski radikalni odgovor na Božji poziv inače je uvjek ovisan o tim okolnostima, jer Bog svakoga poziva da iz svoga vremena i iz svojih okolnosti odgovori. Iako svi ljudi odgovaraju na jedan te isti kršćanski poziv, svatko pruža svoj odgovor, a ne kopiju tuđeg odgovora. Tako se tek očituje osobna priručnost Kristu.

Iako su svi kršćani pozvani na evandeosku savršenost i zaduženi da u opasnostima po nju budu spremni na radikalne odluke, ljudi koje je Krist posebno »očarao«, kao Petra, Andriju, Ivana i druge, ostavljaju vrijednosti koje se inače uklapaju u kraljevstvo nebesko jer sa sobom nose opasnost podvajanja srca. Da do toga ne bi došlo, »očarani« se slobodno stavlja u položaj koji ga ne stavlja u tu opasnost, kako ne bi morao dijeliti srce nego se cio predati Gospodinu. Tim se upravlja radikalnim putem koji je zacrtan u Evandelju jer izvire iz njegovih dubinskih zahtjeva i ujedno predstavlja pravi stav Crkve.

Redovnički život nema neposrednog i izričitog temelja u slovu Sv. pisma, nego u njegovu duhu. On izvire iz srca Evandelja, jer predstavlja njegov radikalizam kakav su provodili oni koji su odmah od početka bezuvjetno slijedili Isusa. On se poklapa s nastankom Crkve, ne samo vremenski nego i strukturalno. Njemu dosljedno vodi bezuvjetnost pristanka na Božju riječ, apsolutna pripadnost Kristu, dinamika kršteničkog života, napetost između početnoga i konačnog stanja i neusporediva vrijednost kraljevstva nebeskoga.

Redovnički je život provala crkvene svijesti i njezina životnog dinamizma, a nije ljudska ustanova. On je izričito i jasno formuliranje napetosti koja je krštenjem usađena u kršćanstvo. Ostvarenja su u povijesti bila različita oblika, a početni je bio neke vrste ortodoksnii enkratizam, o kojem svjedoče već Djela apostolska.

Redovnički bi se život vrlo osiromašio, kad bi se sveo na bilo koji »evandeoski savjet«, pa bio to i celibat.⁶ On je kudikamo dublje i svestranije utemeljen u Pismu i u Crkvi. To je samo Evandelje u najizvornijem smislu i najradikalnijem obliku, a ujedno i najstariji i najsuvremeniji oblik Crkve. Kada to imamo u vidu, možemo reći da između redovničkih zavjeta, nasljedovanja Krista i radikalnih zahtjeva Evandela postoji globalna istovjetnost. U svim monastičkim redovničkim pravilima odjekuje priznanje da je Evandelje jedino pravilo redovničkog života. Franjo Asiški izričito veli: »Pravilo je i život Manje braće opsluživati Evandelje Gospodina našega Isusa Krista.« Svi propisi u Pravilima samo su tumačenja Evandela. Zavjeti su samo radikalni način življenja Evandela. Izbor i oblik radikalnih mjera može varirati. Ima ih koje su već dugo uobičajene. To ovisi o vanjskim i unutrašnjim prilagama. Ali, ni broj ni oblik radikalnih mjera ne odnosi se na sadržaj Evandela, nego na poseban način i oblik njegova radikalizma. Uglavnom su koncentrirane i stilizirane zavjetima siromaštva poslušnosti i celibata. To nije ni selekcija ni redukcija Evandela.

Njima se samo omogućuje vjerniku da živi Evandelje na poseban način.

Zavjeti su institucionaliziran oblik nasljedovanja Krista. Oni se ne mogu biblijski ni pobijati ni dokazivati, ali se mogu antropološki objasniti. Ljudska sloboda kojom se prihvata Krist može doći do punog izražaja, ako se »obvezē«. Radikalno nasljedovanje Krista traži čvrst i trajan stav. Zavjetom i obećanjem vjernik se osigurava pred budućnošću na taj način što je jednom zauvijek osvaja.⁷ Odricanja koja su obuhvaćena zavjetima nisu nipošto sama sebi svrhom. Ona imaju samo omogućiti i olakšati čovjeku intenzivan odgovor cijelom osobom i cijelim životom na bezuvjetan zahtjev Evandela. Svežanj radikalnih mjera koje vjernik prihvata da bi ostvario i potvrdio punu pripadnost Kristu može biti veći i manji. Glavno je organizirati život u funkciji radikalizma. Pri tom su moguća razna akcentuiranja.

⁶ Celibat nije definicija redovničkog života. On i brak se bitno ne razlikuju. To su samo dva moguća modaliteta kršćanskog poziva, dva načina življenja jednog Evandela. Iako postoji razlika, koja nije neutralna, ipak i oženjeni i neoženjeni proživljaju i svjedoče istu tajnu Kristove ljubavi prema ljudima. U braku više dolazi do izražaja personalizacija i intimnost te ljubavi, a u celibatu njezina univerzalnost. Kristova ljubav tolika je vrijednost da je ne može nitko od ljudi dovoljno iscrpsti i adekvatno predstaviti. Mogućnost da se sva predstavi, koliko je to uopće moguće u ovom svijetu, svodi se na različite sposobnosti ili karizme koje dolaze od Boga. Tako su i brak i celibat karizme koje na različit način svjedoče o istoj ljubavi. Svaka od njih osim sposobnosti nosi i obvezu da ostvari i prokaže onu stranu ljubavi za koju je sposobljena. Besmisleno je isticati jednu na račun druge. Obje su upućene jedna na drugu tako da jedna drugu upotpunjuje. Također je neopravданo praviti vrijednosne razlike među njima na temelju sakramentalnosti, prema čemu bi brak bio sakramenat, to vredniji, a celibat nešto drugo, i to nevredniji. Celibat je i te kako sakramentalna stvarnost jer je u svojoj biti krštenički radikalizam. Osim toga, gdje god je bolje ili u većem stupnju ostvarena ljubav između Krista i Crkve, tamo je pravi sakramenat. Sedam sakramenata samo su varijante jednog istog prasakramenta ljubavi Krista i Crkve. Gdje se god Krist i čovjek ljube — i samo tu — tu je i sakramenat. Bez celibata, koji omogućuje univerzalnost Kristove ljubavi, ostali bi nedohvaćeni tom ljubavi svi nepoznati, bolesni, ostavljeni, sirotini, gubavi, nedirljivi i siromašni. A to su upravo oni kojima je na prvom mjestu namijenjeno Evandelje (usp. Mt 11,4–6; Lk 4,18–19) i koji ga samo u tom obliku mogu primiti.

⁷ Usp. Rotter, 355–360.

Spoj siromaštva, poslušnosti i celibata više je prigodan i povijestan nego obvezatan. Datira tek iz 11. st. Povijest također svjedoči da je bilo redova koji se nisu obvezivali na celibat. Tolike razlike među nekadašnjim i današnjim redovima pokazuju da je evandeoski radikalizam bogatiji od svih povjesno ostvarenih oblika redovničkog života. Oblici se mogu i moraju mijenjati, da bi se ostvario suvremen oblik evandeoskog radikalizma. Redovi nisu nipošto vezani uz neku prolaznu fazu povijesti, nego uz univerzalnost Božje riječi. To opće mora se poznati i tek onda njegovo značenje primijeniti u suvremenim prilikama. Postoji trajna napetost između riječi Božje i mnogovrsne slučajnosti naše povjesne situacije. Zavjeti siromaštva, poslušnosti i celibata samo su povjesno uvjetovani modalitet redovničkog života, a ne nešto što spada na njegovu bit. Život i očitovanje Duha ne mogu se zatvoriti u naslijedene oblike ni u kanonsko pravo. Stoga postoji mogućnost uvijek novijih stilizacija redovničkog života, kao oblika radikalnog nasljedovanja Krista.

Idući za Kristom, nužno dolazimo do ljudi. Crkva je poslije Kristova uzašašća i silaska Duha Svetoga svjesna da je Krist i dalje u njoj prisutan. Gdje god je, naime, dvoje ili troje sabrano u njegovo ime, on je među njima (Mt 18,20). Zajedništvo s Kristom nužno prelazi u zajedništvo s ostalim kršćanima. Zato je redovništvo, kao autentičan izraz Crkve, nužno društveno-crkvena stvarnost. Družiće ne može ni biti jer se Krist i čovječanstvo ne mogu rastaviti. Tko traži Krista, nalazi braču. Nasljedovanje Krista uključuje sve što je on bio i što je radio. Postajući čovjek, on je sebe osiromašio da bi ljude obogatio. Sve njegovo stoji pod nazivnikom »kenosis« (Fil 2,7). Utjelovljenje, propovijedanje Evandelja, smrt, jest osiromašenje (kenosis) koje je stvorilo i obogatilo Crkvu. Radikalno nasljedovanje Krista ne može zaobići taj put. Iz toga izlazi da je siromaštvo bazična vrijednost koja mora biti prisutna u svakom obliku radikalnog nasljedovanja Krista. »Idi, prodaj sve što imaš« i »onda dodi pa me slijedi« (Mt 19,21) spontano odjekuje u svim pravilima i savjestima redovnika. Krist je dao ne samo sve svoje nego i sebe. Slijediti Krista traži njegov način života. A on nije toliko celibat koliko siromaštvo, razdvajanje i potpuno darivanje sebe drugima. Dosljedno, potpuno siromaštvo uključuje i celibat.

Radikalno nasljedovanje Krista zahtijeva da čovjek ostavi sve i pode za Kristom. Tako su učinili apostoli i ostali učenici dok je Isus bio među njima vidljivo prisutan. Tako je isto učinila i Crkva poslije silaska Duha Svetoga. Odricanje je odjeknulo i u predavanju materijalnih dobara koje je u duhovskoj Crkvi išlo u korist bratske zajednice. Bratstvo koje nevidljivi Krist stvara među ljudima ne dopušta da jedna braća budu bogata, a druga žive u bijedi. Razdavanje dobara očituje jedan oblik »agape« — ljubavi koja inače stvara bratsku crkvenu zajednicu. Posjednik se odriče »svoga« i time stvara zajednicu. Kako se Krist lišio svega, pa i života, radi drugih, tako se i učenici lišavaju svega svoga, pa i života, da bi stvorili zajedništvo (2 Kor 8,3). Bogatstvo razdvaja svijet, a siromaštvo, predavanje drugom, stvara jedinstvo. Jedan je od glavnih razloga zašto je prva kršćanska zajednica bila »jedno srce i jedna duša« (Dj 4,32) što se svatko u njoj odrekao svega »svoga« u korist zajednice i što je svima sve bilo zajedničko. Taj oblik zajedništva nije

ZA BOJE
SVJEDOCENJE
EVANĐELJA

Velika dvorana Dječačkog sjemeništa na Šalati za vrijeme predavanja

mogao biti ostvaren u svim prilikama u kojima se kasnije našla Crkva. Ali, isti Duh koji ju je stvarao uzdiše u njoj i danas za istim ostvarenjem kakvo se pokazalo na početku. On i dalje trajno stvara napetost i upućuje dubok poziv na takav oblik života. Crkva se u Jeruzalemu pokazala u primarnom i normativnom obliku. Duh neće nikad mirovati dok u nj ne uvede svu Crkvu.

ZAKLJUČAK

Redovništvo očituje, svjedoči i podržava duboku napetost i težnju Crkve za njenim konačnim oblikom. Ono ga već sad proklamira i proživiljava kao oblik vjere cijele Crkve. Svi veliki osnivači redova polaze od dubokog uvjerenja da je prva kršćanska zajednica njihovo opravданje, temelj, nadahnuće i korijen. To im je priznala sama Crkva. Kad je odobravala njihova Pravila, učinila je to zato što je u njima prepoznala sebe. Redovničke zajednice jednostavno su nastavak i izraštaj apostolske i protokršćanske zajednice. Apostolska zajednica jest »proročki model i ferment Crkve«⁸, a redovništvo današnje proživiljavanje onog tipa života koji su dali apostoli. I sv. Toma Akvinski veli da »religiozni život ima svoj korijen u apostolima« (II^a II^a, 186,3). Ukratko, redovnički je život naslijedovanje Krista, apostola i jeruzalemske Crkve koja je imala »jedno srce i jednu dušu« (Dj 4,32).

U nicanju raznih redova u raznim vremenima treba vidjeti elan koji Duh Sveti daje Crkvi da bi je doveo do njezine autentičnosti. Redovništvo vidi u duhovskoj Crkvi svoj izvor, oblik i model. Korijen mu nije toliko u pojedinačno uzetim izrekama Evandelja, nego u cjelini njegova sadržaja. On izvire iz srca Evandelja kao normalan, autentičan i radikalni odgovor na Božju riječ. U tom pogledu može biti više pokušaja. Prvi je izvršila skupina ljudi oko Isusa koja ga je slijedila. Taj je tip preuzeila i ostvarila jeruzalemska kršćanska zajednica. Ona je djelo Duha Svetoga i tipičan je primjer crkvenog zajedništva. Izbor velikih radikalnih odluka i život u zajedništvu idu zajedno. Između »sve ostaviti« i ući u zajednicu onih »što slijede Isusa« postoji uska veza. Djela apostolska pokazuju da odricanje svega svoga stvara zajednicu.

Prema Novom zavjetu postoji istovjetnost između Crkve kad se očituje u svom punom sjaju i držanja kršćana koji vjerno i radikalno proživiljuju Evandelje. Redovnički je život život Crkve komu su nosioci oni što su se hrabro odazvali na glas Duha Svetoga da svojim životom ostvare i posvjedoče radikalnu dimenziju Evandelja i akcentuiraju eshatološku stvarnost kraljevstva nebeskoga. To nije samo slobodna odluka nego, prije svega, Božji poziv. Redovništvo je beskompromisno kršćanstvo, svjedok radikalne dimenzije kršćanske egzistencije. Zato su redovničici, po kršćanskoj tradiciji, »martyres« (svjedoci). Predstavljaju »ebed Jahve«, patno tijelo Kristovo i trajnu »kenosis«, koja stvara Crkvu.

Prihvaćanjem evanđeoskog radikalizma u njegovoј posebnoј stilizaciji redovništvo se duboko ukorjenjuje u Evandelje i u Crkvu. Njegova

⁸ Tillard, 948.

posebnost u živom tijelu Crkve ne čini od njega zatvorenu, nego otvorenu stvarnost. To je samo jedan oblik kako sama Crkva proživljava Evandelje. Zato postoje različiti uvjeti koji opravdavaju u Crkvi različite načine života. Stoga je to potreban pluralizam, koji se temelji na potrebi mnogih i različitih udova u jednom Kristovu tijelu. Snagom zajedničkog života i posebnošću službe redovništvo je usmjereni na cijelu Crkvu i na čovjekanstvo. Njegova posebnost nije idejna ni životna, nego funkcionalna. Redovnici žive više nego vlastiti život i, kad bi umrli, umrli bi više nego svoju vlastitu smrt. Preuzimajući »kenosis« kao posvemašnje razdavanje života drugima, oni proživljuju i podanašnjuju Kristovu »kenosis« da bi cijelo čovjekanstvo obogatili Kristovim životom. U redovništvu je sadržano više nego se čini. S »kenosis« kao biti siromaštva redovnici ekspropriiraju svoj život u korist drugih, a ne samo materijalna dobra. Odricanje u obliku zavjeta nema u sebi nikakve druge svrhe nego da se redovnicima olakša predavanje sebe drugima. Smisao je zavjeta samo u obogaćivanju ljudi. I siromaštvo i celibat imaju smisao jedino ako su radi zajednice.

Redovništvo je karizmatički pokret koji svjedoči o prisutnosti i djelovanju Duha Svetoga u Crkvi. Ne spada na tako zvanu hijerarhijsku, nego na karizmatičku strukturu Crkve, koja nije ništa manje od Krista nego i hijerarhijska. U tom je najdublji izražaj Crkve i proročki znak stanja u kojem se Crkva nalazi i u koji ima potpuno prijeći. Ono je usmjeravanje i ostvarivanje općeg stanja kad će svi ljudi biti zbratimljeni i sve u svima Bog (1 Kor 15,28). Tako redovništvo čuva Crkvu od zaborava autentičnog Evandelja i od kompromisa »novoga« kršćanstva.

Zbog njegova duhovskog podrijetla i sociološke usmjerenošti bilo bi pravo nasilje nad redovničkom karizmom ako bi se svela na samostanske zidine, zatvorila ključem i odijelila od svijeta kojem je namijenjena. Redovnici su zato postali redovnici da budu proročki znak općeg bratstva, da povezuju svijet u zajednicu tijela Kristova i da budu ljudima kriterij života. To sve pretpostavlja povezanost s njima, a ne odijeljenost od njih. Tek tako dolazi do izražaja karizmatičnost i društveno-crkvena dimenzija redovništva. Vjernost Kristu i ljudima jedini je kriterij redovništva. Upravo stoga što su karizma Duha Svetoga, redovnici imaju slobodu i prema crkvenim strukturama, kolika im je potrebna da mogu vjerno i bez pridržaja slijediti svoju karizmu i služiti Crkvi.

LITERATURA

- ABT OLIVER DU ROY, *Das monastische Leben heute*, Geist und Leben, 43. Jahrg, Heft 3. Würzbrg, 1970, 194—205.
- B. RIGAUX, *Le celibat et radicalisme evangélique*, Nouvelle revue theol., Tournai 1972. t. 94, 157—170.
- CONCILIUM, *Internationale Zeitschrift für Theologie*, 8. Jahrg. Heft 10 Oktober
- CONSTANTINE KOSER, *Theology of religious life*, Sursum Corda, vol 12n. 6, Decem. 1972, Box Hill, 1972.
- CORONA BAMBERG, *Ordensleben als kritische Diakonie*, Geist und Leben, 42, Jahrg. Heft 1, Würzburg, 1972, 17—34.
- HANS ROTTER, *Gelübde und Versprechen*, Geist und Leben, 43. Jahrg. Heft 5 Würzburg 1970, 354—369.
- J. M. P. TILLARD, *La pauvreté religieuse*, Nouvelle revue theol., Tournai, tome 92, 906—943.
- J. M. R. TILLARD, *La pauvreté religieuse*, Nouvelle revue theol. Tournai, Paris, 1972, t. 92, 806—848.
- J. M. R. TILLARD, *Le fondement evangélique de la vie religieuse*, Nouvelle revue theologique, Tournai—Paris, 101 an. 10 n. 9. Novembre 1969; tome 91.
- KARL RAHNER, *Die Zukunft der Orden in Welt und Kirche heute*, Geist und Leben, 43 Jahrg. Heft 5, Würzburg, 1970, 338—354.
- L. LELOIR, *Sacerdoce et monachisme*, Nouvelle revue theol., Tournai, 1972, Jahrg. Heft 1, Würzburg, 1972, 17—34.
- DIE ORDEN HEUTE, *Perspektiven für die Zukunft* (mit Beiträgen von: Etienne Cornalis, Placide Deseille, Alain Durand, François-Marie Genuyt, Sr. Marie, Michel Rondet), Aschaffenburg 1972.

Hadrijan Borak, franjevac kapucin, Zagreb

REDOVNIŠTVO KROZ VJEKOVE

Protivnici redovništva uvjereni su da je redovništvo *res catholicissima*, što, uostalom, potvrđuje i koncilска konstitucija *Lumen gentium*. I povijest redovništva kaže nam isto. Nije moguće pisati povijest Crkve, a da to ne bude ujedno i povijest redovništva.

Redovničke institute — redove, družbe, institute — gledamo kao različna ostvarenja određenog idealu u životu Crkve. Privatno proživljavanje djelovanja Duha Svetoga u osobama nije predmet povijesti jer ne može biti zahvaćeno povijesnim metodama. Ali rezultati tog djelovanja pod raznim su vidicima predmet povijesnih analiza i prosudivanja. Povjesničar Crkve, naime, priznaje djelovanje transcendentnih faktora, ali o događajima u Crkvi, pa i o redovništvu, sudi samo na temelju ispravno protumačenih vrela, tj. spomenika, pisanih dokumenata i književnih vrela.

O povijesti redovništva postoji bogata literatura. Ali njezin veći dio odnosi se na pojedine redove, a manje je takvih djela koja bi govorila o redovništvu uopće. Neki redovi, osobito veći, imaju institute koji sistematski i kritički istražuju njihovu povijest. Poziv Crkve u novije vrijeme da redovi ispitaju svoj postanak, prvočne oblike života i duhovni sadržaj pospješio je i povijesno istraživanje o postanku redova.

Povijest redovništva ujedno je i povijest Crkve, i to o njezinih najjačim naporima: duhovnom životu u Crkvi, njezinom rasprostiranju, njezinu odnosu prema nevjernicima, liturgiji, karitativnoj djelatnosti, teološkoj znanosti, društvenoj ulozi... U povijest redovništva spadaju uzroci postanka pojedinih redova, osnivači i njihovo djelovanje, sadržaj i utjecaj pravila, reforme redova i njihova propast, unutrašnja organizacija redova, utjecaj općeg stanja u Crkvi na postanak redova, utjecaj društva i kultura na njihove strukture i djelovanje; strukture, naobrazba i disciplina, koje su pomagale duhovno izgradnju i apostolsko djelovanje. Ovaj se kratak prikaz uglavnom odnosi na povijest muških redovničkih instituta i veoma je ograničen u donošenju dubokih iskustava ženskih instituta.

Redovnički su instituti slobodna udruženja vjernika sa svrhom da ostvaruju Crkvu intenzivnjim i radikalnijim prihvaćanjem života po Evandelju. U povijesti se to praktički postizavalo prihvaćanjem nekih evandeoskih savjeta. S vremenom je Crkva to svojim zakonima definirala. Po tom nastojanju redovnički život sam po sebi znači traženje novoga. Konkretnе su forme i strukture toga traženja različne, ali sve se opsluživanjem Evandelja odnose na naslijedovanje Krista u ljubavi do Boga i do

bližnjega. I ta ljubav je izražena na razne načine, pod oblikom zatajivanja, pokore, šutnje, samoće, apostolskog rada, službe siromasima... I zato stvarno svaka grupa redovnika i redovnica ima neke svoje posebnosti.

PRVI OBLICI REDOVNIŠTVA

U prilagodivanju života naravi kraljevstva Božjega kršćani obaju spolova već u drugom stoljeću odriču se braka, slijedeći primjer Isusa Krista i apostola. Povjesno gledajući, to je, dakle, prva karakteristika redovništva. Taj stav kršćana imao je prilično jak oslonac u nauci filozofa neoplatonika, koji su učili da je krepotan život u bijegu od materije. To je za kršćane značilo da je on u trajnoj čistoći i u napuštanju materijalnih dobara. Potpuna suzdržljivost postade idealnim oblikom kršćanske borbe protiv požude, a k tome pristupa još i uvjerenje da je lakše živjeti čisto izvan braka nego u braku.

Poslanica sv. Klementa Rimskog (oko god. 95.) prepostavlja da ima vjernika koji žive u suzdržljivosti; Klement Aleksandrijski ih naziva asketima. Ignacije Antiohijski i Herma Rimski govore o skupinama djevica. A apologeti pokazuju na te skupove da dokažu čudorednu visinu kršćana. Ali ti »asketi« žive još u svojim obiteljima. Djevice nose sivo ili crno odijelo. To nije kanonski uređena ustanova kao današnji svjetovni instituti, nego je više duhovno konstituirana, ali je očito da kršćanska zajednica prihvata taj asketski život kao nešto svoje. Atenagora Atenski oko 177. u apologetskom spisu *Legatio pro christianis* piše caru Marku Aureliju: kod nas (kršćana) naći ćeš mnogo muškaraca i žena koji u djevičanstvu čekaju starost, u uvjerenju da se tako uže sjedinjuju s Kristom. Zato Ciprijan (oko god. 255.) gleda u djevicama »divan udio Kristova stada«, a Tertulijan (oko god. 220.) naziva ih Kristovim zaručnicama. Već potkraj 3. st. iz tog oblika života prelaze iz obitelji u samotna mjesta — i tako nastaju prvi pustinjaci. Uz kult krsta i mučeništva u 2. i 3. st. dolazi kult asketskog djevičanstva. Taj ideal djevičanstva u 3. st. pripravlja temelje ideji celibata.

O počecima organiziranog redovništva imamo malo sigurnih povijesnih dokumenata. Izgleda da se pustinjački život razvio u jedan sistem tek u 3. st. u Egiptu. Antun Pustinjak, nazvan »venerabilis inceptor« (250—356.), odlazi među pustinjake. Iz toga slijedi da su pustinjaci postojali već prije njega. On najprije živi sam na obali Nila. Poslije 310. već se oko njega skupila naseobina pustinjaka, koji žive po svojim *monasteria*. Monasterium-samostan u 3. st. znači sobu, samotnu kućicu, a ne kuću zajedničkog stanovanja. U blizini naseobe pustinjaka sestra sv. Antuna upravlja velikom naseobom djevica. U isto vrijeme Pavao iz Tebe (236—347.) odlazi u Egiptu u pustinju i živi sam. Taj oblik života slijedi i Amonije († 356.) kod Aleksandrije, oko kojeg se okupilo oko 5000 pustinjaka. Pustinjaci žive u skupinama. Potpuna osamljenost da jedan živi sam, to je rijetkost. Žive u celibatu i u siromaštvo, inače je uglavnom svaki neovisan. Nedjeljom se sastaju na zajedničku molitvu. Žive od rada.

Pustinjački je život sam po sebi nešto prolazno. U prvoj polovici 4. st. u gornjem Egiptu laik Pahomije (286—346.) pokreće cenobitski (koinos bios) život, tj. zajednički život redovnika. On organizira prave samostane; u jednom samostanu ima do 20 monaha zajedno. Svi samostani zajedno često su okruženi zidom da budu zaštićeni od napada razbojnika. Svi su laici, a imaju tek po kojeg svećenika radi službe Božje. U određeno vrijeme dolaze zajedno na molitvu; zajednički mole psaltir, koji znadu napamet. Važnost daju kontemplaciji i zajedničkom životu. Podvrgnuti su biskupu; nije im dopušteno napustiti monaški život. Žive od rada: oni su kožari, rezbari, klesari, stolari, obućari, poljodjelci, pisari. Dvaput na dan zajedno uzimaju hranu. Subotom i nedjeljom sastaju se u crkvi na zajedničko bogoslužje. Poslušnost je stroga. Za monaha napustiti svijet znači napustiti posjed i živjeti u celibatu. Pojedinci ne mogu posjedovati, ali zajednica posjeduje i pojedincima osigurava život. To je do sv. Franje ostala službena formula redovničkog života. Zato monasi ne upotrebljavaju izraz »moje« nego samo »naše«. Taj stav zastupa i sv. Bazilije. Među njima je prilično mnogo takvih koji se bave studijem Sv. Pisma, i u 4. i 5. st. igraju važne uloge u širenju raznih teoloških struha. U gradovima vode škole. Pahomijevi sljedbenici nose već posebno odijelo: duga crna haljina, kožnati pojas, pelerina i kukuljica. Kad Pahomije umire, oko njega je sakupljeno oko 2000 sljedbenika, a oko god. 400. ima ih 5000. Nažalost, već u 4. i 5. st. nalazimo po samostanima osoba koje su carevi poslali ili zatvorili u samostan; a nisu nedostajali ni monasi skitnice i heretici.

God. 360. započinje pustinjački život sv. Bazilije (Veliki) iz Cezareje u Kapadociji. Nastanio se uz rijeku kod Neocezareje, a njegova majka Emelija i sestra Makrina žive pustinjačkim životom s druge strane rijeke. Bazilije je veliki zakonodavac istočnog monaštva. Oko 360. zajedno sa sv. Grgurom Naziazenskim sastavlja »veliku« regulu od 55 poglavlja, kojoj zatim dodaje jednu »malu«, u kojoj određuje konkretna pitanja organizacije i discipline. Regula naglašava ljubav, poslušnost i siromaštvo. Veliku važnost posvećuje liturgiji. Važne su dužnosti monaha da odgajaju i uče mladež i da pomažu siromahe. Od god. 500. ta regula stvarno nadomješta sve ostale regule na istoku. Bazilijanci su pred Turcima prešli u Italiju u 16. st.

U blizini muških samostana bili su ženski (parthenon). Sam Pahomije osnovao je dva ženska samostana. Muški i ženski samostani međusobno se ekonomski pomažu. Redovnice nose veo kao znak zarukā s Kristom, a na nekim mjestima i malu krunu (mitra). Već krajem 4. st. redovnica je bilo više nego redovnika. Na nekim mjestima bilo ih je i do 200 u jednom samostanu.

Pustinjaci i cenobiti predstavljaju prva kršćanska iskustva u redovništvu. Značajno je za njih da se jedni i drugi više odazivaju pozivu na obraćenje, ali sami ne pozivaju druge. No unatoč tome ovi su monasi bili na više mjesta vrlo aktivni u širenju kršćanstva među nomadima koje su susretali u pustinjama. U tome se odlikovala naseobina okupljena oko sv. Hilariona i monasi na brdu Sion. Osim toga, monaštvo je u Egiptu do nekle i društveni pokret, a ne isključivo vjerski, iako se ne može reći da je nastao iz bijega u pustinju radi progona. Crkva je tom velikom pokretu posvetila posebnu pažnju. Kalcedonski sabor (god. 451.) određuje

da monasi koji žive po gradovima moraju biti podložni biskupu, da ne smiju graditi samostana bez biskupova dopuštenja i da ne mogu napustiti svoj stalež. Koncil pretpostavlja da su monasi laici. Car Justinian († 565.) traži da svaki kandidat mora biti podvrgnut kušnji, koja traje tri godine. Ne smiju izlaziti iz samostana bez dozvole poglavara, ne smiju napustiti monaški život i ne smiju prelaziti iz jednog samostana u drugi. Provalom Vandala i Saracena monaštvo je u Egiptu i na cijelom bliskom istoku velikim dijelom uništeno. Skupine monaha povlače se na Athos i тамо stvaraju velike zajednice.

U 5. i 6. st. postoji na istoku već razvijena literatura o izgrađivanju monaškog života.

Na tom polju važan je utjecaj Evagrija Pontika († 399.), koji je živio u pustinjaštvu s Makarijem Egipatskim. U svojim spisima oblikuje monašku duhovnost pod utjecajem Origenovih mističkih ideja. Njegova mistika ima dubok utjecaj na spise Paladija i Ivana Kasijana. Od ostalih spisa posebno je poznata *Historia Lausiaca* egipatskog monaha Paladija († oko 431.), spisi sv. Nila († 430.), Diakota Epirskog, »Liber asceticus« Maksima Konfesora († 662.), mnogo čitana djela Ivana Klimaka († oko 649.) itd.

Već sredinom 4. st. monaštvo prelazi na Zapad u prvom redu posredovanjem sv. Atanazija, koji god. 340. dolazi u Rim u pratinji monaha. Utemeljitelji se na Zapadu inspiriraju na istočnima, ali pokazuju veliku originalnost i veliku novost, tj. misionarsko zalaganje, koje u 5. st. najbolje pokazuju irski monasi. U Irskoj i u Škotskoj nastaju prva razvijenija središta monaštva u Evropi, i tu ono dobiva irsku i keltsku poduzetnost. U 5. st. monasi iz Irске i Škotske odlaze (»peregrinari pro Dei amore«) u Francusku, u sjevernu Italiju i u Renaniju. Već u 4. st. sv. Martin Tourski († 397.) širi monaštvo u Francuskoj. U 5. st. svećenik Ivan Kasijan osniva u južnoj Francuskoj muške i ženske samostane; on daje i teoretsko opravdanje monaškog života: postignuće ljubavi i borba protiv sedam glavnih poroka. Organizacija zapadnih samostana bitno je jednaka istočnim. Samostani nemaju mnogo veze među sobom i gotovo svaki samostan ima svoju vlastitu regulu (pravilo). Pojedini samostani su pod nadzrom biskupa. U školi sv. Martina Tourskog formiraju se apostoli Irске svećenici sv. Patricije (385—461.) i Škot Ninian (360—432.), koji u kratko vrijeme prekriju Irsku samostanima; samostan u Bangoru koncem 6. st. ima 3000 monaha. Samostani u Irskoj su zato brojniji jer su razdjeljeni po plemenima. Kolumban ml. († 615.) god. 590. ostavlja Irsku u pratinji 12 monaha, ode u Britaniju a odande u sjevernu Francusku. Taj veliki apostol sjeverne Evrope, poznat po svojem pokorničkom životu, iz Francuske odlazi u Švicarsku, gdje je neko vrijeme radio sa sv. Galom. God. 612. prelazi Alpe i u sjevernoj Italiji nedaleko Piacenze osniva samostan Bobbio, koji je postao veliko središte apostolata i kulture. Regula sv. Kolumbana vrlo je stroga pa i najmanje prekršaje kažnjava tjelesnim kaznama. U 7. st. mnogi samostani po njoj žive. Kao što je onda uopće bio običaj, tako su i Kolumbanovi samostani nezavisni jedan od drugoga i praktički žive u nekoj juridičkoj egzempciji.

U 6. st. monasi su nastojanjem pape Grgura Velikog počrstili gotovo sva anglosaksonska plemena. Svagdje primjenjuju metodu sv. Patricija: osnivaju samostane da budu žarišta za širenje vjere i kulture. Zato nije ni čudo da organizacija Crkve među ovim narodima dobiva monaške oblike: samostan je središte mjesne crkve, a opat je biskup.

DUH SV. BENEDIKTA

Duboku obnovu i reorganizaciju zapadnog monaštva poduzima početkom 6. st. sv. Benedikt (480—543.). On oko 529. osniva samostan Monte Cassino, koji postane centrom benediktinskog pokreta. Oko 534. Benedikt sastavlja regulu (»sancta regula«), koja se iznad sviju postojećih odlikovala umjerenom askezom, razboritom pedagogijom, smislom za prilagodivanje i praktičnom organizacijom. Benediktovu regulu, preporučenu od papa i kraljeva, brzo su prihvatali mnogi evropski samostani. U 8. st. zapadno je monaštvo benediktinsko i do 12. st. Benediktova regula ostaje zapravo jedini temelj monaštva na Zapadu. I radi toga njezina je povijesna uloga izvanredna. Ona ima 73 poglavlja. Monaha odijeli od svijeta, traži da živi siromašno, u poslušnosti, u molitvi i u radu. Opata biraju svi. Nakon godinu dana kušnje kandidat se prepusta zavjetovanju kojim obećaje da će živjeti uvijek u istom samostanu. Redovnički je život usmjeren na slavljenje Boga, što se posebno postiže liturgijom (»opus Dei«). Mnogo se cjeni manualni rad: ora et labora. Monah je, dakle, vezan na mjesto. Tek u 11. st. nastaje uvjerenje da su redovnik i redovnica vezani na skup osoba, na zajednicu. Dakle, regula ima pred očima više samostan nego monahe. Zajednički život monaha ima jak oblik demokracije. Svi članovi uživaju jednakopravno glasa na kapitulu, koji jedini odlučuje o važnijim stvarima. Opat je otac braće monaha. Poslušnost je bitan element zajedničkog života, ali sluša se po reguli.

Benediktinci su se naskoro dali i na studije i postali su vjerski i kulturni odgojitelji srednjovjekovne Evrope, koja koncem 6. st. ima oko 10 milijuna stanovnika. Kamo god došli, oni osnivaju samostane, muške i ženske, da budu središta za širenje vjere. Obraćenje Germana njihovo je djelo i oni su postavili temelje njihove kulture. Ali propovijedanjem Evangelija monasi propovijedaju i svoj monaški duh i mnoga iskustva monaške prakse, osobito monašku askezu. To treba imati pred očima pri tumačenju kršćanskog života u ranom srednjem vijeku. Od toga vremena uloga evangelizacije kao da je postala povlastica redovnika, i to ih vodi u pravnu egzempliciju.

Pokret sv. Benedikta mnogo pridonosi i reorganizaciji ženskih samostana. Od 6. st. redovnice imaju već svoje crkve, jer prije su posjećivale crkve monaha. Sv. Grgur Veliki posvećuje posebnu brigu životu redovnica. Među germanskim plemenima i anglosaksonima redovnica ima vrlo mnogo, a od sredine 7. st. život redovnica u Engleskoj u jakom je porastu. To oduševljenje djelomice vode žene i kćeri engleskih plemićkih obitelji: duhom kršćanstva one su oduševljene za to idealno dostojanstvo koje djevičanstvo daje ženi. U djevičanskom životu redovnica gledaju idealnu kul-

turnu ulogu žene. Zato su engleske kraljice, kao Berta od Kenta i Etelburga od Northumbrije, tako naporno radile za uvođenje kršćanstva. I mnoge kćeri engleskih boljih obitelji poslane su u to vrijeme u Francusku da budu odgojene u samostanima. U Engleskoj je bio običaj da poglavarica bude iz plemićke obitelji. U samostanu Ely bile su tri kraljice redom poglavarice. To je pridonijelo da su samostani imali važne uloge u društву. Redovnice prisustvuju i sinodama. One su školovane, stvaraju umjetnička djela ručnim radom, idu na hodočašća. Njihovom kulturnom utjecaju treba zahvaliti da društvo nije cijenilo samo hrabrost muškaraca, nego i žrtvu žene i njihov život posvećen Bogu. Sv. Bonifacije pomaže širenje redovnica u Renaniji, gdje su odgajale žensku mladež.

Redovnice žive pod strogim nadzorom biskupa. Sinoda u Hiponu 393. određuje da one prije 25. godine starosti ne mogu primati »sacrum velamen«, što je uključivalo zavjet djevičanstva. Neke sinode tražile su i veću starost. Kod redovnica velika se važnost daje klauzuri, i o tome mnoge pokrajinske sinode donose stroge odredbe; redovnica koja bi napustila samostan ostaje izopćena dok se ne vrati.

U 9. st. život Crkve na Zapadu ulazi u nove društvene oblike. Ona je zahvaćena zanosom novih naroda, koji dolaze sa svojim pravom, kulturom i razdornom snagom — i u njihovoj sredini stvara se i razvija redovništvo, koje nije stvoreno među njima. I baš to novo pravo franačkog carstva stavљa redovništvo u velike poteškoće. U 9. st. monaštvo propada ponajviše radi sekularizacije koju uvode laički opati, a mnogo su pridoniojela i pustošenja Normana, Saracena i danskih Vikinga. Karlo Veliki je 802. propisao svim opatima da imenuju upravitelje — *advocati, defensores* — koji bi zastupali opatiju pred sudom u imovinskim sporovima. Ti advokati ili upravitelji, da bi uspješno vršili svoju dužnost branitelja i zaštitnika, imali su u Francuskoj i u Njemačkoj pravo nositi oružje, i zato su bili laici. Sredinom 9. st. tu službu upravitelja preuzimaju plemići i moćni knezovi. I tako su od zaštitnika postali gospodari samostana, a upraviteljstvo se razvilo u ekonomsku prevlast i postalo je naslijedno.

Plemićki sinovi postavljeni su za opate, osobito u zemljama u kojima je bilo na snazi germanško pravo. Radi toga pri izboru opata monasi su često malo dolazili do riječi. A opatija i u ratu služi svom opatu plemiću. Taj sistem je još više pridonio da redovnici nisu samo vjerska elita nego i državna elita, a time produbljuju vezu između Crkve i države. Ta ovisnost od države povećana je time što im država daje mnoge privilegije. Bilo je velikih samostana koji su bili tjesno povezani s kraljevskim dvorovima kao miraz za kraljice, prinčeve i princeze. Propali (ili pobijedeni u ratu) knezovi, carice i kneginje poslani su u samostan. To je katkad bio još milosrdan gest. I Karlo Veliki svojeg (nezakonitog) starijeg sina Pipina zbog pobune najprije osuđuje na smrt, a onda ga pomiluje i pošalje u samostan.

Već u 7. st. samostani su postali mjesta pokore i kazne, a kojiput služe kao zatvori za razne krvice. Monah Gotšalk, teolog 9. st., pozvan je god. 848. pred sinodu u Mainzu. Tu je osuđen kao heretik i skitnica, izbičevan i poslan u samostan. Slijedeće godine opet je pozvan pred sinodu u Quierzy, kojoj je predsjedao sam kralj Karlo Čelavi. Ponovno su ga izbičevali, osudili na vječitu šutnju i poslali u samostan. Razumije se da te postupke treba gledati u skladu s vremenom. Čovjek je onda bio

surov, tvrd, prilično prost, i sve je to u stanovitoj mjeri nosio u samostan. To posebno vrijedi za upravu. Onda sila i prisiljenost nisu imali tako negativno značenje kao danas.

Unatoč tim poteskoćama, koje su slabile djelovanje redovništva, u 9. st. znanost i knjiga gotovo isključivo su bile njegovane u samostanima. Oni su bili na mnogim mjestima jedina središta teološke i literarne kulture. Vjerske i kulturne vrednote — na polju privrede, društva, politike, filozofije, teologije i umjetnosti — grčko-rimske civilizacije na barbarske osvajače prenose redovnici. Samostan sv. Martina kod Toursa bio je u 9. st. velika nakladna kuća, koja je snabdijevala rukopisima sve dijelove Francuske. Vrlo važna samostanska škola nalazi se u Fuldi. Uostalom, to vrijedi za gotovo sve benediktinske samostane toga vremena.

Spomenuli smo da su društveno-političke prilike škodile redovništvu i udaljivale ga od duha regule. Ali već u 10. st. obnova monaštva je u toku. Obnova počinje u Francuskoj, gdje joj je na čelu samostan Cluny, osnovan 910. Pokret je započeo monah Berno. Monasi ne prihvacaju »laičko opatstvo«, nego sebi opata sami biraju. Da to njihovo stanovište bude sigurno, samostan je potčinjen Sv. Stolici i uživa široku egzempciju. Razvoju Clunyja i njegove reforme mnogo je pridonijelo i to što je imao sposobne opate koji su bili dugo na vodstvu samostana. Od god. 910. do 1156. imamo u Rimu 52 pape, a u Clunyju samo 8 opata. Ugled Clunyja bio je tako velik da se govorilo da su u početku monasi bili vjerni papi, a kasnije su pape bili vjerni monasima.

Iz Clunyja se obnova širi po Njemačkoj, Italiji i Španjolskoj. Postržena je šutnja, korna molitva je dulja i svečano oblikovana liturgija. Pod utjecajem Clunyja nastala je u 12. st. clunyjevska kongregacija samostana, koja je obuhvaćala oko 2000 samostana. Taj je savez samostana ostvaren velikim dijelom iz gospodarskih razloga. Ekonomski se sustav samostana u to vrijeme nije razlikovao od privrednog sistema feudalne gospode, jer njihova brojna zemljišta nisu obrađivali monasi. U Njemačkoj obnovu samostana predvodi u 10. st. Gerard od Brogne; on radi i na obnovi flandrijskih opatija. Reforma se provodila ponajviše na temelju benediktinske regule.

U isto vrijeme u Italiji se javlja oblik monaštva s pustinjačkim obilježjem. Ovdje je sklonost prema pustinjaštvu bila jača radi uže veze dijelova Italije s Istokom. Taj oblik redovništva pokreće Nil iz Rossana u južnoj Italiji i sv. Romuald (952—1027.) u srednjoj Italiji. Romuald je benediktinac samostana u Raveni, koji ostavi 976. i započne eremitski život povezan s mnogim putovanjima. Knez Maldolo (u Toskani) dade mu teren na kojem sagradi nekoliko kućica i kapelu. To je Campo-Maldoli, danas Kamaldoli. Monasi žive strogo po reguli sv. Benedikta, drže strogi post i trajnu šutnju, a borave u malim odijeljenim kućicama.

U 10. st. dok traje ova obnova, monasi unose kršćanstvo u Mađarsku, u Poljsku i u Rusiju. I tako je osobito radom redovnika blok evropskog kršćanstva početkom 11. st. geografski konstituiran — i traje do 16. stoljeća. Od 10. do 12. st. redovnici su doista veliki pokretači masa naroda za stalnu obnovu Crkve. I Grgur VII. služio se redovnicima, osobito u borbi protiv simonije.

U 11. st. i sadržaj redovničkog života dobiva pravno definitivan oblik. U početku monaštva sadržaj redovničkog života izražen je u

conversio morum — život po Evandelju. Kod monaha isto znači i »mortificatio«, tj. umrijeti svijetu i započeti monaški život. Razvojem samostanskog života sve jače dolaze do izražaja tri evandeoska savjeta: siromaštvo, celibat i poslušnost. Ta tri savjeta praktički su uvek bila pretpostavljena kao tri elementa bez kojih nema redovničkog života, ali se njihov sadržaj kroz stoljeća različito tumačio. Od 11. st. oni su priznati kao tri bitna elementa redovničkog života i pravno prihvaćeni u tom smislu. U obrascu zavjetovanja nalazimo ih 1198. kod trinitaraca i malo kasnije kod franjevaca.

Druga okolnost koja je pomogla redovništvu da započne obnovu i da je ostvari bila je borba papinstva za slobodu Crkve: borba za investituru. Pod utjecajem te borbe porodila se težnja da se samostani oslobole prevelikog bogatstva, koje je uništilo njihov prvotni duhovni zanos. Stoga je borba za obnovu u 11. st. vođena idejom siromaštva i odbacivanjem političkog patronata. To je tzv. pokret evandeoskog života, koji su djelomice pripremili i sljedbenici sv. Romualda. Za razumijevanje nekih njegovih ozнакa treba uzeti u obzir i slijedeće. U 10. st. izuzetan su položaj s obzirom na samostan imali polukonversi, tj. pobožne osobe koje su se naselile uz samostan i provodile neke vrste monaški život. Od takvih je u 11. st. nastao institut laičke braće, koji se posebno razvio u 12. st. Tome je pripomogla i težnja mnogih samostana da sami upravljaju svojim posjedima i da sami vode svoje bolnice, a time ujedno postignu i jaču odvojenost od svijeta.

To se dobro zapaža kod kartuzijanaca. Kartuzijanski red, koji je ustanovio u Francuskoj sv. Bruno iz Kôlna (1030—1101.), spaja pustinjački i monaški oblik života, a dobra organizacija povezuje novi institut laičke braće i monahe. Kod njih su duh siromaštva, molitva, stroga šutnja i post prihvaćeni u 11. st. i ostali bez reforme do danas. Opći temelj njihove regule uzet je iz regule sv. Benedikta. Na sličan način malo kasnije nastaju u Francuskoj cisterciti, iako više vezani na benediktinsko-samostanski oblik života. U ostvarenju obnove u smislu evandeoskog života, osobito siromaštva, oni nadvisuju sve druge pokrete onog vremena. Oni uvode godišnji generalni kapitol i imaju vrlo funkcionalno povezan matični samostan s ostalim samostanima. Utjecaj cistercita je već u 12. st. izvanredan. Sredinom 13. st. imaju 707 samostana. Bili su tako brojni da su mogli u ono vrijeme propuštoti čitavu Njemačku a da ne bi morali spavati ni jednu noć izvan svoga samostana. Protestantska reforma u 16. st. zadaje im težak udarac. Josip II. im god. 1783. oduzima sve samostane u Austriji i u Nizozemskoj; 1790. istjerani su iz Francuske, 1803. iz Bavarske, 1810. iz Prusije, 1834 iz Portugala, 1835. iz Španjolske, 1848. iz Švicarske, a nakon toga ih car Nikola I. istjera iz Poljske i iz Rusije. God. 1866. oduzeti su im gotovo svi samostani u Italiji.

Pod utjecajem clunyjevske reforme i eremita u 11. st. javljaju se pokušaji da život svih svećenika bude organiziran u zajednički život kao što je život monaha. I tako se na poticaj biskupa osnivaju kuće svećenika (domus canonicorum), u kojima svećenici žive kao monasi; žive po kanonima, tj. po Sv. Pismu i po spisima Otaca, a obdržavaju regulu sv. Augustina. Od svećenika koji nisu stupili u red kanonika razvio se

tzv. *svjetovni* kler. Regularni kanonici osim pastoralne djelatnosti mnogo rade na obnovi života među klerom.

Vrlo poznati regularni kanonici su premonstrati (norbertini), koje je 1120. osnovao svećenik Norbert od Xantena (1082—1134.). Oni se od benediktinaca razlikuju po tome što se bave pastoralnim radom; žive po reguli sv. Augustina, ali je prilagodena pod utjecajem cistercitskih statuta i clunyjevih Consuetudines. Premonstrati su bili mnogo rašireni po cijeloj srednjoj i sjevernoj Evropi. Širili su krštanstvo i među sjevernim Slavenima. Oni su jedini red regularnih kanonika koji se širio sličnim zanosom kao monaški redovi. U 15. st. dožive nagao zastoj, a u 16. st. pretrpe velike gubitke.

Istdobno s redom premonstrata i cistercita naglo se razvila i ženska grana obiju redova. U 12. st. odgoj plemičkih kćeri prelazi od benediktinki u ruke tih novih redova. Oko god. 1170. premonstratkinja je nešto preko 10.000, i zato im generalni kapitul premonstrata zabranjuje da primaju novakinje. Sličnu naredbu daje 1228. generalni kapitul cistercita za cistercitkinje.

Od triju redova koji se pozivaju na velike pokretače istočnog moňstva treba spomenuti još i pavline, koji su nastali oko god. 1215. Posebno su bili rašireni u Mađarskoj, u Hrvatskoj, zatim u Njemačkoj, u Austriji i u Poljskoj. Mnogo su stradali pod jozefinizmom.

U 11. i 12. st. pojavljuju se viteški redovi. Njemački vitezovi ili njemački red nastaje za vrijeme trećeg križarskog rata oko 1189. kao kongregacija bolničara. Godine 1198. kongregacija je pretvorena u viteški red njemačkih vitezova, koji u to vrijeme osim skribi za bolesnike preuzima i dužnost da oružjem brani Svetu Zemlju. Vitezovi nose bijeli pllašt i crni križ (»njemački križ«). God. 1226. pomažu pri osvajanju i pokrštenju Pruske. U 12. st., otkako su križari osvojili Svetu Zemlju, mnogo je hodočasnika iz Evrope odlazilo u Palestinu. Da se hodočasnici pruži pomoć, nastali su templari i ivanovci. Jedni i drugi obdržavaju siromaštvo, celibat i poslušnost, a inače imaju život uređen kao regularni kanonici. Posebno su se odlikovali u oružanoj obrani križarske države. Ivanovci (nastali oko 1099.) slijede regulu sv. Augustina. Razvili su veliku djelatnost, osnovali mnoge bolnice; godine 1120. postaju pravi viteški red i preuzimaju dužnost oružane obrane. Od 1530. središte reda se nalazi na otoku Malti (»malteški vitezovi«).

IDEAL APOSTOLSKOG ŽIVOTA

Ideal evanđeoskog i apostolskog života koji se počeo širiti u 11. st., u 13. st. kod prosjačkih redova dolazi do novog šireg zamaha i s njima zapadno krštanstvo ulazi u jakost zrele dobe. Na početku stoljeća susrećemo 4. lateranski koncil pod Inocentom III. (1215.). Sastav koncila vrlo je značajan: prisustvuje 412 biskupa i 800 opata i priora. Taj koncil u 12. kanonu propisuje da svi redovi moraju imati generalne kapitule (kao cisterciti), a u 13. kanonu zabranjuje osnivanje novih redova, određuje da pri osnivanju novih samostana treba uzeti već postojeću regulu i da monah ne smije prelaziti iz samostana u samostan. Taj

kanon praktično traži da svaki novi red mora biti odobren od samoga pape, i u tom smislu on je pomogao širenju redova, jer dosad su redovnici morali biti monasi, a poslije ovoga koncila oni su ono što papa hoće. Da je doista tako, pokazao je naskoro drugi lionski koncil kod 1274., koji je ukinuo 22 nova redovnička instituta, jer su nastali bez papina dopuštenja. Taj utjecaj papa vrlo je očit u povijesti franjevačkog i dominikanskog reda.

Sv. Franjo Bernardone rođen je u Asizu 1182. On je, kaže Lortz, sam po sebi sjajna i pobjedonsna apologija Katoličke Crkve. Franjina osoba je, tako reći, providencijalan odgovor na sva najteža pitanja koja je postavljalo njegovo vrijeme. Njegovu regulu potvrđuje Honorije III. godine 1223. Franjo hoće da živi po Evandelju, naslijedujući Krista, siromašna i ponizna. U tom naslijedovanju Krista propovijeda Evandelje primjerom i riječu. Za Franju apostolat sačinjava bit franjevačkog redovničkog života. U regulu uvodi dvije važne novosti: da je čitav red u rukama pape — i da braća idu u misije. Kao i drugi pokušaji naslijedovanja Krista u 11. i 12. st. (»Kristovi siromasi«), Franjo traži ne samo da pojedinci nego da i zajednica živi siromašno bez vlasništva, i sve stvoreno gleda kao vlasništvo Božje. Zato je Franjo postao simbol siromaštva: il poverello. Franjevci žive od rada i od dobivene milostinje. Svoje stanove stavlaju u gradove i posebno se povezuju s građanskim staležom, koji se u to vrijeme pravno rađa. Kuće nisu neovisne, nego su podvrgnute jednom zajedničkom vrhovnom poglavaru (minister generalis). Franjevci nisu kao monasi vezani na mjesto i žive u svijetu i rade u njemu. Zato Franjina regula ne poznaje samostana. Njegov ideal slijediti Krista u vrijeme vrlo proširenog hedonizma daje kršćanstvu novi val prave obnove, koju Franjo provodi pod vodstvom pape. On to uspješnije postiže osnivanjem Trećeg Reda, kojim zahvaća široke mase laikata, a ujedno pruža Crkvi jaku obranu protiv krivovjerstva. Red se naglo širio i šezdeset godina nakon osnutka broji 1583 kuće i 34 provincije. Svladavši početno kolebanje, red se posvetio i studiju. Ali Franjo nije dao redu čvrste organizacije i dobro uređenih struktura. I zato je u traženju formi koje bi konkretizirale njegov duh bilo u redu prilično mnogo unutarnjih borbi.

Pod Franjinim utjecajem i vodstvom Klara iz Asiza († 1253.) osniva ženski red, tzv. drugi red sv. Franje, koji prihvata Franjinu inspiraciju naslijedovanja Krista i života u strogom siromaštvu. Pravilo klarisa odobrio je Inocent IV. godine 1253. I one su se brzo raširile po Evropi. God. 1680. imale su 925 samostana i oko 70.000 redovnica.

U isto vrijeme (god. 1215.) sv. Dominik Guzman, rođen 1170. u Caleruegi u Kastilji, osniva u Toulousi zajednicu propovjednika, koji će narod poučavati u vjeri i braniti Crkvu protiv krivovjerstva. Dakle, svrha je reda bila stvarno nešto novo. Sam Dominik odlikuje se širokom kulturom i praktičnošću. Red potvrđuje Honorije III. god. 1216., a slijedi regulu sv. Augustina, koju Dominik dopuni elementima iz konstitucija premonstrata. To je prvi red u Crkvi koji je odmah od svoga početka dao veliku važnost studiju. Na evropskim sveučilištima, osobito u Parizu i u Bolonji, dominikanci imaju eminentne ličnosti, među kojima prvo mjesto zauzima sv. Toma Akvinski. Prvih 200 godina dominikanci su se izvanredno brzo širili. Već 1250. nalazimo ih u svim evropskim

zemljama. God. 1231. Grgur IX. daje im u ruke inkviziciju, a naskoro kao misionari rade u Litvi, u Pruskoj, u Rusiji i u Grönlandiji. Organizacija je reda dostigla vrlo savršene oblike: po primjeru premonstrata kod dominikanaca generalni kapituli imaju veliku vlast i provincije uživaju široku autonomiju, koja je skladno složena s jedinstvom reda. I to je jedan od razloga da unutrašnja povijest dominikanskog reda nije bila tako burna kao franjevačkog.

Već god. 1206. sv. Dominik osniva u Prouilleu prvi samostan dominikanki (»Drugi red«); drugi samostan je u Madridu (1219.), a u Rimu je otvoren 1220. Sam Dominik napisao je za njih konstitucije. Samostani dominikanki bili su poslije brojni, osobito u Njemačkoj.

Kod franjevaca i dominikanaca više redovničkih struktura dobiva definitivni oblik, koji ostaje do danas. Redovnik i redovnica prihvataju život u redu ili u družbi, koja se dijeli na provincije i mjesne zajednice. I onda vođeni poslušnošću prelaze iz jedne kuće u drugu a da se ne postavlja pitanje pripadnosti istome redu. Novicijat kao vrijeme kušnje bio je već prije i kod monaha, ali je bio privatna ustanova. Franjevcima i dominikancima papa Aleksandar IV. propisuje novicijat kao uvjet za valjano zavjetovanje. Bonifacije VIII. proteže taj propis na sve prosjačke redove, a Tridentinski koncil na sve redove uopće. Osim toga, tek ti redovi daju definitivni oblik jedinstvenoj upravi u čitavom redu: sva braća imaju jednoga poglavara — to je, kao što kaže sv. Franjo, generalni ili opći sluga svih.

Povjesno vrlo originalan oblik prosjačkog reda imaju karmelićani. Njihovu regulu kontemplativnog života potvrđuje papa Honorije 1226. Pod pritiskom islama prelaze iz Palestine u Evropu, najprije u Siciliju, a onda u Francusku i u Englesku. Križari šire njihovu popularnost i narod ih posvuda prima s oduševljenjem. Papa Inocent IV. sudjeluje u prilagodivanju njihova zakonodavstva zapadnoj klimi i priključuje ih god. 1247. prosjačkim redovima. Posebno šire kult Bl. Djevice Marije i pokazuju veliko zanimanje za ekumenizam. Zatim se mnogo šire u Španjolskoj, Italiji, Njemačkoj i Poljskoj. God. 1452. ustanovljene su karmelićanke. U 16. st. red je razdijeljen na dvije grane, dok reformu reda provode sv. Terezija Avilska (1515—1583.) i sv. Ivan od Križa (1542—1591.), osobe visokog mističkog poleta i ustrajnog idealizma. U isto vrijeme se po Evropi šire serviti, osnovani 1240. u Italiji. Slijede regulu sv. Augustina, i poznati su kao propovjednici i misionari. Veću skupinu među prosjačkim redovima čine augustinijanci, koji su nastali u 13. st. postepenim sjedinjenjem više kongregacija eremita, prihvatajući samostanski život prosjačkih redova i njihovu apostolsku djelatnost. Brzo su se širili po Evropi. Iako su u 16. st. pretrpjeli velike gubitke, sredinom 17. st. ima ih 15.000, a god. 1750 čak 20.000.

Pomičnost je vrlo zapažena oznaka prosjačkih redova, kojom se protive monaškoj vezanosti na jedno mjesto. U monaškim su zajednicama svi uvijek zajedno, a kod novih redova članovi su po zvanju na putovanju kao apostoli. Prosjački redovi su po svojoj naravi misionarski — idu svijetom u malim skupinama. Zato po njima redovnici postaju na neki način čuvari religioznosti u Evropi. Novosti u to vrijeme nije bilo dopušteno stvarati, tj. zapravo samo plemeći i redovnici mogu poduzimati nešto novo. Od 13. st. redovnici se nalaze na svim područjima crkvenog

života, a kod katoličkih vladara nerijetko vrše diplomatske misije u službi države. Živo se uključuju u vjerski, kulturni i socijalni život Evrope. I kao što su monasi 6. st. bili misionari Evrope, ti novi redovi 13. st. postaju misionari svijeta. Od toga je vremena širenje vjere među poganim prešlo gotovo isključivo u ruke redovnika. Oni stvaraju posebnu duhovnost, koja odgovara njihovu apostolskom životu. Uvijek se pretpostavlja da je apostolski rad izraz duhovnosti jedne osobe; oni ne poznaju aktivnosti bez kontemplacije, pa i povjesno njihov se život pojavljuje kao razvoj kontemplacije. Povjesna analiza kulture u 13. st. pokazuje ogroman doprinos koji su redovnici dali znanosti. Od 6. su st. monasi, posebno benediktinci, graditelji evropske kulture. Nema samostana bez škole. Sva središta redovničke obnove ujedno su i kulturna središta. A u 13. st. crkvena znanost velikim dijelom prelazi u ruke novih prosjačkih redova. Oni su »ordines studiosi« (Bacon). Veliki učitelji dominikanskog, franjevačkog, karmelićanskog i augustinijanskog reda daju definitivan oblik skolastičkoj teologiji i filozofiji, a nema ni drugih grana znanosti i umjetnosti bez njihova sudjelovanja. Od toga datuma crkvena se znanost uglavnom razvija u vezi sa životom redova.

Brojčani razvoj prosjačkih redova pokazuje njihovu izvanrednu vitalnost. God. 1340. ima ih 70.000, što znači da odgovaraju vremenu. U sljedećim su stoljećima više puta doživjeli visok porast i nagla opadanja. U 14. st. brojčano opadaju, ali u 15. st. su u porastu. Protestant-ska je reforma svima nanijela teških gubitaka, ali sredinom 18. st. svi prosjački redovi zajedno broje oko 200.000 članova, a od tih samih franjevaca, ima 142.000. Međutim sredinom 19. st. padaju na 37.000. Poslije toga su u porastu. Ta fluktuacija svakako pokazuje kako su ti redovi osjetljivi na vjerske, političke i društvene promjene, ali začuđuje njihovo spremno i uspiešno ponovno podizanje. Iz povijesti zaključujemo da su to redovnički instituti dugoga vijeka.

Da su prosjački redovi postigli tako velike uspjehе, to znatnim dijelom zavisi od egzempcije, koja ih je štitila i poticala u njihovu zala-ganju. Egzempcija je, kao što je poznato, u tome da osobe ili mjesta nisu podvrgnuta jurisdikciji biskupa, nego izravno jurisdikciji pape i svojih poglavara. Egzempcija redovnica je drukčija nego ona redovnika, jer one nemaju jurisdikciju, zato su nužno podređene biskupu, bar kao papinu delegatu. A što se tiče odnosa između biskupa i redovnika, već smo spomenuli da su u svojim počecima svi samostani bili pod jurisdikcijom biskupa. Već u 6. st. oni dobivaju privilegije ili diplome zaštite od strane knezova i kraljeva, koji ih uzimaju pod svoju zaštitu. To se češće događalo u zemljama njemačkog prava, koje je pogodovalo takvim postupcima. U 7. st. susrećemo više slučajeva gdje su se plemići i biskupi služili monasima kao radnom snagom na svojim posjedima. Zato su redovnici tražili da se i biskupima ograniči jurisdikcija nad samostanima; u 7. st. više puta i sinode ustaju u obranu samostana. God. 628. papa Honorije I. daje prvu pravu egzempciju samostanu Bobbio, po kojoj je podložan samo Sv. Stolici. Slični privilegij dobio je 751. samostan Fulda, a god. 910. samostan Cluny. Savršeni oblik egzempcije postignut je tek u 12. st., kad je ona protegnuta na čitave redove. IV. lateranski koncil određuje da je potrebno papino dopuštenje za osnivanje novih redova — i to je već neka egzempcija. Viteški i prosjački redovi uživaju

*Prvi redovi u Velikoj dvorani Dječačkog sjemeništa: u prvom planu urednice »Effathe«,
biltena za redovnica*

vrlo široku egzempciju. Papa Martin IV. daje 1281. franjevačkom redu egzempciju nove vrste, koja se ne odnosi samo na samostane, nego prati i osobe u njihovim djelovanjima. Siksto IV. daje 1474. vrlo mnogo (»mare magnum«) privilegija franjevcima u svrhu njihova apostolata. Nakon toga su i drugi prosjački redovi dobili od Sv. Stolice svoje »mare magnum« privilegija. V. lateranski koncil (1512—1517.) i još više tridentinski koncil (1545—1563.) oduzimaju redovnicima neke privilegije i ograničuju egzempciju, ali su im pape kasnije više privilegija »vivae vocis oraculo« vratili.

U 14. st. gotovo svi redovi, stari i novi, ulaze u stadij opadanja ili propadanja. Obogaćenja, ratovi, dispenzacije, privilegiji, prebende i sl. vode u laksizam. Početkom 14. st. brutalno su uništeni templari; a ivanovci — danas se zovu »malteški vitezovi« — ostali su i do danas, iako u vrlo ograničenom broju. U 14. st. ima nekoliko pokušaja da se osnuju novi redovi, ali oni su kraćega vijeka. Poznatiji su olivetani (potvrđeni 1324.) i jezuači (1364.); bave se njegom bolesnika i brigom sa siromahe. No u starim se redovima bude vrlo živa središta obnove. Papa Benedikt XII., cistercit, mnogo se zauzima za obnovu cistercita i benediktinaca. Po cijeloj Evropi stvaraju se nove reformirane kongregacije, iako se već onda govorilo da je lakše ustanoviti novi red nego reformirati stari. Na obnovi franjevačkog reda djeluju sv. Bernardin Sienski i sv. Ivan Kapistran. Kod dominikanaca posebno su zaslужni Raimund od Kapue i Konrad Pruski († 1426.). Reformatori redova u 15. stoljeću, da bi postigli svoju svrhu, osnivaju novu granu (»opsvrante«) u samom redu ili izvan njega. Samostani opsvranta utječu na druge samostane, i tako se širi pokret obnove.

Među novim je ustanovama originalnija i poznata po jačem utjecaju družba Braće zajedničkog života (fratres vitae communis), koja je nastala djelovanjem Gerarda Groote († 1384.) u Deventeru (Nizozemska). Oni daju pučke misije, odgajaju mladež i kler i šire dobru štampu. Njihova je pobožnost topla, unutrašnja, a posebno naglašavaju naslijedovanje Krista (»devotio moderna«). Slijede regulu sv. Augustina, zavjeta nemaju. U takvoj je zajednici živio Toma od Kempis, poznat po knjizi *Naslijeduj Krista*. U to vrijeme vrlo raširenog laksizma redovnici stvaraju djela trajne vrijednosti na polju ascetike i mistike, od kojih spominjemo magistra Eokharta († 1327.), Ivana Taulera († 1361.), Ivana Ruysbroecka († 1381.), Angelu od Foligno († 1309.), sv. Katarinu Siensku († 1380.), Henrika Herp († 1477.) i druge.

REGULARNI KLERICI I OBNOVA CRKVE

Na početku 16. st. u mnogim je samostanima redovnički život u dekadenciji, osobito zbog velikih obogaćenja samostana i zbog osoba koje se nalaze u samostanima bez zvanja. Sredinom 16. st. venecijski senatori mole papinskog nuncija da se pobrine da u gradu ženski samostani budu dobro uređeni za primanje djevojaka, jer udaja djevojaka traži prevelike izdatke. I stvarno, broj redovnika je ogroman. Na primjer, Köln je imao 40.000 stanovnika, a 22 samostana; Worms ima 7.000 stanovnika i 9 samostana. Na Lutherov poziv redovnici i redovnice u velikom su broju

ostavljali samostane. Red njemačkih vitezova otisao je velikim dijelom u luteranizam zajedno s velikim meštom knezom Albertom od Brandenburga. Ali i u to vrijeme javlja se brzo obnova redova i ona dolazi od njih samih, a tridentinski koncil pruža im jaku pomoć. U 25. zasjedanju u 22 poglavljia koncil radi o redovnicima: zabranjuje da budu vlasnici, naređuje vizitacije, kod ženskih samostana uspostavlja klauzuru i zabranjuje zavjetovanje maloljetnih. Obnova redova započinje u Italiji i u Španjolskoj. Ona teži za tim da se uvedu savršeniji zajednički život, siromaštvo, klauzura, više pokore i više rada. Raste broj samostana strogog života, koji se povezuju u reformirane kongregacije s posebnim generalnim vikarima na čelu. To je nova formula rimske kurije, koju nalazimo kod franjevaca, benediktinaca, cistercita, karmelićana i augustinjanaca. Ali za te reforme nije značajno samo to što dolaze iz latinskih zemalja, nego što sve prihvataju pastoralnu djelatnost: bave se propovijedanjem, katehezom i odlaze u misije.

Slično vrijedi i za nove redovničke institute. U skladu s duhom modernog doba, koje je dinamičnije, i zbog potreba Crkve novi instituti još više napuštaju oblike monaškog života i posvećuju se apostolatu. Veću pomicnost povezuju s centraliziranom upravom; kapituli imaju manju ulogu. Ujedno uvode privatnu recitaciju časoslova. Među novim institutima najprije spominjemo isusovce, koji su odigrali vrlo važnu ulogu u obnovi poslijeridentinske Crkve. Družbu je 1540. potvrdio Pavao III. Isusovci se posvećuju spasu duša, propovijedanju, vjerskoj pouci i odgoju, školama, duhovnim vježbama i misijama. Kod odgoja članova veliku važnost daju dubljoj filozofskoj i teološkoj naobrazbi. Konstitucije sv. Ignacija, prihvateće god. 1558. kao definitivna norma za život Družbe, bitno su originalne. Sv. Ignacije inspirirao je družbi neumornu volju i jakost djelovanja na slavu Božju. Zahvaljujući dobroj organizaciji i odličnom vodstvu, družba se brzo širila po Evropi i po Americi; godine 1600. ima 8.519 članova, a 1750. dosiže broj 22.589.

U 16. st. osnovano je još 13 drugih novih instituta regularnih klerika, od kojih spominjemo teatince (1524.), barnabite (1533.), somaske (1568.), kamilijane i skolope (1622.). Kod njih dolazi do jačeg izraza odnos između svećeništva i redovničkog života. Već su monasi i prosjački redovi sve više povezivali redovnički život i svećeništvo, i to je nekako ušlo u javno mnjenje. Kod regularnih klerika, osim kod kamilijana, to se apsolutno traži. Neki od njihovih utemeljitelja nisu svećenici, ali se dadu zarediti da bi uspjeli u svom pothvatu. Zato regularni klerici uvode savršenije uređene kuće za svećeničku formaciju. Jedino Ivan Baptista de la Salle, iako je sam svećenik, određuje da u njegovu družbu braće kršćanskih škola ne mogu biti primljeni oni koji su primili jedan od viših redova.

Stalne težnje za obnovom u franjevačkom redu napose su žive u 15. i 16. stoljeću. Papa Leon X je god. 1517. razdijelio red na dvije neovisne obitelji franjevaca konventualaca i franjevaca opservanata. Među opservantima je naskoro rođena reforma franjevaca kapucina, koju je god. 1528. potvrdio papa Klement VII. I ostali se stari redovi u to vrijeme obnavljaju, osobito benediktinci i karmelićani, kao što sam spomenuo.

Obnova misijskog djelovanja poslije tridentinskog koncila gotovo je isključivo djelo redovnika. U 16. st. neki redovi, a to posebno vrijedi za

franjevce, isusovce i dominikance, u velikom broju odlaze u novo otkrivenu Ameriku i rade s požrtvovnošću koja je u mnogim slučajevima okrunjena mučeništvom. Katolički vladari Španjolske i Portugala, iako ne bez političkih interesa, pomažu rad koji misionari obavljaju pod vodstvom papa. U Južnoj Americi osobito dominikanci i isusovci brane Indijance (Indios) protiv španjolskih i portugalskih kolonizatora i trgovaca. U isto vrijeme već spomenuti redovi, kojima se u velikom broju pridružuju kapucini, razvijaju široku misionarsku djelatnost u Kini, Indiji, u Japanu i u istočnoj Africi.

Stil života, koji novi instituti uvode u 16. st., naišao je na vrlo jake otpore. Bilo je, naime, rašireno uvjerenje da je korna molitva bitan element redovničkog života; isto je tako jak otpor izazvalo uvođenje jednostavnih zavjeta. Tridentinski je koncil odredio da redovnici poslije godinu dana novicijata polažu svečane zavjete. Pijo V. u konstituciji *Lubricum genus* (1568) smatra svečane zavjete bitnim elementom redovničkog života, a družbe koje nisu imale svečane zavjete postavio je pred izbor: ili da prihvate takve zavjete ili će biti ukinute. Ali već 1584. Grgur XIII. bulom *Ascendente Domino* priznaje da su isusovački skolastici pravi redovnici, iako imaju samo jednostavne zavjete. Diskusija je o tome nastavljena. Unatoč tome novi instituti 17. st., kao redemptoristi, pasionisti itd., odlučuju se za jednostavne zavjete. Pijo IX. bulom *Neminem latet* 1857. traži da svi redovnici prije svečanih zavjeta polažu jednostavne bar na tri godine. Leon XIII. motu proprio *Perpensis* 1902. određuje isto i za sve ženske institute. I ta praksa god. 1917. ulazi u današnji Kodeks. Očito je da taj pravni razvoj odgovara rastu poštovanja osobe i slobode.

Od kraja 16. st. Francuska postaje plodnim tlom obnove redovničkog života. Nastaju brojni novi, muški i ženski instituti, koji se velikim žarom bacaju u apostolsku djelatnost, u odgoj, u školstvo i u službu bolesnicima. U početku 17. st. susrećemo sv. Franju Saleškoga, pod čijim vodstvom sv. Ivana Franciska Frémiot 1610. osniva redovnice vizitandine ili salezijane, koje u početku mnogo rade na odgoju mlađeži. Prva njihova regula iz godine 1613. predviđa posjete bolesnicima i brigu za njih, ali naskoro su i one morale ostaviti svaki rad izvan klauzure, jer od 1618. i one preuzimaju regulu sv. Augustina. Sv. Vinko Paulski († 1660.), nazvan »čudom ljubavi prema bližnjemu«, duhovno pod utjecajem sv. Franje Saleškoga, 1625. postavlja u Parizu temelje kongregaciji regularnih klerika lazarišta, čija je svrha odgoj klera, pučke misije i misije među poganim. Oni imaju samo privatne zavjete. A godine 1633., osobito suradnjom udovice sv. Lujze de Marillac, osniva družbu kćeri kršćanske ljubavi. Da izbjegnu sudbinu vizitandina, one polažu samo privatne zavjete i tako juridički uopće nisu redovnice. Ta se družba brzo širila po cijelom svijetu, vršeći izvanredno zaslužna djela brige za siromaše i bolesnike. Vinkova odluka da baci u svijet djevice posvećene Bogu koje ne štiti klauzura, pokazala je odlične rezultate. Malo kasnije, god. 1681., sv. Ivan Krst. de la Salle osniva družbu braće kršćanskih škola, koju je kasnije potvrdio Benedikt XIII. Članovi družbe su laici i imaju jednostavne zavjete. Osnivaju škole za siromašnu djecu i poučavaju — velika novost! — samo na francuskom jeziku. Brzo su se raširili po Italiji, Španjolskoj i Njemačkoj. Osim mnogih drugih spominjemo

još i sulpicijane (od 1642.), koje je osnovao Ivan Jakov Olier († 1652.); oni su svećenici bez zavjeta, a slijede duh sv. Augustina u zatajivanju. Primaju u družbu samo one koji su već svećenici, a ponajviše rade na odgoju dijecezanskog klera.

Obnovu kontemplativnog života u 17. st. poduzimaju trapisti, koje je 1664. osnovao Arnold Ivan le Bouthillier de Rancé (1626—1700.), opat cistercitskog samostana La Trappe u Normandiji. On uvodi strogo opsluživanje regule sv. Benedikta i cistercitskih konstitucija, stalan potpuni nemrs, trajnu šutnju i rad. Nije sklon znanstvenom radu. Red se jače raširio u 19. st.

Povijest redovništva poslije 16. st. uključuje veliko djelovanje ženskih instituta. Zahvat redovnica u apostolat Crkve predstavlja bez sumnje najznačajniju karakteristiku modernog redovništva. Ali strukture ženskih instituta razvijale su se vrlo polagano, kao što je uopće uvođenje žene u javni život bilo kasno. Svečani zavjeti i papinska klauzura smatrali su se, kao što je već spomenuto, bitnima za redovnički život. I da se ukloni svaka sumnja, papa Pio V. bulom *Circa pastoralis* 1566. traži da svi ženski instituti prihvate ta dva elementa, i koji ih ne prihvati, neće moći primati novakinje. Time je redovnicama bio onemogućen svaki apostolat izvan klauzure. Ako su se žene htjele baviti kakvim apostolatom, organizirale su se u slobodne bratovštine bez zavjeta. A takva su udruženja bila brojna. Vrlo su poznate begine, nastale u 12. st. u Belgiji. Nemaju zavjeta, ali daju obećanje da će živjeti u poslušnosti i u čistoći; kod njih je sve zajedničko i svaka napušta zajednicu kad hoće. Bave se karitativnom djelatnošću, a siromahe njeguju besplatno. U tom smislu poučna je povijest uršulinki. Osnovane su 1535. a god. 1544. potvrđene su kao bratovština bez zavjeta, bez zajedničkog života, bez posebnog odijela; polažu privatni zavjet čistoće, a bave se ponajviše odgojem ženske mladeži. Imaju neke privilegije koji su vlastiti redovnicama. No doživjele su razvoj potpuno protivan namjerama utemeljiteljice — i jedan dio instituta prihvaća u Francuskoj god. 1612. monaški život stroge klauzure. Poslije tridentinskog koncila redovnice su dugo vrijeme bile isključene iz apostolata, također poradi reakcije protiv luteranizma jer je ona odbacivala apostolat laika.

U prvoj polovici 18. st. utemeljene su tri kleričke kongregacije: montfortiani (1722.) za pučke misije; redemptoristi, koje je 1732. osnovao sv. Alfonz de Liguori († 1787.) sa svrhom da poučavaju mladež i seljački svijet i da drže pučke misije; pasionisti, koje je god. 1725. osnovao sv. Pavao od Križa († 1775.), naglašavaju kontemplaciju te riječju i primjерom propovijedaju pokoru i rade na obraćenju grešnika. Osim toga treba imati pred očima i činjenicu da se još u 18. st. država malo brine za škole i zato su one uglavnom u rukama redovnika, među kojima se na tom polju najviše ističu isusovci, braća kršćanskih škola, skolopi, barnabiti i benediktinci, koji nastavljaju svoje stoljetne tradicije. U to doba redovnici doista intenzivno rade na vjerskoj pouci širokih slojeva naroda katehezom i pučkim misijama. Na tom polju, osim već spomenutih instituta, posebno su zaslužni franjevci konventualci, isusovci i franjevci kapucini.

U drugoj polovici 18. st. redovništvo proživljava teške časove. Ponajprije zato jer je u samim samostanima redovnički duh vrlo oslabio.

Zatajivanje nestaje, pobožnost slabi, a duhovi su umorni od dugih teoloških i moralnih diskusija. U samostanima se širi duh janzenizma, regalizma i galikanizma. Mnogi redovnici žive izvan samostana i neovisno od poglavara. Ali u isto vrijeme živi u samostanima velik broj svetih muževa i žena, kao što su Leonard od Porto Maurizio, Josip Kupertinski, Pavao od Križa, Veronika de Giuliani, Margarita Alacoque, Klaudije de la Colombière, Didak od Cadiza, Antun Baldinucci, Klement Hofferbauer i mnogi drugi. Redovništvo proživljava teške časove i zato jer u to vrijeme prisustvujemo međunarodnoj zavjeri bezvjerstva protiv Crkve, a prvi na udaru su redovnici. U Austriji Josip II. (1780—1790.) god. 1782. i sl. ukida 600 samostana, najprije one kontemplativnog života, a nakon toga i druge, osobito franjevačke (Austrija sama u to vrijeme ima 64.000 redovnika i redovnica). A 1773. ukinuta je Družba Isusova.

Istina je da je u 18. st. osnovano više redovničkih instituta, ali geografski su malo rašireni; stari se redovi jače šire. To geografsko ograničenje zavisi od absolutističkih vlada. U 17. i 18. st. absolutistička država zakonom priznaje redovničko zavjetovanje, i što je učinjeno protiv njega, po državnom je zakonu nevaljano. Redovnik koji je položio svečane zavjete na nekim je mjestima pred državnim zakonom mrtav i zato nesposoban da što posjeduje. Ali vladar ima pravo nadzirati osnivanje novih redovničkih instituta, ukidati one koje smatra nepotrebнима i nadzirati polaganje redovničkih zavjeta. Tko je htio stupiti u jedan red, morao je imati dopuštenje od državnih vlasti. Vladar ima pravo imenovati opate i priore (patronatus). U Francuskoj od god. 1516. do 1905. sve biskupe imenuje država. Ali redovnici su unatoč toj ovisnosti nastojali i uspjeli sačuvati prilično mnogo slobode jer su mjesne poglavare birali neovisno sami. Žato su absolutistički poglavari pokušali utjecati bar na izbor vrhovnih poglavara ili su pokrenuli stvaranje nacionalnih grana pojedinih redova s generalnim vikarima na čelu, da tako umanje utjecaj Svetih Stolice. Tako i provincije redova nisu smjele prelaziti granice kneževina. Te vanjske okolnosti otežavaju razvoj novih instituta. Koncem 18. st. tridesetak novih instituta broji tek 10.000 članova, dok stari redovi dosižu broj od 300.000 članova. Dakle, stari redovi imaju uistinu velik broj članova, ali imaju i mnogo samostana, većim dijelom praznih. To je, uostalom, česta pojava u povijesti redovništva. I budući da prodaja crkvenih dobara nije bila dopuštena, to se pitanje rješavalo intervencijom izvana — kao što je učinio Josip II.

Svi su novi instituti usmjereni na apostolat. Zbog naravi tih instituta njihovi članovi nisu povezani u dublje zajedništvo i zato su unutrašnji sukobi kod njih opasniji. U redovničkom životu mnogo se inzistira na jednolikosti (uniformitas), više-manje svagdje se — zbog uhodanosti — pokazuje prilično velika neosjetljivost za nepravde i nerede u samostanima. Netolerantnost je jedna od značajki i toga vremena. Srednjovjekovni običaj komende, razvijen osobito poslije 14. st., po kojem znatan dio prihoda jednog samostana pripada biskupu ili plemiću, a nerijetko brojnim nezakonitim plemićkim sinovima, stavlja još u 17. i 18. st. prilično velik broj samostana u ruke svjetovnih gospodara. Kard. Mazzarino je po tom zakonu ubirao prihode 22 opatija. Taj je sistem neke samostane doveo do velikog bogatstva, a druge na rub propasti — a u jednima i drugima uništo je stegu i duhovni život. Zato su neki samostani postali

mjesto dosade; u njima ima velik broj svećenika koji su bili zaređeni bez pravog studija teologije ili su učili samo moralne kazuse da bi mogli ispovijedati članove samostana. Neki povjesničari (npr. La Gorce) misle da je u početku 18. st. u samoj Francuskoj bilo oko 50.000 redovnika i 30.000 redovnica, a u Španjolskoj ih je bilo zajedno 60.000. Krajem istog stoljeća Francuska ima 25 milijuna stanovnika i 70.000 redovnika. God. 1750. Italija ima 17 milijuna stanovnika i 200.000 redovnika. Imamo li pred očima te brojeve, postaje nam razumljivo da je redovništvo predstavljalo za državu ozbiljan socijalni problem, koji biva još teži ako se uzmu u obzir ogromne nekretnine što ih posjeduju neki redovi. I u tom stanju redovništvo ide ususret francuskoj revoluciji.

MODERNI OBLICI REDOVNIŠTVA

U dubokim društvenim i političkim previranjima koja je donijela francuska revolucija Crkva je izgubila političku moć, koja je ionako već bila slaba. Postaje očito da Crkva i država počinju ići potpuno odijeljenim putovima. Crkva je postala siromašnija, njezin politički utjecaj je slabiji, ali je duhovno čišća i jača. Msgr Dupanloup opisao je to stanje usklikom upravljenim pokretačima revolucije: »Vi ste 1789. dignuli revoluciju bez nas i protiv nas, ali stvarno za nas. Bog je tako htio i protiv naše volje!« Prvih 50 godina 19. st. stari su redovi kao beskorisni i u dekadenciji pod stalnim udarcima ukinanja i rastjerivanja u Austriji, u Francuskoj, Belgiji, Italiji, Njemačkoj, Španjolskoj i u Portugalu. Brojčano su pali za 20% od onoga što su bili prije 80 godina. U Južnoj Americi, gdje su vlade novih država došle u ruke masonerije, stari redovi proživljavaju teške dane. Redovništvo se nikad u svojoj povijesti nije nalazilo pred tako organiziranom navalom civilnih vlasti. Stoljetne podrške su pale, privilegiji su nestali. Ali ti su privilegiji već odavna bili samo teret i zapreka; njihovom propašću redovi su postali slobodniji da se lakše snadu pred nasrtajima vlada.

Zakoni protiv redovnika primjenjivali su se na razne načine. Općenito se može reći da su redovnici naloge da napuste samostane i države izvršili bez otpora. U najviše slučajeva država se zadovoljila time što je redovnicima oduzela posjede i kuće. No svladavši razne, a katkad i velike poteškoće, redovnici su se na više mjesta vraćali u svoje stare samostane, bilo zato jer su se zakoni promijenili ili zato jer su otkrili načine da obidi zakon ili tako da su od države kupili svoje samostane. Prisustvujemo, dakle, bučnom rastjenivanju i tihom vraćanju redovnika. Da se zaštite, redovi konsolidiraju centralnu upravu. Pape dugih pontifikata, Pijo IX. i Leon XIII., pružaju im jaku pomoć i uspjesi su očiti. Benediktinski red organizira se u više kongregacija i širi se izvan Evrope. Pod Leonom XIII. ujedinjuje se franjevački red, u kojem nadalje ostaju samo tri autonomne grane: red manje braće, red franjevaca konvencionalaca i red franjevaca kapucina. Dominikanci se dižu u Francuskoj posebno nastojanjem Lacordairea te na polju teološke i bilijske znanosti razvijaju jaku djelatnost. Družba Isusova, koja je 1814. imala samo 600 članova, godine 1900. ima ih 15.073. Žestoki napadi kojima je bila stalno podvrgnuta očito joj nisu samo škodili. U to vrijeme svoje restau-

racije redovi se vraćaju na staro, ali se polako prilagođavaju novim prilikama. Slobodničke ideje 19. st. imale su prilično jak utjecaj i na stegu u samostanima. U dokumentima toga vremena ima mnogo pritužbi kako duh vremena ulazi u samostane, umanjuje pobožnost i uništava poslušnost. Može se reći da zbog općeg stanja u Crkvi ta moderna progonstva nisu odmah postavila stare redove pred svjesno pitanje temeljite unutrašnje obnove.

U 19. st. ustanovljen je 91 novi redovnički institut papinskoga prava. Pod samim pontifikatom Pija IX osnovano ih je 40. Dok je Crkva u 13. st. bila protiv osnivanja novih redova, u 19. st. tu pojavu smatra providencijalnom. Novi instituti pripadaju trijma kategorijama: kleričke kongregacije, kongregacije laika i družbe svećenika zajedničkog života; npr. oblati (1816.), maristi, asuncionisti (1845.), rosmariniani (1828.), institut Cavanis, misionari predragocjene Krvi, pallottini (1835.). No mnogo je veći broj ženskih instituta, npr. kanosiane (1808.), sestre sv. Obitelji (1816.), dame presv. Srca (1800.), sestre naše Gospe Dobrog Pastira (1835.), sestre sv. Elizabete (1842.), sestre sv. Križa (1878.), kćeri božanskog Spasitelja (1849.) — i mnoge druge. Ti se instituti posvećuju odgoju djevojaka, školovanju ženske mladeži, njezi bolesnih i siromaha. Te kongregacije aktivnog života Sv. Stolica priznaje kao pobožna udruženja ili bratovštine, a ne kao redovničke institute. Tek Leon XIII. daje god. 1900. konstitucijom *Conditae a Christo* tim udruženjima karakter pravih redovničkih instituta.

Zbog povijesne važnosti posebno treba spomenuti družbu salezijanca. Ona je po duhu i po metodama svakako jedna od najrevolucionarnijih u Crkvi. Družbu je osnovao sv. Ivan Bosco 1859. u Torinu. Salezijanci se u početku bave odgojem mladeži, ali prema potrebama Crkve pokazali su veliku prilagodljivost i danas je vrlo zapažen njihov rad i na polju crkvene znanosti, a osobito u misijama. Družba se naglo širila Evropom. Godine 1900. ima 3.526 članova, a 60 godina kasnije 22.383.

U novim institutima 19. st. ne nalazimo potpuno novih originalnih oblika redovničkog života i ta je činjenica nešto novo u povijesti redovništva. Dok su stare regule otvorene i široke, konstitucije nastale u 19. st. određuju sve točno, pa i malenkosti, ne priznaju iznimaka, a složena pitanja obično rješavaju jednostavno. Koncem 19. st. Sv. Stolica je redove podvrgnula zahtjevu fiksiranih oblika. Novi instituti oponašaju (ili moraju oponašati) stare. Osim toga, značajan je i sinkretizam nekih utemeljitelja: razne elemente redovničkog života uzimaju od drugih u nastojanju da združe kontemplativan i aktivran život. U tom nastojanju da budu vjerni tradiciji instituti se ne razlikuju među sobom, kao što se zbog toga jednako udaljuju od kulturnog i društvenog razvoja koji je zahvatio čitav zapadni svijet. Filozofska i teološka formacija svećenika je slaba. Već je u 18. st. bila previše teoretska, zastarjela, eklektička, bez pravog kontakta sa znanstvenim i socijalnim razvijkom. Ukladanjem redova u 19. st. i ta je formacija postala još slabija.

Važnu stranu povijesti redovništva u 19. st. čini rad redovnika i redovnica u misijama. U prvoj polovici 19. st. osnivaju se misionarski redovi, među kojima su posebno zaslužni družba Picpus (1800.), oblati (1816.), marijanisti (1817.), pallottini (1835.), misionari predragocjene

Krvi (1815.), klaretiani (1849.), papinski institut za misije (1850.), misionari de la Salette (1852.), bijeli oci (1868.) i drugi, a ima ih preko 30. K tome treba dodati velik broj ženskih instituta, koji snažnim zalaganjem proširuju dosadašnju djelatnost misionara. Koliko je moguće ustanoviti, brojčani uspjeh misijskog djelovanja redovnika i redovnica u 19. st. dosiže oko 30 milijuna obraćenja. Tome treba dodati široko razgranjenu karitativnu i kulturnu djelatnost.

Vjersku obnovu Evrope poslije napoleonskih ratova, koji su silno osiromašili Evropu, provodili su uglavnom redovnici i redovnice. U Francuskoj, koja je bila najviše opustošena, najviše su učinili lazaristi, sulpicinisti i uršulinke. Ženski su samostani brzo nanovo otvoreni i god. 1814. ima ih u samoj Francuskoj više od 2.200. Družba kćeri Božje ljubavi, kojoj je još Napoleon 1807. dopustio da se vратi u Francusku, brzo je bila obnovljena. »U bezbrojnim nesrećama, protivštinama i bijedi, koje je velika revolucija ostavila kao duboke rane u životu društva, dok je proletarijat stalno brojčano rastao, redovničke zajednice bile su praktički jedine u stanju da predstavljaju Crkvu koja razumije ljudsku bijedu i koja želi pomoći svima, i kao zajedničku majku k kojoj žele privući duhove, koji su bili zavedeni strastima i zabludama.« (J. Hergenröther)

Od godine 1800. do 1950. osnovana su 124 nova redovnička instituta. Od tih 64 osnovani su u Francuskoj i u Italiji, a 42 u drugim zemljama Evrope; 18 ih je osnovano izvan Evrope, ali od tih 18 samo 4 su osnovani izvan zemalja zapadne kulture. Zanimljivo je da je mnogo instituta u prvoj polovici 19. st. osnovano baš u Francuskoj, ali krajem stoljeća prisiljeni su da se sele u druge zemlje. Početkom 20. st. u Francuskoj su bili ukinuti svi redovi i bilo je istjerano oko 20.000 redovnika. Između 1902. i 1910. ukinuto je 10.000 katoličkih škola, koje su uglavnom imali u rukama redovnici, a svima je strogo zabranjeno poučavanje u školama. Dapače, družbe koje se bave školstvom moraju u roku od 10 godina nestati i zato ne smiju primati novake. Taj se zakon u pravom redu odnosio na braću kršćanskih škola i na isusovce. Uostalom, u čitavom 19. st. evropske vlade uporno zadržavaju običaj da daju dopuštenje hoće li se neki red naseliti u državi ili neće.

U 19. st. restauracija redovništva, iako u teškim okolnostima, bila je bujna. U to burno stoljeće svoje povijesti redovništvo daje Crkvi velik broj svetih muževa i žena, koji svim žarom rade za Crkvu. Ustajnost redovnika u teškim progonima i njihov nagao brojčani uspon pokazuju da su stari redovi sačuvali životnu snagu i probudili osjećaj za suvremene prilike. Redovnici i redovnice nalaze se u prvim redovima ne samo u obrani Crkve nego i u osnivanju organizama i institucija koje odgovaraju potrebama današnjeg društva i modernim zahtjevima u izgradnji Crkve. Njega bolesnih i siromaha, spašavanje djece, odgoj siromasnih djece, poučavanje mladeži, vjerski odgoj proletarijata i njegova socijalna sigurnost u Evropi i u misijskim krajevima — to su neke od djelatnosti novih redovničkih instituta. Dakle, novi instituti imaju posve društvene svrhe, i to je svakako nova pojava u povijesti redovništva. Redovnici grade kolegije, škole, bolnice; osnivaju znanstvene institute. Oni pokreću i oblikuju obnovu biblijske i teološke znanosti početkom 20. st. i stvaraju zavode za povjesna istraživanja. Znanstvena istraživanja na

polju crkvenoga prava gotovo isključivo su u njihovim rukama. I oni osnivaju prve zavode za formiranje misionara.

U početku 20. st. svi redovi pokazuju iznenadujuću vitalnost i zauzetost. Stabiliziraju svoje obnovljene strukture, rastu — ali ujedno se i imobiliziraju, jer su svi uvjereni da su njihove strukture uspješne i sigurne. Svaki red naglašava svoju originalnost, daje važnost vanjskim znakovima, koji ga dijele od drugih. I mnogi od njih traže svoju duhovnost. No unatoč svemu tome u 20. st. uvodi se u redovništvo velika jednolikost. Velik broj instituta radi isto. U pojedinim institutima sve kuće moraju imati isti dnevni red. Teološka i filozofska formacija točno je određena; ona je uistinu solidna, ali je jednolična. Generalni i provincialni kapituli brane oblike koji već postoje.

U 20. st. osnovani su brojni novi instituti, od kojih spominjemo družbu sv. Obitelji (1900.), malu ustanovu Božje providnosti (1903.), sluge kršćanske ljubavi (1908.), družbu sv. Pavla (1914.), družbu sv. Mihaila (1920.), vokacioniste (1920.), rogacioniste (1926.), Kristove legiонare (1948.). Novi instituti slijede načine života koji su stoljećima prokušani. Originalnijih stavova ima malo, a među njima posebnu je pozornost pobudila družba male Isusove braće (i sestara), koje je osnovao Karlo de Foucauld: oni k samom apostolatu pristupaju na nov način jer ga zamjenjuju sa svjedočenjem života i naglašavaju kontemplativni značaj svoga života.

Selekcija članova je slobodna, pa zato stroža i ozbiljnija. Nestaju »politička« zvanja. Krajem 19. st. se i kao općenito u Crkvi, tako i u redovima, posvećuje veća pažnja dostojanstvu osobe, više se gleda na vrijednost nego na broj i traže se načini za jače duhovno izgradnivanje. Mnogi instituti osnivaju sjemeništa za sabiranje i odgoj kandidata. To je, nema sumnje, mnogo pridonijelo jačanju broja redovnika i uvelo u redovništvo posve novi način uvođenja u redovnički život.

U 20. st. djelovanje redovnika i redovnica u misijama razvijeno je u dimenzijama koje su nadvisile sve prijašnje pothvate. Neke zemlje, kao Irska, Nizozemska, Španjolska, Italija i Njemačka šalju velike skupove redovnika i redovnica u misijske krajeve. Mnogi od njih su stručno formirani za rad u misijama. U prvoj polovici 20. st. osnovano je oko 25 redovničkih instituta čija je svrha rad u misijama. Nabrojimo samo neke: misijski institut Konsolata (1901.), braća misionari sv. Franje Asiškoga (1901.), misionari od Marianhill (1909.), družba sv. Kolumbana za misije (1917.), misionari Presv. Srca Isusova (1923.), misionari sv. Trojstva (1929.), portugalska družba za misije (1932.), institut Djevice Marije od Guadalupe (1949.). A broj takvih ženskih instituta još je i veći.

Stari se redovi naglo razvijaju u novom svijetu i imaju već velik broj članova koji nisu došli iz Evrope; ali čuvaju svoj zapadnjački karakter. Sredinom 20. st. radi izvan Evrope oko 100.000 redovnika (nisu uključene redovnice): u Sjevernoj Americi 50.000, u Južnoj Americi 30.000, u Aziji 10.000, u Africi 7.000 i u Australiji 3.000. Osobito su u Sjevernoj Americi gotovo svi novi članovi rođeni na tim novim teritorijima. To je svakako velika novost u povijesti redovništva. Redovnici u Južnoj Americi gotovo 50% dolaze iz Evrope. Općenito se može reći da je u prvoj polovici 20. st. porast broja redovnika i redovnica izvan-

redan: 1900. god. bilo ih je 135.000, a godine 1965. ima 335.000 redovnika i 900.000 redovnica. Iz toga se može zaključiti da oni oblici redovništva koji ulaze u 20. st. stvarno odgovaraju 20. stoljeću. A što se tiče naravi instituta, oni ostaju zapadnog karaktera iako u njih ulaze i članovi drugih kontinenata.

ZAKLJUČNE MISLI

U toku povijesti prisustvujemo pojavi neprekidnog periodičnog rađanja novih redovničkih instituta u Crkvi, i svaki nastoji da odgovori zahtjevima svoga vremena. Utemeljitelji redova uspijevaju utoliko više ukoliko njihov pothvat odgovara osjetljivijim potrebama suvremenika. Te odgovarajuće i prikladne oblike više je utemeljitelja otkrilo tek nakon nekoliko neuspjelih pokusa, kao što vidimo kod sv. Benedikta, sv. Franje, sv. Ignacija i drugih.

Povijest nam također pokazuje da su već prve skupine redovnika i redovnica združene oko jedne regule (pravila). Takve regule obično stvara prva generacija reda. Prije sv. Benedikta tih je regula bilo vrlo mnogo, a kasnije Benediktova, sastavljena 534. za samostan Monte Cassino, nadomještava gotovo sve druge. Na istoku je preuzeta regula sv. Bazilija. U XI. st. neke redovničke zajednice prihvataju tzv. regulu sv. Augustina, jer je sastavljena prema 211. pismu sv. Augustina hiponskim djevcicama. Jedino sv. Franjo Asiški stvara novu regulu. U 16. st. Ignacije ne sastavlja više regulu, nego konstitucije, što poslijе slijede mnogi drugi. Kod svih redova izvršna je vlast odijeljena od zakonodavne i zato se poslušnost zavjetuje poglavaru, ali se opslužuje po pravilu ili konstitucijama.

U svojim počecima redovi obično trebaju 10 do 20 godina rađanja i dozrijevanja. Za učvršćivanje trebaju oko 40 godina, za razvoj oko 100 godina, a oko 100 godina za stabilizaciju. Onda počinju nazadovati i to traje od 50 do 100 godina. Dakle, čitav period života traje oko 350 godina. Ali ima redova koji žive mnogo dulje: benediktinci 15 stoljeća, kartuzijanci 9 stoljeća, a franjevci, dominikanci, serviti, karmelićani preko 7 stoljeća — i svi još sada pokazuju izvanrednu vitalnost. Rast i obnova postojećih instituta toliko su uspešniji ukoliko polaze od realnog života. Samo manje skupine dižu se do čišćeg idealizma. Svaka obnova je povratak na početak, tj. da se novim zalaganjem prihvata duh reda koji je u prošlosti već pokazao svoju jakost. Obnove su u prošlosti mnogo više nego danas značile povratak na staro, na izvornu autentičnost; vladao je kult »staroga«. Nadalje, u ostvarivanju obnove redovi mogu pogriješiti ako uzimaju jedno istinito načelo koje primjenjuju na krivo ili površno tumačene konkretne prilike ili stanja. Osim toga, i strukture, koje su u neko vrijeme potrebne, kasnije mogu postati kočnicama, koje onemogućuju pravi razvoj. Suvremenici teško primjećuju kad se to događa. Povijest nam pokazuje da nisu svi redovi uspjeli stvoriti svoju obnovu. Od 105 redova osnovanih prije 1600. sada postoje još samo 25 njih. U fazi propadanja i umanjivanja članova obično se događa da su samostani zadržani i očuvani; npr. kad su 1750., nakon 400 godina opstanka, bili ukinuti humiliati, oni su tom prilikom imali 170 redovnika i 90 samostana.

Povijest nam pokazuje da ima redova čija dugotrajnost ne može biti stavljena u sumnju. I oni imaju faze opadanja, ali to je brzo primijećeno i naskoro dolazi reakcija od strane podložnika i poglavara. Ali uvijek manje skupine imaju osjetljivost i jakost da reagiraju, jer vrijeme stabilizacije stvara komotnost.

Što se tiče geografskog položaja baza iz kojih nastaju redovnički instituti, povijest nam svjedoči da do 20. st. svi nastaju u krugu zapadnoevropskih zemalja, pretežno u Francuskoj i u Italiji. Još u prvoj polovici 19. st. od 40 novih instituta 32 su utemeljena u Italiji ili u Francuskoj. Tek u prvoj polovici 20. st. od 33 nova instituta 12 ih je ustanovljeno izvan Evrope, ali od tih 9 na tlu zapadne kulture. Iz toga slijedi da su još danas svi instituti po porijeklu i po mentalitetu *zapadnjački*.

A s obzirom na Crkvu povijest nam pokazuje da baš u redovništvu ona na poseban način ostvaruje svoju težnju da što vjernije proživljava Evanelje. Redovnici su obično prvi reagirali na propadanje vjerskog života u Crkvi, a rađanje novih redova i obnova starih značilo je da je obnova Crkve započela.

BIBLIOGRAFIJA

- ALLES T., *The monastic life from the Fathers of the Desert to Charlemagne*, London 1896.
- BERLIERE U., *Les origines du monachisme et la critique moderne*, u *Revue bénédictine* 1891, 1—19; 46—69.
- BERLIERE U., *L'ordre monastique des origines au XII siècle*, 4 izd., Paris 1928.
- BIEHLER L., *Ireland, Wegbereiter des Mittelalters*, Olten 1961.
- BUITRAGO Y HERNANDEZ, *Las órdenes religiosas y los religiosos*, Madrid 1902.
- CAMELOT TH., *Virgines Christi*, Paris 1944.
- CAMPBELL G. A., *Die Tempelritter*, Stuttgart 1938.
- CHALENDAR M., *La promotion de la femme à l'apostolat*, Paris 1950.
- COUSIN P., *Précis d'histoire monastique*, Tournai 1956.
- CREUSEN P., *De iuridica status religiosi evolutione brevis synopsis historica*, u *Periodica de re canonica* 31 (1942) 143—155; 216—241.
- D'ANGELO S., *La esenzione dei religiosi nella disciplina ecclesiastica*, Torino 1929.
- DECARREAUX J., *Die Mönche und die abendländische Zivilisation*, Wiesbaden 1964.
- DELEHAYE H., *Les saints Styliques*, Bruxelles 1923.
- ESCOBAR M., *Ordini e Congregazioni religiose*, 2 sv., Torino 1951—1953.
- FESTUGIERE A. J., *Les moines d'orient*, Paris 1961.
- FLICHE A. — MARTIN V., *Histoire de l'Eglise*, 26 sv., Paris 1934 sl.
- FROSSARD A., *Le sel de la terre. Le grands ordres religieux*, Paris 1954.
- GRUNDMANN H., *Religiöse Bewegungen im Mittelalter*, Berlin 1935.
- HALLINGER K., *Gorze-Cluny. Studien zu den monastischen Lebensformen und Gegensätzen im Hochmittelalter*, 2 sv., Roma 1950—1951.
- HARNACK A., *Das Mönchtum, seine Ideale und seine Geschichte*, 7 izd. Leipzig 1907.
- HEIMBUCHER M., *Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche*, 2 sv., Paderborn 1965.
- HELYOT P., *Histoire des Ordres monastiques, religieux et militaires et des Congrégations séculières de l'un et de l'autre sexe*, 8 sv., Paris 1714—1719.
- HERGENROTHER J., *Storia universale della Chiesa*, trad. ital., 7 sv., Firenze 1907—1911.

- HERTLING L., *Kanoniker, Augustinusregel und Augustinerorden*, u *Zeitschrift für kath. Theologie* 54 (1930) 335—359.
- HERTLING L., *Die Profession der Kleriker und die Entstehung der drei Gelübde*, u *Zeitschrift für kath. Theologie* 56 (1936) 148—174.
- HEUSSRI K., *Der Ursprung des Mönchtums*, Tübingen 1936.
- HOFMEISTER PH., *Mönchtum und Seelsorge bis zum 13. Jh.*, u *Studien und Mitteilungen aus dem Benedikt.- und Zisterzienserorden* 65 (1953) 209—273.
- HOSTIE R., *Vie et mort des ordres religieux*, Paris 1972.
- JARRETT B., *De ontwikkeling van het kloosterleven*, Leuven 1949.
- JEDIN H., *Handbuch der Kirchengeschichte*, Freiburg, I sv. 1962, III sv. 1966, IV sv. 1967.
- KISSLING J., *Geschichte des Kulturkampfes*, 3 sv., Freiburg 1911—1913.
- LAUGHLIN T. P., *Le très ancien droit monastique de l'Occident*, Paris 1935.
- LEMARIGNIER J. F., *Etudes sur les priviléges d'exemption et de jurisdiction des abbayes normandes depuis les origines jusqu'à 1140*, Paris 1937.
- LEMOINE R., *Le droit des religieux du Concile de Trente aux Instituts séculiers*, Bruges 1955.
- LEVY-BRÜHL H., *Les élections abbatiales en France*, Paris 1913.
- MAIRE E., *Histoire des Instituts religieux et missionnaires*, Paris 1930.
- MARC-BONNET H., *Histoire des Ordres religieux*, Paris 1949.
- MARTINA G., *La Chiesa nell'età dell'assolutismo, del liberalismo, del totalitarismo*, Brescia 1970.
- MAZON C., *Las Reglas de los religiosos*, Roma 1940.
- MEERSSEMAN G., *Dossier de l'Ordre de la pénitence au XIIIe siècle* (Spicilegium Friburgense 7), Fribourg 1961.
- MERCKLE, *Die kirchliche Aufklärung im kath. Deutschland*, Berlin 1910.
- MERLIN R. P., *Saint Augustin et la vie monastique*, Paris 1933.
- Il monachismo nell'alto medio evo*. Settimane di studio, Spoleto 1957.
- MORIN G., *L'idéal monastique et la vie chrétienne des premiers jours*, 3 izd., Paris 1921.
- MORRISON E. F., *St. Basil and his Rule*, London 1913.
- MOULIN L., *Le monde vivant des religieux*, Paris 1964.
- MURPHY M. G., *St. Basil and Monasticism*, Washington 1930.
- PENCO G., *Storia del monachesimo in Italia*, 2 sv., Roma 1961—68.
- PEREZ DE URBEL J., *Historia de la Orden benedictina*, Madrid 1941.
- PEREZ DE URBEL J., *Los monjes españoles en la Edad Media*, 2 sv., Madrid 1945.
- PISANI, *Les compagnies des prêtres du XVIe au XVIIIe siècle*, Paris 1926.
- ROUSSEAU O., *Monachisme et vie religieuse d'après l'ancienne tradition de l'Eglise*, Chevetogne 1957.
- RYAN J., *Irish monasticism*, Dublin 1931.
- SACKUR E., *Die Cluniacenser in ihrer kirchlichen und allgemeingeschichtlichen Wirksamkeit bis zur Mitte des 11. Jh.*, 2 izd., Darmstadt 1965.
- SAVRAMIS D., *Zur Soziologie des byzantinischen Mönchtums*, Leiden-Köln 1962.
- SCHÄFER T., *De religiosis*, 4 izd., Roma 1947.
- SCHIEWIETZ ST., *Das morgenländische Mönchtum*, 3 sv., Mainz-Mödling 1904—1938.
- SCHMITZ PH., *Histoire de l'Ordre de Saint-Benoît*, 2 izd., 6 sv., Maredsous 1948—1949.
- SCHNÜRER G., *Kirche und Kultur im Mittelalter*, 3. sv., Paderborn 1929—1936.
- SCHREIBER G., *Gemeinschaften des Mittelalters*, Münster 1948.
- SMOLITSCH I., *Russisches Mönchtum*, Würzburg 1953.
- URS VON BALTHASAR H., *Die grossen Ordensregel*, 2 izd., Einsiedeln 1961.
- VANDENBROUCKE F., *La vie religieuse au cours des siècles*, u *La vie religieuse dans l'Eglise du Christ*, Bruges—Paris 1964.
- La vita comune del clero nei secoli XI e XII*. Atti della settimana di studio della Mendola del settembre 1959, 2 sv., Milano 1962.
- VIZMANOS B., *Las vírgenes cristianas de la Iglesia primitiva*, Madrid 1949.
- WAAS A., *Vogtei und Bede in der deutschen Kaiserzeit*, Berlin 1919—1923.
- WECKESSER P., *Das feierliche Keuschheitsgelübde der gottgeweihten Jungfrauen in der alten Kirche*, u *Archiv für kath. Kirchenrecht* 1896, 83 sl., 187 sl., 311 sl.
- ZUMEL F., *Regla de San Agustín y comentario a la misma*, Madrid 1957.

REDOVNIŠTVO U HRVATSKOJ

(Povijesni pregled)

MJESTO UVODA

Iako je redovništvo općenita pojava, zajednička mnogim religijama, ipak je ono posebna značajka i jedan od bitnih čimbenika u životu Rim-ske crkve u prošlosti i u sadašnjosti.¹

Pod pojmom »red« (pl. »redovi«) razumijevamo udruživanje redovnika svih vrsta od postanka Crkve do naših dana.

Ovo predavanje obuhvaća razvoj redovništva u tisućtristogodišnjoj kulturnoj i religioznoj prošlosti hrvatskog naroda. Naglasak je stavljen na povijest hrvatskog redovništva kao cjeline, pri čemu se ne zanemaruju ni raznolikost i bogatstvo njegovih aspiracija, institucija i aktivnosti s različitim i stalnim promjenama podložnim izgledom.²

Povijesnu redovništva u Hrvatskoj, koje je staro kao i hrvatska narodna država, dominiraju tri idejno različita pokreta:

1. najstarije doba (IX—XII. stoljeće), u kojem dominira redovništvo kao ideja povlačenja i bijega u samoču, čuva se jedinstvo hrvatskog redovništva zahvaljujući općenitom prihvaćanju pravila sv. Benedikta;

2. vrijeme velikih vjerskih previranja (XVI—XVIII. stoljeće) očekuje od redovništva efikasno služenje Crkvi i narodu (ljudima); to razdoblje obilježeno je pokušajima traženja unutar pojedinih redova i prilagođivanja vanjskim okolnostima;

¹ O podrijetlu i razvoju redovništva usp. H. Marc-Bonnet, *Histoire des ordres religieux*, Paris, 1955. (coll. »Que sais-je?«, 338.); R. Hostie, *Vie et mort des ordres religieux*, Paris, 1972.

² Važniji bibliografski podaci za povijest redovništva u Hrvatskoj: M. Batinić, *Djelovanje franjevaca u Bosni i Hercegovini*, 3 sv., Zagreb, 1881—1887.; J. Jelenić, *Kultura i bosanski franjevci*, 2 sv., Sarajevo, 1912—1915.; A. Zaninović, *Pogled na apostolsko-znanstveni rad dominikanaca u hrvatskim zemljama*, Zagreb, 1917. (posebni otisak iz »Bogoslovске smotre«); K. Draganović, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo, 1939.; J. Buturac, *Poviestni pregled redovništva u Hrvatskoj*, *Croatia sacra*, br. 20—21, 1943., str. 131—152.; F. Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb, 1962.; I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, 3 sv., Split, 1963—1965.; *Schematismus provinciae dalmatae SS. Redemptoris ordinis fratrum minorum*, Split 1965.; G. Novak—V. Maštrović, *Kulturna baština samostana sv. Marije u Zadru*, Zadar, 1968. (zbornik rada); D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, Rim, 1968.; *Šematizam hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb, 1969.; A. Ivandija, *Povijest katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu*, *Bogoslovka Smotra*, XXXIX., 1969., 4, str. 323—336., XXXX., 1970., 2—3, str. 157—202. (zbornik rada); G. Novak—V. Maštrović, *Povijest Vrane*, Zadar, 1971. (zbornik rada); N. Klaić, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb, 1971; — S. Ivanić, *Povjestne crte o samostanskom III. redu sv. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri i poraba glagoljice u istoj redodržavi sa prilozima*, Zadar, 1910.; *Kratka povijest Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu*, Zagreb, 1935. (tiskano kao rukopis); K. Dočkal, *Građa za povijest pavličkih samostana u Hrvatskoj*, Zagreb, 1942—1953. (Arhiv JAZU, rukopis XVI. 29 a, b, c).

3. između dviju oprečnih težnji rađa se neka vrst monastičkog srednjeg vijeka (XIII—XV. stoljeće) u kojem se nastoji, iako bezuspješno, pomiriti tradicionalna redovnička izolacija s potrebom za aktivnim apostolskim djelovanjem. Ideja vodilja tog pokreta — naslijedovanje Krista siromaha — ostvaruje se u prosjačkim redovima dominikanaca i franjevaca.

Obilje redovničkih pokušaja ne može se svesti na samo tri osnovne značajke. Nažalost, nedostatak vremena ne dopušta nam da izneseno na svjetlo svu šarolikost i bogatstvo redova i redovničkih ustanova koji su tokom tisućastogodišnje povijesti dali neizbrisiv pečat hrvatskoj vjeri i kulturi.

REDOVNIŠTVO U NAŠIM KRAJEVIMA PRIJE DOLASKA HRVATA

Na pomolu srednjeg vijeka prostrana evropska područja, do tada jedinstvena i upokorena na »rimski način« (*pax romana*), gaze noge divljih hordi, plemena i naroda koji ih naizmjence, u valovima, zauzimaju: Goti, Germani, Huni, Avari, Langobardi, Slaveni, Normani, Vinkzi, Saraceni, i drugi. Osvajači pljačkaju i uništavaju, nastanjuju se i organiziraju, no i opet ih protjeruju ili upokoruju jači od njih.

U sveopćem vrtlogu nisu pošteđeni ni samostani ni njihovi stanovnici. Nije stoga nikakvo čudo da u tek oblikovanom redovništvu³ nalaz-

³ Kršćansko redovništvo nastaje sredinom III. stoljeća u pustinjskim predjelima Egipta južno od Aleksandrije. Ocem redovništva prozvan je Pavao iz Tebe (236–347.), koji provodi samotni život u molitvi i odricanju na rubu egipatske pustinje. Njegov primjer utječe na Antuna (251–356.) koji se oko 310. godine okružio društvencem ljubitelja samoće. Nešto kasnije Antun napusti skupinu anahoreta i podje dublje u pustinju. Antun se smatra duhovnim ocem anahoreta i djeliteljem mudrosti. S vremenom se oko prvih anahoreta okupljaju učenici. Uz siromaštvo i celibat i poslušnost (koja je prije svega duhovnog karaktera) dobiva svoje značenje. Na organizacijskom planu vlada potpuna sloboda: udružuju se samo oni koji to žele. Kako udruživanje ne iziskuje nikakvih obaveza, učenici odlaze čim osjeće da nemaju više koristi od udruženja. Anahoreti svjedoče primjerom vlastitog života i rado razgovaraju s brojnim posjetiocima: znatiželjnim turistima, koristoljubivim filozofima, revnim obožavateljima i ljudima željnim istine. Anahoreti (pustinjac) dijele milostinju od rada svojih ruku. U Gornjem Egiptu javlja se novi pokret: cenobitizam (*koinos bios* — život u zajednici). Osnivačem cenobitizma smatraju Pahomija (286–346.), bivšeg carskog legionara. Cenobiti prihvataju život pod istim krovom, slušaju prepostavljenog i podlažu se zajedničkom dnevnom redu. Izvanredni organizator Pahomije podjeli cenobite u grupe od 10 do 20 članova. Na čelu pojedine grupe nalazi se predstojnik. Svaka grupa zauzima po jedno zdanje (paviljon) unutar samostanskog zida. Bave se kožarstvom, klesarstvom, stolarstvom, cipelarstvom, vodiči su deva, pisari, poljodjelci, itd. Godišnjim obilaskom cenobija Pahomije želi osigurati jedinstvo i povezanost samostanskih zajednica. O Uskrsu se sastaju redovnici različitih cenobija. Na tim sastancima rješavaju se međusobni sporovi i poslovi ekonomskе prirode. Cenobiti se odijevaju po ugledu na građane svoje zemlje (Egipa) u lanenu tuniku stegnutu kožnim pojasom. Na glavi nose kukuljicu. Sve što posjeduju stavljen je u zajednicu. Nijedan monah nije mogao biti svećenik. U pravima i dužnostima kandidati su tretirani kao i pravi članovi. Dva dnevna obroka uzimaju se zajednički. Zajednička molitva predviđena je ujutro i navečer. Subotom i nedjeljom redovnici su išli u obližnju crkvu na Službu Božju. Pahomijev cenobitizam u suprotnosti je s karizmatičkim i neorganiziranim životom anahoreta. Nije nikakvo čudo što je ovaj stil života prihvacen na Istoku (sv. Bazilije izričito se poziva na pravila sv. Pahomija) i na Zapadu (sv. Jeronim prevodi Pahomijeva pravila na latinski).

zimo bezbroj pokušaja. Neki od osnivača uspjeli su povezati veličinu duše sa smisлом umjerenosti. Drugi iznose na vidjelo pretjeranosti pojedinaca i — današnjem shvaćanju teško razumljivu — oprečnost stavova i mentaliteta. Uzmimo djelovanje sv. Kolumbana († 615.), apostola germanских naroda, čiji duhovni sinovi (franački redovnici) i Hrvate privele kršćanstvu. Taj vatrene Irac ponosa se poput smionog osvajača. Vitlajući križem kao budzovanom, Kolumban je »bacao Kristov plamen svugdje gdje je samo mogao — ne obazirući se pritom na požar koji bi time prouzročio«.⁴

Vijesti o počecima redovništva u našim krajevima vrlo su oskudne. Na Aperijskom poluočlanku provode u IV. stoljeću pustinjački život Rabljani Marin i Leon.⁵ Dalmatinski mučenik sv. Feliks († 304.), ako je vjerovati tradiciji, provodio je pustinjački život u spilji Pećini kod Žrnovice u okolini Splita.⁶ Nepoznati životopisac vercellijskog biskupa Euzebija (363.) bilježi da je ovaj na povratku iz maloazijskog progona stvario »liječio rane koje je arianizam zadao Crkvi u našim krajevima«.⁷ Sv. Jeronim je najslavnije redovničko ime iz naših krajeva. Iako se njegov život odvija izvan granica današnje Hrvatske, ipak nam taj veliki crkveni otac daje prve podatke o redovništvu u našim krajevima. Oko 396. godine Jeronim tješi prijatelja Heliodora zbog prerane smrti njegova nećaka Nepocijana, koji se, prema Jeronimovim riječima, namjeravao povući u neki egipatski cenobij ili na puste dalmatinske otoke.⁸ On preporučuje svom poznaniku Julijanu da se povuče među svete ljudi kojima je podizao samostane po dalmatinskim otocima.⁹ Iz natpisa nađenog u bazilici sv. Petra u Crikvini kod Solina može se zaključiti da je uz baziliku bio podignut i samostan.¹⁰

Dok su se pustinjačka naselja nalazila uglavnom na otocima, cenobitski je život cvao na kontinentu. Solinska crkva, ako je vjerovati historijski neprovjerenim vijestima, zabranjuje 530. godine cenobitskim predstojnicima da bez potrebe ostavlaju samostane na štetu redovničke discipline.¹¹ U jedan takav cenobij interniran je zadarski biskup Sabinijan zbog toga što je, unatoč zabrani pape Grgura Velikog (590—604.), pri-

⁴ Kolumbanova pravila bila su vrlo stroga. Za jednu riječ u blagovaonici redovnik je dobio šest udaraca bićem, a za jedan suvišan razgovor s osobom ženskog spola sto udaraca. Usp. H. Marc-Bonnet, *Histoire des ordres religieux*, str. 15.

⁵ Usp. I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., Split, 1963, str. 71.

⁶ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 71.

⁷ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 72. Euzebij se upoznao s redovništvom u Palestini. Na povratku iz progona osnovao je u našim krajevima prvi samostan istočnočkog tipa (sv. Bazilija?). Usp. R. Hostie, *Vie et mort des ordres religieux*, str. 58.

⁸ Usp. J. Buturac, *Poviestni priegled*, str. 132; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 73.

⁹ J. P. Migne, *Patrologia Latina*, sv. XXII., st. 517, 547, 594. i 965; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 73.

¹⁰ Iz natpisa, nađenog u bazilici sv. Petra u Crikvini, doznajemo da je neki redovnik Petar bio u službi spomenute crkve. Usp. F. Bulić, *I titoli di dedica delle basiliche urbane ed extraurbane di Salona*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, XLVII—XLVIII., 1924—1925., str. 12.; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj sv. I., str. 75.

¹¹ Toma Arhiđakon, *Historia Salonitanorum Pontificum*, izd. F. Rački, Zagreb, 1894., str. 14.; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 75.

stao uz usurpatora solinske biskupske stolice Maksimilijana. Isti papa naređuje 602. godine da se u samostan zbog nekih prijestupa zatvori dukljanski biskup.¹²

HRVATI I REDOVNIŠTVO

Uništenjem Salone (614.) i salonitanske (solinske) crkve nije uništeno redovništvo u rimskoj Dalmaciji. Četrdesetih godina VII. stoljeća papa Ivan IV. (640—642.) šalje u Dalmaciju i Istru opata Martina sa zadatkom da od Hrvata, koji su se u međuvremenu tamo nastanili, ot-kupi zarobljene kršćane.¹³ Povjesničari obično drže da je opat Martin pripadao redovničkoj zajednici s benediktinskim pravilima.

Tokom VII. i u VIII. stoljeću franački redovnici organiziraju u Hrvatskoj samostane po zapadnjačkom irsko-anglosaksonskom uzoru. Dokaze franačkog utjecaja pružaju nam germanska imena predstojnika najstarijih dalmatinskih samostana i kult franačkih svetaca u našim krajevima.¹⁴

ISTOČNO MONAŠTVO U HRVATSKOJ

Jedan od prvih samostana istočnjačke tradicije osnovao je 365. godine u našim krajevima već spomenuti biskup Euzebije.¹⁵

Dolaskom Hrvata i njihovim prihvaćanjem rimskog kršćanstva nije u nas nestalo istočnjačkog monaštva. Redovnike sv. Bazilija nalazimo u Dalmaciji i u istočnim dijelovima Hrvatske. Papa Inocent III. (1198—1216.) oslobađa od desetine samostane »Graecorum de Ungaria«. Od dva samostana sv. Demetrija na Savi jedan se nalazio u današnjoj Srijemskoj Mitrovici, a drugi u njezinoj najbližoj okolici.¹⁶ Inocentov naslijednik Honorije III. (1216—1227.) spominje više samostana, crkava i samostanskih imanja reda sv. Bazilija u Hrvatskoj: Čerić kod Osijeka, crkvu sv. Anastazije u Samoboru (?), Tupal na području zagrebačke biskupije,¹⁷

¹² Grgur Veliki naređuje Ivanu, nadbiskupu Caričina Dvora (Iustiniana Prima), neka s dukljanske stolice ukloni biskupa Pavla i neka ga dade zatvoriti u samostan. Usp. D. Farlati, *Illyricum sacrum*, sv. VII., str. 4.; F. Šišić, *Priručnik izvora hrvatske historije*, sv. I., Zagreb, 1914., str. 174—175.; I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. I., str. 75.

¹³ F. Rački, *Documenta historiae croaticae periodum antiquam illustrantia*, sv. I., Zagreb, 1877., str. 277.; D. Farlati, *Illyricum sacrum*, sv. V., str. 29.; V. Mošin, *Ljetopis popa Duklanina*, Zagreb, 1950., str. 20.; I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. I., str. 82.

¹⁴ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. I., str. 82.

¹⁵ R. Hostie, *Vie et mort des ordres religieux*, str. 58. i 323. Usp. gore bilj. 7.

¹⁶ A. Theiner, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*, sv. I., Roma, 1863, 65, 6; M. Japundžić, *Istočno-bizantinski obred u hrvatskim krajevima*, Mandićev zbornik, Rim, 1965., str. 101.

¹⁷ I. K. Tkalić, *Povjestni spomenici zagrebačke biskupije*, str. 42—43. (prema M. Japundžić, *Istočno-bizantinski obred*, str. 103.).

samostan sv. Teodozija u Čazmi,¹⁸ sv. Jurja u Kastelcu kod Senja¹⁹ i Vrbas na istoimenoj rijeci u Bosni.²⁰ Jači utjecaj istočnjačkog monaštva osjeća se i u našim južnim krajevima.²¹ U zadarskim crkvama sv. Anastazije i sv. Platona liturgija se obavlja na grčkom jeziku s bizantinskim obredom, iako spomenute crkve nisu pod jurisdikcijom Carigrada.²²

Iako nam nedostaju iscrpniji podaci o utjecaju redovnika sv. Bazilija na vjerski život sredovječne Hrvatske, ipak se ne može zamisliti da bi prije navedeni samostani i crkve bili bez ikakva duhovnog djelovanja. Redovnici tih samostana bili su grčke, ugarske i slavenske narodnosti.²³ Kad je riječ o Slavenima, oni su do XV. stoljeća u hrvatskim krajevima bili Hrvati (do dolaska Madžara u panonskim krajevima bilo je i panonskih Slavena).

Povjesno je neosnovano mišljenje o prodoru srpskog pravoslavlja u naše krajeve prije turskog nadiranja (XV. stoljeće). U Srbiji se o konačnom prekidu s Rimom jedva može govoriti prije Dušanove vladavine (1331—1355.).²⁴ Sv. Sava, osnivač srpske nacionalne hijerarhije, javlja svoje biskupsko posvećenje papi Honorije III. Šalje 1220. kraljevsku krunu Savinu bratu Stjepanu (Provovjenčanom). Biskupije u Beogradu, Nišu i Braničevu u to doba su katoličke. Dušan uvodi pravoslavlje i u staroj Duklji ali se, ubrzo nakon njegove smrti, dukljanski knezovi Balšići vraćaju katoličkoj vjeri.²⁵ U Hrvatskoj se pravoslavlje javlja u XV. stoljeću dolaskom Srba, sada već pravoslavaca, u naše krajeve.

Do XVI. stoljeća u Hrvatskoj, Slavoniji i Srijemu ne postoji nijedan pravoslavni samostan, a već u XVI. stoljeću ima ih nekoliko. Aromunski (vlaški) element stapa se u Hrvatskoj s narodnom cjelinom, s kojom je i živio. Ako je vjerovati Trogiraninu Ivanu Luciću, ocu hrvatske historiografije, hrvatski su Vlasi još u XIII. stoljeću govorili romanskim jezikom; početkom XIV. stoljeća uz romanski govore i hrvatski jezik, a od XV. stoljeća služe se samo hrvatskim.²⁶ Dvojezičnost u našim primorskim gradovima romanskog podrijetla zadržala se u Kotoru do XIV., a u Dubrovniku do XVI. stoljeća. Izgleda da je Zadar, čiji građani 1177. godine dočekuju papu Aleksandra III. »cum canticis in eorum

¹⁸ Samostan je kasnije bio u vlasništvu premonstrateza. Usp. J. Buturac, Poviestni priegled, str. 134.

¹⁹ Samostan sv. Jurja u Kastelcu kod Senja napustili su redovnici sv. Bazilija prije 1216. godine, kad ga Inocent III. poklanja ivanovcima. Usp. M. Japundžić, Istočno-bizantinski obred, str. 103.

²⁰ I. K. Tkaličić, Povjestni spomenici zagrebačke biskupije, sv. II., Zagreb, 1874., str. 90—91.

²¹ Neki dalmatinski gradovi (Dubrovnik, Split i Zadar) i otoci (Krk, Rab, Cres i Lošinj) priznaju bizantsku vlast (dalmatinski »temat«) do IX/X. stoljeća. Usp. M. Japundžić, Istočno-bizantinski obred, str. 103—104.

²² T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. II., str. 290.; M. Japundžić, Istočno-bizantinski obred, str. 104.

²³ Sv. Bazilije stavlja naglasak na ljubav i poslušnost, ali ne zaboravlja siromaštvo i čistoću. Bazilijeva pravila ne isključuju da redovnik povremeno napusti svoju zajednicu. Naglašen je značaj liturgijske molitve. Časoslov se moli u zajednici. Usp. R. Hostie, Vie et mort des ordres religieux, str. 56—57.

²⁴ Dušan je s bizantinskim odgojem primio i mržnju na Latine. Usp. M. Japundžić, Istočno-bizantinski obred, str. 105.

²⁵ A. Hudal, Die serbisch-orthodoxe Nationalkirche, Graz, 1922., str. 33.

²⁶ J. Lucius, De regno Dalmatiae et Croatiae, Amsterdam, 1666., str. 281—282.

sclavonica lingua«,²⁷ od svih romanskih gradova najprije pohrvaćen. Honorije III., Inocent IV. (1247.) i Klement VI. (1344.) insistiraju da novoimenovani arhimandriti hrvatskih samostana istočnog obreda traže blagoslov biskupa, kako je to određeno u rimskom kanonskom pravu.²⁸

Papa Inocent X. daje 1655. godine monasima iz Krke, koji su pred Turcima pobegli u Zadar, crkvu sv. Marije izvan zidina i crkvu sv. Ivana Krstitelja, vlasništvo franjevaca trećoredaca. U ugovoru s franjevcima glagoljašima spominje se »poštovani otac i redovnik Misael Krčanin, župnik i duhovni pastir duša koje žive u službi Grčke crkve staroga ilirskoga ili hrvatskoga jezika«.²⁹

BENEDIKTINCI — GRADITELJI HRVATSKE KULTURE

Procvat redovništva na Zapadu³⁰ nezamisliv je bez Benedikta iz Nursije (480—547.).

Nastanivši se sa skupinom sumišljenika na Monte Cassinu, Benedikt — dvadesetih godina VI. stoljeća — zamisli redovništvo kao veliku kršćansku obitelj u kojoj će opat biti otac, a redovnici braća. Za ostvarenje Benediktovih pravila traži se »conversio morum«, »oboedientia sub abbatem« i »stabilitas loci«. Život benediktinca prožet je molitvom i radom. Božanski oficij i ostale monaške aktivnosti (rad, jelo, odmor) obavljaju se zajednički (pravila iz 529. godine).

Teško je povjesno utvrditi dolazak benediktinaca u naše krajeve. Naše najstarije opatijske i samostane nastaju, čini se, kad i suverena hrvatska država. Od 846. do 848. godine na Trpimirovu dvoru boravi učeni saksonski teolog benediktinac Gottschalk.³¹ Godine 852. knez Trpimir gradi prvi hrvatski benediktinski samostan u Rižinicama, između Klisa i Solina. Hrvatski vladar opravdava svoj čin u našoj najstarijoj povelji: »Božjim nadahnućem potaknut, ne znajući kada će osvanuti sudnji dan i (mój) posljednji čas, i veoma zabrinut za spas svoje duše, posavjetovavši se prethodno sa svojim županima, sagradio sam pomoću Božjom (ovaj) samostan i u nj doveo zbor braće (redovnika) da me njihove revne molitve oproste od grijeha pred Bogom.«³² »U vrijeme hrvatskog kneza Branimira« (879—892.) opat benediktinskog samostana Teudebert po-

²⁷ D. Farlati, *Illyricum sacrum*, sv. V, str. 60.; I. K. Tkaličić, *Slavensko bogoslužje u Hrvatskoj*, Zagreb, 1904., str. 55—56.

²⁸ M. Japundžić, *Istočno-bizantski obred*, str. 108—109.

²⁹ S. Ivančić, *Povjestne crte o samostanskem III redu sv. Franje — Prilozi*, str. 109.: »Il R. Padre e Religioso Misael Carzanin da Carca Parroco e Pastor Spirituale dell'anime che vivono nella servitù della Chiesa Greca dell'idioma illirico vecchio, ovvero corvato.«

³⁰ Redovništvo na Zapadu propagiraju Atanazije, Euzebij iz Vercellija, Jeronim i Augustin. Jeronim, rođen u Dalmaciji (340.), odgojen u Rimu, upoznaje redovništvo u Trieru. Kasnije, nakon posjeta anahoretskim naseobinama u Nitrijskoj pustinji (iza 390.), Jeronim zajedno s rimskom plemkinjom Pavlom osnuje samostan u Betlehemu. Zbirka Jeronimovih polemičkih spisa, u kojima brani redovništvo, poznata je pod imenom »pravila sv. Jeronima«. Usp. R. Hostie, *Vie et mort des ordres religieux*, str. 58.

³¹ Usp. L. Katić, *Saksonac Gottschalk na dvoru kneza Trpimira*, Zagreb, 1932. (posebni otisak).

³² F. Rački, *Documenta*, str. 3.

stavlja spomen-ploču na zid crkve sv. Mihaela u Ninu, kulturnom i političkom središtu Hrvatske za vladanja narodne dinastije.³³ Iz pratnje kneza Mutimira (892—910.) poznat nam je samostanski predstojnik Žitajl.³⁴ U to vrijeme sinovi sv. Benedikta djeluju i u Istri (samostan sv. Andrije i crkva sv. Marije kod Pule).

Prvi opat sv. Krševana u Zadru spominje se za Tomislavova vladanja (918.). Opatija sv. Krševana uživa izrazitu naklonost vladarske kuće Trpimirovića. Petar Krešimir IV. Veliki (1056—1073.) potvrđuje benediktincima prava na posjed Diklo koji je njegov pradjed Krešimir II. (948—969.) poklonio samostanu sv. Krševana »za spas svoje duše«. Imanje je »ostalo čvrsto u rukama vlasnika (u doba Krešimira II. i) u doba njegova sina Držislava i njegovih moćnih banova Pribine i Gudemira i u doba Svetoslava i njegove braće Krešimira i Gojslava i njegova sina Stjepana«, oca Petra Krešimira IV. Velikog.³⁵ Isti vladar »upravljući milošću Božjom Hrvatskom i Dalmacijom« u prisutnosti župana, knezova, banova i kapelana kraljevskog dvora i opata Petra podjeljuje samostanu sv. Krševana kraljevske sloboštine i otok »koji se prostire u našem dalmatinskom moru, a zove se Maon«.³⁶

Krešimirovom zaslugom sagrađen je oko 1059. godine samostan sv. Ivana u Biogradu, kojemu kralj osim kraljevskih sloboština dodjeljuje svoj posjed Rogovo i otok Žirje.³⁷ Samostan je pripadao benediktincima glagoljašima. Opatiji sv. Stjepana »pod borovima« kod Splita, podignutoj oko 1020. godine, kralj poklanja zemljiste za mlinove u Šolinu, a ninskem samostanu svoja imanja u Topčinju. Godine 1072. Krešimir IV. Veliki poklanja posjed Brdo kod Nina ženskom benediktinskom samostanu u Zadru koji 1065/1066. organizira njegova rođakinja Čika.³⁸ Njegov naslijednik Zvonimir potvrđuje darovnicu kojom je Krešimir darovao opatiji sv. Ivana u Biogradu crkvu sv. Kuzme i Damjana i odgovarajući posjed Tkon na otoku Pašmanu. Kralj Zvonimir priznaje

³³ F. Šišić, *Priručnik*, str. 123.

³⁴ F. Rački, *Documenta*, str. 16.

³⁵ M. Kostrenčić — J. Stipić — M. Šamšalović, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. I., Zagreb, 1967., str. 105—106.: »Ego Cresimir, qui alio nomine uocor Petrus, Chroatorum rex Dalmatinorumque, notifico omnibus... Comperimus namque in gestis proaui nostri Cresimiri maioris, quod pro remedio anime sue tradidisse (!) monasterio sancti Chrisogoni territorium aliquod in loco, qui dicitur Hyculus, a queru que stat supra vallem Rabiosam... perpetuo possidendum, quod tutum possessoribus suis mansit tempore ipsius et filii eius Dirzislai et eorum potentibus banis, uidelicet Pribyne et Godemiri, et temporibus Suataslao et eius fratribus, scilicet Cresimiri et Goyslai, et filii eius regi (!) Stephani, patris mei« (Svoju zahvalnost izražavam dru A. Ivandiji, prof. nacionalne crkvene povijesti na Teološkom fakultetu u Zagrebu, na hrvatskom tekstu Trpimirove i Krešimirovih darovnica benediktincima u Rižinicama i u Zadru.)

³⁶ M. Kostrenčić, *Diplomatički zbornik*, sv. I., str. 113—114.: »Donamus tibi beatissimo G(risogono), martiri glorioso, et per te domino Petro, tue sancte aule digno abbati, nostram propriam insulam in nostro Dalmatico mari sitam, que uocatur Mauni, cui ex orientali parte adiacet insula, que in vulgari Sclauonio Ueru nuncupatur.«

³⁷ M. Konstrenčić, *Diplomatički zbornik*, str. 87—91.: »Ego Cresimir rex... abbati Andreae... tribuno et concedo ita, ut premisso aeclesiastico iure nulli homini subiugemini, nisi deo summo, cui uestram militiam deouist(is); uesterque monasterii (!) sit absolutus ab omni fiscali tributo... ut iure perpetuo adhereat tradita a nobis insula, quae uocatur Iuris, et curte in loco contiguo ciuitatis, quod Rogoua dicitur. Isprava je izdana mjeseca veljače 1060. u Biogradu.

³⁸ M. Kostrenčić, *Diplomatički zbornik*, sv. I., br. 77, 95 i 98., str. 104—105., 129—130. i 132.

kraljevske slobotinje ženskom benediktinskom samostanu sv. Marije u Zadru, a papi Grguru VII. daje benediktinski samostan sv. Grgura u Vrani.³⁹

Po uzoru na zapadnoevropske vladare i hrvatski suvereni grade samostane i obasipaju ih kraljevskim slobotinama. Primjer vladara slijede banovi, župani i drugi odličnici, a za njima ne zaostaju imućni građani slobodnih dalmatinskih gradskih općina.⁴⁰

U XI. stoljeću, zlatnom vremenu hrvatskog redovništva, benediktinci i benediktinke imaju više od četrdeset samostana, pretežno uz našu obalu. Značajan doprinos razvoju kulturnog i vjerskog života u Hrvatskoj dali su benediktinci sv. Stjepana i sv. Marije u Solinu (godine 975. kraljica Jelena predaje spomenute crkve redovnicima sv. Benedikta »da se mole za hrvatske vladare pokopane u atriju crkve sv. Stjepana«),⁴¹ sv. Mihaela nedaleko Pule (990.), sv. Maksima na Korčuli (997—998.), sv. Mihaela u Limskoj Drazi i sv. Petronile u Primorju (oko godine 1000.; uređenje ovih samostana napisuje se sv. Romualdu), samostani na otocima Pašmanu, Susku (sagrađeni početkom XI. stoljeća) i Lokrumu kod Dubrovnika (1023.), sv. Kasijana u Poreču (1030.), sv. Petra u Osoru (1044.), sv. Silvestra na otočiću Biševu kod Visa (1050.), sv. Petra u Supetarskoj Drazi na Rabu (1059.), sv. Petra u Selu kod Splita (podigao ga 1069. Petar, sin Crnoga), sv. Apolinara kod Kopra (1070.), sv. Petra od Klobučca (svršetak XI. stoljeća), sv. Srđa i Bakha na Bojani (oko 1100.) i sv. Petra na Pagu (1102.).

Reformni pokret, koji je zračio iz Clunyja i Camaldolija, dao je poticaj redovnicima sv. Benedikta da i u XII. stoljeću grade samostane u našim krajevima. Iz toga vremena potječu opatije ili samostani sv. Ivana u Trogiru (1108.), sv. Šimuna u Dubrovniku (1108.), sv. Ivana u Medulinu (1115.), sv. Marije u Rožatu kod Dubrovnika (prije god. 1123.), sv. Marije od Kaštela u Dubrovniku (sredina XII. stoljeća), sv. Marije na Mljetu (1151.), sv. Jurja pred Perastom, sv. Marije u Budvi, sv. Mihaela u Kotoru (prije 1166.), sv. Mihaela nad Pazinom (prije 1178.), sv. Stjepana u Banoštu (prije 1176.), sv. Marije na Košljunu (prije 1186.), sv. Petra u Budvi (prije 1221.), sv. Jakova kod Dubrovnika (samostan podiže 1222. godine Ivan Gundulić), sv. Andrije na otočiću pred Dubrovnikom (prije 1234.), sv. Nikole kod Šibenika (1240.), sv. Petra u Trogiru (1242.), sv. Grgura u Srijemu (1247.), kao i samostani sv. Jurja i sv. Križa kod Senja koji se spominju u XIV. stoljeću.

U uskoj suradnji s redovnicima sv. Benedikta djeluju u našim krajevima i redovnice istoga reda. Benediktinke imaju samostane u Kopru (samostan sv. Benedikta, podignut 1044.), u Biogradu (godine 1060. osnovan je samostan sv. Tome kao zadužbina kralja Petra Krešimira ?),⁴² u Splitu (ženski samostan sv. Benedikta podignut je 1060/1061., a sv. Marije 1226.), u Trogiru (1064. sagrađen je samostan sv. Duje, kasnije prozvan sv. Nikole), u Zadru (naša najslavnija ženska opatija sv.

³⁹ M. Kostrenčić, *Diplomatički zbornik*, str. 139—140.

⁴⁰ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. I., str. 83.

⁴¹ F. Šišić, *Pregled povijesti*, str. 124.; I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. III., str. 260.

⁴² Godine 1124. Mlečani iz strateških razloga ruše samostan. Redovnice odlaze u Zadar (sv. Demetrije).

Marije sagrađena je 1065., a sv. Platona 1070.),⁴³ u Dubrovniku (samostan sv. Bartolomeja sagrađen je prije godine 1170., sv. Tome 1234., a sv. Andrije 1270.), Cresu i Puli (XV. st.) itd.

Benediktinci i benediktinke stekli su u srednjem vijeku neprocjenjivih zasluga za širenje pismenosti i kršćanske uljudbe među Hrvatima, osobito među jadranskim Hrvatima. Uz benediktinske opatije osnivaju se tzv. samostanske škole. Redovnici-profesori usredotočuju svoja predavanja na tzv. »slobodne vještine« (artes liberales) i »svete znanosti« (skup teoloških predmeta).

Papa Ivan X. (914—928.) traži da se u samostanskim školama hrvatska djeca od malenih nogu poučavaju u latinskoj književnosti.⁴⁴ Splitski sabor traži 925. godine da se svoj hrvatskoj djeci i slugama omogući školovanje.⁴⁵ Mnogi roditelji, kako nam o tome svjedoče stare imovinske isprave, poklanjaju samostanima dijelove imanja uz napomenu da im samostanski učitelji izobrazje djecu.⁴⁶

Benediktinke se bave uglavnom odgojem ženske mладеžи. Djevojke su u samostanima primale opću naobrazbu i vježbale se u ručnom radu. U zadnjim stoljećima redovnice sv. Benedikta vode u Hrvatskoj obrtnе stručne škole i brinu se za odgoj najmladih. Početkom XVII. stoljeća šibenske benediktinke prikazuju religiozne predstave na hrvatskom jeziku.⁴⁷ Iako su se u prošlosti i kod nas favorizirali bogatiji, ipak samostani u Hrvatskoj pružaju mogućnost naobrazbe i manje bogatim. Dubrovačka Republika određuje 1528. godine da se u ženske samostane na njezinu području mogu primiti dvije trećine plemkinja i jedna trećina građanskih djevojaka.⁴⁸

U našim benediktinskim samostanima od Osora do Kotora njeguje se knjižka umjetnost. Skriptorij sv. Krševana u Zadru — spomenimo samo najglasovitiji — dao je evropskoj kulturi velik broj kaligrafski izvedenih i umjetnički doteranih beneventanskih i karolinških kodeksa. »Libellus pollicorion« pisan je u benediktinskom samostanu u Biogradu.⁴⁹ Iz glasovitog »supetarskog kartulara«, pisanog na prelazu iz XI. u XII. stoljeće u benediktinskom samostanu sv. Petra u Selu (Donja Poljica), doznajemo da je »u prošlim vremenima u kraljevstvu Hrvata ... bilo sedam banova koji bi birali kralja u Hrvatskoj, ako bi kralj umro bez djece: ban Hrvatske prvi, ban Bosne drugi, ban Slavonije treći, ban Požege četvrti,

⁴³ 8. travanca 1248. zadarski nadbiskup Lovro daje dominikancima samostan i crkvu sv. Platona. Usp. T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. IV., str. 347. i sl.

⁴⁴ M. Kostrenčić, Diplomatički zbornik, sv. I., str. 34.: »Vnde hortamtur uos, o dilectissimi filii (v. Tomislaus, rex Chroatorum, et Michael, dux Chulmorum), ut uestros tenerimos pueros a cunabulis in studio litterarum deo offeratis... Non... in Slavinica lingua sacrificare.«

⁴⁵ Oko 925. godine splitski sabor traži od dalmatinskih građana »ut heredes suos, seruos suos litterate studiis tradant« (M. Kostrenčić, Diplomatički zbornik), sv. I., str. 32., — 14. zaključak prvog splitskog sabora).

⁴⁶ T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. III., str. 164.; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 150.

⁴⁷ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 270.

⁴⁸ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 270.

⁴⁹ Usp. Š. Ljubić, Libellus pollicorion qui tipicus vocatur, u Starine JAZU, sv. XXIII., 1890., str. 154—243.

ban Podravi(n)e peti, ban Albanije šesti i ban Srijema sedmi«.⁵⁰ Kartular ženske opatije sv. Marije u Zadru sadržava u prijepisu više povelja iz doba narodne dinastije.⁵¹ Zbornik samostana sv. Stjepana u Splitu sačuvao se u talijanskom prijevodu iz 1507. godine.⁵²

Mnogo su značajniji liturgijski kodeksi: »Evangelistarium absarense«, pisan u samostanu sv. Nikole u Osoru za kralja Zvonimira (1081—1082.);⁵³ »Evangelistarium Vecenegae«, izveden oko 1095. u skriptoriju sv. Krševana (rukopis je pisan po narudžbi opatice sv. Marije u Zadru Većenege, nećakinje kralja Petra Krešimira) itd. Benediktinkama sv. Marije pripada i »Liber diurnus« (skriptorij sv. Krševana — oko 1070.), vezan uz ime opatice Čike, rodakinje Petra Krešimira IV. Nekad vrlo bogata knjižica sv. Marije u Zadru čuva još uvijek »Liber moralium« sv. Grgura (beneventana iz XIII. stoljeća), »Dialogi« istoga pape, »Missale Romanum secundum usum Fratrum Praedicatorum« (oko 1320.) i »Ordo monasticus« (XIV. stoljeće). Bodleian Library (Oxford) posjeduje Većenegin evanđelistar i »Officia et Preces« (XI. stoljeće), dok su u budimpeštanskoj knjižnici Szécsény pohranjeni beneventanom pisani »Breviarium« iz XI. stoljeća i »Kalendarium et Obituarium Monasterii S. Mariae« (XIII. stoljeće) s više od pet stotina imena građana Zadra i nekih drugih dalmatinscoprimorskih gradova.⁵⁴

Knjižicu sv. Krševana obogatio je 1042. godine ban Stjepan darovavši istomu celu sv. Mihaela s mnogo knjiga.⁵⁵ Sredinom XIV. stoljeća u Pragu radi hrvatski sitnoslikar benediktinac Ivan iz Senja.⁵⁶

Teološkim radom ističu se Grgur iz sv. Jurja pred Perastom (XI. stoljeće), splitski nadbiskup Bernard (1198—1217.);⁵⁷ poviješću se bave Ljudevit Crijević (1459—1527.), Stjepan Bilić (kroničar iz XV. stoljeća), Euzebijie Kabužić (XVI. stoljeće) i Mavro Orbini (1550—1614.); Istranin Mauro (XV. stoljeće) poznat je kao kozmograf, Placid Menčetić (XV. stoljeće) kao kanonista, Makarije Bobaljević kao klasični i biblijski filolog; Bazilije Gradić († 1585.) i Bernard Sorkočević († 1719.) pišu asketska djela, itd.

Red sv. Benedikta zadužio je hrvatsku književnost brojnim djelima. »Libro od mnozijeh razloga« najstariji je štokavski spis (pisan bosančicom oko 1500.). Od benediktinaca koji su se istakli svojim književnim ostvarenjima spominjemo najslavnija imena: Mavro Vetranočić-Cavčić

⁵⁰ V. Novak — P. Skok, Supetarski kartular, u Djela JAZU, knj. 43., Zagreb, 1952., str. 230.; D. Mandić, Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti, Rim, 1963., str. 438.

⁵¹ V. Novak, Zadarski kartular sv. Marije, Zagreb, 1959.

⁵² T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. II., str. XVI. i XXXIII.; D. Mandić, Rasprave i prilozi, str. 411.

⁵³ Rukopis se danas nalazi u Vatikanskoj knjižnici, ms. Borg. lat. 339. Usp. D. Mandić, Rasprave i prilozi, str. 420.

⁵⁴ M. Grgić, Dva nepoznata svetomarijska rukopisa u Budimpešti, u G. Novak — V. Maštrović, Kulturna baština samostana sv. Marije u Zadru, str. 124—126, 153, 167 i 197.

⁵⁵ V. Novak, Latinska paleografija, Beograd, 1952., str. 144.; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 260.

⁵⁶ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 268.

⁵⁷ D. Knewald (Vjerodostojnost latinskih izvora o bosanskim krstjanima, u Rad JAZU, sv. 270., 1949., str. 135.) pripisuje, splitskom nadbiskupu Bernardu jedan polemički spis uperen protiv katarsko-patarenske krivotvrdnosti.

(1482—1576.) i Ignacije Durđević (1675—1737.), otac hrvatske književne proze.⁵⁸

Zlatno doba hrvatskih benediktinaca završava s XIII. stoljećem. Brojne krize, koje prate red u XIV., XV. i XVI. stoljeću, prerastaju s vremenom u agoniju (XVII. i XVIII. stoljeće), koju će administrativnim potezima dokrajčiti mletačke (1769.), austrijske (1799—1802.) i francuske (1806—1808.) vlasti. Sredinom XIX. stoljeća umire zadnji hrvatski benediktinac glagoljaš Petar Pletikosić.

Nakon II. svjetskog rata obnavlja se napušteni benediktinski samostan u Opatiji (1947.) i historijski Tkon na otoku Pašmanu (1961.).

Benediktinke sv. Marije u Zadru bdiju i dalje nad kulturno-povijesnim vrijednostima iz slavne hrvatske prošlosti (Čika — Petar Krešimir). Aktivni samostani redovnica sv. Benedikta nalaze se u Hvaru (osnovan 1664.), Krku (1223.), Pagu (1318.), Rabu i Šibeniku (1639.).

REDOVNICI I BORBA ZA NARODNI JEZIK U LITURGIJI

U Zapadnoj crkvi Hrvati su jedini s tisućgodišnjom liturgijskom tradicijom na narodnom jeziku.⁵⁹ U hrvatskim crkvama narod je, uz pomoć glagoljskih obrednih knjiga, s razumijevanjem mogao pratiti liturgijska zbivanja na oltaru. Za takav razvoj događaja najzaslužniji su svjetovni svećenici-glagoljaši, benediktinci i franjevci-trećoreci.

Za vladanja Petra Krešimira IV. Velikog, pripovijeda splitski arhidiakon Toma, izabranog »slavenskog« biskupa Čededa prati u Rim (benediktinski ?) opat Potepa.⁶⁰ Sredinom XIII. stoljeća papa dozvoljava omišaljskim benediktincima da i dalje obavljaju bogoslužje na hrvatskom jeziku, kako su to običavali činiti i njihovi predšasnici.⁶¹

Dalmatinski benediktinci pomažu, u XIV. stoljeću, češkom kralju Karlu IV. uvesti slavensku liturgiju u prašku opatiju Emaus.⁶² Ustanovljajući (kanonski) 1346. godine praški glagoljaški samostan, papa-benediktanac Klement VI. naglašuje da »mnogi benediktinski samostani u Hrvatskoj obavljaju bogoslužje po starodrevnom običaju na slavenskom (hrvatskom) jeziku«.⁶³

Benediktinsku privrženost glagoljskoj knjizi nalazimo u brojnim hrvatskim prijevodima pravila sv. Benedikta (XIV. stoljeće) i u različi-

⁵⁸ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 166.

⁵⁹ Hrvate u VII. i VIII. stoljeću pokrštavaju franački misionari. Njihovom zaslugom u našim krajevima, tj. na području akvilejskog patrijarhata, splitske i zadarske nadbiskupije i njihovih područnih biskupija, ustalo se i zapadni (galikanski i rimski) obred. Bizantski obred prevladava u tzv. dalmatinskom tematu. Galski monasi misionare i u prekovelebitskoj Hrvatskoj. Bogoslužje sv. Martina donijeli su u Hrvatsku franački redovnici iz okolice Toursa. Usp. M. Japundžić, Hrvatska glagoljica, u H. R. br. 4., 1963., str. 479—480.

⁶⁰ Toma Arhidakon, Historia Salonianorum Pontificum, izd. F. Rački, str. 50. (prijevod V. Rismonda, str. 30.).

⁶¹ T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. IV., str. 479.

⁶² I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 157.

⁶³ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 157.

tom arhivskom materijalu.⁶⁴ Glagoljaški su benediktinski samostani sv. Nikole kod Omišlja na Krku, sv. Lucije u Baškoj na istoimenom otoku, sv. Nikole u Otočcu, sv. Kuzme i Damjana na Pašmanu i sv. Ivana Krstitelja u Povljima na Braču.⁶⁵

Glagoljicom se do sredine prošlog stoljeća služe i franjevci-trećoreci, koji tim pismom pišu župske matice, samostanske registre, propovijedi i razmatranja.⁶⁶ Zanimljiva vijest o životu dalmatinskih dominikanaca, koje više naših historiografa prikazuje kao hrvatsvju strani element, potiče iz arhiva mletačkog providura za Dalmaciju: »Il loro esercizio dei fedeli oltre l'officiature ed i santi sacrifici sono le confessioni e la predicazione, *spezialmente nella lingua Illirica*, praticandola non solo nelle loro chiese, ma spargendosi a tempo proprio ne' pulpiti della provinzia, essendo 18 quelli, che si esercitano in questa pia funzione«.⁶⁷ Boreći se protiv integracije s mletačkom kongregacijom, zadarski dominikanci navode u svoju obranu činjenicu da se u njihovoj crkvi »come lo possono testificare tutti quelli popoli, resta da medesimi di particolare, devota, pontuale et indefessa assistenza servita con officiature diurne e notturne, messe, confessioni, prediche, rosarii et altre opere sante *in lingua illirica*, come pure vienne praticato in tutte quelle de' conventi delle altre citta«.⁶⁸

U višestoljetnoj borbi za glagoljicu i hrvatski jezik u crkvi ističu se zasluge naših redova.⁶⁹

Uz benediktinsku opatiju sv. Lucije u Baški (Krk) vezan je i jedan od najstarijih glagoljskih spomenika u Hrvatskoj. »Baščanska ploča« (1100.) sadržava svjedočanstvo opata Držihe »o ledini, koju dade Žvonimir, kralj hrvatski, u svoje dane sv. Luciji«. Na toj ledini opat Dobrovit sazida »ovu crkvu sa svoje devetero braće (redovnika) u dane kneza Kozmata, koji je vladao svom krajinom. A bijaše u te dane (sveti) Mirkula u Otočcu sa svetom Lucijom zajedno«.⁷⁰ Stariji od »Baščanske ploče« je tzv. »Kločev glagoljaš«, pisan obлом glagoljicom. Kodeks je, općenito se smatra, napisan u opatiji sv. Marije na Košljunu početkom XI. stoljeća.⁷¹

Dio glagoljskih brevijara i misala sadržava »vlastitosti« franjevačkog liturgijskog kalendara, što dokazuje da su to izravno bili franjevački brevijari i misali ili da su iz njih prepisani. Budući da naši svećenici-glagoljaši obično nisu bili u stanju prevoditi liturgijske tekstove iz izvornog latinskog jezika, bili su prisiljeni služiti se tekstovima koje su na hrvatski preveli redovnici, osobito franjevci trećoreci. Od glagoljicom

⁶⁴ I. Berčić, Čitanka staroslavenskog jezika, str. XII i 50—56; Đ. Šurmin, Acta croatica, sv. I., str. 94; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 158.

⁶⁵ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 153.

⁶⁶ M. Japundžić, Hrvatska glagoljica, str. 475.

⁶⁷ AGOP, ser. XIV., knj. LII., dio III., fol. 703 v.

⁶⁸ AGOP, ibid. fol. 705.

⁶⁹ Najpoznatiji hrvatski glagoljski kodeksi nisu samostanskog podrijetla. Njihovi su sastavljači i prepisivači uglavnom svećenici-glagoljaši. Od redovnika treba istaći benediktince i franjevce-trećorece.

⁷⁰ M. Japundžić, Hrvatska glagoljica, str. 473.

⁷¹ F. Šišić, Pregled povijesti, str. 154—155.; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 154—155.

pisanih rukopisa važan je dvodijelni franjevački glagoljaški časoslov iz 1379. i 1387. godine.⁷²

Pojavom tiska otvaraju se hrvatskoj glagoljskoj knjizi mnogo šire mogućnosti. Prvi hrvatski lekcionar, tiskan 1495. godine u Veneciji, djelo je franjevca-konventualca Bernardina Spličanina. Mlečani Francesco Bidoni i Mafeo Pasyni tiskaju 1528. godine glagoljski misal »po fratu Pavlu Modrušaninu ot' reda serafika svetoga Frančiska konventovali«.⁷³ U redakciji franjevca Rafaela Levakovića rimska »Propaganda« izdaje 1613. godine glagoljski misal, a 1648. i prvi glagoljski časoslov. Časoslov je pretiskan 1688. godine, a 1706. izlazi novo nepromijenjeno izdanje Levakovićeva misala.

Franjevci-trećoreci Šimun Klimantović (Ugljanin), Šimun Glavić, Andrija Čučković i Petar Milutinić sastavljaju početkom XVI. stoljeća više glagoljskih obrednika »rimskoga zakona«. Hrvatska pravila franjevaca-glagoljaša sastavljena su 12. travnja 1492.⁷⁴ Trećoredac-glagoljaš Petar Milutinić sastavlja 1528. godine knjigu oprosta kojima su pape (od Grgura IX. do Sliksta V.) obdarili dominikance, franjevce i redovnice sv. Franje (klarise). »Život sv. Katarine«, »Nauk krštenstva« i počakavčeno »Posvetilište Izakovo«, koje je »u bosanski jezik grskimi slovi« (bosančicom) napisao franjevac Matija Divčović, početkom XVI. stoljeća, glagoljicom »spisane harvacki« preuredi Antun Depope, franjevac-trećoredac.

CISTERCITI

U XI. i u XII. stoljeću velika Benediktova obitelj traži nove putove. Dok reformni pokret Clunyja i Camaldolija zapljuškuje našu obalu, u prekovelebitskoj Hrvatskoj prevladava »charta charitatis« Roberta iz Molesmea i Bernarda iz Clairvauxa.

Cisterciti, koji zadržavaju disciplinu benediktinskih samostanskih zajednica, ali centraliziraju upravu opatija, dolaze u Hrvatsku i krajem XII. stoljeća. Francuskim cistercitima, koji se nastanjuju u Topuskom 1205. godine, kralj Andrija II. poklanja 1. kolovoza 1208. posjed Goru između Korane, Kupe, Save i Une sa svim prihodima, vodama i zemljama.⁷⁵ Papa Klement IV. daje 1268. godine topuskim redovnicima benediktinsku opatiju sv. Kuzme i Damjana na otoku Pašmanu. Opatija sv. Marije u Topuskom, sedamdesetšesta »kćerka« Clairvauxa,⁷⁶ ubraja se među »kraljevske samostane«. Topuski cisterciti stekli su velikih zasluga za unapređenje hrvatskog gospodarstva.

Godine 1257. kralj Bela IV. potvrđuje zadužbinu arhiđakona Petra cistercitskom samostanu sv. Jakova na Egidijevu otoku na Savi kod Zagreba. Ivan Okički daje im 1277. godine crkvu sv. Jelene kod Samo-

⁷² Vatikanska knjižnica, ms. Borg. illir. 5—6.

⁷³ M. Japundžić, Hrvatska glagoljica, str. 487.

⁷⁴ S. Ivančić, Povjestne crte, str. 130.

⁷⁵ B. A. Krčelić, Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrabiensis, sv. I., str. 41.; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 209.

⁷⁶ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 201.

bora i obećaje da će im podići samostan u Brezovici.⁷⁷ Godine 1315. cisterciti sv. Jakova na Savi grade u Zagrebu samostan i crkvu sv. Marije.

Dolazak cistercita u požeški kraj, u Kutjevo, vezan je uz zadužbinu kralja Andrije II. iz godine 1232. Opatija »Belae Fontis«, sagrađena između 1234. i 1237. godine, duguje svoj opstanak kralju Beli IV.⁷⁸ Madžarska opatija Čikador (nedaleko Osijeka), podignuta sredinom XII. stoljeća, imala je imanja i u vukovskoj županiji u Hrvatskoj.⁷⁹

O duhovnoj kulturi hrvatskih cistercita znade se malo ili gotovo ništa. Redovnici koji, unatoč svoje odijeljenosti od svijeta, aktivno sudjeluju u životu Crkve kao zatočnici križarskih ideja, papinski diplomat i borci protiv katarskog i valdeškog krivovjerja, nestaju iz naših krajeva nečujno kao što su se i pojavili. Za puna dva stoljeća turska opasnost predusrela je dekret Josipa II. o ukidanju samostana »koji nisu od izravne koristi za bližnjega«.

PREMONSTRATEZI

U duhu pravila sv. Augustina⁸⁰ djeluju u XIII. stoljeću na području zagrebačke biskupije premonstratezi ili norbertinci. Kako se razabire iz povijesnih vrela, regularni kanonici premonstratezi imaju samostane u Čazmi i Ivanić-Kloštru.

Red premonstrateza⁸¹ u XII. stoljeću, po uzoru na cistercite, organizira Norbert de Xanten. Osnovni je zadatak norbertinaca propovijedanje.

Ženski ogrank imao je svoje samostane u Opatincu, Remetincu, Čazmi i Ivanić-Kloštru.⁸²

TRAPISTI

Armand Jean le Bouthillier de Rancé reformira 1664. godine cistercitsku opatiju »La Trappe«. Tijekom stoljeća redovnici trapisti organiziraju tri reformirane kongregacije unutar cistercitskog reda, a od 1892. godine Crkva ih priznaje posebnim monastičkim redom.

Trapistička pravila, »Règlements de la Trappe«, nadahnuta su spisima starih pustinjačkih otaca. Redovničke dužnosti obuhvaćaju zajedničku koralmu molitvu, asketske vježbe (šutnja, uzdržavanje od mesa i vina itd.) i tjelesni rad za sve.⁸³ Trapistički samostani mjesta su mira,

⁷⁷ T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. VI., str. 196—197. i 374—375.; I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. I., str. 229—230.

⁷⁸ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 235.

⁷⁹ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 204.

⁸⁰ Augustin je za svoje klerike ustanovio zajednički život koji, međutim, nije sankcioniran zavjetima ili drugim javnim obavezama. Augustinovo pismo zajednici redovnica, kojom je upravljala njegova sestra Perpetua, upotpunjeno izvacima iz nekih drugih spisa, naziva se danas »pravila sv. Augustina«. R. Hostie, Vie et mort des ordres religieux, str. 59.

⁸¹ Tradicija hoće da je Norbertu u snu unaprijed označeno (prémontré) da kod Reimsa osnuje prvi samostan (1120.). R. Hostie, Vie et mort des ordres religieux, str. 103.

⁸² I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 241.

⁸³ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 245.

postojane molitve i pokore. Znanstveni rad nije naglašen kod monaha koji krče šume, čiste polja i livade, otvaraju radionice, podižu industriju i primjerom pokazuju kako unaprijediti gospodarstvo.

Trapisti stižu u Hrvatsku 21. lipnja 1869. Pošto je Hrvatski sabor odbio Franji Pfanneru, redovniku rajskega priorata Mariawald, da osnuje samostan u banskoj Hrvatskoj, ovaj, dozvolom turskih vlasti, osnuje 1869. godine u Delibašinu selu kod Banjaluke opatiju »Marija Zvijezda«. Radi efikasnije podjele rada osnovane su i podružnice u Bosanskom Aleksandrovcu (1887.) i u Novoj Topoli (1893.).

Zadranin Karlo Fontanella de Battisti omogućio je trapistima da 1893. godine u Zemuniku osnuju priorat »Neoskvrnjenog Začetca B. D. Marije«. Zajednica u Zemuniku bavila se do 1920. godine, kad je priorat ukinut i redovnici se vratili u Banjaluku, unapređivanjem gospodarstva i odgojem muške mладеžи.

Godine 1881. francuski trapisti kupuju poljoprivredno dobro Rječicu kod Karlovca. Uz samostan je predviđena škola za obrt i ratarstvo. Do ostvarenja te zamisli nije, međutim, došlo.⁸⁴

Nakon katastrofalnog potresa 1969. godine banjalučki trapisti napuštaju (djelomično) »Mariju Zvijezdu« i organiziraju novu opatiju u ponuđenom im franjevačkom samostanu u Ivančić-Kloštru. Od 15. svibnja 1970. »Marija Zvijezda« smatra se podružnicom »samostana trapista Ivančić-Kloštar«.⁸⁵

VITEŠKI REDOVI

Viteški redovi (ivanovci i templari)⁸⁶ predstavljaju ostvarenje križarskog duha Zapadne crkve.

Templari se kao »predstraže kršćanstva« hvataju ukoštač s pobedonosnim islamom, dok ivanovci udaraju temelje zdravstvenoj službi. Vješto provedenim novčarskim sustavom, najstarijim u Evropi, vitezovi-redovnici omogućuju daleka i pogibeljna putovanja na Istok, pružajući hodočasnicima novčane usluge i zaštitu.⁸⁷

Templare ili »siromašne Kristove vitezove« organizira 1119. godine Hugues de Payens s ciljem da brane sveta mjesta i njihove posjetioce. Organizirani samostan (*commanderie*) obuhvaća vitezove i štitonoše koji su prvenstveno ratnici, braću pomoćnike koji se bave dvorbom bolesnika i organizacijom zdravstvene službe i svećenike-duhovnike. Po gostinjcu, sagrađenom na mjestu nekadašnjeg Salomonova hrama, zovu se templari ili »fratres milites Templi«.⁸⁸

Templari ostvaruju u isti mah redovnički i vojnički poziv, dva najpopularnija zvanja u srednjem vijeku. Uz zavjete siromaštva, uzdržljivosti i posluha obvezuju se na vršenje benediktinskih pravila. Zasluge za

⁸⁴ I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, sv. III., str. 249.

⁸⁵ B. Gavranović, Dolazak trapista u Delibašino selo kod Banjaluke i njihova djelatnost, Banjaluka, 1964.

⁸⁶ Templari su se oblačili u bijelo odijelo s crvenim križem, a ivanovci su nosili crn plašt s bijelim križem.

⁸⁷ M. M. Thiollier, Dictionnaire des religions (izd. Larousse), Paris, 1966., str. 239.

⁸⁸ M. M. Thiollier, Dictionnaire des religions, str. 239.

»benediktinski duh« siromašnih Kristovih vitezova pripadaju sv. Bernardu, koji u više spisa hvali njihove viteške kreposti.⁸⁹

Temelji ivanovaca ili »reda milosrdne braće sv. Ivana« udareni su godine 1099. u oslobođenom Jeruzalemu. Idejni je začetnik reda Gerard iz Amalfija, koji 1048. godine sagradi, uz crkvu sv. Ivana Krstitelja u Jeruzalemu, gostinjac za bolesne i nemoćne hodočasnike.⁹⁰ Organizaciju ivanovaca proveo je, u svjetlu pravila sv. Augustina, Raymond de Puy (1120.).

Obično se dolazak templara u naše krajeve stavlja u vezu s (diplomatički sumnjivom) ispravom Bele II. iz 1138. godine kojom hrvatsko-ugarski vladar daruje templarskom redu samostan sv. Grgura u Vrani.⁹¹ »Praeceptoratus Templariorum S. Gregorii in Vrana« imenuje se u jednom dokumentu iz 1165. godine, a 1169. papa Aleksandar III. traži od splitskog nadbiskupa da spor oko Vrane, između hrvatskih templara i skradinskog biskupa, riješi u korist templara.⁹²

Bela III. daje 1183. godine vranskim templarima grad Senj s crkvom sv. Jurja.⁹³ Vranskom prioratu pripadalo je i dobro (*commanderie*) u Dubici.⁹⁴

I. Kukuljević navodi da su templari 1165. godine posjedovali grad Belu kod Varaždina.⁹⁵ Istome redu pripadao je i zagrebački biskup Bernard (oko 1163.), ako je vjerovati B. Krčeliću.⁹⁶

U ispravi Bele III. iz 1175. godine spominje se templarski posjed u Glogovnici (križevačka županija).⁹⁷ Bosanski ban Borić darovao je templarima posjed u selu Zdelia (1160—1163.). Godine 1198. kralj Emerik potvrđuje templarima prava na posjed Pisanicu u gorskoj županiji.⁹⁸ Hrvatski ban Benedikt daruje im 1199. godine Vašku, u kojoj templari podižu samostan i crkvu sv. Martina. Godine 1230. zagrebački biskup Stjepan II. prepušta im posjed Raščku, zajedno od Psunja. Templarski samostani i posjedi nalazili su se također i u Zagrebu, Pakracu, Našicama, Novakima i Božjakovini (Sv. Martin kod Zeline).⁹⁹

⁸⁹ Uspjeh templara u Evropi osigurao je sv. Bernard svojim djelom »De laude novae militiae« (1128.). Usp. R. Hostie, Vie et mort des ordres religieux, str. 106—107.

⁹⁰ E. Peričić, Vranski priori Ivan od Paližne i Petar Berislavić, u Povijest Vrane, Zadar, 1971., str. 239.

⁹¹ J. Kolanović, Vrana i templari, u Povijest Vrane, str. 211.

⁹² T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. II., str. 125—126. Benediktinski samostan sv. Grgura u Vrani dao je, početkom 1075. godine, kralj Zvonimir »da za sva vremena bude vlasništvo sv. Petra« (M. Kostrenić, Diplomatički zbornik, sv. I., str. 139—140.), a služio je kao rezidencija papinskih poslanika u Hrvatskoj. Usp. J. Kolanović, Vrana i templari, str. 213—214.

⁹³ J. Kolanović, Vrana i templari, str. 215.

⁹⁴ J. Kolanović, Vrana i templari, str. 216.

⁹⁵ I. Kukuljević, Priorat vranski, u Rad JAZU, knj. LXXXI., str. 12.; J. Kolanović, Vrana i templari, str. 219.

⁹⁶ B. Krčelić, Historiarum cathedralis ecclesiae Zagabriensis, str. 76.; J. Kolanović, Vrana i templari, str. 219.

⁹⁷ T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. II., str. 139.; sv. IV., str. 491.; sv. VIII., str. 151.

⁹⁸ A. Theiner, Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia, sv. I., Rim, 1859., str. 67.

⁹⁹ Nije jasno da li su templari nazvani »božjacima« po Božjakovini ili je Božjakovina dobila ime po njima. J. Buturac (Poviestni priegled, str. 137.) zastupa ovo drugo mišljenje.

Malo je, nažalost, poznato o aktivnostima templara u Hrvatskoj. Svoje vojničke vrline pokazali su u bici na Šaju (1241.).¹⁰⁰ Istakli su se nadalje kao graditelji crkava, mostova i utvrda. U nedostatku povijesnih vrela, malo se što može reći o njihovu udjelu u stvaranju hrvatske uljudbe.

Nakon ukidanja reda, na saboru u Vienni 1312. godine, templarski posjedi prelaze u ruke ivanovaca, koji dolaze u Hrvatsku koncem XII. stoljeća.

»Milosrdnoj braći sv. Ivana« nalazimo kod nas prvi spomen u ninskog biskupiji, gdje im 1184. godine biskup Matej dodjeljuje crkvu sv. Petra u selu Bojišću.¹⁰¹

Kralj Emerik (1196—1204.) sagradio je ivanovcima samostan u Marči, a njegov brat Andrija uveo ih je u Glogovnicu.¹⁰² Za vladavine Bele IV. (1235—1270.) ivanovce nalazimo u Slavoniji do rijeke Pačre i Vučke, preko Une u današnjoj Bosni, u gorskoj županiji do Petrinje i Kupe, u Zagorju, a nešto kasnije spominje se i preceptorat u Čićah na Savi.¹⁰³

Ivanovci su stekli velik ugled u čitavom hrvatsko-ugarskom kraljevstvu. Više vranskih priora obnosilo je bansku čast u Hrvatskoj. Ivan od Paližne upravljao je ivanovcima (1378—1391.) i Hrvatskom (od 1386.) u najsudbonosnije doba naše sredovječne prošlosti. Voda je hrvatskog pokreta protiv dolaska na hrvatsko-ugarsko prijestolje Ljudevitove kćeri Marije (1383—1387.). Trogiranin Petar Berislavić, vranski prior, biskup, kraljev kancelar, diplomat, za Mlečane »Dalmatinac i naš neprijatelj«, pobjednik u mnogim bojevima s Turcima, mjeseca svibnja 1520. dao je život za slobodu Hrvatske kod potoka Korenice u Vražjoj Gori.¹⁰⁴

Ivanovci su odigrali važnu ulogu u crkvenom, društvenom i političkom životu sredovječne Hrvatske.

PROSJAČKI REDOVI

Vitalnost Crkve izražava se prilagođivanjem evanđeoske misije društveno-povijesnim datostima.

Benediktinci, čiji se horizonti podudaraju s duhovnim aspiracijama agrarno-feudalnog društva, dominiraju kršćanskom kulturom i kršćanskom mišiju u ranom srednjem vijeku. Međutim, redovništvo usredotočeno na koralnu molitvu i manuelni rad (*Ora et Labora*) ne može zadovoljiti intelektualnu značajelju građanskog društva koje, početkom XIII. stoljeća, traži jasnije i potpunije spoznaje o vjeri i znanosti. U promijenjenim prilikama Crkva pronalazi nove snage, franjevce i domini-

¹⁰⁰ J. Buturac, *Poviestni priegled*, str. 137.; E. Peričić, *Vranski priori*, str. 243.

¹⁰¹ I. Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II., str. 236.; E. Peričić, *Vranski priori*, str. 241.

¹⁰² E. Peričić, *Vranski priori*, str. 241.

¹⁰³ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, sv. I., Budapest, 1829., str. 212.

¹⁰⁴ E. Peričić, *Vranski priori*, str. 296. i 316.

kance, sposobne svojim suvremenicima približiti evanđeosku poruku. Jednostavni i siromašni, po uzoru na Krista i njegove učenike, Franjo Bernardone, Dominik iz Calaruege i njihovi duhovni sinovi propovijedaju Krista jednostavnima i siromašnima.

Franjevci

Franjevce ili »red manje braće« osnovao je 1208. godine¹⁰⁵ sv. Franjo.

Asijski siromah traži od svojih duhovnih sinova da se stave u službu siromašnih i bolesnih. Stroga pravila stavljaju naglasak na ljubav i primjer, a malo mesta daju propovijedaju. No intelektualni rad ipak nije zapostavljen te u franjevački red ulaze mnogi sveučilištari.

Od svršetka XIII. stoljeća jedinstvo franjevačke obitelji nagrizaju rasprave između »strogih« i »umjerenih«, »spiritualaca« i »konventualaca«.¹⁰⁶ Papinstvo budnim okom prati razvoj događaja: papa Ivan XXII. (1316—1334.) drži da je potpuno siromaštvo kvasac anarhije, a misticizam »fraticellijevaca« osuđuje kao blizak herezi.¹⁰⁷ Lav X. zaključuje stoljetne rasprave podjelom franjevaca na »opserante« i na »konventualce« (1517.).

Franjevci dolaze u Hrvatsku još za života sv. Franje († 1226.). Na našem nacionalnom području uspostavljene su dvije provincije: slavonska (1232. ?) i ugarska. Sredinom XIII. stoljeća slavonska provincija ima četiri kustodije: istarsku, rapsku, splitsko-zadarsku i dubrovačku sa 22 samostana i više gostinjaca. Slavonska provincija naziva se od godine 1272. dalmatinskom, a od godine 1393. »dalmatinskom provincijom sv. Jeronima«.¹⁰⁸

U XV. stoljeću dalmatinska provincija sv. Jeronima prihvata konventualske konstitucije, a ugarsko-slavonska se djelovanjem Ivana Kapistrana (i odlukom pape Lava X.) priklanja opservantima.

Godine 1291. papa-franjevac Nikola IV. (1288—1292.) šalje franjevce u Bosnu. Od novoosnovanih samostana stvorena je 1339. godine bosanska vikarija.

Bosanski franjevci, zaslugom vikara Peregrina Saksonca, podižu samostane i izvan Bosne, u Dalmaciji, Slavoniji i u Ugarskoj. Sredinom

¹⁰⁵ Papa Inocent III. odobrio je franjevački red (1215.), a njegov nasljednik Honorije III. potvrđio je njegova pravila (29. studenoga 1223.). D. Mandić, Franjevačka Bosna, str. 4.

¹⁰⁶ M. M. Thiollier, Dictionnaire des religions, str. 109.

¹⁰⁷ M. M. Thiollier, Dictionnaire des religions, str. 109.

¹⁰⁸ Sv. Franjo boravio je u Hrvatskoj 1212. godine: »Sexto namque conversionis sue anno... ad partes Syriae voluit transfretare. Qui cum navem quamdam, ut illuc tenderet, intravisset, ventibus contrariis frantibus, in partibus Sclavoniae cum caeteris navigantibus se invenit... facto modico temporis intervallo, nautas quosdam Anconam tendentes, ut eum secum ducerent exoravit, quoniam in eo anno vix ulla navis potuit ad partes Syriae transmeare.« Prema D. Mandić, Franjevačka Bosna, str. 1, bilj. 3. — S ovim boravkom sv. Franje u Hrvatskoj domaća franjevačka predaja veže osnutak samostana u Dubrovniku, Splitu, Šibeniku i Zadru. Usp. J. Milošević, De provincia Sclavoniae, u Archivum Franciscanum Historicum (AFFH), sv. I, Quaracchi-Firenze, 1908., str. 235—237. (isti s Franjinim boravkom u Hrvatskoj povezuje i osnutak hrvatske franjevačke provincije).

XV. stoljeća bosanska vikarija ima 60 samostana s više od 700 redovnika.

Dalmatinski se franjevci 1464. i 1484. godine organiziraju u vikarije sv. Jeronima i sv. Franje (opervantskog tipa).

U XVI. i XVII. stoljeću na nacionalnom teritoriju djeluje bosansko-hrvatska provincija (1514—1708.), koja okuplja samostane izvan turskih granica. U turskoj Hrvatskoj djeluje vikarija Bosne Srebrenе, koja 1517. godine dobiva naslov provincije.

Zbog turske opasnosti franjevci sele prema zapadu te, zbog utjecaja slovenskog elementa, dolaze 1688. godine u sastav »provincije sv. Mihajla u Kranjskoj«. Od 1708. godine provincija nosi naslov »hrvatsko-kranjska provincija sv. Križa«, koju 1783. car Josip II. razdijeli na hrvatsko-primorsku i kranjsku.

Na hrvatskom nacionalnom području djeluje danas pet franjevačkih provincija opervantskog tipa:

1. *Provincija sv. Jeronima (Dalmacija i Istra)*. Začetnik provincije bio bi sam sv. Franjo, čiji su brod 1212. godine »protivni vjetrovi« skrenuli prema našoj obali. Kad se u XV. stoljeću red dijeli na »stroge« i »umjerene«, dalmatinski opervanti imaju svoga vikara (1432—1464.). Nakon kratkotrajnog sjedinjenja s bosanskom vikarijom formirane su dalmatinska i dubrovačka vikarija, koje 1517. godine dobivaju status samostalnih provincija, a od 1899. tvore jedinstvenu dalmatinsku provinciju sv. Jeronima.

Danas dalmatinski franjevci djeluju među Hrvatima u Argentini (1947. osnovana je posebna kustodija) i upravljaju misijom »Marijina Pohodenja« u Brdimu (Crna Gora).

2. *Provincija »Bosna Srebrena«*. Od 1339. godine bosanski franjevci imaju posebnu vikariju, koja 1517. dobiva status samostalne provincije. Vještim manevrima, skopčanim s brojnim poteškoćama, bosanski »ujaci« ostaju s kršćanskim narodom tijekom višestoljetne turske okupacije. I danas je bez franjevaca nezamisliv vjerski napredak u Bosni (redovnici »Bosne Srebrene« vode 62 župe s preko 320.000 vjernika). Bosanski franjevci rade danas među Hrvatima u Austriji, Australiji, Kanadi, Nizozemskoj, Njemačkoj i Venezueli.¹⁰⁹

3. *Provincija Presvetog Otkupitelja (Sinj)*. Pod pritiskom mletačkih vlasti stvorena je 1735. godine od samostana središnje Dalmacije provincija sv. Kaja koja 1743. dobiva naziv »Provincija Presvetog Otkupitelja«. Godine 1932. sagrađen je u Zagrebu samostan »Gospe Lurdske«.

Franjevci provincije Presvetog Otkupitelja otvaraju 1854. godine u Sinju »javno više hrvatsko gimnazije«, prvu gimnaziju s hrvatskim nastavnim jezikom u Dalmaciji, koja odgaja u duhu hrvatskog narodnog preporoda. L. Šitović izdaje još 1713. godine prvu hrvatsko-latinsku gramatiku, a M. Zoričić 1766. prvu hrvatsku aritmetiku. Provinciji Presvetog Otkupitelja pripada i narodni prosvjetitelj fra Andrija Kačić Miošić.

Danas franjevci sinjske provincije upravljaju osamdeset jednom župom splitsko-makarske i zadarske nadbiskupije te hvarske i šibenske

¹⁰⁹ 28. svibnja 1463. Mehmed II. naređuje da nitko ne smeta bosanske franjevce ni njihove crkve. Istim aktom (Ahd-namom) sultan dopušta franjevcima izbjeglicama da se bez straha vrati u svoje samostane. Dokumentom se donekle zaštićuju prava kršćanskog naroda u Bosni. Integralni tekst »Ahd-name« vidi kod D. Mandića, Etnička povijest Bosne i Hercegovine, Rim, 1967., str. 150—151.

biskupije. Više redovnika radi s našim iseljenicima i radnicima izvan domovine. Od bogate izdavačke djelatnosti spomenimo popularne revije »Gospa Sinjska« (1922—1945.), »Marija« i »Vjesnik Nikole Tavelića«, prvog službeno proglašenog hrvatskog sveca.

Provincija Presvetog Otkupitelja imala je svojedobno misije u Svetoj Zemlji, Egiptu i Albaniji, a od 1970. godine i u Zairu (Afrika).

4. Hercegovačka provincija »Marijina Uznesenja«. Hercegovački franjevci odjeljuju se od »Bosne Srebrenе« 1844. godine. Isprva djeluju kao samostalna kustodija (1852.), a od 1892. kao samostalna provincija »Marijina Uznesenja« s centrima na Širokom Brijegu (1846.), Humcu (1867.), Mostaru (1890.), Duvnu (1940.) itd. Poput bosanskih franjevaca i hercegovački s mnogo apostolskog žara i energije učestvuju u vjerskom i kulturnom uzdizanju hrvatskog naroda u domovini i izvan nje (Njemačka, Švicarska, Sjedinjene Američke Države).

5. Provincija sv. Ćirila i Metoda (Zagreb). Zagrebački samostan osnovan je oko 1233. godine, a 1260. na općoj skupštini reda u Narbonni spominje se »custodia zagrabiensis«.¹¹⁰ Provincija sv. Ćirila i Metoda osnovana je 1900. godine od samostana ugarsko-slavonske provincije sv. Ivana Kapistrana (1757—1900.) i kustodije sv. Ladistava (1661—1900.).

Franjevački red, brojem i opsegom prvi u našoj prošlosti i sadašnjosti, ističe se raznovrsnošću svog veoma bogatog djelovanja. Ovih nekoliko redaka namijenjeno je franjevcima koji su perom proslavili svoj red i zadužili hrvatsku duhovnu kulturu.

Matija Divković izdaje godine 1611. »Sto čudesa Diverse Marije«, a 1616. »Nauk krstianski« (bosančicom) i »Razlike besiede svrhu evanđelija nedielnih priko svega godišta«.

Franjo Glavinić (1586—1650.) piše čakavštinom »Cvit Svetih« (1628., 1657., 1702.), »Četiri poslidnja čovika« (1628.), »Svitlost duše virne« (1632., 1685.) i »Raj duše« (1660.).

Ivan Ančić objavljuje godine 1678. u Anconi »Vrata nebeska i život vični«, a 1679. »Svitlost krstianska i slast duhovna«, djela moralno-pastoralnog sadržaja.

Franjevac-kapucin Štefan Zagrebec objavljuje pet svezaka propovijedi pod naslovom »Hrana duhovna« (1715—1734.).

U svojoj poznatoj raspravi »Istina katoličanska« (Budim, 1732.), Slavonac Antun Baćić osvrće se na »zablude grčkoga odmetničtvu ili grčkih eresiah«.

Jeronim Filipović izdaje tri sveska katehetskih propovijedi: »Pripovitanje nauka krstjanskoga« (Mletci, 1750—1764.).

Matija Petar Katančić (1750—1825.) ističe se kao arheolog, bibličist, povjesničar, filolog, geograf, pjesnik na hrvatskom i latinskom jeziku itd.¹¹¹

¹¹⁰ Usp. Šematizam hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1969.

¹¹¹ M. Vanino, Teologija u Hrvata, u Croatia sacra, br. 20—21, 1943., str. 200—241.

Franjevci—konventualci

Od franjevačkih samostana u Dalmaciji, koji su tijekom XV. stoljeća prihvatili konventualska pravila, stvorena je godine 1517. dalmatinska konventualska provincija sv. Jeronima.¹¹² Kad je početkom XIX. stoljeća dalmatinskoj provinciji pripojen padovanski samostan, provincija se zove »padovansko-dalmatinska« (1827—1907.).

Provincija hrvatskih konventualaca, koja između dva svjetska rata gradi više samostana u sjevernim našim krajevima (1922. u Zagrebu), ima danas 16 redovničkih kuća, a njezini članovi upravljaju s 11 župa i 2 svetišta.

Tijekom minulih stoljeća hrvatski se konventualci ističu kao misio-nari, priređivači i izdavači hrvatskih liturgijskih knjiga (Pavao Modrušanin, Bernardin Splićanin), isповјednici u bazilici sv. Petra u Rimu, borci za hrvatsku slobodu, socijalni radnici,¹¹³ propovjednici itd.

Franjevac-konventualac Toma Hrvat iz Vrane znamenit je po eklesiološkim djelima »Clypeus status papalis« (Torino, 1523.) i »Clypeus Ecclesiae Catholicae« (Torino, 1524.). Pisao je polemičke rasprave protiv Luthera i reformacije.

Franjevci—trećoreci

Godine 1221. sv. Franjo je osnovao III. red za svjetovnjake. Pravila je potvrdio Nikola IV. (1289.).

Hrvatski franjevci-trećoreci spominju se 1251. godine u Zadru (tada još ovisni o starješinama »manje braće«). Od godine 1473. na hrvatskom području franjevci-trećoreci imaju samostalnu provinciju koja je 1602. sjedinjena sa središnjom upravom u Rimu.

Od svojih početaka franjevci-trećoreci služe se starohrvatskom liturgijom. Narod ih zove »remete od pokore«, dok se u povijesnim vrelima spominju kao »religiosi illirici« ili »de littera slava«. Pretežno se bave pastvom među ribarskim i seljačkim svijetom u predgrađima (Zadar). Dušobrižnici su na mletačkim galijama i u lazaretima.

U novije vrijeme franjevci-glagoljaši usmjeruju se na dušobrižništvo u domovini i izvan nje (Austrija, Njemačka, Sjedinjene Američke Države). Važniji samostani: Zadar (1439.), Preko kod Zadra (1446.), Zaglav na Dugom otoku (1451.), Martinšćica na Cresu (1479.), Porat na Krku (1480.), Krk (1783.), Herceg-Novi (1889.), Ogulin (1937.), Zagreb (1923.) itd.¹¹⁴

¹¹² Dalmatinski »opservantii« od iste 1517. godine imaju svoju provinciju sv. Jeronima.

¹¹³ Godine 1606. svi splitski konventualci umiru u službi kugom zaraženoj braći. Usp. Šematizam zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 1966., str. 194.

¹¹⁴ S. Ivančić, Povjestne crte, str. 31.; Šematizam zagrebačke nadbiskupije, str. 196.

Franjevci—kapucini

Red franjevaca-kapucina ustanovljen je godine 1525. sa željom da se nasljeđuje Krista u strogoj franjevačkoj tradiciji.

Kapucini dolaze u Hrvatsku početkom XVII. stoljeća. Do godine 1783. samostani u Rijeci (1610.), Zagrebu (1618.), Hercegogradom (1688.), Splitu (1691.), Varaždinu (1701.), Osijeku (1703.), Karlobagu (1710.) i Zadru (1732.) pripadaju Štajerskoj provinciji. Godine 1847. hrvatsko-primorska kustodija postaje provincijom. Od 1921. do 1967. hrvatska provincija sa slovenskim samostanima tvori »ilirsku provinciju«.

U prošlosti se hrvatski kapucini ističu kao karitativni radnici (bolnice u Rijeci i Zagrebu; zatvor u Varaždinu), misionari (Indija, Rusija), propovjednici itd. Danas postižu zapažene uspjehe u modernom dušobrižništvu.¹¹⁵

Dominikanci

Dominikance ili »red braće propovjednika« utemeljio je u proljeće 1215. godine španjolski kanonik Dominik de Guzman. Red je prema pravilima sv. Augustina i premonstratiškom načinu života potvrdio papa Honorije III. (22. prosinca 1216.).

Sv. Dominik, za razliku od sv. Franje, stavlja naglasak na propovijedanje i studij svetih znanosti.

Južna Francuska bila je u Dominikovo vrijeme poprište oštih sukoba s pristašama katarskog i valdeškog krivovjerja. Uočivši razloge neuspjeha cistercitskih propovjednika (Albi loše prima sv. Bernarda 1145.), Dominik raspravlja s krivovjercima i uviđa da je za uspjeh misije potrebna vrlo ozbiljna priprava. Ne vjeruje u efikasnost sile i zato osuđuje križarski pohod protiv južnofrancuških albigenza (1209—1212.). Da bi se njegov red što bolje pripravio za propovjedničku misiju, šalje svoje drugove na sveučilište u Pariz, Bolognu i Madrid. Na općem zboru reda godine 1220. naziru se konačni obrisi dominikanskog reda: studiju se daje prednost nad redovničkim opsluživanjima, zakonodavna vlast odijeljena je od izvršne i potvrđuje se primat propovijedanja.¹¹⁶

U 750 godina red je prošao mnoge krize, ali je ostao jedinstven. Između 1380. i 1468. godine dominikanske provincije organiziraju samostane »strožeg« i »blažeg« opsluživanja i tako održavaju jedinstvo reda. Za reformacije dominikanci gube mnoge samostane u Engleskoj, Irskoj, Nizozemskoj, Njemačkoj, Danskoj i Švedskoj, ali grade druge u novo-otkivenim zemljama. Revolucija i prosvjetiteljstvo slabe pozicije reda, ali se ovaj pod vodstvom Lacordairea i Jandela brzo oporavlja. Dominikanski red održava stabilnost i u današnjoj krizi.

Prema nepovjerenim izvorima dominikanci dolaze u Hrvatsku negdje između 1217. i 1218. godine. Opći zbor reda u Bologni godine 1221. zaključuje da se na području hrvatsko-ugarskog kraljevstva osnuje pro-

¹¹⁵ Šematizam zagrebačke nadbiskupije, str. 193.

¹¹⁶ Danas nema povjesničara koji bi sv. Dominika ubrajao među inkvizitore. Već i sam površan pogled na datum ustanove inkvizicije dostatan je da riješi problem. Sv. Dominik je umro godine 1221., a služba inkvizicije ustanovljena je 1232. u

vincija u kojoj bi, među ostalima, bile zastupljene »nationes Pannoniae, Sclavoniae et Dalmatiae«. Sa spomenutog općeg zbora upućeni su u Ugarsku Pavao Ugarski i Poljak Sadok s trojicom drugova. Prošli su kroz Hrvatsku zadržavajući se u gradovima i biskupskim sjedištima. Ne može se utvrditi da bi tom prilikom osnovali neki samostan u našim krajevima.¹¹⁷

Važniji samostani: Dubrovnik (1225.), Nin (1228.), Čazma (1229.), Dubica (1235.), Zagreb (prije 1241.), Zadar (1244.), Split (1245.), Pag (1250.), Ulcinj (1258.), Drač, Kotor (1266.), Trogir (1265.), Bihać (1266.), Skradin (1270.), Briskovo (Kolašin na Tari, 1285.), Požega (1303.), Hvar (1313.), Šibenik (1346.), Rab, Krk, Senj (1380.), Sv. Križ na Čiovu (1432.), Gruž (1437.), Bol na Braču (1462.), Starigrad na Hvaru (1481.), Lopud (1482.), Modruš (1491.), Jastrebarsko (napušten 23. srpnja 1573.) itd.

Samostani u Dalmaciji i Crvenoj Hrvatskoj imali su posebnog vikara od 1284. godine. Bulom »Sedis apostolicae« Urbana VI. sjedinjeni su 3. ožujka 1380. u dalmatinsku provinciju. Od 1486. do 1835. dubrovački samostan zajedno s gruškim i lopudskim djeluje kao neovisna kongregacija.¹¹⁸ Samostanima iz prekovelebitske Hrvatske upravlja ugarska provincija preko vikara »nationis sclavonicae«. Sredinom XVI. stoljeća javlja se na našem području »provincia Styriae, Charintiae et Caruatiae« kojoj pripadaju samostani u Senju, Bosiljevu i Jastrebarskom.

U Bosni su, kako piše dominikanski kroničar Petar iz Bodroga (1259.), sredinom XIII. stoljeća postojala dva samostana. »Naša su braća takoder poslana k krivovjercima u Bosnu i Dalmaciju — koje se kod njih zovu slavonskom crkvom — gdje je mnogo duša propadalo zbog krivojernih zabluda. Budući da je kaločki nadbiskup (Ugrin), poslanik sv. Stolice, protiv njih poveo više križarskih pohoda s malim ili gotovo nikakvim uspjehom, vrhovni prvosvećenik (Grgur IX.) povjerio je u nekoliko navrata taj, za druge beznadni posao našoj braći. Ovi su, posvećujući se propovijedanju i raspravljanju s krivovjercima (tj. katarsko-

Lombardiji i 1233. u Languedoc. Red sv. Dominika nije bio određen za tu službu niti inkvizicija ima zajedničke veze s postankom prosjačkih redova. Ona nastaje razvojem vrlo starih institucija kršćanstva, tj. biskupske brigom oko pravovjera i suradnjom dvaju »mačeva« (duhovnog i svjetovnog) oko spasenja krštenih. Početkom XIV. stoljeća dominikanac Bernard Gui (inkvizitor u Francuskoj) tvrdi bez osnove da je sv. Dominik, po želji papinog legata, obavljao službu inkvizicije u okolici Toulouse. Usp. H. Vicaire, Saint Dominique et les inquisiteurs, u Annales du Midi, sv. 79., br. 82., 1967., str. 173—175.

¹¹⁷ Petar iz Bodroga piše oko 1259. da je bl. Sadok, jedan od osnivača ugarske dominikanske provincije, bio prior zagrebačkog samostana. Ako usporedimo podatke o životu bl. Sadoka Poljaka s kronikom Petra iz Bodroga, možemo ustvrditi da je zagrebački samostan osnovan 30-tih godina XIII. stoljeća. Usp. Petar iz Bodroga, Commentariolum de provinciae Hungariae originibus, izd. B. M. Reichert, Fratris Gerardi de Fracheto Vitae Fratrum Ordinis Praedicatorum necnon Chronica Ordinis ab a. 1203—1254, u Monumenta Ordinis Praedicatorum Historica (MOPH), sv. I, Louvain, 1896., str. 305.

¹¹⁸ Prikaz povijesti dubrovačke kongregacije dao je S. Krasić (Congregatio ragusina Ordinis Praedicatorum (1487—1550), izd. MOPH — dissertationes, XIX, Romae, 1972.).

-dualističkim »krstjanima«) ... čudesno uspijevali tako da su mnoge krovovjerce i njihove pristaše obratili k pravoj vjeri ... a srušene crkve, u kojima su rasli korovi i trnje, bile su popravljene. Tu smo imali i dva samostana koje su krivotvornici kasnije spalili.«¹¹⁹

Dominikanci u Hrvatskoj odlikovali su se propovijedanjem i znanstvenim radom. U Dubrovniku, Splitu, Hvaru, Zagrebu i Čazmi imali su »samostanske škole«, a u Zadru viši studij. Njihova imena poznata su širom Evrope. U XV. stoljeću Ivan Dubrovčanin predaje u Padovi, Juraj Šibenčanin u Bologni, Jakov Splićanin u Rimu, Serafin Bunić u Budimcu. Petar Gučetić (1564.) profesor je na pariškoj Sorbonni. Dubrovčanin Leonard Tralasić (1480.) rektor je sveučilišta u Padovi.

Na znanstvenom polju istakli su se mnogi hrvatski dominikanci. U XIII. stoljeću Martin Zadranin sastavlja »Abstractiones de libro sententiarum«, početkom XIV. Augustin Kažotić, reformator crkvenog i društvenog života u zagrebačkoj biskupiji, piše o siromaštvu Krista i apostola i o različitim stupnjevima srednjovjekovnog praznovanja. Prvi sustavni traktat o Crkvi napisao je jedan od organizatora bazelskog sabora Ivan Stojković Dubrovčanin (XV. stoljeće).

Vinko Pribrojević drži 1525. u Hvaru svoj rodoljubno-povijesni govor »De origine successibusque Slavorum«, Luka Bračanin (1598.) prevodi psalme, Korčulanin Vinko Paletin, španjolski vojnik u Meksiku (conquistador) i dominikanac, proslavio se kao geograf i pisac »Brevisima relació de la destrucción de las Indias« (1559.),¹²⁰ Dubrovčanin Grgur Budisaljić sastavlja oko 1550. »Silva seu observationes in historiam naturalem et rem pharmaceuticam«, a njegov suvremenik Augustić Nalić »De auctoritate Summi Pontificis«.

Kotoranin Albert Gliričić brani na tridentinskom saboru upotrebu narodnog jezika u liturgiji. Ambroza Lučića, Dionizija Splićanina i Ferfilija iz Trogira zadarski nadbiskup predlaže 1627. »Propagandi« kao dobre poznavaoce glagoljice, bosančice i hrvatskog jezika, a uz to ih preporučuje kao vrsne teologe.

Dubrovčani Ignacije Aquilini, Vinko Gučetić i Arkandeo Kalić poznati su duhovni i katehetski pisci. U XV. stoljeću humanist Benjamin radi u Rusiji na zbijenju Crkava. Kao suradnik novgorodskog arhiepiskopa Genadija prevodi Bibliju na crkvenoslavenski jezik.¹²¹ Benjaminovo djelo nastavlja u XVII. stoljeću poznati ekleziolog Juraj Križanić.

U novije vrijeme hrvatski dominikanci, u skladu sa zamislima njihova osnivača, usmjeruju se na kulturne i sveučilišne centre Zagreb (1927.) i Rijeku (1951.). Od 1929. do 1944. u Zagrebu naklada »Istina« izdaje asketsko-mističku reviju »Duhovni život« i obiteljski časopis »Gospina krunica«. Veze s narodom održavaju se pučkim misijama.

¹¹⁹ Petar iz Bodroga, *Commentariolum*, izd. B. M. Reichert, str. 307. Dva samostana nastradala su najvjerojatnije za tatarske provale (1242.).

¹²⁰ U svojoj knjizi »Brevisima relació«, uperenoj protiv Las Casas-a i njegovih ideja o miroljubivom osvajanju Zapadne Indije, Vinko Paletin se oslanja na traktat Španjolca Gómez de la Casas, Paris, 1965., str. 124.

¹²¹ V. Rozov, Hrvatski dominikanac Benjamin u Rusiji, u *Nastavni Vjesnik*, br. 8—10, 1933., str. 302—336.

PUSTINJAČKI REDOVI

Do XIII. stoljeća u Hrvatskoj i Ugarskoj redovnici pustinjaci provode život molitve i žrtve individualno¹²² ili u neorganiziranim grupama. Godine 1215. péczki biskup Bartol organizira na području svoje biskupije prve pustinjačke zajednice.

Pavlini

Idejnim začetnikom pavlinskog reda smatra se ostrogonski kanonik Euzebije. Red potvrdi papa Urban IV. (1261—1264.). Na nagovor Tome Akvinskog pavlini izaberu pravila sv. Augustina.

Najstariji hrvatski pavlinski samostan osnovan je u Dubici godine 1244. Za izgradnje spomenutog samostana (sv. Marije) pavlini su gosti dominikanaca u istom gradu. Dvije zajednice rade na istom zadatku: na susvijajanju katarsko-dualističkog krivovjerja u susjednoj Bosni.

Zagrebački kaptol nastoji da se 1278. godine pavlini nastane u Remetama. Nešto kasnije (1295.) pavlini podižu samostan sv. Marije u Gariću, zatim samostan sv. Benedikta u Donjoj Bukovici (1301.), sv. Petra na Petrovoj gori (1303.), sv. Nikole kod Modruša (prije 1348.), sv. Spasitelja u Ljubotini kod Senja (prije 1364.), sv. Marije kod Udbine (1364.), sv. Ivana u Lici (sredinom XIV. stoljeća), Svih Svetih u Strezi (1376.), sv. Jelene kod Čakovca (1376.), sv. Jelene u Vlaškoj Drazi kod Senja (1390.), sv. Marije na istarskom jezeru Čepić (1395.).

Samostan sv. Marije u Lepoglavi (1400.) sagrađen je novcem Hermanna Celjskog, sv. Marije u Kamenskom (1404.) gradi Katarina Frankopan, sv. Ane kod Daruvara (1412.) Benko Nelipić, a samostan Uznesenja Marijina u Crikvenici (1412.) Nikola Frankopan.

Car Fridrih III. i papa Pio II. daju pavlinima istarski benediktinski samostan sv. Petra u Šumi (1459.) Nikola i Petar Zrinski grade pavlinski samostan u Sveticama (1627.), senjski biskup Ivan Alagić daje im nekadašnji augustinski i dominikanski samostan sv. Nikole u Senju, a zaslugom protonotara hrvatskog kraljevstva Ivana Zigmundi osnovani su samostani sv. Marije u Ulimlju (1662.) i sv. Ane u Križevcima (1665.).

U XVIII. stoljeću pavlini preuzimaju vodstvo isusovačkih gimnazija u Varaždinu (1776.) i Požegi (1776.).

Pavlini se ističu skromnošću i učenošću. Njihove škole u Lepoglavi, Senju i u Križevcima najkvalitetnije su u Hrvatskoj. Za Martina Borkovića (XVII. stoljeće) pavlinska gimnazija u Lepoglavi prerasta u visoku

¹²² Među našim pustinjacima ističe se »sanctus Ioannes seu Ivan Croatiae et Dalmatiae regis filius eremita« (potpis freske Ivana Rangera iz crkvice sv. Ivana od Gorice kod Lepoglave). Njegov blagdan slavi se, prema glagoljskim kalendarama, 21. veljače (Dragučki brevar iz 1407. godine donosi blagdan sv. Ivana pustinjaka 20. veljače). Od Ivana Tomka Mrnavića (1579—1639.) potječu ovi stihovi: »Tako Gostumila kralja hrvatskoga, — Porodica mila, čast kralja čehskoga, — Ivan momće priko, nebeska hlapeci, — Otčinstvo veliko ništare scineći, — Životom pokornim dubrave proslavi, — Glasom neprimornim slave se dobavi« (A. Pavić, Ivan Tomko Mrnavić, RAD JAZU, sv. 33., 1875., str. 85.). Lik Ivana pustinjaka ugraviran je na koricama misala Jurja iz Topuskog (XVI. stoljeće, riznica zagrebačke katedrale). Sv. Ivan Hrvat živio je pustinjački u Češkoj. Umro je oko 904. godine u okolici Praga. Pokopan je u crkvi sv. Jana pod Skalou kod Praga. Za većinu ovih podataka izražavam svoju zahvalnost prof. M. Tadinu i o. A. Pavloviću.

školu (sveučilište) s pravom podjeljivanja akademskih naslova iz filozofskih (1656.) i teoloških (1683.) znanosti. Ovo hrvatsko sveučilište počinje svoj uspon pod vodstvom domaćeg sina Jakova Obostrenca, dodašnjeg profesora u Austriji. Od 1677. filozofiju za Hrvate predaje Jakov Stručić, a za studente madžarskog jezika Matej Kupinić. Godine 1716. u Lepoglavi je promoviran prvi doktor teologije — Andrija Mužan.

Hrvatsku kulturu pavlini obogaćuju znamenitim knjižnicama. Za slugom pavlina Gašpara Malečića i Ivana Kristolovca podignuta je godine 1710. lepoglavska knjižnica, »najveća u kraljevstvu«. Dio glagolske književnosti pripada pavlinima.

Bijeli fratri sv. Pavla brane hrvatsku slobodu protiv turskog nadiranja i hrvatsku kulturu protiv germanskog protestantskog duha. Iz nestašnog »grabancijaša« Tituša Brezovačkog zrači pravi hrvatski duh.

Pavlini unapređuju hrvatsko gospodarstvo, industriju i medicinu. Bave se ljekarstvom. Nesebični su kad je riječ o onima koji najviše trpe.¹²³

Pavlinski red zadužuje hrvatsku prosvjetu, knjigu i umjetnost. Lepoglavska gimnazija, koju je godine 1503. osnovao pavlin Marko iz Dubrave, otvorena je svim sinovima hrvatskog naroda. Ova gimnazija, kako smo vidjeli, prerasta u prvu hrvatsku visoku školu (sveučilište).

Zasluge za razvoj hrvatskog jezika pripadaju pavlinu Ivanu Belostenцу Orloviću (1595—1675.) sastavljaču glasovitog rječnika »Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium« (2 sveska, Zagreb, 1740., str. 1288 + 650). U Belostenčevom rječniku prepoznaju svoj jezik Hrvati s obala Save, iz Bosne i Jadranskog mora do Bojane. Za Belostenca je štokavski i kajkavski govor samo narjeće jednog hrvatskog jezika. U svom »Bogomilu« (Graz, 1655.) Belostenec u pjesničkom obliku slavi život i djela sv. Pavla pustinjaka.

»Plemenitim gospojam naroda hrvatskoga« Ivan Kristolovec prevedi »Tomaša od Kempisa od nasleđivanja Kristuševoga«. Djelo je tiskano godine 1710., a do 1789. godine doživjelo je još četiri izdanja. Isti redovnik sastavlja i objelodanjuje »Život sv. Magdalene i sv. Marte«.

Hilarion Gasparotti (1714—1762.) priređuje za narod »Život svetaca Božjih« i »Cvet svetih ili živlenje i čini svetcev«. Josip Bedeković izdaje godine 1744. u Grazu »Ručnu knjižicu« s životopisom sv. Pavla pustinjaka (u dodatku), namijenjenu redovničkim novacima i svjetovnjacima nevještima u latinskom jeziku. Ivan Krizostom Križ izdaje 1737. u Zagrebu »Regule sv. Otca Augustina«, a 1752. sastavlja odu u čast Josipa Bedekovića, pisca knjige »O rodnom mjestu sv. Jeronima«.

Mijo Kristofić i Tomo Stoos obogaćuju našu homiletsku i katehetsku literaturu. Nikola Benger poznat je kao plodan asketski pisac. Najznačajnija su mu djela: »Regina martyrum« i »Menologium Illyricanum« (o životu svetaca na području starog Ilirika).

Andrija Eggerer, podrijetlom Slovenac, profesor je filozofije u Lepoglavi. Opisao je povijest Majke Božje Remetske. Autor je djela »Pharmacopoea coelestis« (Nebeska ljekarna).

Varaždinac Gašpar Malečić (1646—1702.) pisac je djela »Quadrupartitum regularium« (Beč, 1708.), skup pravila i privilegija pavlinskog

¹²³ Godine 1610., za vrijeme epidemije kuge, remetski pavlini žrtvuju se do posljednjeg u službi svojih bližnjih.

reda. Negativnosti u postupcima crkvenih i svjetovnih sudova potakle su ga da napiše »Samaritanus«, skup načela pravnog karaktera. U uvodu djela Malečić naglašuje da »nema za Crkvu i kršćanski puk veće kuge nego neuki i zli crkveni poglavari koji ne znaju pravedno sudit«. Predavao je filozofiju u Lepoglavi (1675—1678.), a teologiju u Trnavi (1678—1683.) i Lepoglavi (od 1683.). Bio je izabran za vrhovnog upravitelja pavlinskog reda.

Poviješću su se bavili Josip Bedeković (»Natale solum S. Hieronymi«, Bečko Novo Mjesto, 1752.),¹²⁴ Andrija Eggerer (»Fragmen panis corvi protoeremitici«, Beč, 1663.),¹²⁵ Nikola Benger (»Annalium eremita-coenobiticorum«, Požun, 1742.), itd. Nikola Benger ostavio je u rukopisima »Redoslijed pavlinskih samostana u Istri i Hrvatskoj«, »Popis pisaca reda sv. Pavla« i »Spomenicu lepoglavskog samostana«.

Središtem glagolske književnosti bio je samostan sv. Nikole na Gvozdu kod Modruša. A. Eggerer tvrdi da je ovaj samostan u XV. stoljeću imao glagoljicom pisana pravila pavlinskog reda i »Govore sv. Augustina«.¹²⁶

Pavlini su stekli velikih zasluga za razvoj hrvatske umjetnosti i obrta. Umjetnošću i obrtom bavili su se pretežno nesvećenici. Tako je brat Andrija u XVIII. stoljeću umjetnički oslikao crkvu Majke Božje Remetske, Bavarac Luka Markgrof († 1704.) slikao je u crkvi i samostanu u Lepoglavi, Gabrijel Daller (XVIII. stoljeće) bakrorezom ukrašuje Bedekovićevu knjigu »Natale solum S. Hieronymi«, Luka Hauser (XVIII. stoljeće) ukrašuje i pavlinsku crkvu u Crikvenici. Nenadmašivi Ivan Ranger, rodom iz Tirola, ostavlja iza sebe brojna umjetnička djela na zidovima crkava u Lepoglavi, Remetama, Belcu, Kamenici — itd.

U kiparstvu se ističu: redovnik Pavao, koji oko 1500. oblikuje čudo-tvorni kip Majke Božje Remetske, zatim redovnici Pavao Belina, Tomo Jurjević i Jakov Rauh (svi iz XVIII. stoljeća). Kiparstvom i drvorezom bave se Pavao Riedl i Filip Vidrić (XVIII. stoljeće) iz Crikvenice i Josip Konšćak iz Lepoglave.

U Hrvatskoj rade i pavlinski umjetnici stranog podrijetla: Franjo Schmelz, Marijan Probst, Rupert Herger, Klement Lach, Matej Novotni, Rudolf Wirer, David Stjepan i Lovro Zapalski.

Bijeli fratri sv. Pavla bave se i umjetničkim obrtom. Laktancije Santini iz Ancone proslavio se kao ljevač zvona, dok su se Antun Kerler i Josip Friedl isticali kao izvrsni urari (ure na zvonicima crkava).

Lepoglavski pavlini otvaraju godine 1742. tvornicu svijeća. U Očuri kod Golubovca imaju i tvornicu papira. Unapređuju i poljoprivredu, osobito vinogradarstvo i voćarstvo.

U većim pavlinskim samostanima nisu manjkale ni ljekarne. Na glasu su apotekari Leopold Wuerzberger u Lepoglavi, Ivan Ekkert u Sveticama, Pantaleon Blasche u Ulimlju, Donat Stingel u Lepoglavi itd. Kirurgijom se bave Šimun Forstner u Lepoglavi, Varaždinac Ferdinand u Ulimlju, Zagrepčanin Martin Ivančić u Remetama itd.

¹²⁴ J. Bedeković drži da je sv. Jeronim rođen u Štrigovi (Međimurje).

¹²⁵ Auktor piše povijest pavlina od XIII. stoljeća do godine 1660.

¹²⁶ A. Eggerer, Annalium, sv. I., str. 241.

Djelovanje hrvatskih pavlina prekinuto je 7. veljače 1786. reskriptom br. 1388/120, kojim njegovo carsko veličanstvo Josip II. ukida sve samostane koji se ne bave isključivo znanosti i njegovom bolesniku.¹²⁷

Nastojanjem sadašnjeg zagrebačkog nadbiskupa Franje Kuharića nekoliko poljskih pavlina sa središtem u Kamenskom (Karlovac) nastoji oživjeti nekoć slavne tradicije pavlinskog reda u Hrvatskoj.

Pustinjaci svetog Augustina

Pustinjaci sv. Augustina, kao i pavlini, nastaju ujedinjenjem više različitih pustinjačkih skupina. Red, koji je u prvoj polovici XIII. stoljeća nikao na Apeninskom poluotoku, ubrzo se proširio po Belgiji, Francuskoj, Madžarskoj, Njemačkoj, Poljskoj, Hrvatskoj, itd.

Augustinijanci (zovu se tako jer slijede pravila sv. Augustina) bave se propovijedanjem i poučavanjem (škole). Njihov rad u Hrvatskoj malo je poznat. Imali su samostane u Rijeci (1315. grade crkvu sv. Jeronima), Borovu (1427.), Iloku (1438.), Zaostrogu (prije 1468.), Vaški i Senju (XV. stoljeće). U našim krajevima organiziraju cikluse korizmenih propovijedi. Njihovom redu pripadao je hrvatski blaženik Gracije iz Mula (1438—1508.).

ISUSOVCI

Temelji »Družbe Isusove« položeni su 15. kolovoza 1534. godine u Parizu. Toga dana »Kristov vojnik« Ignacije iz Loyole sa šestoricom pariških studenata polaže zavjete siromaštva, uzdržljivosti i posluha. Papa Pavao III. odobrio je Ignacijsku »Družbu« godine 1540.

Svojim intelektualno-militarističkim karakterom isusovci su dali značajan prilog katoličkoj protureformi. Isusovački red čine braća laici, skolastiци, svećenici i svećenici-profesi, koji polažu posebni zavjet posluha papi »perinde ac cadaver«.

U naše krajeve isusovci dolaze 1559. godine, ali tek početkom XVII. stoljeća osnivaju prve kuće u Dubrovniku (1604.), Zagrebu (1606.), Rijeci (1627.), Varaždinu (1633.) itd.

Tijekom XVII. i XVIII. stoljeća isusovci se zalažu za razvoj srednjeg i visokog školstva u Hrvatskoj. Brinu se o odgoju svećeničkog podmlatka u našim krajevima. U napuštenom dominikanskom samostanu, uz crkvicu sv. Katarine na Griču, godine 1607. otvaraju prvu zagrebačku gimnaziju. Godine 1662. zagrebački isusovci otvaraju »Akademiju«, kojoj 1669. i 1671. car Leopold i Hrvatski sabor priznaju sveučilišna prava.

¹²⁷ Usp. I. K. Tkaličić, O stanju više nastave u Hrvatskoj prije a osobito za Pavlinah, RAD JAZU, sv. 93., 1888. (posebni otisak); K. Dočkal, Hrvatski pavlini i školstvo, Danica, Zagreb, 1951., str. 47—50.; Znanost i književnost naših pavlina, Danica, 1953., str. 80—84.; — rukopisi JAZU: N. Benger, Catalogus authorum seu scriptorum ex religiosis ordinis sancti Pauli primi eremita (II. b 143); K. Dočkal, Građa za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj (XVI. 29 a, b, c); Liber vitac et mortis ordinis paulinorum et provinciae paulinorum (XVI. 28).

Zalaganjem Ivana Zigmardija, osnivača Hrvatskog državnog arhiva, isusovci upravljaju školom u Varaždinu. Koncem XVII. stoljeća otvaraju gimnaziju u Požegi.

Uz škole isusovci organiziraju i vode đačka kazališta. Od drame »Abraham žrtvuje Izaka«, izvedene 1610. godine u Zagrebu, isusovačko kazalište izvelo je u istom gradu tokom 170-godišnjeg postojanja preko 400 različitih kazališnih djela. Nerijetko se u isusovačkom kazalištu prikazuju događaji iz hrvatske prošlosti. Godine 1702. prikazuje se drama o Čehu i Lehu, građanima prastarog hrvatskog grada Krapine, koji postaju vođe češkog i poljskog naroda. Dvije godine kasnije prikazana je drama »Sreća kraljevine Hrvatske«.

U kazališnim komadima ističe se hrabrost i nepobjedivost hrvatskog oružja.¹²⁸ Godine 1739. prikazana je nova verzija Čeha, Leha i Meha, triju hrvatskih knezova koji su pobijedili rimskog vojskovođu Aureola i pošli iz domovine da osnuju nova kraljevstva.¹²⁹

Hrvatski isusovci dali su značajan prilog razvoju znanosti. Bartol Kašić objelodanio je prvu hrvatsku gramatiku (1604.). Isti pisac priređuje hrvatski prijevod rimskog obrednika (1640.) »bosanskim jezikom ikavskog govora kao najlepšeg«.¹³⁰ Spličanin Aleksandar Kumulović izdaje 1582. svoj »Nauk krstianski za slovinjski narod«, namijenjen obrazovanijim osobama. Godine 1603. priređuje hrvatsko izdanje Bellarminova katekizma.

Juraj Habdelić objavljuje u Grazu 1662. »Zrcalo Mariansko«, a Antun Kanižlić u Veneciji 1759. »Utočište Blaženoj Divici Mariji«.

Juraj Mulih, glasoviti propovjednik i pučki misionar, izdaje 1742. u Zagrebu »Posel apoštolski«, klasično tumačenje kršćanskog nauka, a Ivan Držić »Nauk duhovni za živjeti i umrijeti u milosti i prijateljstvu Božjem i služit ga cjelovito« (Loreto, 1637.).

Josip Mikoci raspravlja o najstarijoj hrvatskoj povijesti u knjizi »Otiorum Croatiae« (Budim, 1806.). Dubrovčanin Ruđer Bošković proslavio se znanstvenim zapažanjima u astronomiji, fizici, matematici, a pisao je i filozofska djela. Varaždinac Ferdinand Konšćak proučava zemljopis Kalifornije (1759.).

Hrvatski isusovci bili su neumorni propovjednici u domovini (Bernard Zuzorić, Juraj Mulih itd.) i izvan nje (Ivan Ratkaj misionari u Meksiku, Ferdinand Konšćak u Kaliforniji, Nikola Plančić u Argentini, Nikola Ratkaj u Indiji itd.).

Svoju bogatu kulturnu i vjersku djelatnost isusovci nastavljaju sredinom XIX. stoljeća¹³¹ u Požegi (1858.), Travniku (1882.), Zagrebu (1902.) i u drugim mjestima.

¹²⁸ Godine 1717. predstavljena je zagrebačkim gledaocima sisačka pobjeda. Usp. M. Vanino, Isusovci u Hrvatskoj, str. 268.

¹²⁹ M. Vanino, Isusovci u Hrvatskoj, str. 267—270.

¹³⁰ Bartol Kašić, na poziv »Propagande«, prevodi Sv. Pismo. Ometen mu je tisk, jer nije preveo na staroslavenski jezik. Usp. M. Vanino, Teologija u Hrvata, str. 214. i 221.

¹³¹ Breveom »Dominus ac Redemptor« Klement XIV. ukida godine 1773. isusovce. Družba se održala u Prusiji i u Rusiji, čiji vladari nisu htjeli proglašiti papin dokument. Godine 1814. Pijo VII. uspostavlja družbu. Od 23.000 redovnika iz 1773. ostalo je njih 600.

Danas hrvatski isusovci vode interdijecezansko sjemenište u Zagrebu, biskupsko sjemenište u Dubrovniku, izdaju »Glasnik Srca Isusova i Marijina«, »Obnovljeni život« i druga prigodna izdanja (knjižnica »Iz života«, »Vrela i prinosi« itd.), drže pučke misije, bave se različitim pastoralnim aktivnostima itd.

MILOSRDNA BRAĆA

Družba »milosrdne braće«, koju je kao institut za njegu bolesnika godine 1540. utemeljio sv. Ivan od Boga, vodi između 1804. i 1918. zagrebačku zakladnu bolnicu.¹³²

Kapela »Ranjenog Isusa« u centru Zagreba sjeća nas na spomenutu ustanovu.

KARMELIĆANI

Red »bosonogih karmelićana«, nastao sredinom XII. stoljeća u Palestini u duhu pravila sv. Bazilija,¹³³ javlja se u Evropi za pontifikata Honorija III. (1224.). Godine 1245. vrhovni upravitelj karmelićana Simon Stock daje redu strogo asketski pravac.

Karmelićani se 1431. godine podijele na »stroge« i na »umjerene«. Svoju današnju fizionomiju red »bosonogih karmelićana« dobiva u XVI. stoljeću pod vodstvom Ivana od Križa i Tereze Avilske.

Godine 1904. »bosonogi karmelićani« dolaze u naše krajeve (Sombor), a od godine 1959. žive u bivšem pavlinskom samostanu u Remetama kraj Zagreba. Uz njegovanje vlastite duhovnosti hrvatski karmelićani sudjeluju u pastoralnom životu zagrebačke nadbiskupije.

SALEZIJANCI

Salezijance, svećenike »Družbe sv. Franje Saleškog«, utemeljio je godine 1859. torinski svećenik Ivan Bosco. Zadatak Boscove »Družbe« usmjeren je prema odgoju mladeži, osobito siromašne i društveno ugrožene.

Godine 1918. salezijanci dolaze u Hrvatsku (Rijeka), a četiri godine kasnije (1922.) hrvatski metropolita A. Bauer povjerava im vodstvo zagrebačkog konvikta.

Hrvatski salezijanci upravljaju danas sa tri vlastita zavoda i vode petnaestak župa.¹³⁴

¹³² Milosrdna braća dolaze u Zagreb iz Madžarske. Usp. I. Škreblin, Pastorizacija u Zagrebu kroz 18. i 19. stoljeće, u Kulturno poviestni zbornik zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 1944., str. 792.

¹³³ Tradicija kaže da je sv. Ilija okupio oko sebe nekoliko pustinjaka, koji su živjeli u spiljama i da se pred njima u vatrenim kolima uzdigao na nebo. Usp. M. M. Thiollier, Dictionnaire des religions, str. 47.

¹³⁴ Šematizam zagrebačke nadbiskupije, str. 201.

LAZARISTI

Lazariste¹³⁵ ili »kongregaciju misijskih svećenika« ustanovio je godine 1625. sv. Vinko Paulski. Cilj je kongregacije evangelizacija sela, ali su se lazaristi istakli i u misijskim krajevima.

U Hrvatskoj lazaristi, dijelom slovenske narodnosti, vode od 1958. župu Vrapče.

ŽENSKI REDOVI

a) Kontemplativni redovi

Klarise

Zanesena vatrenom riječima sv. Franje, osamnaestogodišnja asiška plemkinja Klara (1193—1253.) odluci se za život molitve i odricanja i, u suradnji sa svojom sestrom Agnezom, osnuje strogi red »siromašnih gospoda« ili klarisa.

U Hrvatsku klarise dolaze koncem XIII. stoljeća (Zadar). Od nekad brojnih samostana, u čijim školama je tijekom minulih stoljeća odgojen ne malo broj hrvatskih kćeri, danas su još aktivna samo dva, u Splitu i u Zagrebu.

Od godine 1308. klarise djeluju u Splitu. Godine 1824. otvaraju prvu žensku osnovnu školu u Splitu, a nešto kasnije učiteljsku školu i djevojački internat.

U XVII. stoljeću (1646.) hrvatski plemić Gašpar Drašković doveo je redovnice sv. Klare u Zagreb (Grič). Taj samostan ukinut je godine 1782. reskriptom cara Josipa II. Svršetkom posljednjeg rata klarise se vraćaju u glavni grad Hrvatske (od 1945. do 1964. privremeno borave u Samoboru).

Uršulinke

Redovnice sv. Uršule (uršulinke) utemeljila je godine 1535. Andela Merici. Bave se odgojem ženske mlađeži i njegovom bolesnika.

Od godine 1703. redovnice sv. Uršule djeluju i u Hrvatskoj. Iste godine osnivaju u Varaždinu »dječji vrtić« i srednju školu. Istim apostolatom bave se i u zagrebačkom samostanu (1933.), u kojem od 1967. djeluje interdijecezanska ženska gimnazija za redovnice (»Marianum«).

U zadnje vrijeme uršulinke su aktivne i u katehetičko-pastoralnim centrima u Rovinju (1956.), Slavonskom Brodu (1957.), Zenici (1967.) i Somboru (1969.).

Bosonoge karmeličanke

Pravila reda bosonogih karmeličanki, koje godine 1939. dovodi u Brezovicu zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac, sastavio je 1451. kar-

¹³⁵ Naziv »Lazaristi« dolazi od istoimene pariške bolnice za gubavce u kojoj su se godine 1632. nastanili »misijski svećenici« sv. Vinka Paulskog.

meličanin Ivan Soreth. Terezija Avilska dala je redu današnji strogo kontemplativan oblik.

Brezovačke karmeličanke osnivaju godine 1964. novi karmel u istarskom mjestu Juršići.

Redovnice »Pohoda Marijina«

Kontemplativne redovnice od »Pohoda Marijina« potječu iz Annecyja. Red je osnovan godine 1610. zajedničkim nastojanjem sv. Franje Saleškog i Ivane Franciske Fremiot de Chantal. Uz naglašeni kontemplativni život redovnice se bave odgojem i socijalnim radom.

U Zagrebu redovnice od »Pohoda Marijina« borave od godine 1949. Na području župe bl. Marka Križevčanina upravljaju kapelom »Vječnog klanjanja«.

b) Aktivni redovi i kongregacije

Dominikanke

Redovnice sv. Dominika dolaze u Hrvatsku sredinom XIII. stoljeća. Usko su povezane s dominikancima, koji vode duhovnu i materijalnu brigu o ženskim samostanima svoga reda.¹³⁶

Prvi dominikanski ženski samostani u Hrvatskoj potječu iz godine 1241. Bježeći pred Tatarima, pet vesprimskih redovnica-dominikanki sklanja se u Dalmaciju i osnuje samostane u Ninu i u Zadru. Te redovnice žive »secundum regulam et constitutiones fratrum ordinis praedicatorum«.¹³⁷ Godine 1292. zadarske dominikanke sv. Marije prelaze u samostan sv. Demetrija. Iz tog vremena potječe vrijedan rukopis nazvan »Regula beati Augustini et constitutiones sororum ordinis sancti Dominici de Iadra«.¹³⁸ Ninske, zadarske i kotorske (XIV. stoljeće) dominikanke kontemplativnog su tipa.

Redovnice III. reda sv. Dominika novijeg su datuma od kontemplativnih sestara II. reda. Godine 1324. dominikanske trećoredice nastanjuju se u prvotnom obitavalištu dubrovačkih dominikanaca uz crkvu sv. Jakova u Dubrovniku, a 1372. grade samostan sv. Martina u Splitu uz starohrvatsku crkvicu iz IX. stoljeća.¹³⁹ Dubrovčanka Nikoleta Gučetić podigla je 1399. dubrovačkim dominikankama samostan sv. Marije od anđela.¹⁴⁰ U XV. stoljeću nalazimo dominikanke u Šibeniku i u nekim drugim dalmatinskim mjestima, a 1477. podižu samostan u Zagrebu na Grču.¹⁴¹

¹³⁶ T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. IV., str. 137.

¹³⁷ T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. X., str. 246.; sv. XI., str. 404.

¹³⁸ H. D. Christianopulo, Index codicum manuscriptorum qui extant in bibliotheca Iadrensi O. P. AGOP, ser. XI., br. 21700.

¹³⁹ AGOP, ser. XIV., lib. PP, str. 27.; H. D. Christianopulo, Cartularium Ordinis Praedicatorum provinciae Dalmatiae, AGOP, lib. Hhh, str. 311.

¹⁴⁰ AGOP, ser. XIV., lib. A, fol. 128.

¹⁴¹ AGOP, Tabularium Ordinis Praedicatorum, IV, 3, fol. 113 v.

Dominikanac Andeo Miškov ujedinjuje početkom XX. stoljeća redovnice sv. Dominika iz Splita i Šibenika, tada jedinih samostana u Hrvatskoj, u jedinstvenu kongregaciju »Svetih andela čuvara« s kućom maticom u Korčuli. Sveta Stolica potvrđuje kongregaciju 1928., a devet godina kasnije i njene konstitucije.

Redovnice sv. Dominika bave se danas katehizacijom, vođenjem crkvenog pjevanja, župskih i samostanskih kućanstava, njegom bolesnika, ambulantnim i laboratorijskim radom. Odgoj ženske mladeži, nekada prvotni cilj kongregacije, sveden je u ovom trenutku na privatne pouke iz gimnazijskih predmeta.

Važniji samostani: Korčula (1905.), Vela Luka (1928.), Split-Škrabe (1967.) itd. Od godine 1954. hrvatske dominikanke rade u Sherbrookeu i Chateaugaju u Kanadi.

Naša blaženica Hozana iz Kotora (1493—1565.) pripadala je III. redu pokore sv. Dominika.

Družba sestara franjevki od Bezgrješne

Družbu sestara franjevki od Bezgrješne utemeljila je godine 1673. Šibenčanka Marija Žižić. Sestre žive prema pravilima franjevačkog III. reda.

U novije vrijeme franjevke od Bezgrješne promiču karitativan rad i župski apostolat u Hrvatskoj (na području riječko-senjske, splitske i zagrebačke nadbiskupije i đakovačke, hvarske i šibenske biskupije), Austriji, Francuskoj i Njemačkoj.

Sestre milosrdnice svetog Vinka Paulskog

»Filles de charité« sv. Vinka Paulskog i Louise de Marillac dolaze u Hrvatsku godine 1845. na poziv zagrebačkog nadbiskupa Jurja Hauka. Naše »sestre milosrdnice«, organizirane u riječku, splitsku i zagrebačku provinciju, historijski se nadovezuju na družbe sestara sv. Vinka iz Strasbourg-a (1825.) i Zamsa (Tirol).

Milosrdnice se u Hrvatskoj ističu djelotvornom ljubavlju prema bližnjemu. Tu ljubav ostvaruju njegom bolesnika i obukom školske djece i mladeži. U životnim teškoćama sestre su »vesele u nadi, strpljive u nevolji, ustajne u molitvi, požrtvovne za siromahe i ljubezne za nesretnike«.¹⁴²

Od listopada 1845. sestre vode u Zagrebu djevojačku školu. Nedjeljnu školu u samostanu milosrdnih sestara pohađaju djevojke iz siromašnijih obitelji, kojima je osnovna naobrazba tog vremena jedva bila dostupna. Nepunu godinu dana nakon osnutka zagrebačkog samostana (1846.) sestre grade svoju privatnu bolnicu.

Nedjeljna vjerouaučna pouka u samostanu milosrdnica bila je novost za grad Zagreb, koji ni u jednoj od svojih crkava nema kršćanskog nauka. Na izazov hrvatskih revolucionara (1848.) da »ne odgovaraju svrsi odgoja budući da ne uče drugo nego pobožnost u jezuitskom

¹⁴² Usp. A. Babić, Milosrdnice u Hrvatskoj, Zagreb, 1973. (rkp. dipl. rad na Rkt. bog. fak. u Zagrebu), str. 16.

duhu»,¹⁴³ milosrdne sestre odgovaraju dvorbom hrvatskih ranjenika. Prijaznjanje za nesebično zalaganje na frontu odaje im u Rumi hrvatski general i ban Josip Jelačić.¹⁴⁴

Početni rad milosrdnica u Hrvatskoj ukratko izlaže »Katolički list« 13. siječnja 1849.: »Ne samo da se u zavodu (sestara u Zagrebu) preko 300 djece besplatno školuje... već i znatan broj siromašne djece ovdje besplatno dobiva svakodnevnu hranu i pristojnu odjeću. Prošlu 1848. godinu znatan broj od 243 bolesnice u njemu je opskrbljeno i otpušteno je 210 ozdravljenih«.¹⁴⁵

Od godine 1855. milosrdnice vode kaznionice u Zagrebu i Lepoglavi, grade škole (učiteljsku u Zagrebu) i bolnice, nastoje doskočiti ljudskoj nevolji u svojoj — od 1856. — hrvatskoj provinciji.

Hrvatske milosrdnice sa svojih 114 kuća i ustanova ostvaruju Vinkov ideal u svim hrvatskim krajevima, a od 1934. osnovale su više od 35 ustanova izvan domovine, u Argentini, Paragvaju, Urugvaju, Sjedinjenim Američkim Državama, Austriji, Bugarskoj, Italiji i Njemačkoj.

Milosrdnice su uskladile svoj program s poslijeratnim promjenama i danas više od 1600 hrvatskih milosrdnih sestara, napustivši vlastite bolnice i škole, radi u domovima staraca, medicinskim ustanovama i bavi se pastoralnim aktivnostima.¹⁴⁶

Službenice milosrđa

Službenice milosrđa, talijanskog podrijetla, razvile su u Hrvatskoj apostolat davorbe bolesnika, odgoja siromašne djece i mladeži. Na poziv biskupa Tome Jederlinića, godine 1853. utemeljiteljica družbe, Paola di Rosa, šalje u Dubrovnik nekoliko sestara.

»Službenice milosrđa« upravljaju u Dubrovniku zavodom za odgoj djece s osnovnom školom. Koncem XIX. stoljeća vode u istom gradu srednju i učiteljsku školu.

Hrvatske sestre podižu kuće u Brazilu, Njemačkoj i Švicarskoj. Kod nas djeluju u pet dijeceza: dubrovačkoj, hvarskoj, krčkoj, splitskoj i zagrebačkoj.

Družba sestara sv. Križa

Družbu sestara sv. Križa ustanovljuju zajednički švicarski kapucin Teodozije Florentini i Terezija Scherer (1856.).

Godine 1868., na poziv J. J. Strossmayera, sestre dolaze u Đakovo.

¹⁴³ A. Babić, Milosrdnice u Hrvatskoj, str. 23.

¹⁴⁴ A. Babić, Milosrdnice u Hrvatskoj, str. 25.

¹⁴⁵ Usp. A. Babić, Milosrdnice u Hrvatskoj, str. 26.

¹⁴⁶ Za podatke o hrvatskim redovnicama, izuzev benediktinki, dominikanki, školskih sestara sv. Franje i milosrdnica, dugujem zahvalnost sastavljačima novog »Šematizma Katoličke crkve u Jugoslaviji« prof. K. Draganoviću i mons. J. Crnkoviću.

Sa sedamdesetak kuća u Hrvatskoj, Mađarskoj, Srbiji, Njemačkoj i Bugarskoj, hrvatske sestre sv. Križa danas aktivno učestvuju u najrazličitijim djelima kršćanske ljubavi. Njihov rad vrlo je cijenjen u najvišim medicinskim ustanovama (Medicinski fakultet u Zagrebu, Vojno-medicinska akademija u Beogradu).

Klanjateljice predragocjene krvi Kristove

Družba sestara klanjateljica predragocjene krvi Kristove, koju je 4. ožujka 1834. utemeljila Marija de Matthias Valecorsi, bavi se odgojem djece i mladeži, njegom bolesnih i nemoćnih itd.

Sestre dolaze u naše krajeve 7. listopada 1879. Za četvrt stoljeća družba je osnovala u Bosni desetak kuća sa središtem u »Nazaretu« kod Banjaluke.¹⁴⁷

Današnja aktivnost sestara svodi se na katehizaciju, privatne pouke i župski apostolat.

Kongregacija školskih sestara trećeg reda sv. Franje od Krista Kralja

Godine 1864., na poziv mariborskog biskupa Antona Slomšeka, u Sloveniju dolaze školske sestre III. reda sv. Franje i Andele de Foligno (XIV. st.).

Za samo pet godina, pod vodstvom Margarete Puhar, mariborske franjevke prerastaju u samostalnu družbu. Zadatak nove družbe: apostolat u službi Crkve i bližnjega; njezin posebni cilj: odgoj ženske mladeži.

Redovničke kuće u Splitu (1904.) i Mostaru (1910.) najstarije su u Hrvatskoj. Godine 1922. osnovana je hrvatska redovnička pokrajina školskih sestara koja 1942. prerasta u hrvatsko-bosansku provinciju sa sjedištem u Zagrebu.¹⁴⁸

Hrvatske školske sestre, koje rade i u sjeveroameričkoj redovničkoj pokrajini (Chicago), organizirane su danas u splitsku, mostarsku i gore spomenuto hrvatsko-bosansku provinciju.

Splitske sestre bave se odgojem mladeži, upravom sirotišta itd. Od godine 1950. splitske franjevke oblače svjetovno odijelo da bi im bilo moguće raditi u medicinskim ustanovama. U naše vrijeme na raznovrstan način promiču župski apostolat.

Hercegovke u ratnim godinama okupljaju predškolsku djecu, ublažuju bijedu, a nakon rata uključuju se u zdravstvenu službu i župski apostolat.

¹⁴⁷ »Nazaret« kod Banjaluke utemeljen je 7. listopada 1879. Zatim slijede kuće u Banjaluci, Marjanovcu (Bosanskom Aleksandrovcu), Srednjoj Topoli, Mihovljanima, Bihaću, Bosanskoj Gradišci, Gornjoj Topoli, Zenici, Jajcu (1913), na otoku Silbi (1933), Zagrebu (1937), Šibeniku, Skradinu, Vodicama, Primoštenu, Biogradu, Karlovcu, itd. U poratnim godinama sestre napuštaju kuće u Banjaluci, Jajcu, Zenici, Bihaću, Mihovljanima i kuću maticu »Nazaret« (1949).

¹⁴⁸ Usp. Un secolo di vita (almanah), Maribor 1869. — Roma 1969.

Djelokrug 700 hrvatskih školskih sestara prelazi domovinske granice. Splitska provincija otvara kuće u Austriji i Njemačkoj, mostarska u Austriji, Nizozemskoj, Njemačkoj i Sjedinjenim Američkim Državama, a hrvatsko-bosanska u Njemačkoj.

Kćeri Božje Ljubavi

Godine 1882., na poziv nadbiskupa Josipa Stadlera, »Kćeri Božje Ljubavi« bavarske učiteljice Franciske Lechner (1868.) dolaze u Sarajevo, gdje upravljaju zavodom sv. Josipa s osnovnom školom i dječjim vrtićem. Od godine 1884. one vode prvu žensku učiteljsku školu u Bosni, a od 1929. i žensku stručnu školu.

Sestre su se afirmirale u hrvatskoj sredini. Svršetkom prošloga rata, preinačuju školski apostolat u apostolat kršćanske ljubavi: brinu se za bolesnike i starce, njeguju nejaku djecu, pomažu osamljenim roditeljima, itd. Na više od 25 župa kćeri Božje Ljubavi rade kao katehistice, orguljašice, sakristanke itd.

Karmeličanke Božanskog Srca Isusova

Karmeličanke Božanskog Srca Isusova ostvaruju ideal Marije Terezije Tauscher van den Bosch (Berlin, 1891.) brinući se za najsiromašnije i najzapuštenije u Hrvatskom Leskovcu (1919.), Zagrebu (1925.), Poređu-Prišlinu (1940.), Punatu na Krku (1960.), Belici kod Čakovca (1968.) i u Slavonskom Brodu (1969.).

Sestre se iz svojih samostana aktivno uključuju u župski apostolat.

Družba siromašnih sestara »Naše Gospe«

Družbu »siromašnih sestara učiteljica naše Gospe« osnovali su godine 1597. Petar Fourier i Alix le Clerc.

U Hrvatskoj družba djeluje pod imenom »Bačkih siromašnih sestara učiteljica od naše Gospe« sa središtem u Subotici (1930.). U ratnom vihoru dolazi do stvaranja posebne družbe u Zagrebu (1941.). Nova organizacija gubi iz naslova pridjev »bački«.

Redovnice »naše Gospe« ostvaruju svoj ideal na području djelotvorne ljubavi u službi Crkve. Nekad su se bavile odgojem ženske mlađeži, a danas župskim apostolatom (vođenje župskog kućanstva, katehizacija, vođenje crkvenog pjevanja, posjeti bolesnicima itd.). Djeluju na području zagrebačke nadbiskupije te đakovačke i subotičke biskupije.

Marijine sestre

Družba »Marijinih sestara«, slovenskog podrijetla,¹⁴⁹ učestvuje u župskom apostolatu i ostvaruje djela kršćanske ljubavi (posjet bolesnicima, itd.) u Apatinu (1935.), Zagrebu (1938.), Osijeku (1938.), Somboru (1955.), Dubrovniku (1969.), Vuki (1970.) itd.

¹⁴⁹ Družba je utemeljila 1878. godine u Ljubljani Leopoldina Brandis.

DOČENJE NĐELJA

Zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić uz asistenciju biskupa Nikole Prele i Mije Škvorca predvodi koncelebraciju

Svakog dana Redovničkog tjedna velik broj svećenika koncelebrirao je u liturgijskom slavlju u kojem su aktivno sudjelovale i brojne redovnice

Kćeri Marije Pomoćnice

Družbu »Kćeri Marije Pomoćnice« ustanovili su godine 1872. sv. Ivan Bosco i Marija Mazzarello sa svrhom da se redovnice posvete odgoju ženske mlađeži, župskom apostolatu, misijskom pozivu i društvenoj skrbi.

U Hrvatskoj »Kćeri Marije Pomoćnice« imaju kuće u Rijeci (1956.) i u Lovranu (1960.).

Služavke Malog Isusa

Družba sestara »Služavki Malog Isusa« djelo je sarajevskog nadbiskupa Josipa Stadlera (1890.).

»Služavke Malog Isusa« posvećuju se siromašnoj djeci, starcima i nećimima. Preko župskog i misijskog apostolata pomažu širenju evangelja.

U više od stotinu kuća, podijeljenih između sarajevske, splitske i zagrebačke redovničke pokrajine, »Služavke Malog Isusa« djeluju unutar i izvan hrvatskih granica (u Belgiji, Francuskoj, Italiji, Kanadi i Njemačkoj).

Sestre Presvetog Srca Isusova

Družbu sestara presv. Srca Isusova osnovali su zajednički Marija Kozulić i isusovac Pozzi (1898.). Cilj družbe usmjeren je na odgoj siromašne ženske mlađeži.

Danas preko 200 redovnica ove družbe aktivno sudjeluje u pastoralnom životu tridesetak župa riječko-senjske nadbiskupije (drže vjeronauk, vode crkveno pjevanje itd.).

Važnije redovničke kuće: Rijeka (1898.), Crikvenica (1927.) i Zagreb (1966.).

Redovnice svetog Bazilija

Od godine 1915. sestre sv. Bazilija djeluju među hrvatskim unijatima. Danas redovnice, ukrajinske i hrvatske narodnosti, aktivno učeštavaju u župskom apostolatu: katehiziraju djecu, posjećuju bolesnike, brinu se za uređenje crkava, vođenje crkvenog pjevanja, itd.

Sestre zajednički recitiraju časoslov sv. Bazilija u svojim samostanima u Križevcima (1915.), Žumberku (1938.), Zagrebu (1954.) i Karlovcu (1971.).

U Šidu (1919.), Osijeku (1939.) i Vukovaru (1965.) djeluju »Sestre reda sv. Vasilija Velikog«, a u Novom Sadu, Vrbasu i Zagrebu rade na župama »Službenice Bezgrešne Marije«.

Družba sestara Bezgrj. Začeća trećeg reda sv. Franje

Godine 1925., reorganizacijom franjevačkih trećoredica, kojima je u XVI. stoljeću bilo povjereno svetište uz dubrovačko groblje »Danče«, nastaje »Družba sestara Bezgrješnog začeća III. reda sv. Franje«.

Sestre su se do svršetka prošlog rata bavile odgojem djece i dvorbom bolesnika, a danas se, uglavnom na području dubrovačke biskupije, uključuju u župski apostolat.

Kćeri milosrđa trećeg reda Sv. Franje

Kćeri milosrđa III. reda sv. Franje nastaju na hrvatskom tlu. Marija Petković iz Blata na Korčuli osnovala je godine 1928. redovničku družbu sa svrhom da se sestre, iz ljubavi prema Kristu, žrtvaju za svoje bližnje odgajanjem siročadi, školovanjem djece, osobito ženske, njegom bolesnih i nemoćnih, pomaganjem u pastoralnom i misijskom radu itd.

Danas družba Kćeri milosrđa, odobrena 26. lipnja 1944., »iuris pontificii« od 6. prosinca 1956., vrlo uspješno djeluje u Hrvatskoj, Njemačkoj, Italiji, Argentini, Paragvaju, Urugvaju, Čileu, Peruu i u Kanadi. Kongregacija ima 63 kuće, 12 dječjih vrtića, 11 osnovnih škola, 5 viših škola, 5 dječjih domova i internata, 10 bolnica, 10 staračkih domova, 4 ambulante, itd.

Družba broji više od 500 redovnica.

Zajednica sestara »Regina mundi«

Zajednica sestara »Regina mundi« ostvaruje župski i misijski apostolat prema apostolskoj konstituciji Pija XII. »Provida mater ecclesia« (1947.).

Zajednica je osnovana 11. veljače 1966. u Zadru. Uz redovnice, koje realiziraju zavjete siromaštva, uzdržljivosti i posluha, nalazi se i širi krug sestara koje, ne napuštajući radna mjesta, žive u duhu triju zavjeta.

U 7 vlastitih kuća i u 3 stana živi danas 75 redovnica i 6 sestara iz šireg kruga.

MJESTO ZAKLJUČKA

Iz ovog kratkog povijesnog prikaza o hrvatskom redovništvu može se, donekle, nazrijeti na koji način i u kojoj su mjeri naši redovi i redovnički instituti srasli s narodnim bićem.

Iako bi svako pretjerano isticanje kulturnog, religioznog i socijalnog značenja redovništva u Hrvatskoj išlo na uštrb historijske stvarnosti, ipak treba priznati da bi bez njega tisućatistogodišnja duhovna, a djelomično i materijalna kultura hrvatskog naroda bila daleko siromašnija.

..

Povijesni bi prikaz hrvatskog redovništva bio nepotpun kad ne bismo riječ dvije posvetili »krstjanima Crkve bosanske«, koje naša historiografija ne prestaje ubrajati u redovnike.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Usp. J. Šidak, Problem bosanske crkve, str. 84.; Samostalna crkva bosanska i njezini redovnici, u Nastavni vjesnik, sv. L, 1941/1942, str. 1—17.; L. Petrović, Kršćani bosanske crkve, Sarajevo, 1953.; M. Miletić, I »Krstjani« di Bosnia alla luce dei loro monumenti di pietra, Roma, 1957., str. 49—82.

Usporedba bosansko-humskih (hercegovačkih) krivovjeraca s redovnicima nije strana povijesnim vrelima. Jedan akt dubrovačkog »Malog vijeća« iz godine 1403. spominje »patarenos seu regulantes sette Bosne«.¹⁵¹ Dana 5. listopada 1433. Dubrovčani prikazuju krstjane kao ljude »bez vjere, reda i pravila«, iako priznaju da ih narod u Bosni zove redovnicima.¹⁵² Dana pak 14. travnja 1442. ovi uvjeravaju kralja Tvrtku da će ispuniti sve što bosanski vladar od njih traži u pismu izdanom »u prisutnosti redovnika vjere rimske i vjere bosanske«.¹⁵³ Gospodar Huma Stjepan Vukčić (1435—1466.) naziva »gosta« Radina »svojim redovnikom«,¹⁵⁴ a benediktinski povjesničar Mavro Orbini »redovnikom sv. Bazilija«.¹⁵⁵

Upotreba izraza »redovnik« u smislu pripadnika »Crkve bosanske« oslanja se, po našem mišljenju, na činjenicu da su bosanski krstjani u svojim »hižama« živjeli zajedničkim životom.¹⁵⁶ Tu analogiju s redovničkim načinom života ima, bez sumnje, pred očima i Enea Piccolomini (papa Pijo II., 1458—1464.) kad bosanske krstjane prikazuju kao »krivovjerne manihejce koji imaju svoje »samostane u zabitnim brdskim uvalama«.¹⁵⁷ Nepoznati pisac »Rasprave između rimskog kršćanina i bosanskog patarena« tvrdi da bosanski i humski krivovjeri žive zajednički u brdima i zabitnim mjestima.¹⁵⁸

Srednjovjekovne isprave razlikuju krstjane od svjetovnjaka,¹⁵⁹ a suvremeni ih povjesničari rado uspoređuju s katoličkim ili pravoslavnim redovnicima (benediktincima ili bazilijancima).¹⁶⁰

8. travnja 1203. Dragič, Ljubin, Dražeta, Pribiš, Ljuben, Radoš i Vladoš »u ime svih onih što se u Bosni običavaju zvati krstjanima i kao njihovi izabrani predstavnici« obvezuju se »da će živjeti prema zakonima Rimske crkve«.¹⁶¹ Bosansko-humski krstjani ne smatralju se

¹⁵¹ K. Jireček — J. Radonić, Istorija Srba, sv. IV., Beograd, 1922., str. 35.

¹⁵² Drž. arhiv u Dubrovniku, Litt. et comm. Lev., sv. 11, fol. 168v: »Patareni nuncupati religiosi dicti regni Bosne per ipsos Bosnienses, licet verius dici possent sine fide, ordine et regula« (pismo Ivanu Stojkoviću, jednom od organizatora bazelskog sabora, o nemogućnosti da se na saboru pojave i predstavnici »Crkve bosanske«).

¹⁵³ M. Milić, I »Krstjani« di Bosnia, str. 52.

¹⁵⁴ M. Pucić, Spomenici srbski, sv. II., str. 126.; M. Milić, I »Krstjani« di Bosnia, str. 52—53.

¹⁵⁵ M. Orbini, Il regno degli Slavi, Pesaro, 1601., str. 388.

¹⁵⁶ Usp. D. Mandić, Bogomilska crkva bosanskih krstjana, Chicago, 1962., str. 187—195. i 301—323.

¹⁵⁷ Enea Piccolomini (Pio II), Cosmographia, Paris, 1534., str. 339: »In hac regione... haeretici... quos vocant Manichaeos... Horum coenobia in abditis montium conubibus sita feruntur».

¹⁵⁸ F. Rački, Prilozi za poviest bosanskih patarena, u Starine JAZU, sv. I., 1869., str. 112. i 129.: »Tu ergo cum (in) montibus bosne es scissura... Vos scisi fuitis a nobis et fugistis ad montes nec (uel) lombardie nec (uel) bosne... et tu in stabulo et inter frascas, in silvis et in montibus« (prema D. Mandić, Bogomilska crkva, str. 187., bilj. 50.).

¹⁵⁹ Č. Truhelka, Testamenat gosta Radina, u Glasnik zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, sv. XXIII., 1911., str. 358—359.; M. Milić, I »Krstjani« di Bosnia, str. 52.: »Istis oratoribus voivode Sandalii... scilicet duobus patarenis et duobus laicis».

¹⁶⁰ M. Milić, I »Krstjani« di Bosnia, str. 52—53.; D. Mandić, Bogomilska crkva, str. 194.

¹⁶¹ Reg. Vat. 5, fol. 103v; izd. D. Farlati, Illyricum sacrum, sv. IV., str. 46.; T. Smičiklas, Codex diplomaticus, sv. III., str. 24—25.; D. Mandić, Bogomilska crkva, str. 435—436.

ni krivovjercima ni raskolnicima, iako ih protivnici optužuju kao sljedbenike dualističkih »katara« i »patarena«.¹⁶²

Neki izrazi bolinopoljske abjuracije (npr. christianus, fratum societas, fratum conventus, magister, prelatus, prior, itd.) upućuju nas na nastojanje Inocenta III. da bosansko-humske krstjane, kao »humilijate« i »siromašne katolike«, organizira na način redovničkih zajednica. Papin pokušaj ostaje bez rezultata.

U svojoj dvjestošezdesetgodišnjoj povijesti (1200—1461.) bosansko-humski krstjani sačuvat će svoje dualističko obilježje, *ostavši samo prividno — po organizacijskoj strukturi svojih zajednica — slični redovnici*.

¹⁶² Reg. Vat, sv. V., fol. 1v i 55v; F. Šanjek, Les chrétiens bosniaques et le mouvement cathare au moyen âge, u Revue de l'histoire des religions, sv. CLXXXII., 2, oct. 1972., str. 138—140.

OKVIRNI PREGLED ZGODOVINE REDOVNIŠTVA NA SLOVENSKEM

I. REDOVNIŠTVO NA SLOVENSKEM OD NASELITVE DO SREDE 13. STOLETJA

V času porajanja in razširjanja krščanske blagovesti Slovenci še nismo bili rojeni kot narod. Skupaj z drugimi Slovani smo bili še ena družina z enakim jezikom na obširnem ozemlju severno in vzhodno od Karpatov. Tako seveda nismo bili udeleženi pri življenju Cerkve v junaški dobi prvih stoletij. Na ozemlju pa, katero smo pozneje poselili, so že zelo zgodaj v starokrščanski dobi vzcvetela močna krščanska žarišča z vsemi oblikami bogatega verskega življenja. Med drugim so se zelo zgodaj pojavili posamezniki, ki so se izključno posvetili globljemu dojemaju in doživljajanju krščanskih vrednot v skupnem življenju. Za konec 4. stoletja imamo že podatke, ki nam povedo, da so bili asketi na emonskem področju že organizirani v spokorne družbe z redovnimi zaobljubami. Te skupine redovnikov na naših tleh so tako zaslovele, da jim je veliki sv. Hieronim po letu 375 pisal ognjevita pisma iz Halkiške puščave. Emonskemu menihu Antoniju je pisal še posebej več kot 10 pisem in po njem prosil emonsko meniško skupnost naj mu kaj posreduje iz bogastva svojega duhovnega življenja.¹

Toda komaj utrjeni krščanski skupnosti v naših krajih ni bilo usojeno mirno življenje. Vihar preseljevanja narodov je ugasil baklo evangelijske skoraj za 3 stoletja. Cvetoče oblike verskega življenja so se morale umakniti surovi sili divjih ljudstev, ki jim je bilo današnje slovensko področje naravna pot proti osrednjim predelom rimske države.

V drugi polovici 6. stoletja so začeli Slovenci po odhodu Langobardov v Italijo (568) vdirati v osrčje vhodnih Alp in prek Krasa do meje Italije. V nekaj desetletjih so poselili vse ozemlje južno od Donave med Dunajskim gozdom in Travno, vse porečje zgornje Drave in Mure, del Panonije, vse Posavje, Kras in Posočje do okolice Trsta. Na robu Beneške ravnine jih je zadržal langobardski limes, ki je potekal od Tržiča ob Tržaškem Krasu do Humina od Beli s središčem v Čedadu. Novodošli Slovenci in z njimi pomešani Obri so skoraj do konca izbrisali vsako sled krščanstva na osvojenem področju. Le redkim skupinam prejšnjih prebivalcev, ki so ostali med njimi, so pustili življenje in krščansko vero, če so se uklonili slovenski oblasti.²

Kakih 150 let so se Slovenci, katerih del se je organiziral v lastno državo Karantanijo, trdno držali poganskih verskih izročil. Proti sredini 8. stoletja pa jih je okrepljene obrska moč postavila pred odločitev, da si

¹ Svetega Hieronima izbrana pisma, prvi del — v Celju 1941, str. 98 in 100; glej tudi M. Miklavčič, Marija mati naše vernosti, Ljubljana 1962, str. 3 in 4.

² Kos Milko, Zgodovina Slovencev od naselitve do petnajstega stoletja, 1955, str. 49 sl.

izberejo krščanstvo svojih germanskih sosedov in njihovo zavezništvo ali pa podležejo obrski oblasti. Tedanji karantanski knez Borut se je odločil za prvo. Odločitev kneza Boruta (c. leta 743) je v zgodovini Slovencev pomemben mejnik. S to politično potezo so se Slovenci pridružili družini krščanskih narodov v srednji Evropi in si zagotovili obstoj. S tem so se tudi odprla vrata misijonski dejavnosti med Slovenci.³

Z naslonitvijo na zahod so povezani začetki redovništva na slovenskih tleh. Prvi krščanski misijonarji med karantanskimi Slovenci so bili irski benediktinski menihi, ki so prihajali k nam pretežno iz slovečega samostana sv. Petra v Salzburgu. Posrečena misijonska metoda irskih menihov je med Slovenci hitro obrodila lepe uspehe, ki pa zaradi sočasnega prodiranja nemškega fevdalnega reda niso bili trajni. Protinemško in protifevdalno razpoloženje se je pokazalo v uporih, katerih žrtev je postalo mlado krščanstvo. Da bi se misijonska dejavnost med Slovenci uspešne nadaljevala, so na pobudo in ob podpori bavarskega vojvoda Tasila II. na slovensko-nemški meji ustanovili benediktinska samostana v Innichenu ob izviru Drave (769–770) in v Kremsmünstru ob reki Kremsi na današnjih zgornjeavstrijskih tleh (777), do koder so takrat še segale slovenske naselbine. Obema ustanovama je v bodočnosti pripadla pomembna vloga pri pokristjanjevanju Slovencev.⁴ Benediktinci so iz svojih središč hodili med Slovence in ti so jih vzljubili, in kot je videti po uspešnem misijonskem delu, radi sprejemali njihovo oznanjanje krščanske blagovesti. Njihovo delo je bilo namenjeno predvsem Slovencem severno od reke Drave. Ozemlje južno od Drave je postal po sporazumu med Oglejem in Salzburgom (796) misijonska domena oglejskega patriarhata.

Tudi v slovenskem delu oglejskega patriarhata so bili glavni misijonski delavci menihi — benediktinci. Njihovo središče je bil znani samostan sv. Janeza Krstnika v Štivanu ob reki Timavi. O delu štivanskih menihov med Slovenci pričajo še danes cerkvice ob jezerih in rekah posvečene sv. Janezu Krstniku. Štivanski samostan je najstarejša benediktinska ustanova na slovenskih tleh. Vzcvetela je že sredi 6. stoletja, verjetno na tleh naselbine puščavnikov iz zgodnje krščanske dobe. Leta 611 so samostan uničili Obri (in Slovenci), a so ga hitno obnovili in je kmalu postal pomembno versko in gospodarsko središče za široko zaledje. Posebna znamenitost štivanskoga samostana je »štivanski ali čedadski evangelij«. Številna imena uglednih slovanskih romarjev iz druge polovice 9. in prve 10. stoljetja, izpisana na robu svete knjige, pričajo, da je vpliv štivanskih menihov segal daleč prek slovenskih meja.⁵ Skoraj celih 8 stoletij (samostan je ukinil papež Nikolaj IV. 4. julija 1289) je bil samostan žarišče verskega življenja za Slovence južno od Drave.

³ Kos Milko, *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, 1936, predvsem c. 4 teksta str. 129 in 130.

⁴ Kos Milko, *Zgodovina Slovencev*, 1955, str. 90 sl. Grafenauer Bogo, *Ustoličevanje Koroških vovod in država karantanskih Slovencev*, 1952, str. 505 sl. Grafenauer Ivan, *O pokristjanjevanju Slovencev in početkih slovenskega pismenstva*, Dom in svet 1934, str. 350 sl.

Isti, Irsko-anglosaška misijonska metoda in slovensko pismensko in ustno slovstvo, *Zbornik zimske pomoči*, 1944.

⁵ Stanič S., Dobe in podobe iz cerkvene zgodovine, 1938, str. 39. Gruden J., *Zgodovina slovenskega naroda*, 1911–1916, str. 132.

Do 12. stoletja so vsi samostani na Slovenskem pripadali benediktinskemu redu. Cerkvenemu vodstvu pa tudi političnim oblastem so pomenili dragoceno oporo pri razširjanju krščanstva in koloniziranju ter kultiviranju slovenskega ozemlja. Poleg navedenih so na robu slovenskih tal zaživeli še samostani v Osojah (c. l. 1000) in Admontu (1074), dalje samostan benediktink ob Jezeru pri Šentvidu na Koroškem (1002) in ustanova sv. Heme Krške — samostan benediktink v Krki na Koroškem (1043). Ta fundacija sicer ni dolgo služila svojemu namenu, pač pa je njen premoženje omogočilo ustanovitev prvega škofijskega sedeža na slovenskem ozemlju. To je bila škofija v Krki ustanovljena leta 1072.⁶

Doba boja za investituro in reformno gibanje je botrovala nastanku novih redovnih središč. V Dobrli vesi na Koroškem je bil ustanovljen korarski kapitelj — kolegij kanonikov, ki so bili vezani na redovna pravila (1106). Najpomembnejša ustanova pa je samostan benediktincev v Št. Pavlu v Labotski dolini (1091), ki je edini preživel do danes. Približno iz istega časa izvirata samostana v Millstattu (1091) in na gradu Arnoldstein (Klošter) v Ziljski dolini (1106). Pastirovanje med Slovenci ob furlanski meji sta prevzela samostana v Rožacu (Rosazzo — jugovzhodno od Vidma) za Slovence v Brdih in ob srednji Soči, na Slovence v dolini Bele in v Reziji pa samostan v Možacu (Moggio) — (1115). V notranjost slovenskega ozemlja so benediktinske ustanove le počasi prodirale. V začetku 12. stoletja (1120) sta sicer briksenški škof Hugon in plemič Dietmar hotela naseliti benediktince v Bohinju, vendar se namera ni uresničila.⁷ Kljub temu pa so se benediktinci, sicer nekoliko pozno, le naselili v osrčju slovenskega ozemlja. Po dobroti plemiča Dietbalda de Chagere in njegove žene Trute je zrasla mogočna in bogata opatija v Gornjem gradu (1140) ob rečici Dreti. Bogastvo tega samostana je služilo pozneje kot materialna osnova pri ustanovitvi ljubljanske škofije.⁸

Dvanajsto stoletje je z novimi cerkvenimi tokovi, zahtevami in potrebami rodilo nove cerkvene redove, dobro organizirane pod enim samim vodstvom, česar pri benediktincih ni bilo. Nove meniške skupnosti so razmeroma hitro našle tudi na Slovenskem ugodno področje za svoj razvoj. Velikodušnost posvetnih in cerkvenih fevdalcev jim je omogočila, da so se naselili sredi obsežnih področij, še globoko pogreznjenih v versko nevednost in gospodarsko zaostalost. Še sredi 15. stoletja piše potopisec Eneas Silvius Piccolomini (poznejši papež Pij II.), da se je počutil na potovanju po Štajerskem, Koroškem in Kranjskem kot vržen v »barbarsko okolje med divja ljudstva«.⁹ Skrb za versko, kulturno in gospodarsko preobrazbo naših dežel v visokem srednjem veku so v veliki meri prevzeli novi cistercijanski in kartuzijanski samostani.

Prvi cistercijanski samostan na slovenskih tleh je zaživel v Stični na Dolenjskem, ki nosi tudi čast prve redovne ustanove na Kranjskem.

⁶ Gruden J., n. d. str. 110 sl.

⁷ Kos M., Zgodovina Slovencev, 1955, str. 268.

⁸ Kos Franc, Gradivo za zgodovino Slovencev IV., 1920, št. 157. Gruden J., n. d. str. 136 in 137. Kovačič F., Zgodovina Lavantinske škofije, 1928, str. 114—119. Stegenšek, Dekanija gornjegradska, 1905.

Po prizadevanju oglejskega patriarha Peregrina (sam je bil navdušen učenec sv. Bernarda) in velikodušnosti grofov Višnjegorskih so prišli prvi menihi v Stično že l. 1136, torej že 17 let pred smrtno sv. Bernarda. Stički samostan je postal za Kranjsko, kjer še ni bilo škofijskega sedeža, pravo cerkveno središče. Menihi so pastirovali po mnogih župnijah v bližnji in dalji okolici. Upravljalni so obsežno Šentviško župnijo z 72 podružnicami, dalje župnije Žužemberk, Dobrnič, Belo cerkev in mnoge druge. V 13. in 14. stoletju je bila Stična najuglednejši in najboatejši samostan v deželi. Ni bila le versko in upravno središče za širok okoliš, marveč tudi gospodarska in kolonizacijska postojanka z zvezami v trgovini in prometu, ki so segale daleč prek deželnih meja.¹⁰

Le nekaj let po ustanovitvi samostana v Stični so se cistercijani naselili tudi v Vetrinju na Koroškem (1142). V verskem, kulturnem in gospodarskem pogledu je Vetrinj prav tako pomembna ustanova kakor Stična.

Iz Vetrinja je bil naseljen l. 1234 cistercijanski samostan v Kostanjevici na Dolenjskem. Kot drugod so bili tukaj merodajni verski in gospodarski nameni ustanoviteljev in dobrotnikov. Menihi naj bi obdelovali tamkajšnjo pokrajino, ki je bila le redko naseljena in pokrita z gozdovi, iztrebili ostanke poganstva, dvignili trgovino in promet z južnimi deželami ter zavarovali mejo proti Madžarom. Postojanke v Zagrebu in Bosni, ki so jih kostanjeviški menihi odprli, pričajo o njihovem vplivu daleč prek deželnih meja.¹¹

Za slovenske vasi v Prekmurju je pomembna cistercijanska opatija v Šentgothardu, ustanovljena 1. 1183, ki se je obdržala do bitke pri Mohaču.¹²

Skoraj sočasno s cistercijanskimi samostani so na naših tleh zrasle tudi kartuzijanske naselbine. Kljub kontemplativnemu značaju kartuzijanskega življenja je bilo njihovo delo zelo pomembno tako na verskem kot tudi na gospodarskem področju.

Prva njihova naselbina na naših tleh (in tudi prva na tleh Rimsko-nemškega cesarstva sploh) je bila kartuzija v Žičah, ustanovljena l. 1159–60. Novi štajerski mejni grof Otokar III. iz rodu Traungaucev je hotel s samostanskim naseljem dvigniti svojo deželo. Prvi menihi so prišli naravnost iz Velike Kartuzije pri Grenoblu. V Žički dolini so ustanovili dve redovni naselbini. »Gornji samostan« s cerkvijo sv. Janeza Krstnika ob koncu doline za menihe, malo nižje pa »spodnji samostan« s cerkvijo Device Marije. Namenjen je bil bratom, ki so vodili gospodarstvo in gostišče za sprejem potnikov.¹³

Nedaleč od Žič je bila kmalu nato (med letom 1164 in 1174) ustanovljena druga kartuzija — v Jurkloštru. Ustanovo je omogočil krški škof Henrik. Dodelil ji je škofijska posestva v šentjurški dolini, vendar

¹⁰ Citirano po Zgodovina narodov Jugoslavije II., 1959, str. 306.

¹¹ Miklavčič Maks, Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu na politične uprave, 1945, str. 19.

¹² Leta 1250. si je opatija ustanovila podružnico na otoku sv. Jakoba pri Zagrebu, kmalu pa so dobili tudi posestva ob Vrbasu v Bosni; — Gruden J., Zgodovina slovenskega naroda, 1911–1916., str. 139 in 140, ter str. 177 in 178.

¹³ Gruden J., n. d. str. 559.

¹⁴ Kartuzijani na Slovenskem. Ob osemstoletnici naselitve, 1960, str. 18. sl.

je bila dotacija prešibka. Šele Babenberžan vojvoda Leopold VI. ji je z obsežnimi darovi pomagal iz začetnih težav (1209).¹⁴

Tretje kartuzijansko središče na Slovenskem je bil samostan Bistra pri Vrhniki, ustanovljen l. 1260. Ustanovitelj, vojvoda Ulrik iz rodu Španhajmov, ga je obdaril iz obsežnimi posestvi v zaledju Ljubljane vse do Cerknice in Logatca. Končno naj omenim še najmlajšo kartuzijo na Slovenskem — Pleterje. To je ustanova velikih dobrotnikov in prijateljev Kartuzianov na Slovenskem — celjskih grofov, ki so kljub svoji razburljivi zgodovini pokazali veliko smisla in spoštovanja za kontemplacijo resnih menihov. Ustanova sega v leto 1407. Herman Celjski je na svoje stroške postavil samostan in lepo gotsko cerkev, ki je od vsega edina ohranjena. Žal je pleterska kartuzija prva postala žrtev turških napadov in razkroja v času reformacije. Samostan je bil že pred koncem 16. stoletja odpravljen (1596).¹⁵

Omenjeni samostani so bili v srednjem veku (predvsem do nastanka mest v 13. stoletju) važna središča verskega, cerkvenega, kulturnega in gospodarskega življenja. Pobudo za njihov nastanek so dala tudi pri nas ista verska in duhovna gibanja kot v zahodni in srednji Evropi. Naši srednjeveški samostani so le majhen del velikih redovnih skupnosti zahodnega krščanstva.

Samostani so bili predvsem središča verskega in cerkvenega življenja. Bili so visoke šole pobožnosti in krščanske popolnosti. Krščanstvo se je le površno dotaknilo življenja naših prednikov. Vsepovsod so se še čutile globoko ukoreninjene poganske navade in miselnost, ki je ob vsaki priložnosti prihajala na površje. V taki sredini so bili samostani zlasti v prvih stoljetjih svojega obstoja res oaza duhovnosti, žarišča, ki so z močjo evangelija počasi prekvašale široko zaledje. Korenine naše vernosti v marsičem izvirajo prav iz celic naših srednjeveških samostanov.

Na Slovenskem v srednjem veku še ni bilo pravih cerkvenih središč (izjema je škofija Krka na Koroškem, ki pa je zajemala le majhen del slovenskega ozemlja). To funkcijo v veliki meri prevzamejo samostani.¹⁶ Menihi sami so pastoralno delovali na obsežnih področjih okrog samostanov. Oskrbovali so številne župnije, ki so bile dodeljene samostanom, zlasti pa so vplivali na vzgojo škofijskega klera, saj so bili zaradi oddaljenosti škofijskih središč samostani praktično edine šole za vzgojo domačih duhovnikov. Tozadevno pomembno središče je bilo zlasti v Stični.

Tudi na kulturno-znanstvenem področju so za naše dežele pomembni delavci menihi. Samostanske kronike sodijo med važne vire naše domače zgodovine. Ohranjeni rokopisi so prav tako delo požrtvovalnih menihov. Viri so nam ohranili le malo imen. Iz 13. stoletja je znan stiški menih Bernard, podpisani v rokopisu knjige sv. Gregorija — Liber Moralium; dalje poznamo brata Nikolaja (c. 1347) iz bistriške kartuzije, ki je zapustil krasen rokopis z bogatimi slikarijami, prepis dela sv. Avguština De civitate Dei. Iz žičke kartuzije so se ohranila imena priorja

¹⁵ Kartuzijani na Slovenskem, 1960, str. 44 sl.

¹⁶ Sedeži arhidiakonatov so bili samostani v Stični, Kostanjevici in Bistri. Pripadale so jim številne župnije na Gorenjskem in Dolenjskem — glej Miklavčič M., Predjožefinske župnije na Kranjskem, 1945, str. 18 sl.

¹⁴ n. d. str. 42.; Kovačič F., Zgodovina Lavantinske škofije, 1928, str. 125 sl.

Konrada Heimburškega, brata Matije Maselharta, priorja Mateja Gurgarja, ki so bili vsi prizadevni prepisovalci dragocenih del. V samostanih so nastajala tudi originalna znanstvena in slovstvena dela. Tako je brat Filip iz žičke kartuzije (c. 1320) v nemščini pesniško opisal Marijino življenje.¹⁷ Pri kulturno-znanstvenem delu so uporabljali predvsem latinščino, poznaje tudi nemščino. Široka pastoralna dejavnost pa dokazuje, da so morali tudi menihi tujega rodu dobro poznati slovenski jezik, saj je bila slovenščina še globoko v 14. stoletju splošno v rabi tudi med plemstvom.¹⁸

Vsi stari samostani so bili središča obsežne zemljivške posesti, zato tudi pomembni gospodarski in trgovski centri. To dejstvo, ki je v poznejših stoletjih marsikje botrovalo popuščanju in razkroju, je sprva zelo blagodejno vplivalo na gospodarski napredok naših dežel. Menihi so trebili goščave in jih spreminjali v plodna polja, izsuševali močvirja, gradili ceste in mostove, varovali samotne gorske prehode, učili ljudi kmetovanja, zidanja in različnih obrti. Močna materialna osnova jim je omogočala, da so razvili tudi živahno karitativno dejavnost v obliki hospitalov, prvi lekarn, nudenja zdravniške pomoči in miloščine.

Samostani so tudi trgovska središča. Skoraj vsi so zrastli ob trgovsko važnih poteh, tako Bistra ob cesti Ljubljana — Trst — Oglej; Stična in Kostanjevica ob dolenjski prometni žili proti Hrvaški; Vetrinj ob cesti, ki je prek Ljubelja vezala Koroško s Kranjsko; Arnoldstein v trgovsko važni Kanalski dolini itd. Ugoden geografski položaj in gospodarska moč pa tudi številni privilegiji so jim omogočili, da so razvili živahno trgovino in tako pospeševali gospodarski razvoj naših dežel.

II. BERAŠKI REDOVI

Redovi iz zgodnjega srednjega veka nosijo na sebi znamenja časa, v katerem so nastali. Tesno so povezani s fevdalnimi gospodi, saj so po večini ustanove svetnega fevdalnega razreda, čigar ugled in moč so utrjevali. Z različnimi volili in darovi so si nabrali velikansko premoženje, bogastvo pa je botrovalo upadanju redovne discipline, popuščanju verske vneme in številnim slabim razvadam. Vodilne službe so pogosto postale priložnost za dostenjno preskrbo odvišnim plemiškim sinovom in hčeram. Proti koncu srednjega veka kažejo tudi naši samostani vidna znamenja propadanja.

V času njihovega nastanka je bilo težišče gospodarskega, upravnega in kulturnega življenja v fevdalnih centrih na deželi. Tem razmeram so se prilagodile tudi meniške naselbine. Z nastankom in razvojem mest pa se je središče gospodarskega in kulturnega življenja premaknilo iz podeželja v nova naselja trgovcev in obrtnikov. Nastanek mest spada pri nas pretežno v 13. stoletje. Želja po pridobivanju bogastva z vsemi

¹⁷ Kartuziani na Slovenskem, 1960, str. 37 sl. O kulturnem delu menihov glej tudi Grafenauer B., Zgodovina slovenskega naroda II., 1965, str. 325 sl.

¹⁸ Še leta 1227 je koroški vojvoda Bernard Spanheimski v slovenščini pozdravil nemškega viteza in pesnika Ulricha Liechtensteinskega, ki je preoblečen v Venero potoval skozi Koroško. Slovenščina se je vse do začetka 15. stoletja ohranila pri ustoličevanju koroških vojvod. — Grafenauer B., n. d. str. 334 in 335.

možnimi sredstvi je stopila v ospredje. V novih razmerah dotedanje oblike krščanskega oznanjevanja niso bile več učinkovite. Krščanska družba se je tudi na Slovenskem začela razkrnjati spričo hitro rastočega denarnega gospodarstva v razvijajočih se mestih. Oživele so stare verske zmote, pojavljajo in širijo pa se tudi nove, kar vse je povzročalo zmedo in negotovost.

Krive vere so se razširile pri nas deloma od zunaj — patarenstvo in bogomilstvo iz Italije in Balkana, Valdenzi iz Avstrije, bičarji so se za češke vlade razširili prek naših dežel. Tudi pri Slovencih samih je bilo še mnogo ostankov starega poganstva in praznoverja. Še okoli l. 1300 je neki vitez iz Brestanice pri Mariboru častil drevo. Podobno so tudi Kobaridci po božje častili drevo in studenec. Veliko poganskih ostankov je bilo tudi v Beli krajini, gornjegradskega okolja in drugod.¹⁹

V cerkyne kroge se je ugnezdilo marsikaj, kar je bilo potrebno korenite reforme. Posebno med škofijsko duhovščino so bile žalostne razmere. Podeljevanje župnij je bilo v mnogih primerih pravica plemstva in ti so pogosto nastavljalni nezmožne in nevredne duhovnike, ki so živeli posvetnjaško, delo pa prepustili slabo plačanim in neizobraženim vikarjem. Nova mestna središča tudi še niso imela svojih verskih ustanov. Sedeži župnij in vsi samostani so bili na podeželju. Ljubljana na pr. ni imela v obzidju svoje župnije vse dotlej, dokler ni z ustanovitvijo nove škofije postala cerkev sv. Nikolaja tudi župnijsko središče.

Odgovor na take razmere so tudi pri nas redovi, ki jim je bil glavni namen življenje po apostolskem uboštву. Krščansko smer razvoja je lahko rešilo le notranje premagovanje konfliktov v evangeljskem duhu, ne pa bogastvo in sijaj mogočnih cerkvenih struktur. Novi redovniki so do skrajnih meja z življenjem pričevali za ideal uboštva v Cerkvi v popolnem posnemanju Kristusa, pri tem pa niso fanatično napadali bogastva drugih in ne obsojali tvarnih dobrin kot zlo samo v sebi. Skušali so obvarovati družbo od grobega materializma in pohlepa po tvarnih dobrinah, ne da bi bil pri tem prizadet polet in prizadevnost za gospodarski napredek.

Vodilno vlogo v redovništvu na Slovenskem so za nekaj stoletij prevzeli frančiškani, dominikanci in avguštinci, pa tudi nemški križarji ali križniki so pri nas zlasti v obmejnih področjih našli veliko možnosti za razvoj.

Sinovi sv. Frančiška Asiškega — manjši bratje ali minoriti so zelo zgodaj prišli v slovenske dežele.²⁰ Po ne prav trdnem izročilu so se že l. 1225 naselili v Gorici. Ustanovnik goriškega samostana naj bi bil sam sv. Anton, podobno tudi samostanov v Trstu, Poreču in Pulju. Leta 1242 so že v Ljubljani (nekateri stavijo njihov prihod v Ljubljano že l. 1233), kjer so jih meščani toplo sprejeli. Do konca stoletja zaživijo njihove postojanke še v Ptuju (1239), Celju (1241), Mariboru (verjetno pred letom 1250), po prizadevanju bamberskega škofa Henrika I. pa tudi v Volšpergu in Beljaku na Koroškem.

V versko zanemarjenem okolju naših mest so bili dobro sprejeti in so se odlično znašli. S svojim zgledom uboštva, z versko vnemo,

¹⁹ Gruden J., Zgodovina slovenskega naroda, 1911—1916, str. 487.

²⁰ V tem pregledu se ne spuščam v razpravljanje o notranjih nesoglasjih, ki so pretresali frančiškansko družino in o njihovih odmevih v naših samostanih.

poljudnimi govorji in spokornimi bratovščinami (tretji red) so močno vplivali na versko stanje pri nas. Zlasti vneto so nastopali proti razširjenim verskim zmotam. V boju proti krivoverstvu so nekateri dobili posebna pooblastila, nastopali so kot papeževi poslanici, izradni vizitatorji ipd.²¹

Mnoge pobožnosti, ki so jih sami opravljali, so našle pot med ljudi. Nekatere, kot jaslice, pasijonske igre, so pomembne tudi v našem kulturnem razvoju. To se заметki ljudskih iger. Nov zagon vernosti na Slovenskem pomeni tudi njihovo zavzemanje za češčenje Marijinega Brezmadežnega spočetja. Praznik Brezmadežne so najprej praznovali prav v minoritskih samostanih in njihova zavzetost za Marijino slavo je našla širok odmev med ljudmi.²²

Na kljenjenost vernikov, ki je bila izraz zaupanja v njihovo apostolsko vnemo, je imela tudi slabe posledice. Vedno pogosteje so bili deležni bogatih darov. Bogastvo pa je v redu omajalo zvestobo duhu ustanovitelja. Ljubljanski minoritski samostan je posedoval mnogo vinogradov in drugih zemljišč v različnih predelih Kranjske. Podobno je bilo tudi z drugimi.²³ To je vodilo k popuščanju discipline in verske vneme. Propad je pospešil tudi cerkveni razkol, ki so ga minoritski samostani hudo občutili. Leta 1482 je bil po poročilu kranjskega deželnega glavarja Viljema Turjaškega ljubljanski minoritski samostan na robu propada. Redovnikov je bilo malo, disciplina pa slaba.²⁴ Podobno je bilo tudi v drugih samostanih na Slovenskem. Izgubljali so zaupanje ljudstva in kot zemljiški gospodje so bili bratje v času kmečkih uporov pogosta tarča razjarjenih kmetov.²⁵ Kljub temu so se ohranili v Gorici, Trstu, Celju, Ptaju in Beljaku.

Za delo, ki so ga pri nas toliko stoletij uspešno opravljali minoriti, so v drugi polovici 15. stoletja poprijeli reformirani sinovi sv. Frančiška, pristaši Kapistranove smeri, observanti ali, kot se je za njih pri nas udomačilo ime, frančiškani.

Sv. Janez Kapistran je na svojih potovanjih obiskal tudi naše dežele (Valvasor poroča, da je leta 1454 pridigal tudi v Ljubljani) in s svojimi navdušenimi govorji razgibal množice.²⁶ Nič čudnega, da so njegove sobrate tako zgodaj povabili tudi v naše kraje.

Frančiškani so se najprej naselili v Beli krajini. Prvi redovniki so prišli iz bosanskih porušenih samostanov v novi samostan na otoku Lahinje pri Gradcu že leta 1466, od koder so se zaradi turških vdorov preselili za obzidje mesta Metlike (1469). Že leta 1470 so začeli uspešno

²¹ Glej Gruden J., n. d., str. 487.

²² Tako je bogati ljubljanski meščan Werenburgen 1. 1439 zapustil vse svoje premoženje minoritski cerkvi z obvezom, da bodo praznik Brezmadežne praznovali s 16 duhovniki. Ta dan naj 12 revežev obdarujejo z zimskimi suknjami, 300 pa naj jih dobi miločino po 3 vinarje. — Gruden J., n. d., str. 488.

²³ Kovačič F., Zgodovina Lavantske škofije, 1928, str. 134 sl.

²⁴ Gruden J., n. d., str. 488.

²⁵ Samostani na Slovenskem so lastniki obsežnih zemljišč, zato so v času kmečkih uporov pogosto tarča razjarjenih kmetov. — Grafenauer B., Kmečki upori na Slovenskem, 1962, str. 86, 121, 290, 291, 292, 298, 299, 308 in 309.

²⁶ Gruden J., Cerkvene razmere med Slovenci v XV. stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije, 1908, str. 92, opomba št. 1.

delo v Novem mestu, pred koncem stoletja (1491) pa so se odzvali vabilu cesarja Friderika in prevzeli bivši minoritski samostan v Ljubljani. Kmalu so se naselili še v Kamniku (1493), Pazinu (1491), Ormožu (1495) in na Sv. gori pri Gorici (1565).

V pristnem Frančiškovem duhu so se lotili širokopoteznega dela za versko obnovo. Mnogi so sloveli kot odlični govorniki, sodelovali pri oznanjanju križarske vojske zoper husite²⁷ in zlasti neutrudno spodbujali k učinkovitejšim ukrepom za obrambo pred Turki. Žal so njihovo delo pogosto hromili spori s škofijsko duhovščino, največkrat zaradi župnijskih pravic in z njimi povezanimi dohodki.

Širjenje patarenov, zlasti na Koroškem, je pospešilo prihod tudi drugega beraškega reda v slovenske dežele — dominikancev. Pobudo za njihovo nastanitev v Brežah na Koroškem (c. 1227) je dal salzburški nadškof Eberhard II. Prva dominikanska ustanova na robu slovenskih tal je zaživila pod vodstvom sv. Hiacinta, krakovskega kanonika, ki se je v Rimu seznanil s dominikanci in se jim tudi pridružil. Samostan v Brežah je odigral pomembno vlogo, zlasti pa je slovel po svoji latinski in bogoslovni šoli, namenjeni predvsem duhovniškim kandidatom. Papež Gregor IX. je priorju tega samostana in njegovemu namestniku zaupal tudi inkvizitorsko službo proti krivovercem na Koroškem in Štajerskem. Razen v Brežah so imeli dominikanci svoje samostane še v Ptuju (1230), Kopru, po dobroti celjskih grofov pa so dobili še samostan »Novi klošter« pri Polzeli (1453).²⁸ V drugi polovici 13. stoletja so se naselili na Slovenskem tudi avguštinci (eremiti — puščavniki). Leta 1263 jih je vojvoda Ulrik III. sezidal samostan v Velikovcu, kmalu nato pa je zaživila njihova skupnost tudi v Muti na Štajerskem (gotovo že leta 1271) in končno v prvih desetletjih 14. stoletja (c. 1329) ob podpori Ortenburžanov tudi v Ljubljani. O njihovem delu pri nas vsaj za zgodnje obdobje ni veliko poročil.²⁹

Pomenljivejše mesto pa pripada nemškemu viteškemu redu križarjev ali križnikov. Svoje postojanke so ustanavljali v obmejnih področjih naših dežel in v Ljubljani. Najprej so se naselili v Brežah na Koroškem, kjer jim je salzburški nadškof Eberhard II. leta 1203 izročil v oskrbo opuščeni hospital. Skoraj istočasno jih je Friderik Ptujski naselil pri Veliki Nedelji na slabo obljudenem področju, ki ga je iztrgal Madžarom. Tu su križarji uspešno pastirovali, stregli bolnikom, kolonizirali pusta področja in branili mejo. Povsod so organizirali tudi šole. Na pobudo koroškega vojvode Ulrika III. so križarji prišli tudi v Ljubljano (1228 ali 1247),³⁰ kjer so imeli bolnišnico za gobavce, šolo in poznaje še sirotišnico. Oglejski patriarch jih je sredi 13. stoletja (1256) povabil še v Belo krajino, da bi poskrbeli za versko in kulturno zanemarjeno ljudstvo, ki je bilo po patriarchovih besedah »zaslepljeno po zmotah in je posnemalo

²⁷ Gruden J., n. d., str. 94.

²⁸ Kovačič F., n. d., str. 129 sl.

²⁹ Gruden J., n. d., str. 91. — Kovačič F., n. d., str. 128 in 129.

³⁰ Zgodovinarji postavljajo različne letnice za prihod križarjev v Ljubljano. Kos navaja kot skrajno mejo leto 1228, Gruden pa leto 1247. — Kos M., Zgodovina Slovencev, 1955, str. 271. — Gruden J., Zgodovina slovenskega naroda, 1911—1916, str. 493.

Težke čase je preživiljal v 15. stoletju tudi naš najstarejši cistercijanski samostan Stična. Obdarjen s številnimi privilegiji³⁶ je opat nastopal kot cerkveni knez v deželi. Žal, disciplina v samostanski skupnosti ni bila vedno zgledna. Hudi spori so izbruhnili za posvetnega in razuzdaneva opata Alberta (1388—1405). Tudi njegov odstop ni pomiril duhove. Mnogo gorja so prizadejali samostanu tudi turški vdori. Leta 1471 je bila stiška opatija popolnoma uničena, večina menihov pa odpeljana v sužnost. Samostan so sicer hitro dvignili iz razvalin, a je kmalu doživel še več podobnih udarcev. Take razmere so močno hromile redovno in pastoralno vnemo.

Še hujše pretrese je doživiljal naš drugi cistercijanski samostan — Kostanjevica. Turški napadi so ga spravili na rob propada. Za opata Konrada (1481) je bival v samostanu en sam menih z imenom Martin.³⁷

Medtem ko cistercijanski samostani kažejo vidna znamenja utrujenosti, so strogi kartuzijani ohranili svojo prvotno vnemo in ugled. V prvi polovici 15. stoletja so kartuzijani pri nas najpomembnejša redovna skupnost. Nastopali so kot spovedniki in svetovalci uglednih osebnosti in opravliali važna diplomatska poslanstva. Cerkveni razkol je povzročil razcep tudi v kartuzijanskem redu. Naši samostani so trdno stali ob rimskem papežu. Kartuzija v Žičah je postala za nekaj desetletij celo sedež vrhovnega priorja (1389—1415).³⁸ Svetovni sloves je užival brat Bernard, prior v številnih kartuzijah in končno v Žičah. Znan je po svojih modrih posegih na cerkvenem zboru v Konstanci. V tem času so kartuzijani pri nas dosegli svoj višek. Cela vrsta uglednih osebnosti, ki so hrepenele po pristni duhovnosti, se je odločala za vstop v naše kartuzije.³⁹ V drugi polovici 15. stoletja se že čuti nazadovanje. Kartuzijane je močno prizadel konec celjskih grofov, ki so bili njihovi odlični pokrovitelji in dobrotniki. Še hujši udarec so jim prizadejali Turki. Leta 1471 sta bila razdejana samostana Jurklošter in Pleterje. Večkrat so oplenili tudi žički samostan. Materialno so trpeli veliko škodo tudi zaradi tega, ker so Turki leto za letom plenili samostanske podložnike. Bistriški redovniki so morali prosiči za olajšanje davčnega bremena, ker so Turki samostanska posetva opustošili, podložnike pa odgnali v sužnost. Menihi so bili odvisni le od miloščine.

Tudi ljubljanski avguštinci so morali plačati davek nasilju razburkanih časov. Leta 1490 so njihov samostan in cerkev Turki popolnoma porušili (stanovali so izven mestnega obzidja). Preselili so se na Stari trg k cerkvi sv. Jakoba.

Slabosti časa so najhuje odjeknile v minoritskih samostanih, ki v drugi polovici 15. stoletja končujejo cvetoče obdobje svojega razvoja. Kljub obsežnim posestim niso prihajali novi poklici. Nekdaj cvetoča »Custodia Marchiae« (v okviru avstrijske province), v kateri so bili minoriti organizirani, je izgubila duhovni polet. V samostanih se je ugnezelo brezdelje, bratje pa so bili pogosto nalik na pohlepne fevdalce, neprestano zapleteni v spore s podložniki in lastniki in sosednjih zemljic.⁴⁰

³⁶ Gruden J., n. d., str. 85 sl.

³⁷ Gruden J., n. d., str. 86.

³⁸ Kovačić F., Zgodovina Lavantinske Škofije, 1928, str. 123.

³⁹ Gruden J., n. d., str. 87 sl.

⁴⁰ Glej opombo št. 25.

Radno predsjedništvo posljednjeg dana Redovničkog tjedna: o. Jakov Mamić, voditelj,
o. Nikola Rošić, predsjednik VVRPJ, s. Fides Vidaković, predsjednica UVRPJ, i
o. Leonard Oreč, član Tajništva VVRPJ

Naši biskupi pažljivo prate izlaganje: mons. Mijo Škvorc, pomoćni biskup zagrebački
i pročelnik Mješovite komisije BKJ—VVRPJ—UVRPJ, mons. Franjo Kuharić, za-
grebački nadbiskup i predsjednik BKJ, mons. Nikola Prela, pomoćni biskup skopsko-
-prizrenski

Z navdušenjem pa so se lotili dela frančiškani. V drugi polovici 15. stoletja so predstavljali pri nas elitno silo. Žal so se zapletli v hude spore s škofijsko duhovščino. Prepiri so prišli celo pred rimsko sodišče. Papež Leon X. je z bulo iz leta 1514 frančiškane zaščitil s svojim varstvom, vendar nesoglasja s tem še ni bilo konec.

Turški napadi so močno prizadeli tudi križarje, zlasti v izpostavljenih postojankah v Beli krajini. Viri poročajo, da je bila metliška komenda že leta 1411 tako opuščena, da se ni mogla več sama vzdrževati. Še huje je bilo v drugi polovici stoletja. Žal, niso bili Turki edina nevarnost. Moč in trdnost je plahnela tudi zaradi posvetnosti in mlačnosti med redovniki vitezi.

Ženski samostani so veliko bolje prenesli preizkušnjo kriznega obdoba in ohranili pristno versko gorečnost in vnemo za karitativno delo. Zlasti v Velesovem in Studenicah so dominikanke veliko trpele zaradi turških vdorov, klarise v Škofji Loki pa so postale žrtev boja med Vitovcem in cesarjem Friderikom (1458). Kljub vsemu pa so vsi samostani preživeli in ohranili redovno disciplino celo prek reformacijse dobe.

IV. V VIHARJU REFORMACIJE

Prizadevanje za korenito obnovo Cerkve v 15. stoletju ni rodilo sadov. Nezdravo stanje je posameznike pripeljalo v odkrito konfrontacijo s cerkvenim vodstvom, kar je privedlo do najburnejšega verskega gibanja v v zgodovini Evrope, ki ga poznamo pod imenom reformacija. Ni naloga pričujoče eksplikacije povzemati znana dejstva o vzrokih in poteku reformacije v širih evropskih pa tudi ne v naših okvirih. Zanima nas le, kako je redovništvo na Slovenskem prestalo to najhujšo preizkušnjo v svoji zgodovini.

Protestantska agitacija je od vseh cerkvenih struktur najbolj prizadela prav redovnike. Materialna pa tudi življenjska (poklici) baza naših redovnikov je bilo v plemstvu in meščanstvu, torej v slojih, ki so se v veliki večini oprijeli nove vere in zato prenehali podpirati samostane. Dotok novih poklicev je skoraj popolnoma usahlil. Protestantizem je spodbopal tudi teološke osnove redovništva in tako močno pospešil razkrok redovnih skupnosti.

Frančiškani in avguštinci so se odločno uprli novoverski propagandi. Postali so žrtev strupenega nasprotovanja plemstva in meščanov. Izgubili so večino podpornikov. Marsikje je prišlo celo do fizičnega obračunavanja z gorečimi zagovorniki pravovernosti. Iz nekaterih samostanov na Koroškem in Štajerskem so brate s silo izgnali. Frančiškanski samostan v Kamniku so leta 1536 zaprli, ker »krivoverci brate zasledujejo in ker trpe največje pomanjkanje in revčino«.⁴¹ Iz drugih samostanov so se v večini prostovoljno umaknili in razšli. Ostali so le čuvarji cerkva, ki so skrbeli za bogoslužje. Sredi stoletja (1553) so tudi avguštinci zapustili

⁴¹ Gruden J., Zgodovina slovenskega naroda, 1911—1916, str. 679.

Tominec A., Pregled zgodovine frančiškanov med Slovenci, Cvetje z vrtov sv. Frančiška, 1. 1926 sl.

Ljubljano. Njihov samostan pri cerkvi sv. Jakoba so preuredili v bolnišnico.

Pri minoritih pa je protestantska propaganda našla plodna tla in pospešila njihov razkroj. Celjski minorit Andrej Schuster je že leta 1528 prestopil k protestantom. Vizitacija leta 1572 je našla v celjskem minoritskem samostanu le gvardijana in dva redovnika. Živeli so dokaj svobodno. Stavbe so bile zanemarjene, cerkev pa so, razen glavne ikapele, odstopili za skladišče. Še slabše je bilo v beljaškem samostanu, kjer je ostal sam gvardijan, pa tudi ta je prestopil k protestantom, se poročil in živel v napol porušenem samostanu skupaj s svojo družino. Podobno je bilo tudi v Gorici in drugod, pa tudi dominikanska samostana v Ptiju in Novem kloštru nista nudila veliko lepše slike.

Tudi starim benediktinskim, cistercijanskim in kartuzijanskim samostanom je reformacija zadala hude udarce, katerim so nekateri podlegli. Pod vplivom novih idej so se mnoge samostanske celice izpraznile, v preostale pa se je pogosto vgnezdila posvetnost in razbrzdanost.

Stična je sorazmerno dobro prebredla to krizo. Večkrat je sicer prišlo do omahovanja in popuščanja luteranstvu, število redovnikov je občutno padlo, vendar si je opatija pod vodstvom gorečega opata Lovranca Reinerja (1580—1603) hitro opomogla. Vizitator, oglejski patriarh Franc Barbaro, je leta 1593 našel vse v lepem redu.

Težje je preživela opatija v Kostanjevici. Večkrat je bil samostan skoraj prazen. Veliko očitkov je šlo na račun opata Lenarta Hofstetterja (1563—1580). Očitali so mu razne nereditnosti, od nemarne uprave do popuščanja protestantizmu.⁴² Tudi pod njegovimi nasledniki se stanje še zlepa ni izboljšalo. Podoben razkroj je zajel še samostane v Dobrli vesi, Podkloštru in v Vetrinju.

Popolno razsulo pa je zajelo starodavne in toliko stoletij vzorne kartuzije. V Žičah je za celih trideset let redovno življenje popolnoma zamrlo. Razkroju redovne discipline se je pridružil pohlep svetnih oblasti, ki so si hotele prilastiti samostanske dohodke. Le energično zavzemanje vodstva kartuzijanskega reda je ţički kartuziji podaljšalo življenje za skoraj celih 200 let. Leta 1593 so zapuščeni samostan zopet naselili redovniki.

Dokončno pa je propadla kartuzija Jurklošter. Pomanjkanje poklicev so hoteli zakriti s sprejemanjem najrazličnejših ljudi brez kvalitet in volje za redovno življenje. Leta 1564 ni bilo v samostanu nobenega redovnika več. Dohodke jurkloštske kartuzije je nadvojvoda Ernest dodelil jezuitom za vzdrževanje semenišča v Gradcu. Podobna usoda je doletela tudi kartuzijo v Pleterjah. Samostan so praktično uničili Turki, dohodke pa so namenili kot dotacijo jezuitskemu kolegiju v Ljubljani (1595).

Tudi kartuzija v Bistri je preživila težko obdobje. Prior Gregor (1552—1564) je bil tesno povezan s protestanti. Zaslužen je kot Trubarjev mècen, ni se pa izkazal za vestnega samostanskega predstojnika. Zradi lahkomiselnega zapravljanja imetja je zašel v dolbove in so ga morali odstaviti. Šola je prenehala. Več desetletij praktično ni bilo redovne

⁴² Ko so opata Lenarta odstavili je oropal kostanjeviški samostan in z dragocenostmi zbežal v Novo Mesto. Zaman so bili vsi ukrepi, da bi vrnil vsaj del dragocnosti. Gruden J., n. d., str. 680.

skupnosti. Nekaj časa je bival v samostanu poleg priorja le še en menih. Za njene dohodke so se že pulili različni špekulantni in končno je posest dobil v najem zagrizen protestant. Kartuzijani so napeli vse sile, da so konec stoletja (1592) dobili samostan nazaj in v njem obnovili redovno skupnost.⁴³

Sorazmerno manjše pretrese so preživeli ženski samostani. Tudi v času najhujše protestantske agitacije so se skupnosti ohranile, sicer v zmanjšanem številu (5—10 redovnic) in vodile vzgojne ter karitativne ustanove. V Mekinjah so nastale težave v zvezi z upravo samostanskega imetja. Protestantski sorodniki posameznih redovnic so si skušali pridobiti varuške pravice in se okoristiti na račun samostanskega premoženja.⁴⁴ Tudi površna agitacija novoverskih gorečnežev je vnašala zmedenost med redovnico.

Na rob propada pa je v času protestantske propagande združnil samostan dominikank v Studenicah. Tožbe o razuzdanosti redovnic se ponavljajo že od začetka druge polovice 16. stoletja. Akvilejski patriarh je zaradi tega predlagal cesarju Ferdinandu, naj porabi samostanske dohodke za jezuitski kolegij, samostan pa razpusti. Načrt ni bil izvršen. Po nekaj desetletjih je le prišla iztreznitev. Samostan je vzdržal pretres, prizadenvost in vnema se je vrnila, tako da je vizitator leta 1593 našel v samostanu vzoren red.⁴⁵ Hud udarec je samostan doživel še med kmečkim uporom leta 1635. Kmetje se oropali cerkev in zelo grobo ravnali z redovnicami.⁴⁶

V dobi reformacije je naše redovništvo pretrpelo najhujšo krizo v svoji zgodovini, saj mu je protestantska teološka misel hotela spodkopati evangelijski temelj in s tem tudi smiselnost. Več desetletij je bilo potrebnih, da si je opomoglo od prestane krize.

V. JEZUITI IN KAPUCINI — NOSILCI KATOLIŠKE OBNOVE

Reakcija na protestantsko ofenzivo je potekala v dveh smereh. Politično je težila za uničenjem protestantskih deželnih stanov in cerkvenih struktur,⁴⁷ pastoralno pa si je, v duhu sklepov tridentinskega koncila, zadala nalogu, prenoviti celotno versko življenje v pristnem katoliškem duhu. Zasluga, da je delo prenove potekalo sorazmerno hitro in temeljito, gre v veliki meri novima redovnim skupnostima, ki sta zaživeli v 16. stoletju tudi na Slovenskem, jezuitom in kapucinom.

Jezuiti so tudi na Slovenskem usmerili pretežni del svojih energij v organizacijo in vodstvo šol. Z vzgojnim in prosvetnim delom so si zagotovili vpliv na izobražence, predvsem pa so poskrbeli za zadostno število duhovniških kadrov, vzgojenih v duhu Tridenta, brez katerih ne bi bilo izvedljivo uspešno delo katoliške obnove.

Nadvojvoda Karel, odločilni politični faktor protireformacije pri nas, je leta 1578 poklical jezuite v Gradec in jim zaupal organizacijo

⁴³ Kartuzijani na Slovenskem, 1960, str. 43.

⁴⁴ Gruden J., n. d., str. 683.

⁴⁵ Gruden J., n. d., str. 805 sl.

⁴⁶ Grafenauer B., Kmečki upori na Slovenskem, 1962, str. 292 in 298, 299, 308.

⁴⁷ Grafenauer B., Zgodovina slovenskega naroda IV., 1961, str. 3 sl.

šolstva. Jezuitska šola, ki je leta 1586 prerasla v univerzo, je tudi za Slovence velikega pomena. Večina slovenskih izobražencev, predvsem duhovnikov, ki so v naslednjih desetletjih odločilno posegli v javno življenje, je bila formirana na graškem vseučilišču.

Leta 1596 so jezuiti na povabilo škofa Tavčarja prišli v Ljubljano. Škof Tavčar jim je najprej s papeževim dovoljenjem dodelil stavbo frančiškanskega samostana,⁴⁸ ki pa praktično zaradi dotrajnosti ni bila več uporabna. Dobili so še ubožnico pri sv. Jakobu, nekaj hiš, pristavo pod Turnom z vicedomskimi zemljišči in dohodke odpravljene kartuzije Pleterje.⁴⁹ Premagati so morali hude začetne težave (kuge, nasprotovanje protestantov), vendar so vzdržali. Leta 1604 so imeli že popolno šestrazredno gimnazijo. Dijaki so prihajali pretežno iz meščanskih in kmečkih slojev, počasi pa vse bolj tudi iz plemiških rodbin. Za revne dijake so zgradili poseben konvikt. V nekaj desetletjih se je njihovo delo v Ljubljani razširilo in utrdilo. Zgradili so novo školsko poslopje (1602), novo cerkev sv. Jakoba (začetek gradnje 1613) in več drugih stavb.

Podobne ustanove so kmalu zrastle tudi v drugih slovenskih mestih. Škofa Stobej in Brenner sta poskrbela, da so se leta 1604 naselili v Celovcu, kmalu pa tudi v Gorici (1615), Trstu (1619), od tu pa so leta 1627 prišli na Reko. Malo pozno (1757) so dobili dovoljenje za postojanko v Mariboru. Vse do ukinitve reda so vodili gimnazijo, ki jo je obiskovalo do 150 učencev.⁵⁰

Delo jezuitov je bilo namenjeno predvsem višnjim slojem, zajelo je pa tudi širše mestne plasti in predvsem posredno podeželje. Njihove šole so bile resne, razumske, oprete na strogo disciplino in vero. Deloma so skrbeli tudi za organizacijo elementarnega šolstva, tako za dečke kot tudi za deklice. Nove vzgojne in delovne metode, kot prirejanje šolskih komedij, so služile razvedrilu in kulturnemu dvigu dijakov in širšega kroga občinstva.

Protestanti so razvili živahno literarno dejavnost, namenjeno širjenju nove vere. Vrzel, ki je v naši literaturi nastala po zatrtju protestantskega gibanja, so vsaj deloma zapolnili jezuiti. Tudi njim je bil tisk le sredstvo pastoralnega delovanja. Jezuit Janez Čandik je s pomočjo ljubljanskega škofa Hrena izdal leta 1613 prevod nedeljskih beril in evangeliјev. Po zgledu vetrinjskega cistercita p. Lenarta Pachernecherja⁵¹ so leta 1615 izdal mali slovenski katekizem, nekaj let pozneje (1618) pa je izšel še Čandikov prevod velikega Kaniziјevega katekizma. S temi izdajami so hoteli dvigniti nivo kateheze, v kateri so tudi sami prizadenvno iskali nova pota.

Učinkovito so se vključili v redno pastoralo. V svojih cerkvah so skrbeli za sijajno bogoslužje in kvalitetne pridige, kar je pritegalo številne obiskovalce. Vneto so priporočali zakramentalno življenje in širili češčenje Matere božje. V zvezi z ustanovitijo prve rimske Marijine kongregacije so tudi pri nas že leta 1606 ustanovili Marijino družbo, najprej

⁴⁸ Hammerl F. — Jauh J., Jezuiti med Slovenci, Glasnik presvetega Srca Jezusovega, l. 1933, 1934.

⁴⁹ Gruden J., n. d., str. 802 sl. in 854 sl.

⁵⁰ Gruden J., n. d., str. 802.

⁵¹ Hammerl F., n. d., str. 263.

⁵¹ Zgodovina slovenskega slovstva do leta 1848, 1963, str. 92.

za svoje gojence, potem pa tudi za različne stanove. Prav Marijine kongregacije so zametek mogočne vzgojne sile, ki je kasneje obrodila bogate sadove vernosti. Posebno skrb so posvečali poglabljanju duhovnega življenja med klerom, zlasti z duhovnimi vajami. Ustanovili so bratovščino duhovnikov za opravljanje duhovnih vaj.⁵²

Delo jezuitov je bilo res bogato in mnogovrstno in pomeni enega najpomembnejših stebrov verske pomlad, ki jo je v 17. stoletju doživelva Cerkev na Slovenskem.

Jezuitsko delo so posrečeno dopolnjevali kapucini, ki so konec 16. in v prvih desetletjih 17. stoletja svoje samostane posejali v slovenskih deželah. V pristnem franciškanskem duhu so se lotili dela. Zlasti s preprosto ljudsko pridigo so skušali najširšim slojem približati lepoto krščanstva.

Prvi kapucinski samostan na naših tleh so ustanovili leta 1591 člani beneške province v Gorici. V avstrijske dežele so prišli (1599) po prizadevanju sv. Lovrenca iz Brindizija. Leta 1600 so ustanovili češko-avstrijsko-štajersko provinco, od katere se je leta 1608 osamosvojila štajersko-ilirska provinca. Na prošnjo nadvojvode Ferdinanda je sv. Lovrenc že leta 1604 poslal kapucine v Ljubljano, kjer so bili deležni velikodušne podpore škofa Hrena in toplega sprejema meščanov. Veselje nad prihodom novih redovnikov so meščani pokazali zlasti ob slovesnosti posvečenja njihove nove cerkve (1608). Škof Hren poroča, da se je ob tej priliki zbral toliko ljudi, kot še nikoli v Ljubljani. Procesije navdušenih romarjev so se s 600 zastavami od vseh strani zgrnile v Ljubljano.⁵³ Naslednje leto so slovenski kapucini prevzeli delo tudi v goriškem samostanu in ostali vse do leta 1923 v Gorici. V kratkom času so se naselili še v Celju (1609), Mariboru (1612), Radgoni (1614), Ptaju (1615), Trstu (1617), Beljaku (1629), Vipavskem Križu (1637), Krškem (1640), Kranju (1640), Celovcu (1646), Novem mestu (1658) in končno v začetku 18. stoletja še v Škofji Loki (1707).⁵⁴ Po številu samostanov in redovnikov so bili kapucini v 17. stoletju naša najštevilnejša redovna skupnost.

Delo kapucinov je predvsem dopolnjevalo in podpiralo pastoralna prizadevanja škofijskega klera. Odlikovali so se kot goreči pridigarji, pospeševali so zakramentalno življenje in vneto širili češčenje Matere božje. Toplo pobaranva liturgija, obogatena s številnimi ljudskimi pobožnostmi, je pritegovala vernike. Na množice so močno delovale pasijonske igre, v katere so kapucini znali vključiti predstavnike najrazličnejših stanov. Zaradi svoje izvirnosti in obsežnosti je znan škofjeloški pasijon iz leta 1721. Prijedali so ga leto za letom v slovenščini.⁵⁵

Še bolj kot spretno zunanje delo je vplival zgled junaške ljubezni in žrtve v trenutkih naravnih katastrof, zlasti v času velike kuge ob koncu 17. stoletja (1679—1682). Takrat je okrog 20 kapucinskih redovnikov umrlo pri prostovoljni strežbi okužencem.

POMEMBNO delo so kapucini opravili tudi na znanstvenem področju. Slovenskim duhovnikom so oskrbeli prve pridigarske priročnike, z origi-

⁵² Gruden J., n. d., str. 854 sl.

⁵³ Teraš M., Iz zgodovine, življenja in delovanja kapucinov, 1929, str. 71 sl. Gruden J., n. d., str. 865 sl.

⁵⁴ Teraš M., n. d., str. 74 sl.

⁵⁵ Pogačnik J., Zgodovina slovenskega slovstva I., 1968, str. 222.

nalnimi deli so bogatili teološko misel in širili slovenske prevode nabožne literature. Trajen spomenik pridnosti in zavzetosti slovenskih kapucinov v času njihovega razcveta so imena Janeza Svetokriškega, Rogerija, Hipolita, Juretiča, Frančiška iz Gorice, Bernarda, Herkulana in mnogih drugih.⁵⁶

V 17. in 18. stoletju so se počasi obnovile tudi stare redovne skupnosti in zaživele še nekatere nove. Zopet so se napolnili frančiškanski samostani; ustanovili so tudi nekaj novih postojank (Nazarje 1633). V Ljubljano so se iz Opatije vrnil avguštinci (1623) in zgradili novo cerkev Marijinega Oznanjenja (posvečena leta 1700). Njihovi bratje iz radgonškega samostana so odprli postojanko pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah (1665). Nanovo so se priselili tudi diskalceati (1657). Zgradili so si samostan in cerkev sv. Jožefa na Ajdovščini v Ljubljani. Uspešno so delali na področju vzgoje in šolstva. Nekateri so sodelovali z velikim navdušnjem v slovenskem narodnem preporodu (Dizmas Zakotnik, Janez Damaščan Dev, Marko Pohlin).⁵⁷ Manj pomemben pa je bil pavlinski samostan v Olimju. Prvi menihi so se priselili iz Lepoglave (1663). O njihovem delu ni veliko poročil.⁵⁸

Ljubljana je dobila tudi ženske samostane. Leta 1656 je bil dograjen samostan klaris (nasproti hotela Slon). Prve redovnice so prišle iz Škofje Loke. Trajnega pomena je prihod uršulink (1702). Bogati meščan Janez Jakob pl. Schellenburg, je s svojim denarjem omogočil novo redovno ustanovo, prvo, ki je bila namenjena izključno vzgoji ženske mladine.⁵⁹ Tudi Maribor je dobil svojo žensko redovno skupnost. Leta 1760 so z dovoljenjem cesarice Marije Terezije postavile svoj samostan celestinke ali sestre Marijinega oznanjenja, ki pa je kmalu postal žrtev jožefinskih reform.⁶⁰

VI. REDOVNIŠTVO V DOBI JOŽEFINSKIH REFORM

Bujni razcvet, ki ga je redovništvo na Slovenskem doživel po zmagi nad protestantizmom, so nasilno prekinile jožefinske reforme. Razsvetljeni absolutizem je skušal tudi v avstrijskih deželah podrediti vse sile interesom centralističnega državnega vodstva. Orodje državne oblasti naj bi postale tudi vse korenito reformirane cerkvene strukture in premoženje verskih skupnosti.

Razlogi za reformni poseg v cerkvene razmere so bili zelo različni. Deloma so politične in gospodarske narave, deloma pa so jih navdihovale tudi nezdrave razmere v Cerkvi, različne razvade in pretiravanja, zlasti pa neurejena cerkvena uprava in pomanjkljivosti v organizaciji, ki so bile posledica fevdalne miselnosti srednjega veka.⁶¹ Poseganje svetne oblasti v cerkveno področje v tedanji miselnosti ni bilo nič nenavadnega,

⁵⁶ Teraš M., n. d., str. 88 sl.

⁵⁷ Zgodovina slovenskega slovstva do leta 1848, 1963, str. 125 sl.

⁵⁸ Kovačič F., Zgodovina Lavantske škofije, 1928, str. 278.

⁵⁹ Gruden J., n. d., str. 960.

⁶⁰ Kovačič F., n. d., str. 283 sl.

⁶¹ Miklavčič M., Zgodovina cerkve v Jugoslaviji, 1972, str. 168 sl.

še manj novega. Tačnih posegov je bilo prejšnja stoletja zelo veliko, ker fevdalna družba ne pozna buržoazne kategorije ločitve Cerkve od države. Gledano z današnjega vidika moramo priznati, da je jožefinizem kljub mnogim bolečim in poniževalnim metodam pozitivno vplival na razvoj Cerkve. Cerkev sama ni imela moči, da bi se otresla neustreznih struktur, ki jih je rodila fevdalna miselnost. Reformatorjem tudi ne moremo odrekati dobre volje. V konkretnih primerih pa je bilo seveda marsikaj kričnega, netaktnega in tudi škodljivega.

Redovništvu so jožefinske reforme zadale nedvomno hud udarec. Na nobenem drugem področju cerkvenega življenja ni bil reformni poseg tako korenit in boleč.

Že Marija Terezija je skušala s predpisi omejiti svobodo redovniškega življenja, čeprav ni globlje posegla v cerkvene strukture. Otežila je sprejem v samostane, kajti postavila je zahtevo polnoletnosti (24 let) za zaobljube. Razpusta jezuitskega reda ni želeta, vendar ga je na ljubo sinu Jožefu razglasila tudi za avstrijske dežele.

Pravi plaz proti redovništvu pa je sprožil cesar Jožef II. 12. januarja 1782 je izdal zakon o razpustu samostanov, ki so »za državni blagor brez koristi«. Kmalu so sledili prepisi tudi drugim, »ki niso nujno potrebni«. Praktično je v konkretnih primerih odločalo o razpustu posamezne samostanske skupnosti bolj vprašanje gospodarske koristi, kot pa dejstvo, ali se redovna skupnost ukvarja s karitativno, prosvetno in znanstveno dejavnostjo ali ne. Premoženje odpravljenih samostanov se je stekalo v »verski sklad«, s katerim naj bi financirali preurejeno cerkveno organizacijo. Formirane so bile cesarske komisije, ki so v naslednjih letih odločale o življenju in smrti posameznih samostanov. V avstrijskih in ogrskih deželah je bilo zatrtilih približno 738 samostanov. Za bivše redovnike in redovnice so različno poskrbeli. Na razpolago so dobili nekaj samostanov in hiš, kjer so lahko skupno živeli naprej, drugim pa, ki so se odločili za odhod v svet, so nakazali skromno pokojnino. Duhovnikom je bila odprta pot v pastoralno delo predvsem na novo ustanovljenih župnijah.

Ukrepi niso prizadeli vse naše dežele enako. Na *Koroškem* so najprej razpustili naselja puščavniških tretjerednikov, ki so živeli v raznih samotah in se ukvarjali z vrtnarstvom, ročnimi deli, nekateri pa tudi z vzgojo dečkov. Nato so prišle na vrsto pomembnejše samostanske naselbine: benediktinski opatiji v Osojah in Podkloštru, cisterciti v Vetrinju, minoriti in kapucini v Beljaku, premonstratenci v Grebinju, dominikanke v Št. Andražu, benediktinke v Št. Juriju ob Jezeru (Längsee) in karmeličanke v Sedlicah. Šentpavelske benediktince zakon ni zadel, vendar so se zaradi denarnih in drugih težav leta 1787 sami razšli (opatijo so obnovili leta 1809).

Na *Kranjskem* (s katero je upravno povezan tudi del Istre) so bili razpuščeni kartuzijani v Bistri, klarise v Ljubljani, Škofji Loki in Mekinjah, dominikanke v Velesovem, pavlinci v Št. Petru v Gozdu (Selva) in pri Sv. Mariji ob Jezeru. S poznejšim odlokom so bili zatrati še samostani cistercitov v Stični (6. X 1784) in Kostanjevici, dalje avguštinci in diskalceati v Ljubljani, kapucini v Kranju in Novem mestu in serviti v

Devinu. Ljubljanskim kapucinom je bilo prepovedano sprejemati novince.⁶²

Na *Goriškem* in *Tržaškem* so bile razpuščene skupnosti klaris, minoritov in karmeličanov v Gorici, frančiškanov v Solkanu in na Sv. gori (preselili so se v minoritski samostan v Gorico), minoritov v Grljanu ter kapucinov v Gradiški, Trstu in Korminu.

V slovenskem delu *Štajerske* so reforme prizadele kartuzijane v Žičah, pavlince v Olimju, dominikanke v Studenicah in Marenbergu, kapucine v Mariboru, Ormožu, Ptaju in Cmureku, dominikance v Ptaju in Novem Kloštru, avguštince na Muti in pri Sv. Trojici ter minorite v Slovenski Bistrici.⁶³

Premoženje odpravljenih samostanov se je stekalo v »verski sklad«, s katerim naj bi financirali na novo urejeno cerkveno upravo. Zemljišča so deloma razprodali po nizkih cenah ali pa so organizirali malo uspešna državna posestva. Poslopja so uporabili za bolnice, šole in vojašnice, mnogo pa jih je ostalo praznih in so začela razpadati. Država je imela od tega zaradi slabe uprave in malverzacij sorazmerno majhno gospodarsko korist. Opremo samostanskih cerkv so vsaj deloma razdelili revnejšim župnijam (župnija Golo nad Igom je dobila oltar in prižnico iz Kostanjevice). Mnogo dragocenosti je bilo izgubljenih in uničenih, pa tudi pokradenih in preprodanih špekulantom za smešne cene. Za slovensko kulturno dediščino pomeni neprecenljivo škodo uničenje bogatih samostanskih knjižnic in arhivov. Dragocenejše rokopise in knjige so odpeljali iz dežel zlasti v Gradec in na Dunaj, deloma tudi v Ljubljano (v današnjo NU-knjižnico), mnogo knjižnih dragocenosti, rokopisov in listin pa se je izgubilo. Arhiv stiškega samostana, ki je veljal za enega najbogatejših v Avstriji, je bil skoraj popolnoma uničen.

Jožefinski poseg je močno spremenil podobo redovništva na Slovenskem. Število samostanov je bilo zelo skrčeno. Na Tržaškem in Goriškem jih je ostalo 8 (2 kapucinska, 1 minoritski, 1 za usmiljene brate, 1 dominikanski, 1 frančiškanski, 1 piaristov in 1 servitov). Na Kranjskem je preživilo prav tako 8 skupnosti in to 2 kapucinski, 4 frančiškanske in 2 uršulinski (Ljubljana in Škofja Loka). Slovenski del Štajerske je ohranil 6 samostanov: 3 minoritski, 2 frančiškanska in 1 avguštinski.⁶⁴ Na Koroškem (skupaj z avstrijskim delom) je ostalo 9 samostanov in to 2 za frančiškane, po 1 pa za dominikance, servite, hieronimce, avguštince, minorite, uršulinke in elizabetinke. Vsega skupaj je na slovenskem ali vsaj deloma slovenskem ozemlju preživilo jožefinski vihar okrog 31 redovnih skupnosti.⁶⁵

Z jožefinizmom je prenehalo naše redovništvo v velikih opatijah in manjših prioratih, mendikanti pa so, do polovice skrčeni, prevzeli nove naloge. Končalo se je prvo tisočletje redovništva na naših tleh. Novi

⁶² Kapucinski samostan v Ljubljani so leta 1809 razpustili Francozi. — Teraš M., n. d., str. 73.

⁶³ Prim. Miklavčič M., n. d., str. 170 sl.

⁶⁴ Pri Sv. Trojici so smeli ostati 3 redovníci, ki so skrbeli za bogoslužje. — Prim. Kovačič F. n. d., str. 277.

⁶⁵ Podatke povzemam po Miklavčič M., n. d., str. 170 sl.

časi so odprli nova področja dela in nove naloge, katerim se je morala prilagoditi tudi redovniška karizma. Moderne redovne skupnosti z nagnjenim apostolskim, karitativnim in prosvetno vzgojnim poslanstvom so v naslednjem stoletju nadomestile izgubljeno.

VII. V BOJU Z JANZENIZMOM

Sočasno z jožefinizmom je imelo redovništvo na Slovenskem močnega nasprotnika tudi v Cerkvi sami. To je bila janzenistična struja, ki se je iz Nizozemske in Francije hitro razširila tudi v avstrijskih deželah in krepko podprla posege absolutističnih vladarjev v cerkveno življenje.

Najpomembnejša osebnost janzenističnih krogov na Slovenskem je bil ljubljanski škof Karel Herberstein (ljubljanski škof od leta 1772—1787). Janzenističnih nazorov se je navzel že v času svojega študija pri dominikancih v Rimu in Bologni, pozneje je bil navdušen pristaš razsvetljenskih idej in je po njih kot škof oblikoval tudi svoje pastoralno delovanje. Popolnoma je soglašal z zahtevo svetnih oblasti, da nadzrujejo cerkveno življenje, vodijo in odločajo o premoženju verskih skupnosti, določajo pogoje redovništvu, usmerjajo vzgojo duhovščine ipd.⁶⁶

Kot ljubljanski škof je že v prvem pastirskem pismu (1773) začrtal popolnoma janzenistično smer svojemu delovanju. Od duhovnikov je zahteval izredno strogost pri delitvi zakramentov. Kateheza in pridiga naj bo togo racionalistična, zato naj se duhovniki izogibajo »neprimernih in praznih pravljic ali izmišljenih čudežev in zgodb, s katerimi se resnica sv. vere ne utemeljuje, pač pa omadeže«.⁶⁷ Bil je oster nasprotnik priljubljenih ljudskih pobožnosti, kot so odpustki, križev pot, štiri-deseturna češčenja, razne bratovščine, romanja, rožni venec itd. Prepričan je bil, da te pobožnosti ne vodijo k poboljšanju, ker človek tako obvisi na malenkostih, ki ga čuvstveno prevzamejo in uspavajo, da pri tem pozabi na bistveno zahtevo evangelija.⁶⁸

Zelo dobrodošel mu je bil razpust jezuitskega reda. Namesto jezuitov je za bogoslovne profesorje in vzgojitelje duhovniškega naraščaja namestil stroge janzeniste (ravnatelj semenišča je postal dunajski janzenist Schwarzenbach), ki so oblikovali profil slovenskega škofijskega klera za dobro polovico stoletja.

Janzenistični miselnosti so se pri nas uprli predvsem mendikantski redovi, posebej še frančiškanske družine. Njihova miselnost črpa toplino iz krščanskega upanja in ljubezni, že po svojem redovnem vodilu pa so dolžni zvestobo, pokorščino in spoštovanje rimskemu papežu. Slog njihovega apostolata je močno upošteval potrebo človeškega srca in se je oziral predvsem na množice preprostih vernikov. Zato so bili prav samostani središča ljudske pobožnosti in privlačne, s toplo prisrčnostjo prežete liturgije. Redovniki so tudi sami vzugajali svoj naraščaj, zato so ga lahko obvarovali janzenistične miselnosti, ki je gospodovala v naših semeniščih. Zato je bilo naravno, da so prav redovniki, predvsem fran-

⁶⁶ Čebulj R., Janzenizem na Slovenskem in frančiškani, 1922, str. 2 sl.

⁶⁷ Čebulj R., n. d., str. 15.

⁶⁸ Čebulj R., n. d., str. 22.

čiščani, v praksi in teoriji ostro nastopili proti janzenističnemu pritisku.

Škof Herberstein je bil kot razsvetljenc že načelno nasprotnik redovništva. Na vse načine si je prizadeval omejiti njihov vpliv v pastoralnem delu. Do zadnjih možnosti je izkoristil svoje pravice in omejeval njihovo področje dela. Zlasti je težko prenašal redovniško izvzetost. Že 31. decembra leta 1777 je v pismu, naslovljenemu na vladarja, nastopil proti njej. Za »redovniške exemptiones« misli, da so zastarela rana cerkvene discipline, katero hoče dvigniti k prvotnemu sijaju.⁶⁹ Njegovo rovarjenje proti redovnikom je pri pomoglo, da je cesar 24. marca 1781 podredil vse redovnike nadzorstvu škofov, in sicer tudi v zadevah notranjega samostanskega življenja. Prepovedal jim je vzdrževati vse stike z vodstvi izven države. Redovniki so se le navidezno pokorili ukazu, tajno pa so še naprej vzdrževali zveze z Rimom, kar je sprožilo ostre konflikte. Svoje popolnoma odklonilno stališče pa je škof razložil v znanem pastirskem pismu iz leta 1781, ki so ga brali in komentirali po vsej Evropi.⁷⁰

Ko govori o redovništvu, škof najprej opravičuje vladarja, ki je ukinil redovniško izvzetost, saj ni imela, kot misli, ne za državo, ne za Cerkev dobrih posledic, pač pa je koristila rimskemu dvoru, omejevala pravice škofov in kvarno vplivala na samostansko disciplino. Popolnoma odobrava nameravane vladarjeve ukrepe proti kontemplativnim redovom, ki samo lenarijo, delajo verske zdrahe in se vtikajo v povsem posvetne zadeve ter so državi v veliko breme. Redovništvo je samo človeška iznajdba, ki je bila sicer sprva občudovana, a je sedaj že hudo degenerirana. Cerkev redovništvo lahko pogreša in bi ne bilo za vero nobene škode, če bi razpustili vse. Celo zaželeno bi bila taka poteza sedaj, ko je cesar sam poskrbel, da se vzugajajo pobožni, prosvetljeni in skromni dušni pastirji, ki bodo oznanjevali čisto versko resnico.⁷¹

S smrtjo škofa Herbersteina (1787) janzenistična miselnost ni prenehala. Krepko je bila že ukoreninjena med škofijskim klerom, vzgojenim v novem duhu. Med njenimi zagovorniki so tudi močne osebnosti (Ravnikar, Japelj, Dabarin, Jerin, Jakob in Jurij Zupan in dr.), ki so janzenistično misel vneto ohranjali in širili. Tudi Herbersteinov naslednik, framsion Mihael Brigido (1788–1806), je bil janzenizmu naklonjen, škofa Kavčič in Gruber pa nista imela moči, da bi se mu energično uprla. Pri svetnih oblasteh janzenistična struja po smrti cesarja Jožefa II. ni imela več tako odkrite podpore, kljub temu pa je v očeh absolutističnih krogov janzenistična duhovščina, ki tudi v cerkvenih zadevah priznava prvo besedo vladarju, mnogo bolj zanesljiva, kot pa redovniki, odvisni od središč v tujih državah. Vsi ti pogoji so nudili janzenistični miselnosti zadostno oporo, da se je lahko ohranjala globoko v 19. stoletje.

V takem ozračju ni bilo pogojev za razcvet redkih redovnih skupnosti, ki jima je bilo v času jožefinskih reform prizaneseno. Dotok novih poklicev je bil zaradi sovražne miselnosti in administrativnih omejitev močno zmanjšan, pojavile so se pa tudi ekonomske težave. Zato je več samostanov v naslednjih letih usahnilo, nekateri so pa le životarili. Močni in delavni pa so ves čas ostali franičiškani in deloma kapucini.

⁶⁹ Čebulj R., n. d., str. 23.

⁷⁰ Čebulj R., n. d., str. 25.

⁷¹ Čebulj R., n. d., str. 71.

Zlasti frančiškani so ves čas ostro nastopali proti janzenizmu. Z znanstvenimi in polemičnimi deli so zavračali janzenistične nazore,⁷² skrbeli za izdajo primernih molitvenikov in pridigarskih priročnikov. Nič manj pomembno ni bilo njihovo pastoralno delovanje. Kljub nasprotovanju so gojili priljubljene ljudske pobožnosti, velikodušno pospeševali zakramentalno življenje in priporočali pobožnost do Matere Božje. V prvih desetletjih 19. stoletja so zopet oživili in na novo uvedli številne bratovščine in širili češčenje Srca Jezusovega. Prav njim gre v veliki meri zasluga, da mrzla janzenistična misel ni prežela širokih slojev vernikov in je bila premagana sorazmerno hitro in brez hujših posledic za slovensko vernost.⁷³

VIII. OBNOVA IN RAZVOJ REDOVNIŠTVA V ZADNJEM STOLETJU

Prva polovica 19. stoletja Cerkvi v avstrijskih deželah ni prinesla veliko sprememb. Jožefinsko varuštvvo in podrejenost svetni oblasti se je nadaljevala tudi v obdobju Metternichovega absolutizma. Cirkumskripcionska bula, ki naj bi uredila odnose med papežko kurijo in Dunajem, je prav malo spremenila dejansko stanje.⁷⁴

Šele marčna revolucija je prinesla spremembe. Oktroirana ustava je vsem priznanim veroizpovedim dala pravico, da same odločajo o notranjih cerkvenih zadevah in upravljajo z lastnimi ustanovami. Konkrezizacijo ustavnih določb pomenijo vladne uredbe z dne 18. in 23. aprila 1850, s katerimi je bila odprta pot za reševanje preostalih spornih vprašanj med Dunajem in Vatikanom. Dunajska vlada si je pri utrjevanju razmajane monarhije želeta na vsak način zagotoviti krepko podporo mednarodnega katolicizma, zato je privolila v sklenitev konkordata (18. VIII. 1855), s katerim je Cerkev na svojem področju le priznala za suvereno pravno osebo. Liberalni pritisik je sicer v naslednjem desetletju določbe konkordata izvotil in končno dosegel, da je bil po razglasitvi papeževe nezmotljivosti odpovedan. Kljub temu se stanje ni bistveno spremenilo. Marčna revolucija in z njo povezane družbene in politične spremembe so tudi v Cerkvi odstranile ostanke srednjeveškega fevdalnega sistema. Nevarnost prodirajočega liberalizma je probudila zavest katoliške skupnosti ter postavila zahtevo po novih pastoralnih metodah, s katerimi bi ohranili veri in Cerkvi mase v novih industrijskih središčih.

V novih pogojih se je začelo obnavljati tudi redovništvo. Burni časi racionalizma, jožefinizma in janzenizma so ga potisnili ob stran in približali »nulti točki«, ki pa je v spremenjenih okoliščinah nudilo možnost za zdravo novogradnjo.

Industrializacija je dvignila v ospredje zlasti socialno problematiko. V času, ko še ni bilo socialne zakonodaje, je reševanje žgočih družbenih

⁷² Čebulj R., n. d., str. 42 sl.

⁷³ Pri zavračanju janzenizma imajo pomembno vlogo tudi drugi faktorji. Preko Baraga, Slomška in drugih je v naše dežele segel vpliv dunajskega redemptorista Hoffbauera, ki se je v avstrijskih deželah uspešno boril proti janzenistični miselnosti. Prm. Jeraj J., Cerkvena zgodovina, 1935, str. 251 sl. in 258 sl.

⁷⁴ Franzen A., Pregled povijesti Crkve, 1970, str. 276.

problemov čekalo skoraj izključno na prostovoljno karitativno dejavnost. Zato ni naključje, da so v zadnjem stoletju vsi redovi in kongregacije razvile poleg pastoralne tudi živahno vzgojno-prosvetno in karitativno dejavnost. V tem duhu zaživijo tudi obnovljeni kontemplativni redovi. Bujen razcvet pa so doživele ženske redovne ustanove, v katerih se še posebej opaža odprtost in posluh za problematiko nove dobe.

Med moškimi redovi so še nadalje ohranili prvo mesto *frančiškani*. Razvili so živahno pastoralno, vzgojno-prosvetno in znanstveno dejavnost. Organizacijsko so bili do leta 1900 povezani v Hrvatsko-kranjski provinci sv. Križa (ustanovljena leta 1708). Tega leta je bila za Slovence ustanovljena samostojna Kranjska provinca, ki se je po prvi svetovni vojni preimenovala v Slovensko frančiškansko provinco sv. križa (22. julija 1919). Samostani na Primorskem so bili med obema vojnoma priključeni italijanski frančiškanski organizaciji.

Na Slovenskem so bili frančiškani do druge svetovne vojne najmočnejša moška redovna skupnost. Oskrbovali so 3 gimnazije, vodili so svojo visoko bogoslovno šolo, upravljali številne župnije in božja pota. Uspešno so sodelovali v apostolatu tiska in širili verske organizacije (zlasti tretji red). Visoko priznanje so dosegli tudi na kulturno-znanstvenem področju (Jakob Hofstetter, Žiga Škerpin, Stanislav Škrabec, Janez Trojner, Aleksander Roblek, Marcelijan Vodnik in dr.)⁷⁵.

Samostane iz postojanke so imeli v Ljubljani (Marijino Oznanjenje — 1784; Vič — 1907; Šiška — 1926), Novem mestu — 1470, Kamniku — 1495, Nazarjih — 1633, Brežicah — 1660, Mariboru — 1864, Sv. Trojici v Slovenskih goricah — 1854, Brejah — 1899, Novi Štifti pri Ribnici — 1914. in Rocnem — 1930. Leta 1939 je provinca štela 150 članov.⁷⁶

Manj uspešno so se razvijali *minoriti* in *kapucini*. Minoritski samostani so bili do prve svetovne vojne povezani v posebno kustodijo, postojanke v Primorju pa so pripadale dalmatinski provinci. Po prvi svetovni vojni so se združili v lastni jugoslovanski provinci. Ukvvarjali so se s pastoralnim in vzgojno-prosvetnim delom. V Ptiju so vodili nižjo klasično gimnazijo in dijaški dom. Leta 1937 so prevzeli vodstvo romarskega svetišča na Ptujski gori.

Doba razcveta, ki so jo doživeli v času protireformacije, je že daveno minila tudi za kapucine. Že v začetku 19. stoletja so izgubili več samostanov (Ljubljana, Radgona). Vse do leta 1922 so bili organizirani v Štajerski kapucinski provinci. Po ustanovitvi Jugoslavije so se vsi jugoslovanski kapucini združili v eni slovensko—hrvaški (uradno ilirske) provinci. Samostani na Primorskem so prišli pod italijansko beneško provincio. Njihova glavna dejavnost je bila tudi zanaprej sodelovanje v pastoralnem delu. Svoje samostane so imeli v Škofiji Loki (1707), Celju (1609), Krškem (1640), Studencih pri Mariboru (1920) in Ptiju (1924).

Zobu časa so uspešno kljubovali *križniki*. Preživeli so viharje reformacije in jožefinizma in končno leta 1919 dosegli ustanovitev samostojne province s sedežem v Ljubljani. Po promulgaciji novega kodeksa so doživel prenovo. Skupaj s križniškimi sestrami so se posvetili pasto-

⁷⁵ Tominec A., Očetov naših imenitna dela, Spominska knjiga za sedemstoletnico prihoda očetov frančiškanov v Ljubljano, 1933, str. 21 sl.

⁷⁶ Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji, 1939, str. 437 sl.

ralnim, vzgojnim in karitativenim dejavnostim. Poleg samostana v Ljubljani, v katerem so uredili dijaški dom, so oskrbovali več župnij v Beli krajini in na vzhodnem Štajerskem (Metlika, Črnomelj, Semič, Ormož, Sv. Miklavž pri Ormožu, Središče ob Dravi in Velika Nedelja).

Slovenski *jezuiti* so po razpustu reda (1773) večinoma živeli kot zasebniki. Ukvvarjali so se z pridiganjem ljudskih misijonov, nekateri pa so dobili tudi službe profesorjev, predvsem na srednjih šolah (Ljubljana, Maribor). Le redki so odšli v Rusijo (Gabrijel Gruber), da so se priključili svojim sobratom, ki so se ohranili pod varstvom carice Katarine II.⁷⁷

Po obnovitvi jezuitskega reda (7. avgust 1814) so kmalu oživele jezuitske skupnosti v nekaterih avstrijskih mestih (Gradec, Linz, Inomost). Leta 1846 so ustanovili že samostojno avstrijsko provinco, kmalu nato (1859) prevzeli vodstvo dijaškega semenišča v Požegi, odkoder so začeli prihajati tudi na Kranjsko kot ljudski misijonarji. Leta 1870 so odprli v Repnjah svojo stalno postojanko.⁷⁸ Ukvvarjali so se predvsem s pastoralnim delom (misijoni, duhovne vaje). Nova postojanka ni imela sreče. Že 18. junija je kranjsko deželno predsedstvo ukazalo repenjskim jezuitom, da morajo zapustiti deželo, ker »nimajo pismenega odobrenja za naselitev«. Kljub pritožbam so morali 24. oktobra 1873 zapustiti Kranjsko.

Ponovno so se vrnili v Ljubljano šele leta 1887. Škof Misia jim je najprej kupil hišo pri sv. Florjanu. Pozneje so zgradili cerkev sv. Jožefa in dom duhovnih vaj. Leta 1932 so odprli drugo rezidenco v Mariboru. Do konca prve svetovne vojne so bili organizacijsko povezani v avstrijski provinci, leta 1919 pa so se priključili jugoslovanski provinci (ustanovljeni leta 1909).⁷⁹

Proti koncu 19. stoletja so na našem ozemlju oživeli tudi stari kontemplativni redovi. Leta 1881 so se pregnani francoski *trapisti* iz opatije Dombes naselili v Rajhenburgu. Njihova naselbina je bila leta 1891 povisana v samostojno opatijo. Za prvega opata so izvolili Janeza Krstnika Epalle († 1910).⁸⁰

Leta 1898 je bila obnovljena starodavna opatija v Stični. Naselili so jo menihi iz opatije Mehrerau ob Bodenskem jezeru. Leta 1903 je postala samostojna opatija. Menihi so med obema vojnoma razvili živahno dejavnost za liturgično obnovo. Izdajali so mesečnik »Kraljestvo božje«, liturgično glasilo »Božji vrelci« in liturgično zbirko z naslovom »Živimo s Cerkvijo«. Leta 1931 so v Ljubljani odprli svoj dijaški kolegij, v katerem se je vzgajalo do 60 fantov.⁸¹

Po skoraj 120 letih so se na Slovensko vrnili tudi *kartuzijani*. Leta 1899 so kupili svojo nekdanjo kartuzijo Pleterje in na istem mestu zgradili novo cerkev in samostan. Menihi so prišli iz različnih evropskih samostanov, oglašati pa so se začeli tudi domači poklici.⁸²

⁷⁷ Jauh J., Jezuiti med Slovenci, Glasnik presvetega Srca Jezusovega, 1. 1934. str. 223 in 224.

⁷⁸ Jauh J., n. d., str. 269.

⁷⁹ Opči šematizam..., 1939, str. 446.

⁸⁰ Solitarius H., Nepoznani znanci, 1929, str. 5 sl.

⁸¹ Opči šematizam..., 1939, str. 407.

⁸² Kartuzijani na Slovenskem, 1960, str. 56 sl.

Ukrepi Jožefa II. niso prizadeli reda usmiljenih bratov, ki so se že pred letom 1790 naselili v Trstu. Jožef II. jih je celo podprt in jim omogočil prihod v Ljubljano, kjer so prevzeli vodstvo bolnice. V času francoske okupacije pa je njihovo delo v Ljubljani zamrlo. Šele leta 1893 so ponovno prišli na Slovensko in to v Kandijo pri Novem mestu. Organizacijsko so bili podrejeni Gradcu. Po ustanovitvi Jugoslavije so formirali svojo lastno delegaturo, ki je bila neposredno podrejena generalni kuriji reda v Rimu. Poleg bolnišnice v Kandiji (120 postelj), so vodili še dobrodelne zavode v Žalcu in Št. Petru pri Novem mestu.

Od modernih moških kongregacij so razvili svojo dejavnost na Slovenskem lazaristi in salezijanci.

Člane misijonske družbe — lazariste je povabil na slovensko ozemlje že škof Slomšek leta 1852. Njihova prva postojanka je bila v Celju. Vse do leta 1919 so bili organizacijsko združeni v avstrijski provinci. Po prvi svetovni vojni so dobili naprej lastno viceprovinco, ki je bila leta 1926 povzdignjena v samostojno jugoslovansko provinco misijonske družbe. Spretno so se vključili v škofijsko pastoralno delo (pridigarji ljudskih misijonov in duhovnih vaj). Posvečali so se tudi vzgojni dejavnosti (dijaški dom), tisku in duhovnemu vodstvu usmiljenih sester. Uspešno so delovali tudi v diaspori (škof Gnidovec) in zunanjih misijonih.

Njihove postojanke so bile v Ljubljani (1879), kjer so imeli svojo formacijsko hišo in vodili Vincencijev dijaški dom, dalje Groblje (noviciat, tiskarna), Celje in Radeče pri Zidanem mostu.

Najmlajša moška redovna skupnost na Slovenskem so *salezijanci*. Prvo postojansko so s pomočjo nekaterih prijateljev (kanonik Smrekar) ustanovili leta 1901 na Rakovniku pri Ljubljani. Tako so začeli z delom med mladino revnejših slojev, posebno pozornost pa so posvetili vzgoji domačih poklicev. Leta 1907 so odprli svoj noviciat na Radni pri Sevnici, pet let pozneje (1912) pa v Veržeju privatno gimnazijo za svoje kandidate. Z dotokom novih poklicev so hitro razširili vzgojne ustanove (mladinski domovi, konviki, kinodvorana, obrtna šola), gradili cerkve (Rakovnik, Kodeljevo) in uspešno širili verski tisk. Do leta 1922 so bili skupaj s Čehi, Slovaki in Madžari vključeni v avstrijski inšpektoriji (s sedežem na Dunaju), tega leta pa so ustanovili svojo lastno s sedežem v Ljubljani. Na povabilo nadškofa Bauera so leta 1922 prišli v Zagreb in prevzeli vodstvo nadškofijskega konvikta v Vlaški ulici.

Svoje hiše so imeli v Ljubljani: Rakovnik (1901) — dijaški dom, oratorij, bogoslovna šola, tiskarna, obrtne šole; Kodeljevo (1919) — mladinski dom, kinodvorana; Selo (1936) — banovinsko vzugajališče, obrtne šole; Murska Sobota (1924) — dijaški konvikt; Radna (1907) — noviciat in klerikat; Veržej (1912) — notranja gimnazija; Kapela (1932) — dom za bolničke; Celje — mladinski dom (dograjen tik pred drugo svetovno vojno).⁸³

Ženske redovne skupnosti so v zgodovini našega redovništva sorazmerno skromno zastopane. Pravi razmah pa so doživele v zadnjem stoletju. Vzroke za to bi lahko iskali vsaj deloma v spremenjenih gospodarskih razmerah in novi miselnosti, v kateri tudi ženska vse bolj enakopravno v Cerkvi sodeluje pri reševanju sodobnih družbenih problemov.

⁸³ Mihelčič F., Zgodovina salezijanskega Rakovnika, 1951 (rokopis); Opći šematsizam..., 1939, str. 467.

Pri nas sicer ni prišlo do obnove starih ženskih samostanov (benediktink, klaris, dominikank), pač pa so se močno razširile moderne ženske kongregacije, ki imajo za glavni namen vzgojno-prosvetno in karitativno dejavnost. Med njimi so tudi domače ustanove, ki so se formirale ob reševanju problematike Cerkve in družbe na Slovenskem.

Naša najstarejša še živa ženska redovna skupnost so *uršulinke*. V Ljubljani so že od leta 1702. Glavno poslanstvo uršulink je vzgoja in pouk ženske mladine. Red je bil leta 1900 centraliziran in razdeljen v province. Takrat je bila ustanovljena tudi jugoslovanska uršulinska provinca s sedežem v Ljubljani.

Uršulinke so v Ljubljani vodile osnovno in meščansko šolo, nižjo gimnazijo in vadnico. Imele so tudi dekliški internat in aspirantat za bodoče redovnice. V Mačkinjah (1903) so imele svoj noviciat, ter vodile meščansko šolo in konvikt za dekleta. Tretja postojanka je bila v Škofji Loki (1782), kjer so imele osnovno, meščansko, kmetijsko-gospodinjsko šolo in internat.⁸⁴

Najmočnejša ženska redovna skupnost pri nas so bile *usmiljene sestre sv. Vincencija Pavelskega*. Njihova prva postojanka na Slovenskem je bila v Ljubljani, kjer so leta 1852 prevzele v oskrbo mestno ubožnico. Po začetnih težavah so krepko zaživele in se silno razširile. Ob koncu prve svetovne vojne jih je bilo že 514, tako da so že lahko ustanovile samostojno Jugoslovansko provinco (dotedaj so bile priključene graški). Med obema vojnoma je čas njihovega razcveta. Tik pred drugo svetovno vojno jih je bilo po vsej Jugoslaviji že 1180. V Sloveniji so delovale na 36 postojankah, 18 pa so jih držale po drugih krajih Jugoslavije, zlasti v diaspori.

Delovale so v 30 bolnišnicah, vodile 17 otroških domov in drugih karitativnih ustanov, oskrbovale 6 osnovnih šol in 1 kaznilnico.⁸⁵

Marijine sestre čudežne svetinje so kongregacija, ki je nastala na naših tleh in praktično deluje le na jugoslovanskem ozemlju. Ustanoviteljica je prva vizitatorica graških usmiljenih sester Leopoldina Brandis. Ona je prva organizirala skupino deklet za strežbo bolnikom po privarnih stanovanjih. Prvih 8 je sprejelo redovno obleko 17. julija 1878 v Ljubljani. Dolgo časa so ostale povezane z usmiljenkami, 15. marca 1926 pa so jugoslovanske Marijine sestre z odlokom generalnega superiorka kongregacije misionarjev postale samostojna kongregacija.

Posvečajo se predvsem negi bolnikov na domovih in sploh vsem, ki potrebujejo pomoč zaradi izrednih stisk, zato jih imenujejo »servis za bolnike« ali pa »servis za pomoč v sili«.⁸⁶ Do leta 1939 so imele 16 postojank v Sloveniji, na Hrvaškem in v diaspori.

Tudi *šolske sestre III. reda sv. Frančiška As. (mariborske)* so kongregacija, ki je nastala pri nas in ima vrhovno vodstvo na našem ozemlju. Sprva so pripadale graški kongregaciji šolskih sester. V Maribor so prišle leta 1864. Leta 1869 so se sporazumno z graškim in mariborskim škofom osamosvojile in postale neodvisna kongregacija. Definitivno jo je potrdil papež Pij XI. 3. I. 1931.

⁸⁴ Opči šematzam..., 1939, str. 476.

⁸⁵ Zdešar A., Kratki obris zgodovine usmiljenih sester, 1937, str. 188 sl. in 239 sl.

⁸⁶ Gospod, kje stanuješ? Pridi, pogled, 1973, str. 87 sl.

Njihovo glavno poslanstvo je bila karitativna in vzgojna dejavnost. Vodile so vrtce, zavetišča, sirotišča in razne šole. Kongregacija se je zelo hitro razširila po vsej Jugoslaviji, številne postojanke pa so zrastle tudi na drugih kontinentalih v zunanjih misijonih in med našimi izseljenci. Leta 1939 je kongregacija štela 952 sester.⁸⁷

Manj uspešno se je pri nas razvijala njihova matična kongregacija *šolskih sester III. reda sv. Frančiška As.* (*graške ali bistriske*). Kongregacija je bila ustanovljena 1842 leta v graški škofiji. Namen ji je vzgojno in karitativno delovanje. V Slovenijo so prišle sestre te kongregacije že leta 1869 in se naselile v Sv. Petru pri Mariboru. Po prvi svetovni vojni so ustanovile svojo lastno provinco s sedežem v Slovenski Bistrici. Provinca je bila razširjena na 12 ustanov doma in 3 v zamejstvu.

Uboge šolske sestre de Notre Dame — so zaživele leta 1833 in se imajo za naslednice kornih šolskih sester, ki so bile ukinjene leta 1809. Njihov glavni namen je pouk in vzgoja mladine. V slovenske dežele so prišle leta 1886 (v Šmihel pri Novem mestu). Razširile so se po vsej Jugoslaviji in leta 1938 ustanovile lastno provinco. V Sloveniji so vodile 6 ustanov.

Konec prejšnjega stoletja so se na Slovenskem naselile tudi *sestre križniškega reda*. Njihova glavna naloga je nega bolnikov. Leta 1895 so avstrijske sestre križniškega reda prevzеле strežbo v ormoški bolnišnici. Domači poklici so se le počasi oglašali. Po prvi svetovni vojni so avstrijske sestre zapustile Jugoslavijo in na njihovo mesto so stopile domače. Ustanovile so lastno provinco s sedežem v Ormožu. Delovale so v Ormožu, Ljubljani, Metliku, Muretincih in Veliki Nedelji.⁸⁸

Novejšega datuma je pri nas delo *sester svetega križa*. Kongregacija je bila ustanovljena leta 1856 v Švici. Njen namen je s strežbo bolnikom in revežem, z vzgojo in poukom ter drugimi oblikami karitativnega dela pospeševati splošno blaginjo. V Jugoslavijo jih je poklical škof Štrosmajer leta 1868, od tu so se razširile po vsej državi. V Slovenijo so prišle leta 1924. V Ljubljani so vodile strokovno šolo in dom za služkinje ter oskrbovale mestno ubožnico. V Mali Loki so imele dom duhovnih vaj, v Murski Soboti so prevzеле strežbo v bolnici, leta 1935 pa so se naselile še v Ponikvah, kjer so oskrbovale dom za onemogle.⁸⁹

Frančiškanske misjonarke Marijine so kongregacija z izrazito misijonskim ciljem in pripada samostanskemu tretjemu redu sv. Frančiška. Hiše v Evropi imajo namen formirati nove misjonarke in zbirati podporo za misijone. V Ljubljano so prišle leta 1928. Poleg misijonske propagande so delovale v otroškem vrtcu, imele nedeljsko zabavnišče, delavničko za ročna dela in vodile zasebne tečaje francoščine.

Sodelovati v pastorali je bil namen *sester katehistinj euhar. križarsva*. Družba je bila ustanovljena leta 1928 na Nizozemskem. Njen namen je pastoralno delo, predvsem med odrasčajočo žensko mladino, ter socialno skrbstvo zanemarjenih otrok in družin. V Sloveniji so se naselile v škofijskem gradu na Betnavi pri Mariboru leta 1935.⁹⁰

⁸⁷ Opči šematizam ..., 1939, str. 512.

⁸⁸ Opči šematizam ..., 1939, str. 475.

⁸⁹ Opči šematizam ..., 1939, str. 505.

⁹⁰ Opči šematizam ..., 1939, str. 503.

Za pomoč afriškim misijonom je delovala *družba sester svetega Petra Klavera*. Članice kongregacije so notranje in zunanje, njihov namen pa je širiti misijonsko misel. Podružnico so ustanovile v Ljubljani, kjer so razvile uspešno misijonsko propagando (Odmevi iz Afrike; Zamorček; Klaverjev misijonski koledar; Misijonski koledarček za mladino).⁹¹

Tik pred drugo svetovno vojno (1936) so se v Sloveniji naselile hčere Marije Pomočnice, don Boskova ustanova za vzgojo ženske mladine. Soustanoviteljica te kongregacije je sv. Marija Mazzarello. Družba je zaživila leta 1872 in se zelo hitro razširila po vseh kontinentih.

V Sloveniji so sestre do leta 1939 odprle eno samo postojanko v Ljubljani. Organizacijsko so bile pridružene padovanski provinci. V zadnjem času se vse bolj vključujejo v pastoralno delo kot katehistinje.⁹²

Poleg številnih ženskih redovnih skupnosti aktivnega življenja smo imeli na Slovenskem v zadnjem stoletju tudi dva kontemplativna samostana: magdalenke v Studenicah in karmeličanke v Ljubljani.

Red sv. Marije Magdalene de Poenitentia je bil ustanovljen že v 12. stoletju. V srednjem veku je bil močno razširjen. Glavni namen je kontemplacija in ročno delo. Pred drugo svetovno vojno sta obstajala le še dva samostana, in sicer v Laubanu v Gornji Šleziji in pri nas. V Studenice pri Poljčanah so se magdalenke naselile leta 1885. Imele so lastno ekonomijo in delavnico za cerkvene paramente. V samostanu je leta 1939 živilo 31 sester in 2 novinki.

Drugi naš kontemplativni ženski samostan so leta 1889 odprle karmeličanke na Selu pri Ljubljani. To je bil edini ženski samostan karmeličank v Jugoslaviji. Leta 1939 je v samostanu živilo 19 sester, 3 novinke in 1 kandidatinja. Njihovo poslanstvo je kontemplacija, preživljale pa so se z izdelavo cerkvenih paramentov.⁹³

UPORABLJENA LITERATURA

- Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, zbral F. Kos, I—V, 1902—1928. KOS M., *Conversio Bagoriorum et Carantanorum*, RZD 11, Ljubljana, 1936.
- KOS M., *Zgodovina Slovencev od naselitve do petnajstega stoletja*, Ljubljana, SM, 1955.
- GRAFENAUER BOGO, *Zgodovina slovenskega naroda I—V*, Ljubljana, Zadružna zveza, 1954—1961.
- GRAFENAUER BOGO, *Zgodovina slovenskega naroda I—II*, Ljubljana DZS, 1964—1965.
- GRAFENAUER BOGO, *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanских Slovencev*, Ljubljana, SAZU, 1952.
- GRAFENAUER BOGO, *Kmečki upori na Slovenskem*, Ljubljana, DZS, 1962.
- KOS FRANC, *O bojih med krčanskimi in poganskimi Slovenci v osmem stoletju*, Ljubljana, IMK X, 1900.
- GRAFENAUER IVAN, *O pokristjanjevanju Slovencev in početkih slovenskega pismenstva*, Ljubljana, Dom in svet XXXXVII, 1934.
- GRAFENAUER IVAN, *Irsko-angloška misijonska metoda in slovensko pismensko in ustno slovstvo*, Ljubljana, Zbornik zimske pomoči, 1944.

⁹¹ Opči šematizam..., 1939, str. 480.

⁹² Dermota V., *Živi spomenik*, 1972. Gospod, kje stanuješ? Pridi, poglej, 1973, str. 81.

⁹³ Karmelski spomini. Ob 50 letnici samostana Karmeličank na Selu, 1939.

- GRUDEN JOSIP, *Zgodovina slovenskega naroda*, Celovec, DSM, 1911—1916.
- GRUDEN JOSIP, *Cerkvene razmere med Slovenci v petnajstem stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije*, Ljubljana, Leonova družba, 1908.
- GRUDEN JOSIP, *Janzenizem v našem kulturnem življenju*, Ljubljana, Čas X, 1916.
- GRUDEN JOSIP, *Pričetki našega janzenizma*, Ljubljana, Čas X, 1916.
- KOVAČIĆ FRANC, *Zgodovina Lavantinske škofije (1228—1928)*, Maribor, Lavantski kn. šk. ordinariat, 1928.
- KOVAČIĆ FRANC, *Dominikanski samostan v Ptiju, Voditelj v bogoslovnih vedah*, 1914.
- KOVAČIĆ FRANC, *K starejšji zgodovini minoritskega samostana v Ptiju*, ČZN 22, 1927.
- MIKLAVČIČ MAKS, *Zgodovina cerkve v Jugoslaviji*, Ljubljana, Cirilsko društvo slovenskih bogoslovcev, 1971, ckl.
- MIKLAVČIČ MAKS, *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave*, Ljubljana, GMS, 1945.
- MIKLAVČIČ MAKS, *Marija mati naše vernosti — šmarnice za jubilejno leto 1962 ob 500 letnici ljubljanske škofije*, Ljubljana, Nadšk. o., 1962, ckl.
- FRANZEN AUGUST, *Pregled povijesti Crkve*, preveo dr. Josip Ritig, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1970.
- JERAJ JOSIP, *Cerkvena zgodovina. Oris iz domorodnega vidika*, Maribor, 1935.
- STANIČ STANKO, *Dobe in podobe iz cerkvene zgodovine*, Gorizia, 1938.
- ESSER KAJETAN, *Pregled povijesti franjevačkog reda. S njemačkog preveli franjevački novaci*, Sarajevo, Franjevačka teologija, 1972.
- Svetega Hieronima izbrana pisma, prv idel. Poslovenil, uvod in opombe napisal dr. Franc Ksaver Lukman, Celje, DSM, 1941.
- POGAČNIK JOŽE, *Zgodovina slovenskega slovstva I.*, Maribor, Obzorja, 1968.
- Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do leta 1848*, Ljubljana, MK, 1963.
- TURKOVIĆ MILAN, *Ordinis cisterciensis in Jugoslavia*, Sušak, 1936.
- Kartuzijani na slovenskem. Ob osemstoletnici naselitve 1160—1960*, Ljubljana, 1960.
- SOLITARIUS H., *Nepoznani znanci, Rajhenburg, samostan očetov cistercianov*, 1929.
- TOMINEC ANGELIK, *Pregled zgodovine frančiškanov med Slovenci*, Cvetje z vrtov sv. Frančiška za leto 1926 sl.
- Spominska knjiga za sedemstoletnico prihoda očetov frančiškanov v Ljubljano 1233—1333*, Ljubljana 1933.
- VOSTNER OTMAR, *Ob stoletnici frančiškanov v Mariboru*, Maribor 1964.
- HAMMERL F. — JAUF J., *Jezuiti med Slovenci*, Glasnik presvetega Srca Jezusovega 32, 33, — 1933, 1934.
- TERAŠ M., *Samostansko življenje*, Ljubljana, Kapucinski samostan, 1942 — XX.
- TERAŠ M., *Iz zgodovine, življenja in delovanja kapucinov*. V spomin 400 letnice kapucinskega reda, Celje, Kapucinski samostan, 1929.
- TERAŠ M., *Pod zastavo sv. Frančiška*. V spomin sedme stoletnice Frančiškove smrti, Škofja Loka, 1926.
- ZDEŠAR A., *Zgodovina usmiljenih sestra sv. V. P., Marijin Dvor*, Jugoslovanska provinca usmiljenih sestra, 1937.
- MIHELČIČ FRANC, *Zgodovina salezijanskega Rakovnika (rokopis)*, Ljubljana—Rakovnik, 1951.
- Karmelski spomini. Ob 50 letnici samostana Karmeličank na Selu*, Ljubljana-Moste, Karmel na Selu, 1939.
- DERMOTA VALTER, *Živi spomenik. Življenjepis sv. Marije Mazzarello ob stoletnici Družbe Hčera Marije Pomočnice*, Ljubljana-Rakovnik, Knjižice št. 41—42, 1972.
- Gospod, kje stanuješ? Pridi, poglej* (Redovniške družbe v Sloveniji), Ljubljana-Rakovnik, Knjižice št. 49—50, 1973.
- Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Izradio dr. Krunoslav Draganović, Sarajevo, Regina Apostolorum, 1939.

NOVI OBLICI I POKUŠAJI OBNOVE REDOVNIŠTVA

Drugi vatikanski sabor snažno je pokrenuo čitavu Crkvu, započeo jedinstvenu akciju i pothvat njezine vlastite obnove. Tu obnovu svekolike Crkve navijestio je Pavao VI. u svojoj enciklici *Ecclesiam suam*. Tu on govori o dvije slike Crkve: o Crkvi kako ju je osnovao i zamislio Isus Krist i o Crkvi kako je mi sada pokušavamo živjeti. Obnova se sastoji u iskrenom naporu i nastojanju da se te dvije slike neprestano uskladjuju.

U dinamici ovog obnoviteljskog pothvata obnove našli su se i redovnici. Njima Sabor posvećuje poseban dokument, a na više mjesta govori se o redovnicima i u ostalim saborskim konstitucijama i dekretima. Uz Božju riječ koju redovnici treba da vjerno slušaju, proučavaju i svoj život prema njoj uskladjuju, sada nalazimo i druga dva poglavita izvorišta te obnove. To su prije svega sami koncilski dokumenti i onda znakovi vremena. Od dokumenata posebno ističemo dekret *Perfectae caritatis*, te čitavo 6. poglavje dogmatske konstitucije o Crkvi — *Lumen gentium*. S obzirom pak na znakove vremena dobro je prisjetiti se da je papa Ivan XXIII. često upotrebljavao taj tehnički izraz, posebno u svojoj enciklici *Pacem in terris*. To je, doduše, ovovremenski motiv obnove, ali on postaje neotklonljiv zahtjev, Crkva treba da uoči znakove vremena i u njima otkrije svoj zadatak. Tako i redovnici treba da normiraju svoju obnovu koncilskim odredbama i izazovom što ga nalazimo u tim znakovima vremena i svijeta u kojem živimo i kojem smo poslani.

U ovom prikazu o pokušaju obnove redovništva najprije bih se zadržala na dekretu *Perfectae caritatis*. Osobno smatram da je neobično važno imati pred očima genezu ovog dokumenta, jer kao i svi ostali dokumenti koncila, tako i ovaj ima svoju zanimljivu povijest. Nije nastao bez poteškoća. U njegovu nastajanju i rađanju razlikujemo četiri etape. To je rađanje trajalo od samog početka koncila 1962. pa sve do završetka 1965. Za nas, kad govorimo o obnovi, možda je najglavnija druga etapa, u kojoj se zbila preorientacija: od sasma juridičkog tretmana redovništva prešlo se na uočavanje i osvjetljavanje osnovnih načela obnove. Za čitavo to vrijeme, gotovo do pred sam završetak, radni naslov dekreta o redovnicima bio je naslovjen »o staležu koji teži za savršenošću«. Međutim, dekret je izglasан pod naslovom »De accomodata renovatione« (O prilagođenoj obnovi redovničkog života). Ta promjena nije od male važnosti. Mnogi su zahtijevali da se izbjegava govor o »staležu savršenstva«, a kad je izglasana konstitucija *Lumen gentium*,

postalo je jasno zašto treba izbjegavati takav način govora. Naime, L. G. donosi posve novo shvaćanje svetosti u Crkvi. Ona nije privilegij i povlastica neke male skupine u Crkvi. Naprotiv, to je poziv i zadatak koji se stavlja pred čitavu Crkvu, pred svakog kršćanina. Nitko ne može biti dispenziran od težnje za savršenošću. Da je to zbilja novost i kolika je to novost, dovoljno je podsjetiti na predkoncilske dispute moralista o tome tko je sve dužan težiti za savršenošću. Tvrđilo se da je biskup dužan težiti za savršenošću jer on ima puninu svećeništva. Redovnik treba da teži jer se zavjetima posvetio i obvezao da će na savršeniji način slijediti Krista. Običan svećenik nije bio dužan, on može, ali mu to nije obaveza. Imajući to pred očima, lako shvaćamo kolika je novost nauka Koncila da su svi kršćani pozvani na svetost. Dakako, to je samo obnova i poziv na svetost koju je i Pavao zahtijevao od prvih kršćana kad ih je pozivao da žive dostoјno svoga poziva, da žive sveto i nepočno, da ostvaruju svoju krsnu stvarnost.

Zbog toga izbjegnuta je na početku dekreta riječ »svetost«, a na njeno mjesto je došao izraz »perfectae caritatis« — nastojanje oko savršene ljubavi. Međutim, postoji još jedna stvar zbog koje je ta promjena u tehničkim izrazima veoma važna. Naime, ako redovnici nisu neka privilegirana grupacija u Crkvi, i to baš po svetosti i savršenosti, onda nastaju i posve drugčiji odnosi prema laicima. Kod redovnika, klera i posebno kod nas sestara mi još uvjek susrećemo jedan neispravan stav prema laicima. Mi smo, doduše, pozvani na poseban oblik života, imamo posebni dar, karizmu, koju treba da ostvarujemo. No, taj dar, ta milost nikako nas ne odvaja od ostalih vjernika, ne čini od nas nekakvu bolju i odličniju kastu u Crkvi. Od nas se traži vjernost u ostvarenju našeg dara, baš kao što se i od drugih vjernika traži da oni ostvare u svojem životu onu karizmu koju su primili. Treba se, dakle, odnositi prema laicima kao prema svojoj braći u istoj vjeri i istoj Crkvi, s punom sviješću da svaki od nas ima svoj zasebni dar.

Treba svakako istaknuti da je u dekreту P. C. poseban naglasak stavljen na riječ *renovatio* — obnova, a ne na *reformatio*, reforma. Radi se, naime, o obnovi, o vraćanju na izvore. Taj je povratak na izvore prema riječima dekreta dvostruk: povratak na izvorno kršćanstvo i povratak karizmi osnivača. Koncil, naime, gleda na obnovu redovništva u duhu i u sklopu obnove cijele Crkve, a to znači u oživljavanju izvornih kršćanskih vrednotu koje susrećemo u ranokršćanskim zajednicama. Svaka redovnička družba treba da samu sebe shvati kao kršćansku zajednicu Kristovih učenika, koji su sabrani u njegovo ime. Treba živjeti svoje kršćansko obraćenje, svoju vjeru u Isusa Krista, svoje krštenje u kojem je sadržan temeljni poziv na novi način života, na svetost. Treba najprije biti potpuni kršćanin da bi netko mogao biti redovnik.

Drugi izvor obnove redovništva jest karizma utemeljitelja. Koncil poziva redovničke zajednice da se vrate prvotnom nadahnuću svojih osnivača. Tu karizmu treba proučavati i ponovno je živjeti u onoj autentičnosti kašto je ona na početku prihvaćena i ostvarena.

Pogledajmo sada malo pobliže kako Koncil zamišlja obnovu redovništva o kojoj je govor!

OBNOVA REDOVNIŠTVA

Prije nego iznesemo osnovna načela same obnove, dobro je prisjetiti se i naglasiti da obnova nije zacrtana kao nešto gotovo, kao već izrađeni klišej i punomoćni recept. Koncil postavlja pred cijelu Crkvu, pred sve vjernike i pred sve redovnike zahtjev za obnovu. To je poziv na napor, na dinamizam života, na zajedničko razmišljanje i, što je sasvim novo, to je poziv na eksperimentiranje. Za tu obnovu dane su glavne smjernice, ali svaka zajednica, svaka kongregacija, svaki red mora tražiti svoj vlastiti put do obnove. I budući da nitko nije nepogrešiv, treba pokušavati, treba eksperimentirati. Pokušati jedan način, pa ako ne ide, pokušati drugi. Ako je u tome nešto dobro, onda to treba prihvati. Na tom polju potrebna je radikalna promjena mentaliteta s kojim se mi još uvijek susrećemo. Činjenica je da još uvijek imamo među redovnicima mnogo onih koji na brzu ruku osuđuju svaku novost, svaku promjenu, svako smjelije razmišljanje, a pogotovo traženje novih putova novim pokušajima. Kritizira se svaki, pa i najmanji neuspjeh, odbacuje se sve ono što prelazi okvire ustaljenih formi i usvojenih običaja. Takav stav sigurno je protiv duha obnove koju traži II. vatikanski sabor. Nema gotovih juridičkih propisa, nema disciplinarnog naređenja po kojem bi se obnova Crkve i redovništva trebala odvijati. Ta obnova nije revolucija, nego se ostvaruje kroz trajno i polagano traženje, kroz više etapa. Lijepo kaže Paul Claudel: »Crkva nema reflektora kojim bi najedanput obasjala svoju budućnost, nego ima baklju kojom je kadra osvijetliti tek svoj prvi korak.«

Svi smo mi pozvani na taj zajednički napor, na to naše zajedničko razmišljanje o našoj obnovi, na to traženje. Stoga bi trebalo odbaciti mentalitet čekanja, onog spokojnog čekanja da nešto bude propisano odozgo, da nam dodu naredbe i propisi što moramo učiniti. Nitko ne može misliti, brinuti se i tragati za našom unutrašnjom obnovom, to ne može doći izvana, nego treba da bude plod zajedničkog traženja unutar naših redova. Ne možemo čekati, pa ni dopustiti, da posao obnove spadne samo i isključivo na naše poglavare, kao da bi samo oni bili na to dužni, ili kao da bi samo preko njih mogao djelovati Duh Sveti.

Za obnovu redovništva dekret P. C. navodi *pet temeljnih načela*. Prije svega, ta obnova mora biti *kristocentrična*. Možda nam se to pričinja posve jednostavno. Međutim, u praksi to nije baš tako, a to može pokazati ova, nedavno doživljena sličica. U jednoj redovničkoj zajednici je moderator za vrijeme duhovnih vježbi govorio o kršćanskoj obnovi, o potrebi izučavanja novozavjetnih spisa. Jedna sestra je tada rekla: »Pa što će meni poslanice sv. Pavla? Mi imamo svoja pravila i svoje konstitucije!« Taj primjer često se ponavlja u različitim oblicima i jasno pokazuje kako je kristocentrizam premalo prisutan, a mnogo više regularizam i konstitucionalizam.

Redovništvo je nasljedovanje Krista Isusa, bez Krista nema ni kršćanskog redovništva. Mogu postojati ljudi koji se podvrgavaju i koji prihvataju razne duhovne vježbe, jogu, zajedničko molenje, trpljenje,

poslušnost. Fenomen redovništva otkrivamo u drugim religijama, nalazimo ga kod Židova, ali krščansko redovništvo dobiva svoj konstituirajući smisao jedino od Isusa Krista. Stoga sav redovnički život treba najprije da bude kristoličan i kristocentričan.

Na drugom mjestu valja spomenuti *vjernost karizmi pojedine institucije*. I to zahtijeva od nas napor, jer mi treba da najprije otkrijemo pravu i nepatvorenu karizmu uteheljitelja. A onda treba imati hrabrosti da se tom iskonskom nadahnuci vratimo, da ga ponovo obnovimo, da svoje sadašnje stanje i život uskladimo s onim naših uteheljitelja, što su nam oni ostavili bilo u svojim spisima, bilo u primjeru svojeg života. Dakako, treba voditi brigu i o svim mogućim promjenama koje nastaju ili koje su potrebne. Nijednoj redovničkoj zajednici nije zajamčena nepromjenljivost. Mnogi misle da se ruši bitno ako se izmjeni koja točka ili paragraf u pravilima ili običajnicima.

Obnova, nadalje, treba da bude *eklezijalna*, mora imati na sebi crkveno obilježje. Ona se zbiva unutar Crkve, i za Crkvu. Obnova redovništva mora imati isti ritam kao i obnova cijele Crkve, obnova spasiteljskog služenja svijetu. Štoviše, redovnici bi trebali da budu prvi u spremnosti na obnovu, trebali bi da pripomognu obnovi cijele Crkve. Nažalost, vrlo često umjesto te elastičnosti i vitalnosti redovništva susrećemo baš obratne stavove. Mnogi su previše spori, sumnjičavi i zatvoreni prema svakoj vrsti obnove, pa makar znaju da to Crkva želi, da je to u duhu svete majke Crkve.

Četvrto načelo kojim se treba voditi obnova jest *poznavanje vremena i ljudi*. Dosad se možda previše naglašavala odijeljenost i izdvojenost iz svijeta. Govorilo se o civilima i laicima u svijetu, s jedne strane, i onda o nama redovnicima kao o duhovnim osobama, s druge strane. A tko je duhovna osoba? Očito da je to svaki onaj koji posjeduje Duha Svetoga. A to je svaki kršćanin, jer je svatko primio Duha Svetoga i njegove darove. Tehnički izraz »fuga mundi« — bijeg od svijeta — ne susrećemo u koncilskim dokumentima. Naprotiv, izričito se traži i naglašava potreba boljeg poznavanja prilika, ljudi i vremena u kojem živimo. Redovničke zajednice nisu same sebi svrha, nego su u funkciji služenja cijele Crkve, a Crkva se obraća konkretnim ljudima, njihovim stvarnim potrebama s kojima oni žive usred ovih prilika vremena, društva, kulture, politike, ateizma itd.

Konačno ta obnova mora biti *duhovne naravi*. Ona mora izvirati iz duboke vjere i želje za naslijedovanjem Isusa Krista. To je Božji zahtjev, to je Božje djelo. Prava obnova je dar milosti, to je plod djelovanja Duha Svetoga u Crkvi i u redovničkim zajednicama.

Nakon tih općenitih i temeljnih načela obnove navedimo i neke kriterije prema kojima treba uskladiti to prilagodivanje redovništva u našem vremenu.

Prije svega, treba voditi brigu o *fizičkim i psihičkim sposobnostima redovnika*. Na to se dosad premalo pazilo. Pojedinac se nije tretirao prema svojim osobnim sposobnostima i darovima, nego je on u zajednici često postao broj, mala figura na šahovskom polju. Dužnosti su se određivale prema drugim ključevima i nahodenjima.

Treba, nadalje, voditi brigu o *zahtjevima kulture* onog naroda i sredine u kojoj živi i djeluje redovnička zajednica. Tu je od presudne važnosti odgoj. Naš odgoj mora biti realan, treba da je širok, a ne da se suzi na inicijaciju u prošlosti i tradicije jedne zajednice. Redovnicima, bilo da su još u odgojnem procesu, bilo da su već uključeni u aktivnu život, treba omogućiti i osigurati pristup trajnom informiranju i upoznavanju svega onoga što se zbiva na razini kulturnog, društvenog, pa i političkog života sredine u kojoj se odvija ili će se odvijati životno djelovanje pojedinaca.

Posebnu pažnju treba posvetiti i *potrebama apostolata*. U mnoge redovničke zajednice uvukao se i u mnogim se oblicima udomačio sasma monaški stil života. Dobar redovnik je onaj koji sve vjerno vrši na glas zvona. Crkveni apostolat, bar kod nas redovnica, bio je u drugom planu. Koncil sada naglašava da je apostolat jedan od prvih i bitnih ciljeva redovničkih zajednica i da sve mora biti u funkciji što bolje i veće apostolske djelatnosti. Tim zahtjevima apostolata treba katkad podvrgnuti i dnevni red, njemu treba da je okrenuta dinamičnost života zajednice.

Iz vida se ne smije izgubiti *društvena i ekonomска stvarnost* u kojoj živimo. Naše strukture nose još uvijek mnoga obilježja prošlosti, dok je sociološka struktura suvremenog društva otišla mnogo naprijed, pa mi često izgledamo kao neka muzejska stvar. Još u mnogome traju među nama odnosi što ih je stvorilo feudalno društvo, a to se očituje u našim međusobnim odnosima, u našoj upravi, mentalitetu prestiža, ugleda, slavne prošlosti. Bilo bi dobro o tome detaljno govoriti. Uputila bih redovnike na knjigu kardinala Suenensa (u hrvatskom prijevodu: »Redovnica i apostolat«).

Na kraju ovog prvog dijela možemo postaviti posve konkretno pitanje: *što koči obnovu redovništva kod nas?* Smatram da možemo navesti četiri poglavita razloga.

Prvo: Strukture. Naše redovničke strukture često su ukočene, petrificirane, sakralizirane, nekako nepromjenljive. Zanimljivo je da se promjene najteže ostvaruju među redovnicima, klerom i biskupima. Naprotiv, kod laika to ide mnogo lakše, i to baš zato što su u svom kršćanskom životu i djelovanju najmanje uklješteni u strukture.

Dруги razlog kočenja obnove jest konzervativnost. Nije potrebno u Crkvi dijeliti ljude na mlade i na stare, pa tako niti u samostanima. Svima je poznata izreka da je najmlađi na početku Koncila bio papa Ivan XXIII. sa svojih 80 godina. Međutim, danas su u Crkvi prisutna i progresivna i konzervativna mišljenja i snage. Jedni se boje da će svaka promjena uništiti Crkvu i redovništvo, da sve novosti vode samo popuštanju i laksizmu, da se tako rastaču prave vrednote. To je često bojazan i strah za svoju vlastitu sigurnost, to je navika na stare i utrte putove.

Treći razlog je strah pred traženjem novih putova. A znamo da za obnovu nema utrtih staza. Svi smo pozvani na traženje. I tu se pojavljuje bojazan pred onim članovima koji pokušavaju ukazati na nove mogućnosti, koji se oduševljavaju za ono što je novo. Ako je nešto novo, ne znači da mora biti odmah i dobro, ali isto tako ne znači da odmah mora biti zlo i da to treba spriječiti i onemogućiti.

Četvrti razlog nalazimo u nedovolnjem angažmanu za obnovu redovništva sa strane viših crkvenih i redovničkih poglavara, što osobito dolazi do izražaja kod nas časnih sestara. Tu postoje očiti nesporazumi i nepovjerenje.

2. dio

NOVIJI POKUŠAJI OBNOVE

Smatram da ne postoji nijedna kongregacija ili red u Katoličkoj Crkvi a da nisu nakon II. vatikanskog sabora obnovili svoje ustanove. Obnova redovništva je na djelu. Međutim, to je često tek prvi dio obnove: usklađenje redovničkog zakonodavstva s najnovijim normama. Stvarna obnova nije razvidna iz obnovljenih konstitucija i izvanrednih kapitula. Među redovnicima, kao, uostalom, i u cijeloj Crkvi, postoje tjeskobe, previranja, traženja. Može se govoriti i o krizi. Nalazimo se u procesu obnove pa je teško reći zadnju riječ i dati iscrpan presjek. Ipak želimo uz pomoć nekoliko primjera ukazati na smjerove u kojima se kreću neki pokušaji izvan naše zemlje. Koliko je meni poznato, nekih značajnijih pokušaja u obnovi redovničkih zajednica u našoj zemlji nije bilo. Ima možda pokoja nova zajednica, ali je ona samo datumski nova. O krizama bi se lakše i uvjerljivije moglo govoriti.

Snažan utjecaj na obnoviteljske pokušaje među redovnicima vrše svakako Mala braća od Isusa i protestantsko-ekumenska zajednica iz Taizéa. Manje-više svi pokušaji temeljiti obnove redovničkih zajednica nadahnjuju se jačom povezanošću sa Svetim Pismom, snažnim liturgijskim životom i traženjem novih oblika komunitarnog života. U traženju tih oblika veliku ulogu igraju sociološke i psihološke spoznaje, i gotovo posvuda susrećemo već primjenu dinamike grupe. To se odražava na reorganizaciju cijelog upravnog sistema, na načine izbora, na funkcionalnost osoblja i zajedničke djelatnosti. Također se primjećuje traženje i prihvatanje novih oblika duhovnih vježbi i sasvim novo oblikovanje zajedničkog molitveno-liturgijskog života. Posebno je vidljiva promjena u načinu shvaćanja i pristupanja zadacima apostolata. Manje-više kroz sve družbe prolazi val tih novih pokušaja: ponegdje su prihvaćeni, drugdje tolerirani, a možda najčešće skeptično gledani i izolirani. Teško je dati mjerodavan sud o svim tim novim gibanjima, ali je činjenica da oni postoje, da bivaju sve brojniji. Evo ih tek nekoliko primjera radi!

Piccole fraternità — mala bratstva: formiraju se u Francuskoj odmah nakon rata, nekako u isto vrijeme kad nastaje pokret svećenika radnika. To je pokušaj da se usred društva koje teži sve više prema dekristijanizaciji ostvari autentičan kršćanski život, da se ide protiv struje. Prvu od tih zajednica osnovali suoci kapucini 1947. u Nanterre. Oni žive u privatnim stanovima, plaćaju stanarinu, izdržavaju se od vlastitog rada. Želja im je da uvjeti njihova života budu što sličniji onima u kojima žive ljudi među kojima se apostolski angažiraju. Danas u Francuskoj mnogi redovnici i redovnice žive takvim načinom života: u Parizu, Lionu, Strasbourg, Toulousi, Nantesu i drugdje. Nakon koncila broj zajednica tog tipa znatno je porastao. Štoviše, ide se već i za tim

da u takvoj zajednici članovi budu iz različitih provincija, pa čak i iz ostalih franjevačkih ograna. Tu svakako nastaju razni problemi s obzirom na molitvu, apostolat, siromaštvo itd. Traže se odgovori s većim ili s manjim uspjehom.

Sličan pokušaj imamo i među franjevcima u Francuskoj. To je pokušaj sličan onom kod kapucina. Sličnih pokušaja imamo manje-više u svim zapadnim zemljama. Mnogi od njih već su imali svoj negativan završetak, dok su se drugi održali i afirmirali kao moguća forma ostvarenja redovničkog zajedništva i posebnog načina apostolata.

U Italiji su poznate dvije male zajednice, osnovane 1968. u mjestima Fabriano i Omegna. To su redovnici kapucini, koji kažu da nisu izabrali neki novi način života, nego baš toliko star da zaista izgleda nov. Smisao obnove oni nalaze u preuzimanju Franjine regule u njenoj doslovnosti i sa svim obavezama što iz nje proizlaze. To je norma njihova zajedništva.

U Torinu je poznata franjevačka zajednica u Via Calandro. To je neka vrst alternatiive dosadašnjim sjemeništima i kolegijima. Voditelji tog pokušaja smatraju da se u manjoj sredini mogu mnogo lakše odgajati budući svećenici-redovnici. Tu lakše dolaze do ljudske zrelosti, budući da je međusobni odnos članova mnogo intenzivniji nego u velikim sjemeništima. Postoji i mogućnost veće otvorenosti prema svijetu.

Među redovnicama poznate su »Male sestre Isusove« i »Sestre Marijine«. To su dvije zajednice koje nastaju gotovo u isto vrijeme — odmah nakon rata. Pokušavaju djelovati unutar same Crkve, s jakim naglaskom na jednostavnom služenju i siromaštву nasuprot svakoj vrsti triumfalizma. Ideal tih zajednica je upravo ideal koncilske Crkve.

Na njemačkom jezičnom području susrećemo također mnogo pokušaja obnove. Ovdje izdvajamo kao primjer pokušaj što ga vode još jednom oči kapucini u Augsburgu. Vodila ih je misao: kako dati smisao i funkcionalnost u današnje vrijeme svom samostanu? Htjeli su se otvoriti svijetu. Ideju su zamislili na principu koncentričnih krugova. Sržnu skupinu tog novog tipa samostana čini nekoliko redovnika koji tu stalno borave i vode brigu o svemu. Potom dolazi širi krug suradnika i prijatelja, posebno članova III. reda, koji s njima surađuju, češće dolaze na zajedničke sastanke i za zajednički stol. Konačno, treći krug obuhvaća sve one koji traže mjesto za svoje duhovne potrebe. U tu svrhu organiziraju se dani sabranosti, molitve, duhovnih vježbi prema staležima, različiti tečajevi i predavanja. U taj samostan mogu slobodno doći i oni koji bilo iz kojih pobuda žele neko vrijeme provesti u tišini i samoći. Takav eksperiment otvorenog samostana zahtijeva nužno mnoge promjene u uobičajenom načinu života i organizacije.

Sličnih primjera mogli bismo navesti još mnogo. O tome postoji uvijek nova literatura i dokumentacija. Jedno ipak želimo naglasiti: duh obnove prolazi kroz redovničke zajednice. Postoji iskreno traženje novih putova, novih oblika i načina kako ostvariti redovnički život i poslanje. Iskrena i stvarna obnova zahtijeva i vidljive promjene. One nisu bitne, ali su znak. To je svojevrstan riziko i mučan posao, ali je potrebna stvar. To je želja Crkve. Toj obnovi neće pomoći oni koji se samo straše pred svim što je novo i oni koji se grčevito drže onoga kako je to dosad bilo. A takvih ima mnogo. Oni prihvataju samo nužan minimum naređene

izvanske obnove i promjena. Od željene koncilske obnove redovništva stvaraju samo pseudo-obnovu. Nije li to slučaj s većinom naših zajednica u domovini? Pogotovo među nama redovnicama?

Dakako, u obnovi i traženju novoga ima promašaja, ima sukoba i neuspjeha. Međutim, tko traži u iskrenosti i poštenju nove putove, imat će hrabrosti da uvidi i promašaje. Uostalom, tko traži, ne mora uvijek i pronaći, ali tko ne traži, taj nikada neće ništa naći.

BIBLIOGRAFIJA

- DA JESI C., *Testimonianze di Fabriano e Omegna*, u zborniku *Vita comunitaria*, Padova 1971, str. 65—75.
- DOMENICALE A., *I dibattiti sulla vita religiosa*, u reviji *Vita minorum*, Marzo-Aprile 1973, str. 119—128.
- GALOT J., *Redovnici i obnova*, Zagreb 1973.
- EPPACHER A., *Neue Mitte der Kirche*, Innsbruck 1973.
- LUCIANA DI GESU, *Testimonianza delle piccole korelle*, u zborniku *Comunità e autorità*, Roma 1972.
- PAVAN G., *Fraternita francescana di Via Calandro*, u zborniku *Comunità e autorità*, Roma 1972.
- PAVAN G., *Le »piccole fraternità»*, u zborniku *Vita Comunitaria*, Padova 1971.
- REBECCHI J. A., *Testimonianza delle »piccole fraternità»*, u zborniku *Vita Comunitaria*, Padova 1971, str. 53—64.
- ROBINOT L. J., *Perché le piccole comunità*, u zborniku *Vita Comunitaria*, Padova 1971, str. 161—186.
- SUENENS L. J., *Redovnica i apostolat*, Zagreb 1969.
- SR. MARIA, *Loslösung und Gemeinschaft*, u zborniku *Die Orden — heute*, Achaffenburg 1972, str. 115—143.
- ROCCO U., *I Religiosi*, u *La costituzione dogmatica sulla Chiesa*, Torino 1965, str. 847—870.

SEKULARNI INSTITUTI DANAS

Gовор о секуларним институтима у оквиру »Редовнишког тједна« носи извјесну опасност забуне јер би лако могао изазвати мишљење да се ту ради о некој новој, врло прilagođenoj обнови редовнишког живота. Такво би мишљење било посве погреšно и jednakо nepravedno према редовништву, као и према секуларним институтима. Добро је, наиме, већ у почетку истакнути: ради се о pozиву који nipošto не представља suprotnost редовништву, али ни нови стадиј njегова развоја, већ је од редовништва specifično različit. Međutim, takvoj zabuni као da pogoduje i sam Koncil, који је, истина, врло jasno i nedvojbeno razlučio specifičnost tih dvaju pozива Богу posvećenog живота, али је jedini izričit tekst o sekуларним институтима — ustanovama koje nikako nisu i ne žele biti редовнишке — smjestio u 11. poglavlje »Dekreta o prilagođenoj обнови редовнишког живота«. Prosvjedi секуларних института дошли су prekasno па је »Perfectae caritatis« zadržao kontradikciju 11. poglavlja, које počinje riječima: »Svjetovne ustanove, iako nisu редовнишке...« — što jasno pokazuje да им tu zapravo i nije mjesto. Drugačije bi bilo да је Dekret dobio, također prekasno predloženi назив »Prilagodena обнова Богу posvećenog живота«, što bi možda točnije izražavalo namjeru i sadržaj Dekreta i omogućilo да у njemu lakše nađu svoje mjesto i секуларни инститuti i неки други noviji oblici Богу posvećenog живота.

No unatoč тој činjenici, Koncil je svojim stavovima према svijetu i naukom o Crkvi omogućio да се u pokoncijskom razdoblju i teološki sve jasnije ocrtava i postavlja specifično mjesto секуларних института u Crkvi. A crkveno-pravno trebala је njihovu različitost naglasiti izmjena назива »Kongregacija za redovnike« u »Kongregacija за redovnike i sekularne institute« sa svojim potpuno odvojenim službama, како је одредено reformom Kurije 1967. године. Događa се, međutim, да i тaj назив izaziva slične забуне па se shvaća kao povezivanje ono što представља razdvajanje.

To je sve trebalo reći, ali ne smijemo pri tom zaboraviti ni на drugi vid problema, да је, наиме, потпуно posvećenje Богу по evanđeoskim savjetima u osnovи живота секуларних института као što је ono osnova svih oblika Богу posvećenog живота. Tu nalazimo onu duboku sponu koja povezuje живот svjetovnih института s редовнишким животом, па према tome, i opravданje да se o njima, uz nužno razlikovanje, može, a u našim prilikama možda čak i mora, govoriti i u okvirima »Редовнишког тједна«.

POSTANAK I CRKVENOPRAVNO UREĐENJE

Gotovo svi sekularni instituti nastali su u ovom stoljeću, a njihov »kanonski život« vrlo je kratak — započeo je 1947. apostolskom konsticijom »Provida Mater Ecclesia«. Njihovo korijenje seže, međutim, mnogo dalje. Moglo bi se reći: u same početke kršćanstva, među one muževe i žene koji su potaknuti Duhom pokušavali ostvariti svu radicalnu zahtjevnost Evandelja, živjeti puninu evandeoskih savjeta, ostajući pri tome u vrevi života, u običnim životnim okolnostima. Odjek je to, rekli bismo, velikosvećeničke Kristove molitve, koja je kroz stoljeća poticala i pozivala mnoga srca da bi u naše dane u odgovarajućim historijsko-socijalnim uvjetima, pokrenula u život mnoge »nove mladice, novu inicijativu svetosti« (Pavao VI.), koju će Crkva prihvati kao nov oblik Bogu posvećenog života darovan za ovo naše vrijeme kao znak svog novog načina služenja svijetu.

»Ne molim te da ih uzmeš sa svijeta, nego da ih očuvaš od Zloga. Posveti ih u istini: tvoja je riječ istina! Kao što ti mene posla u svijet, tako i ja poslah njih u svijet!« (Iv 17, 15, 17, 18) — predstavlja poziv i ohrabrenje iz kojega su niknuli sekularni instituti naših dana da bi, kako kaže Pavao VI., živjeli »u svijetu, ne od svijeta, ali za svijet«. (Govor, 26. II. 1970.)

Put sekularnih instituta do crkvenog odobrenja i kanonskog uređenja bio je dugotrajan i težak. Iako se radi o pozivu, koji su od evandeoskih vremena pojedinci živjeli, pokušaji da se stvore zajednice takvog tipa u prijašnjim stoljećima redom su propadali, odnosno skretani na drugi put (npr. Uršulinke). Tek je jedan pokušaj iz vremena francuske revolucije da se u nemogućnosti samostanskog života spoji život u svijetu s doslovnim obdržavanjem evandeoskih savjeta preživio i predstavlja danas poznati svećenički sekularni institut s više od 1700 članova — samih svećenika (»*Pretres du Coeur de Jesus*«). Početkom ovog stoljeća počeli su redom nicati i živjeti svoje svjetovno posvećenje brojni slični pokusi. Njihova brojnost i svjedočanstvo života, njihovo stvarno postojanje, doveli su do toga da se, unatoč teološkim i kanonskim poteškoćama i otporima, počne i teoretski ispitivati njihov status i tražiti im ime i mjesto u pravnim okvirima Crkve. Tako je 2. II 1947. Pio XII potpisao apostolsku konstituciju »Provida Mater Ecclesia«, kojom počinje službeni život »trećeg staleža savršenstva«, nazvanog sekularnim institutima. Oni se odobravaju i osnivaju u okvirima crkvenog prava kao novi oblik, novi »genus«, način Bogu posvećenog života, a nisu ni oblik organiziranog apostolata, niti nova vrsta redovništva. Već godinu dana kasnije ta je »magna charta« sekularnih instituta dobila dopunu u novom papinskom dokumentu Motu proprio »Primo feliciter« (12. III. 1948.). Važnost tog drugog dokumenta vrlo je velika jer u njemu jasno dolazi do izražaja specifičnost sekularnih instituta i njihova svjetovnost. Dok je u prvom dokumentu naglasak na posvećenju, na zavjetima, a sekularnost je izražena samo u negativnoj, za to vrijeme još uobičajenoj definiciji, tj. kao oni koji nisu redovnici, u ovom novom dokumentu sekularnost nije više samo nužno zlo, već razlog egzistencije sekularnih instituta, zahtjev njihova apostolskog poslanja. »Čitav život sekularnih instituta posvećen zavjetima, mora postati apostolatom... To njihovo životno

svjedočanstvo treba vršiti vjerno, ne samo u svijetu već, tako reći, iz svijeta (non tantum in saeculo sed veluti ex saeculo), dakle u zvanjima, oblicima, mjestima, uvjetima koji odgovaraju svjetovnom načinu života.« (Pf, II) Na osnovi tih papinskih dokumenata nastaje u razdoblju do II. vatikanskog koncila niz sekularnih instituta, no njihovo postojanje, život i rad nije još poznat široj javnosti, a djelomično ni hijerarhiji, što velikim dijelom proizlazi iz samog načina života tih ustanova koje kao jednu od važnih komponenti svoje svjetovnosti nose i diskreciju.

SEKULARNI INSTITUTI NA II. VATIKANSKOM KONCILU

Premda su sekularni instituti dočekali Koncil kao manje-više nepoznate, iako žive ustanove, pa nije ni čudo da se na Koncili nije za njih ni čulo, osim u već spomenutom 11. poglavljtu »Perfectae caritatis«, ipak Papa Pavao VI. kaže o njima da su »na neki način egzistencijalno anticipirali« duh Koncila, bili tamo živo i aktivno prisutni. Njihova je prisutnost najočitija u onim dokumentima gdje Koncil govori o laicima. Tako su, na primjer, čitavi odlomci u Dekretu o apostolatu laika gotovo doslovno preuzeti iz papinskog dokumenta o sekularnim institutima, odnosno iz pripremnog materijala p. Gemelli o sekularnim institutima. Dovoljno je usporediti te dokumente da se vidi kako je Koncil ono što se tamo govori o sekularnim institutima proširio na sve laike, slično kao što se danas Papa obraća sekularnim institutima kao »providencijalnom sredstvu da bi se utjelovio koncilski duh i predao cjelokupnoj Crkvi« (2. II. 1972.), onima »koji žive ono što Koncil želi uliti Crkvi« (isti govor). Međutim, budući da su i koncilski oci premalo poznavali sekularne institute, a ovi sami kao da su zakasnili pobrinuti se za vlastito mjesto u okviru koncilskih dokumenata, dogodilo se ono što smo spomenuli na početku. Ipak, tih nekoliko redaka, makar i na nepogodnom mjestu, kazuju jasno najbitnije oznake sekularnih instituta i time su dokrajčene raspre o tome što oni jesu, odnosno nisu i ne mogu biti. Evo tog poglavљa u cijelosti:

»Svjetovne ustanove, iako nisu redovničke, ipak imaju značaj pravog i potpunog po Crkvi odobrenog zavjetovanja evanđeoskih savjeta u svijetu. To zavjetovanje daje posebno posvećenje muškarcima i ženama, laicima i klericima, koji se nalaze u svijetu. Stoga neka svi oni osobito nastoje oko posvemašnjeg predanja samoga sebe službi Božjoj po savršenoj ljubavi, a njihove ustanove neka čuvaju svoju vlastitu i posebnu narav, tj. svjetovnu, da bi tako uspješno i svagdje — u svijetu i kao iz svijeta — mogli provoditi apostolat, radi čega su i osnovani. Neka pak dobro znaju da takav zadatak neće moći izvršiti ako članovi ne budu brižljivo poučeni u božanskim i ljudskim stvarima kako bi doista postali kvasac svijeta za jačanje i porast Tijela Kristova. Neka se, dakle, poglavari ozbiljno brinu, da se članovima dadne izobrazba, osobito duhovna, koju treba dalnjim obrazovanjem unapređivati.« (Perfectae caritatis, 11.)

SEKULARNI INSTITUTI NAKON KONCILA

Dobivši tako jasne smjernice i potvrdu svoje posebne karizme, sekularni instituti se poslije Koncila razvijaju u smislu opće koncilske obnove. Prihvaćajući napomenu prvog stavka »Perfectae caritatis« da pri obnovi moraju »čuvati svoju vlastitu narav«, oni sebi prvenstveno stavljuju pitanje: da li njihov nutarnji i vanjski oblik odgovara onome što Koncil smatra sekularnošću. U svjetlu koncilske nauke preispituju se konstitucije, hrabro se odbacuje ono što se u njih uvuklo iz redovničke terminologije i prakse, traže se autentični izrazi svjetovnog posvećenja, potiču se teološka ispitivanja svijeta, rada laičke duhovnosti i askeze. Većina sekularnih instituta orijentira se prema neupadnom apostolatu »prožimanje svijeta«, neki se odriču vlastitih kuća i pothvata, a od onih koji imaju zajedničke pothvate traži se da ih vrše posve na način svjetovnjaka. Broj od Crkve potvrđenih sekularnih instituta (papinskog ili dijacezanskog prava) prešao je stotinu, a obuhvaćaju više tisuća članova. Najviše ima ženskih instituta, ali postoje i muški, pa i svećenički instituti, a ima velikih internacionalnih instituta sa sve tri grane: muški, ženski i svećenički. Neki instituti imaju uz članove u užem smislu i takozvani »širi krug« — članove koji ne polažu tri zavjeta, ali žive u duhu evanđeoskih savjeta i rade u smislu instituta. Po broju instituta vodi Evropa (a u njoj Italija), no proširen su već po svim kontinentima. Javlja se sve jača potreba za međusobnom izmjenom mišljenja i iskustava, za zajedničkim istraživanjem i traženjima, za suradnjom na užem i širem planu, za upoznavanjem drugoga. Počinju se stvarati nacionalne i jezične unije, a 1970. održava se u Rimu i Međunarodni kongres sekularnih instituta na kome sudjeluje više od 400 članova. Kongres je odigrao snažnu ulogu u dalnjem jačanju međusobnih veza, obogatio spoznajama i dao novih poticaja. Instituti su uz bitne momente koji su zajednički svima — kao specifičnosti jedne karizme — shvatili i čak posebnom rezolucijom prihvatili različitost svojih oblika usvojivši pluralitet kao zahtjev i kao stvarnost sekularnih instituta. Kao rezultat susreta, upoznavanja i traženja najboljih mogućnosti suradnje na međunarodnom planu osnovana je nakon dvije godine, u rujnu 1972. na sastanku poglavara svih sekularnih instituta u Nemiju kod Rima i »Međunarodna konferencija sekularnih instituta« (kratica CMIS), koja izdaje i svoj bilten za povezivanje i upoznavanje na pet svjetskih jezika, pod naslovom »Dijalog«. Poduzimaju se zajednička istraživanja bitnih tema, raste literatura o institutima, mnogi se pojmovi rasvjetljaju, bistre i produbljuju.

(Ovdje je možda zgodno u zagradi napomenuti da »Opus Dei«, na koji mnogi najprije pomisle kad se spomenu sekularni instituti, a kod nas se o njemu jedinom kao institutu te vrste i pisalo, predstavlja sasvim zaseban slučaj. Iako prvi potvrđen kao sekularni institut, vrlo se razlikuje od ostalih instituta i po konstituciji i po djelovanju te po vlastitoj želji ne sudjeluje u internacionalnom povezivanju i zajedničkoj pokoncilskoj obnovi sekularnih instituta.) Najvažniju ulogu u razvoju pokoncilskog produbljivanja teološke nauke u sekularnim institutima imaju tri velika govora što ih je Papa Pavao VI. uputio institutima u posebnim prilikama: 26. IX 1970. prigodom Medunarodnog kongresa SI, 2. II. 1972. povodom 25-godišnjice Konstitucije »Provida Mater« i 20. IX.

1972. prigodom sastanka generalnih poglavara. Papa je ne samo opširno, već hrabro i duboko ušao u tumačenje biti sekularnih instituta i u razradu koncilske misli o njima tako da ih ti instituti uz osnivačke crkvene dokumente smatraju temeljem svoje doktrine i polaznom točkom svih daljnjih razrada i produbljivanja.

SPECIFIČNOST SEKULARNIH INSTITUTA U MISIJI CRKVE

Kad promatramo sekularne institute u svem njihovu pluralitetu, čitamo njihove konstitucije i pažljivo proučavamo što je o njima rečeno u crkvenim dokumentima, vidimo da se kao zajednička osnovica svima javljaju neke činjenice, koje možemo uzeti kao karakteristiku te karizme posvećenog života. Sve te ustanove obilježuju:

- potpuno predanje Bogu po evanđeoskim savjetima i
- prisutnost u svijetu s apostolatom kao ciljem.

Specifičnost sekularnih instituta upravo je u toj dvostrukoj fizionomiji njihove stvarnosti, u tom jedinstvu posvećenja i svjetovnosti. Njihova je karizma kaže Pavao VI. upravo »karizma posvećene svjetovnosti« svjesno postavljanje na stjecište dviju struja s istodobnim prihvaćanjem potpunog posvećenja Bogu po evanđeoskim savjetima i pune odgovornosti angažiranja u svijetu. Oba su ova aspekta njihove fizionomije jednakovražna i nikako se jedan ne smije precijeniti na račun drugoga. U toj želji za sintezom, koja je zapravo poziv svih kršćana, vidi Papa posebnu vezu između karizme sekularnih instituta i koncilskog usmjerenja Crkve. »U toj perspektivi ne možemo a da ne vidimo duboku i providencijalnu podudarnost između karizme sekularnih instituta i jedne od najvažnijih i najjasnijih smjernica Koncila: prisutnost Crkve u svijetu« (govor, 2. IX. 1972.). U tom smislu on i poziva institute da »učine Koncil svojim« i na neki način prvi do kraja žive ono na što Koncil poziva čitavu Crkvu, da budu gotovo »model neprestanog napora za novi odnos koji Crkva nastoji da ima prema svijetu i u službi svijetu«. Pri tom su članovi instituta, prema Papinim riječima u rujnu 1972. »stvarno posvećeni i stvarno u svijetu«, a njihova je zadaća da »obogaćuju današnju Crkvu dajući izvanredan primjer svojim, svjetovnim životom koji živate kao da je posvećen, a isto tako i svojim posvećenim životom koji živate kao da je svjetovan«. Značajno je posebno kako Papa naglašava jedinstvenost života i posvećenja članova dosad najodvažnijim riječima o tom pitanju po kojima egzistencijalni i društveni položaj »članova SI postaju i njihova teološka stvarnost i put spasenja«. Vrijedno je promotriti taj čitav, makar i nešto duži odlomak Papina govora:

»Riječ, svjetovnost izražava vašu povezanost sa svijetom. Ali ona ne znači samo neki položaj ili funkciju koja odgovara životu u svijetu u smislu obavljanja nekog svjetovnog zanimanja ili zvanja. Ona prije svega mora izražavati vašu svijest da ste u svijetu kao na vama određenom mjestu na kojem ćete pokazati svoju kršćansku odgovornost. Biti u svijetu, tj. zauzimati se za svjetovne vrednote, to je vaš način da budete Crkva i da Crkvu učinite prisutnom, da spasite sebe i da naviještate spasenje. Vaš egzistencijalni i društveni položaj postaju vaša teološka stvarnost i vaš put da ostvarite spasenje i svjedočite za nj. Na taj način vi

stavlja člana instituta i u situaciju posebnog neshvaćanja okoline, traži prihvaćanje sudbine neoženjenih i neudatih sticajem okolnosti, jer pravi motivi ostaju okolini, često i najbližoj, nepoznati. Zajedničkog života sekularni instituti nemaju i ne mogu imati, ali je zajedništvo važna komponenta njihova života, pa međusobna povezanost na razne načine, grupa kao pomrči i podrška, kao duhovno ozračje u kome se sluša i čuje Božja riječ i njezin zahtjev igra veliku ulogu u njihovu životu i formaciji za taj život. Formacija je u institutima od izvanredne važnosti, a odvija se u većini instituta u normalnim životnim uvjetima, bez izdvajanja iz običnih okvira, pa je nužno prilično dugačka (3—4 godine), a praktički traje čitav život. Zavjeti se kroz duže vrijeme polažu privremeno, tako da vječni zavjeti nisu prije 35. godine života. Moglo bi se nabrajati još mnogo toga, no za ovu priliku možda je ovoliko dosta.

Na kraju treba reći da život članova sekularnih instituta još u mnogo čemu znači traženje, prilagodavanje, životni rizik. Izvjestan paradoks ostaje uvijek u njihovu životu »u svijetu, a ne od svijeta«, no to je paradoks kršćanskog života uopće i na nj se odgovara ne teorijom nego životom, kako kaže poznati teolog Urs von Balthasar:

»Paradoks ostaje: sasvim za Boga i sasvim za svijet u jednoj crkvenoj ustanovi. Živjeti se može jer se sav Bog u Kristu dao za sav svijet i jer je mjesto gdje se to uvijek iznova čini Kristova Crkva — »sakramenat svijeta.«

LITERATURA

- Dokumenti II. vatikanskog koncila (Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970).
J. GALOT: *Redovnici i obnova* (Zagreb, 1973).
Acta Congressus internationalis institutorum saeculorum, 1970.
Govori Pavla VI SI (26. IX. 1970., 2. II. 1972., 20. IX. 1972.)
J. BEYER, SI: *Die kirchlichen Urkunden für die Weltgemeinschaften* (Instituta saecularia), predgovor Urs von Balthasar (Johannes Verlag, Einsiedeln 1963.)
J. M. PERRIN: *Geist und Aufgabe der Säkularinstitute* (Mainz, 1960)
J. BEYER, SI: *Etudes sur les Instituts seculiers* (Paris, 1963, 1964, 1966.)
J. M. PERRIN: *Consecration à Dieu et présence en monde*, Les Instituts Seculiers (Brugge, 1957.)
F. WULF, SI: *Wesen und Aufgaben der Säkularinstitute nach dem II Vat. Konzil* (Gul, 1967.)
H. MÜLLER: *Liebend in der Welt* (Erwägungen über die apostolische Welthaftigkeit der SI (Johannes Verlag 1968.)
A. OLBERTI: *Mitten in dieser Welt* (Aufgabe und Sendung der SI) (Kyrios Verlag 1968.)
P. ISRAEL: *Was erwartet die Kirche von den Säkularinstituten?* (Kyrios Verlag 1969.)
J. BEYER, SI: *Berufung, Apostolat, Weihe* (Kyrios Verlag 1970.)
U. VON BALTHASAR — B. ALBRECHT: *Nachfolge Christi — mitten in dieser Welt* (Kyrios Verlag 1971.)
Vie consacrée dans la foule des hommes (Vocation No. 262, avril 1973.)

CRKVENOST REDOVNIŠTVA

Tri su poglavite dimenzije redovništva: kristološka, eklezijalna, eshatološka.¹ U tom smislu razrađen je čitav program ovog prvog »Redovničkog tjedna«. To je zapravo pokušaj da mi redovnici što bolje osmislimo svoj poziv, svoje mjesto u Crkvi, a u duhu II. vatikanskog sabora i u osvjetljenju suvremene teologije. Nakon prikaza o biblijskim temeljima redovništva, vidjeli smo i povijest nastanka i razvoja tog fenomena u povijesti Crkve, posebno pak među Hrvatima i među Slovincima, a također je ukazano na novije pokušaje obnove redovničkih struktura kao i na usmjerenje svjetovnih instituta. Slijedio je prikaz kristološke dimenzije redovništva, da bismo s ovim predavanjem pošli još jedan korak naprijed, pokušavajući pronaći pravo mjesto redovništva u Crkvi, tražeći teološke temelje crkvenosti (eklezijalnosti) redovništva.

Moram odmah priznati i napomenuti da je baš ovo poglavlje delikatno, pre malo obrađeno i stoga teško. Crkvenost redovništva izvjesna je novost u teologiji,² ali to je i poticaj koji nam nedvojbenom jasnoćom daje Koncil pa se stoga ta tema istom bojažljivo probija i tek afirmira. Radi se o traženju mesta za redovništvo u Otajstvu Crkve,³ ne povijesno-pravnih okvira i pravica, nego solidne teologije redovništva. Dakle, ovo nije, niti želi da bude, *apologetika*, nego *ekleziologija redovništva*. Stoga je razumljivo da u ovom predavanju zaobilazimo konkretnu problematiku naše domovinske Crkve i našeg redovništva, to jest, ne osvrćemo se na sve one složene probleme i pitanja što nastaju na razini povijesnih, pravnih, pastoralnih i drugih odnosa između naše hijerarhije i dijacezanskog klera s jedne strane, te redovničkih ustanova, muških i ženskih, s druge strane. Svima je, uostalom, dobro znano kako na toj razini postoje realni problemi, kako su oni mučni, kompleksni i mnogostruki, i kako su u mnogim krajevima i kod mnogih osoba s jedne i s druge strane

¹ Usp. moje predavanje: *Novi pogledi u teologiji redovništva danas*, u zborniku *Teologija-obnova-apostolat* (Materijali I, u izdanju VVRPJ), Zagreb 1972., str. 1—12.

² RONDET Michel, *Die ekklesiologische Bedeutung des Ordenslebens*, u zbornom djelu *Die Orden — heute*, Aschaffenburg 1972., str. 144—156.

³ CONGAR Yves, *La vie religieuse dans l'Eglise selon Vatican II*, u časopisu *Vie consacrée*, br. 2/1971., gdje postavlja pitanje: Où se situe la vie religieuse dans l'Eglise? Usp. također prvo poglavlje u knjizi kanadskog dominikanskog teologa TILLARD, *I religiosi nel cuore della Chiesa*, Brescia 1968, str. 11—33.

prerasli u pravu psihozu. Odnosi naše crkvene hijerarhije i redovništva, premda su kadikad i ponegdje jako zategnuti, istom su se počeli ozbiljnije uočavati, pa je tako tek ove godine došlo do prvog službenog susreta redovničkih predstavnika s članovima BKJ. I baš je taj susret, iako kratak i početnički, otkrio nagomilano mnoštvo problema, ali ponajviše nedostatak vrednovanja redovništva na razini ekleziologije u duhu II. vatikanskog sabora. Stoga valja sa svom jasnoćom i oštinom naglasiti da se *crkvenost redovništva* ne može sagledati i suziti na uske i ukrućene pozicije kanonskog prava, gledajući na sve kroz spornu prizmu redovničke izuzetnosti (egzempcije). Potrebno je nešto prvočnije, nešto mnogo više od toga, potrebna je teologija redovništva, jer jedino tako možemo pronaći istinski »Sitz im Leben« redovnika u Crkvi.

Dakako, ovdje valja naglasiti da i nama redovnicima i redovnicama nedostaje uvijek prava svijest i spoznaja o mjestu što ga u Crkvi zauzimamo, o crkvenosti našeg poziva, života i položaja. Ako pak želimo opstati i obnoviti se i ako želimo iskoristiti svoje šanse u ovom vremenu života Crkve i svijeta, onda je potrebno da s poletnom svježinom naših utemeljitelja otkrijemo naše poslanje, naše mjesto i našu funkciju u Otajstvenom Tijelu Kristovu, u Crkvi.⁴ Redovništvo spada u srce Crkve, a mi se često nalazimo na njenoj periferiji, u »out«-poziciji.

Dojmljivo je odjeknula saborskog aulom riječ jednog našeg nadbiskupa kad je o redovnicima ustvrdio: *Religiosi sunt acies Ecclesiae bene ordinata, sed non undequaque perfecta*,⁵ a što je jedan drugi naš nadbiskup skoro istim riječima ponovio na spomenutom susretu redovničkih predstavnika i BKJ. Lijepo je to i istinito, govornički isplativo. No, uronjeni u svakodnevnicu našeg života i naših odnosa, slušajući izvješća sa terena, mnogi redovnici osjećaju se često kao »legija stranaca« u središnjim crkvenim zbivanjima svojih Crkava, svojih biskupija. Mnogi se osjećaju kao strano tijelo i teški privjesak i izraslina, kao nekakva nepoželjna grupacija. Primjera ima dosta, a sve to ipak potvrđuje da je još uvijek sporno, neodređeno i nejasno mjesto redovnika u Crkvi, posebno u lokalnim crkvama.⁶

Pokušajmo sada ukazati na neke osnovne činjenice koje utemeljuju i opravdavaju crkvenost redovništva. Činimo to kroz nekoliko pozitivnih tvrdnji, osnovnih postavki, za koje nam se čini da ih nalazimo u suvremenim pokušajima teologije redovništva u duhu Sabora.

⁴ Među mnogim drugima to je na Koncilu posebno snažno naglasio kard. Suevens i kard. Bea. Usp.: *Vjesnik biskupije splitske i makarske*, Split 1965., br. 2, str. 35.

⁵ To su riječi sarajevskog nadbiskupa dra Smiljana Čekade, a prenosi ih *Vjesnik biskupije splitske i makarske*, Split 1965., br. 2, str. 33/34.

⁶ O tome postoji vrlo sadržajan i konkretan elaborat hrvatskog franjevca O. Emanuela HOŠKO, *Redovnici i redovnice u misijskom poslanju Crkve u nas*, na 25 stranica ciklostilom, a izrađen je po želji Mješovite komisije BKJ-VVRPJ-UVRPJ. Taj elaborat dobili su u ruke svi naši biskupi i redovnički poglavari i poglavarice, a o jednom njegovu dijelu raspravljalo se na BK u svibnju 1973. Nažalost, moramo reći, da je taj elaborat ostao bez odjeka i bez primjene.

1. tvrdnja: Redovništvo je nastalo u Crkvi kao plod crkvenosti kršćanstva

Nastanak i razvoj redovništva možemo povjesno slijediti i tumačiti kao fenomen koji rezultira iz želje i nastojanja da se zahtjevnost Evanđelja Isusa Krista ostvari u najvećoj mogućoj mjeri, i to u konkretnim povjesnim okolnostima života Crkve.⁷ Dakako, ovdje treba Crkvu shvatiti kao kršćansku zajednicu koja je nikla iz Pashalnog misterija, koja se okuplja u vjeri i ljubavi, koja živi od Riječi i Sakramenta. Ta se Crkva odaziva Božjem pozivu koji je jednom zauvijek upravljen svim ljudima u otkupiteljskoj ljubavi Isusa Krista, iščekujući u bdijećem nadanju »dolazak Gospodnj«.

Radikalni odaziv tom pozivu nalazimo u redovništvu, pa ma u kojem se obliku ono očitovalo. Radikalni odaziv Isusu Kristu, radikalno oblikovanje života prema njegovoj riječi i primjeru, radikalno življenje krsnog zavjeta i darova Duha Svetoga, u zajedništvu dobara i u radikalnom utemeljenju odnosa na zapovijedi ljubavi Boga i bližnjega — to je redovništvo. To je zapravo Crkva koja se odaziva pozivu Boga u Isusu Kristu snagom Duha Posvjetitelja. Stoga redovništvo nema drugih ciljeva osim onih što stoje pred Crkvom, nema drugih sredstava osim onih što ih posjeduje Crkva, ne teži za nekom drugom svetošću osim za onom na koju je pozvana svakolika Crkva, svi članovi Božjega naroda. Evanđelje je magna charta redovništva, kao što je i Crkvi, pa stoga treba da se i Crkva i redovništvo stalno preispituju na Evanđelju, a ne na drugim osnovama. Mjerilo redovničke pripadnosti samo je *radikalnost i intenzitet u odazivu Evanđelju na kristolikost života*.⁸

Taj radikalni odaziv na intenzivno ostvarenje Evanđelja prerastao je u Crkvi u poseban stalež, instituciju. S vremenom se uokvirio u znakovlje koje očituje trajnu prisutnost tog posvemašnjeg odaziva u Crkvi i Crkve. To znakovlje jesu tri zavjeta, klauzura, odijelo, a nadasve zajednički život. To su vidljive, prepoznatljive, ali izvanske označnice pripadnosti redovništvu. Svi ti znakovni označuju i upućuju na ono bitno, temeljno, a to je izbor radikalnog nasljedovanja i suobličenja s Kristom Isusom. Crkva treba te znakove, ona štiti i normira njihovo prihvaćanje. Ona bdije nad redovništvom jer je to sastavni dio nje same, jer redovni-

⁷ CORNÉLIS Etienne, *Das allgemeine Phänomen des Ordenslebens*, u zbornom djelu *Die Orden — heute*, str. 7—28.; CARPENTIER René, *Vers une théologie de la vie religieuse*, u zborniku *La vie religieuse dans l'Eglise du Christ*, str. 33—78. Autor tog iscrpnog povjesno-teološkog članka dolazi do zaključka: »La vie religieuse n'est rien d'autre que l'Évangile« (str. 63.) i do tvrdnje: »La tâche primordiale de la vie religieuse, c'est donc de maintenir au coeur de l'Eglise la foi totale en l'ordre social nouveau de la Pentecôte, c'est de le conserver sur terre, au service de tous les croyants et de toute l'humanité« (str. 77.).

⁸ Redovništvom kao radikalnim ostvarenjem kršćanskog poziva opširnije se bavi predavanje o. dra Ljudevita RUPCIĆA, vidi str. 25. Mnogima je takvo tumačenje redovničkog poziva »problematično i novos — jamačno stoga što se koncilske misli o redovništvu nisu ozbiljno i dublje shvatile. Upućujem i na riječi teologa Y. CONGARA, koji kaže da redovništvo nije neki ontološki dodatak kršćanskom pozivu, nego: »il s'agit d'un plus grand radicalisme, d'une plus grande intensité dans l'exercice de la vie chrétienne«, nav. mj., str. 81.

štvo spada na bitnost njenog života.⁹ Bez Crkve ne bi bilo ni redovništva. Gdje je vidljiva, sakralna Crkva stavljen u pitanje, tu je i redovništvo pod upitnikom. Naočitiji primjer nalazimo u protestantizmu. Nadasve je poučljiv primjer Taizéa. Redovništvo je niklo u Crkvi, ono je dar Duha svojoj Crkvi i za Crkvu.

Napomenimo i to da ima onih koji Crkvu još uvijek shvaćaju i promatraju samo kao hijerarhijski strukturiranu organizaciju, koji čitavu ekleziologiju svode na hijerarhiologiju, pa onda nikakvo čudo da u te uske okvire ne mogu i ne znaju gdje bi smjestili fenomen redovništva. No, s radošću uočavamo da se proširuje i produbljuje evanđeosko shvaćanje Crkve, a time odmah i eklezijalnost redovništva. Stoga se nadamo da su jednom zauvijek prevladani jednostrani apologetski traktati o Crkvi, a da će nova, saborska ekleziologija podjednako govoriti o hijerarhijskom uređenju Crkve, kao i o Božjem narodu, jednakom o ministerijalnom svećeništvu, kao i o laicima (pučanima) i redovnicima. Kako na razini sveopće Crkve, tako isto na razini života i ostvarenja lokalnih Crkava.

Ukratko: kršćanski život bitno je crkven, a redovništvo je samo radikalno prihvatanje kršćanskog življenja, dakle punina crkvenosti.

2. tvrdnja: *Redovništvo je karizma u Crkvi i za Crkvu, ali ne u oprečnosti sa strukturama crkvene hijerarhije*

Vjekovima je trajala podjela kršćana na klerike i na laike, na redovnike i na svjetovnjake. Bila je to prihvaćena klasifikacija sa svim svojim dobrim i lošim stranama, a ona je uvjetovala mnoge procese, kao što su »pomonašanje« klera i kleričke duhovnosti, mehaničko shvaćanje svetosti *ex opere operato* i još štošta. U novom obliku traje ta podjela i danas. Govoreći suvremenim rječnikom, često susrećemo podjelu: institucija-karizma, pa i govor o institucionalnoj i o karizmatičkoj Crkvi. Mnogi suvremeni teolozi pokušavaju pronaći mjesto redovništva baš u toj karizmatičkoj Crkvi.¹⁰ U takvoj shematskoj i pojednostavljenoj podjeli jasnije se, doduše, uočavaju neka svojstva redovništva, ali se opet, s druge strane, nekako sužava pojam karizme, pa se i nehoteci redovništvo svrstava u neku vrstu opozicije hijerarhiji. Tom koordinatnom sistemu, u kojem vertikala predstavlja karizmatičku osovinu, a horizontala institucionalna, radije pretpostavljamo sliku velike kružnice koja predočuje Crkvu, unutar koje se grupiraju različiti manji krugovi po principu poziva i dara, a na temelju pavlovske teologije o Tijelu i njegova rješenja dijalektičke napetosti između pojedinog organa i cijelog organizma. Kako dakle shvatiti i gdje smjestiti redovništvo?

⁹ Usp.: VOILLAUME René, *La vita religiosa nel mondo attuale*, str. 7., gdje kaže da je redovnički život »do te mjere povezan s Crkvom da se nikako ne može ustvrditi da bi Crkva bez njega mogla postojati u onoj savršenosti u kojoj je Crkva želio Krist«. A P. Ladislas OERSY, u svojoj knjizi *Aperi al Spirito*, str. 14., piše: »La vita religiosa è un dono dello Spirito. La Chiesa, di conseguenza, ha il dovere di accettare questo dono divino, di proteggerlo e di incoraggiarlo«. Vidi i LG, 43, 45 i dr.

¹⁰ Usp. Msgr. PHILIPS, *L'Eglise et son mystère au deuxième Concile du Vatican*, sv. II., str. 119.

Polazimo od tvrdnje da je redovništvo dar — karizma — Duha Svetoga u Crkvi i za Crkvu. Taj Božji dar ne spada na samu bitnost crkvenih struktura, i, u krajnjoj liniji, Crkva kao hijerarhijski uređeno društvo moglo bi opstojati i bez redovništva.¹¹ Međutim, kažu nam današnji teolozi, redovništvo, iako ne spada na strukture, spada na ostvarenje životne uciljenosti Crkve i u tom smislu je »egzistencijalni dar« Božji samoj Crkvi.¹² Redovništvo je znak trajnog i plodnog djelovanja Duha Svetoga u Crkvi.¹³ Darovi su različiti, ali je jedan Duh, jedno je Tijelo. Crkva je zajednica onih koji su primili različite darove, a ne samo zdanje pravnih struktura i odnosa.

Od Petra i apostola sve do današnjeg pape i biskupske kolegije postoji trajni, neprekinuti vez koji se sakramentalno prenosi i koji ne može uništiti sva ljudska bijeda i grešnost. To je bitna, temeljna, božanska struktura Crkve.¹⁴ Ali je također očevidno da u Crkvi nije samo papinstvo i biskupstvo! Oni su garanti stalnosti Crkve, oni su čuvari nauke, ključari, vođe, suci. Tu im je službu povjerio i zagarantirao sam Bog. Ali Crkva je i živa zajednica Božjeg naroda, zajednica u kojoj su razdani različiti, slobodni darovi Duha.¹⁵ Među tim Crkvi i za Crkvu danim darovima nalazi se i redovništvo, koje nije iznašće ljudi, pa ma kako pobožnih i svetih, nego je plod neprestanog, slobodnog djelovanja Duha Svetoga u dušama krštenika i potvrđenika.¹⁶ I kako je to plod Duha, ne može biti uperen protiv Crkve, nego je uvijek za Crkvu. To je dar nad kojim treba da bdiju, koji treba da štite i u cijelovitost Tijela ugrade baš sami crkveni pastiri. Zato redovništvo i stoji pod posebnom brigom i pod izravnim nadzorom vrhovnog pastira. I Crkva ne može doreći govor o sebi a da ne govori i o redovništvu kao posebnom daru koji je primila, koji posjeduje.¹⁷

Praslika redovničke karizme jest Kristova Majka Marija. Ona nije učestvovala u Petrovoj vlasti i primatu, niti je vršila poslanje apostola, ali je imala svoju izvanrednu misiju za Crkvu, u Crkvi, i to baš po radikalnosti svoga življenja i pripadnosti Isusu Kristu.¹⁸ Marija nije početnica neke pneumatske, karizmatičke Crkve nasuprot hijerarhijskoj Crkvi, nego trajan ideal službenice Kristove, službenice Spasenja, majka Crkve, praslika Crkve. Ona nam treba da osvijetli put da pronađemo pravo mjesto što ga redovništvo ima u Crkvi i za Crkvu.

Svima je poznato kako je nastanak svakog reda i svake redovničke družbe najtješnje vezan uz život Crkve, uz potrebe Crkve. Svaki je utemeljitelj bio karizmatik, pozvan i obdaren od Duha Svetoga da u Crkvi i za Crkvu učini i pokrene nešto novo, da okupi i nadahne ljudе

¹¹ Msgr. PHILIPS, *nav. mj.*

¹² OERSY, *nav. dj.*, str. 11.

¹³ OERSY, *nav. mj.* i još posebno upućujem na treće poglavje u gore spomenutoj knjizi TILLARDA, koje je naslovljeno: *La vita religiosa sacramento della potenza di Dio*, str. 51—70., gdje autor naglašava: »La vita religiosa è generosità divina, dono dell'onnipotenza della misericordia e della fedeltà. Essa rappresenta, in seno alla Chiesa pellegrinante, e quindi in mezzo al mondo degli uomini, un segno, un sacramento, della potenza di Dio e Padre di Gesù Cristo« (str. 52.).

¹⁴ OERSY, *nav. dj.*, str. 12—13.

¹⁵ Usp.: LG, 7; KUENG Hans, *Die Kirche*, Freiburg 1967., str. 195., slij.

¹⁶ OERSY, *nav. dj.*, str. 14.

¹⁷ Msgr. PHILIPS, *nav. dj.*, str. 132.

¹⁸ OERSY, *nav. dj.*, str. 14.

i žene koje će svježom energijom Duha biti na pomoć Crkvi.¹⁹ Čini mi se da je u tome najočitiji primjer sv. Franje Asiškoga, tog izuzetno velikog obdarenika, koji je u svom Pravilu savršeno objedinio odazivanje Evanđelju i uklapanje u Crkvu, hijerarhijsku Crkvu i njene strukture. Nije nam moguće zaći u detaljnu analizu te Franjine crkvenosti, ali je ona baš paradigmatična za ovo područje koje nas sada zanima.²⁰

Svaka redovnička zajednica ima svoju funkciju u Crkvi i za Crkvu. Svaki je dar dan za opće dobro cijelog Tijela.²¹ Taj dar treba samo otkriti i pravilno usmjeriti. A ako nam je slobodno davati ocjenu današnjim krizama među redovnicima i redovnicama, onda smo spremni ustvrditi da je jedan od poglavith razloga nesigurnostima i otpadima baš u nenalaženju svojeg mesta u Crkvi i za Crkvu. Vremena su se izmjenila, zahtjevi su Crkvi novi, stoga ona traži novo lice i novi oblik redovničkog života.²² Mi često ostajemo vezani uz prošle oblike, zavjetovani svojim nadgradnjama i izvanjkostima, zabrinuti za golo preživjeti i održati se, dok nam istinski ideali izmiču. I onda k tome imamo prilike da budemo očevici cjenjanja oko medašnika, da sudjelujemo u sitnim parnicama za naše stare pravice. I koliko puta se osjetimo upravo suprotno od dara Crkvi, koliko puta odbijeni dar... Primjera ima dosta, slažimo ih u vlastitoj režiji. U svakom slučaju crkvenost redovništva izgleda lijepo sročeni izričaj za upotrebu teoretičarima. Stoga nam se nameće rosminijska slikovitost, pa s pravom govorimo da su odnosi redovnika i klera jedna od pet rana svete majke Crkve, naše lokalne Crkve.

3. tvrdnja: Redovništvo predstavlja znak trajne svetosti same Crkve

Ima lijepih krilatica o redovništvu, ima čak i vrlo prikladnih formulacija. Tako je jedan saborski otac vrlo zgodno rekao da redovništvo ne spada na strukturu Crkve, ali da je ono struktura u Crkvi.²³ Oni koji se bave redovništvom u ovo pokoncilsko doba rado kažu da je redovništvo »institucionalizirana karizma«.²⁴ »Lumen gentium« kaže kako

¹⁹ PC, 1.

²⁰ FELDER Ilarino, *L'ideale di san Francesco d'Assisi*, sv. I., poglavje o sv. Franji i Crkvi, str. 88—112.; JOERGENSEN Johannes, *San Francesco d'Assisi*, Assisi 1968., na više mesta se govori o Franjinu odnosu prema Crkvi, crkvenoj hijerarhiji. GHINATO Alberto, *San Francesco nella Chiesa e per la Chiesa*, u *Quaderni di spiritualità francescana*, sv. 7, Assisi 1964, str. 22—42.

²¹ LG. 44: »Njihov (redovnika) duhovni život mora također biti posvećen dobru cijele Crkve. Odatle nastaje dužnost redovnika da radi prema silama i vrsti svoga zvanja, bilo molitvom, bilo aktivnim djelima, da se ukorijeni i ojača Kristovo kraljestvo u dušama i da se širi na sve strane. Stoga Crkva i podupire poseban značaj različitih redovničkih ustanova.«

²² U toj svijesti i s tom nakanom nastao je i dekret *Perfectae caritatis* — o prilagođenoj obnovi redovničkog života, jer »izvanredna vrijednost toga života... i njegova nužna uloga u suvremenom svijetu« treba služiti »na još veću korist Crkve« (PC, 1). Ovdje pristaju i riječi teologa Karla RAHNERA, koji piše: »Es ist für die Ordensleute und ihr Leben von entscheidender Bedeutung, dass sie sich und ihr Leben unbefangen und in nüchtern harter Klarheit den Fragen stellen, die ihnen die weltliche und kirchliche »Zeit« von heute aufgibt, selbst wenn sie noch keine allseitig genügende Antwort haben« — *Ueber die evangelischen Räte*, u *Schriften zur Theologie*, sv. VII., str. 409.

²³ Msgr. PHILIPS, *nav. dj.*, str. 119.

²⁴ CONGAR, *nav. dj.*, str. 73.

redovnici »imaju u životu Crkve poseban dar i da koriste njenoj spasiteljskoj misiji«.²⁵ Za VI. poglavlje konstitucije o Crkvi kažu da se može nasloviti »crkvenost instituta savršenstva«, jer je to poglavlje zapravo teološko-eklezijalna osnovica redovništva.²⁶ Drugi opet govore kako je redovništvo »test života Crkve«,²⁷ rezervoar apostolskih snaga²⁸ i još mnogo toga. Sve su to lijepe riječi, no mi još uvijek tragamo za mjestom redovništva u Crkvi, za njegovim mjestom u ekleziologiji.

Dosad se u traktatu o Crkvi nije nigdje govorilo o redovništvu. Ja bar nisam pronašao nijedan priručnik u kojem bi se o tome pisalo, premda su mnoge traktate napisali baš sami redovnici. Pa ni u najnovijim, pokoncilskim priručnicima nisam imao prilike vidjeti da bi redovnici spadali u sadržaj ekleziologije. A to bi trebalo biti, pa tako Elio Gambari piše: »Više nijedna ekleziologija neće moći biti sistematizirana, a da ne drži pred očima redovnički život...«.²⁹ Još jasnije to ističe benediktinac Rafael Schulte kad kaže: »Teolog koji želi prikazati Crkvu dogmatsko-teološki potpuno, sa svakog stanovišta, nužno mora proučavati teološku poziciju redovničkog staleža u Crkvi.«³⁰ O redovništvu imamo mnogo povjesnih prikaza, posebno mnogo priručnika za redovničko pravo, a najviše za redovničku askezu i duhovnost. Nažalost, gotovo ništa o teologiji redovništva. I to je doista žalosno! Možda je pod tim vidom i razumljivo da su se o redovništvu udomačila shvaćanja i vrednovanja ispod razine onoga što bismo očekivali.

Drugi vatikanski sabor smjestio je redovnike u Crkvu, u organsku cjelinu Božjeg naroda, vrednovao redovništvo ekleziološki. Vrlo je zanimljivo kako je nastajalo poglavlje o redovnicima.³¹ Za nas je ovdje važno naglasiti da je govor o redovnicima u konstituciji o Crkvi nastajao u svezi s poglavljem o općem pozivu na svetost. Time su prije svega prevladana neka prijašnja gledanja i tumačenja s obzirom na zahtjevnost Evanđelja prema svim kršćanima. No time što su redovnici dio, sastavni dio pozvanog Božjeg naroda, nastaju nejasnoće o njihovoj specifičnosti u odnosu prema ostalim staležima u Crkvi. Tu nastaje zahtjev da se jasnije, teološki točnije i crkvenije definira mjesto i položaj redovnika u Crkvi. Dobro primjećuje Karl Rahner kad kaže: »Koncil je bio jednodušan u tome da (dass) u shemi o Crkvi treba da bude govora o redovništvu u sklopu općeg poziva na svetost, ali je samo natuknuo ili se uopće nije izjasnio kako (wie) treba objediniti nauku o općem pozivu na svetost svih kršćana i nauku o posebnoj vrijednosti i ulozi življenja po evanđeoskim savjetima.«³²

²⁵ LG, 43.

²⁶ FOGLIASSO Emilio, *Il decreto »Perfectae caritatis«*, Torino 1967., str. 232.

²⁷ VOILLAUME, nav. dj., str. 22—23: »La vita religiosa rappresenta, nella Chiesa, come il barometro, come il più sensibile indicatore della fede e di una vita conforme alle invisibili realtà sopraturali... Ciò spiega come la vita religiosa sia in un certo senso, per ogni tempo, il test della vita della Chiesa.«

²⁸ CONGAR, nav. dj., str. 79.: »C'est un fait: la vie religieuse a toujours été, pour l'Eglise, un réservoir de forces. C'est là une valeur qu'on pourrait appeler fonctionnelle.«

²⁹ *Manuale del vita religiosa alla luce del Vaticano II*, sv. I, str. 21.

³⁰ *La vita religiosa come segno*, u zbornom djelu *La Chiesa del Vaticano II*, Firenze 1965 (izdao G. BARAUNA), str. 1065.

³¹ PHILIPS, nav. dj., str. 117 sl.; FOGLIASSO, nav. dj.; *Das zweite vatikanische Konzil*, sv. I, Freiburg (Herder) 1966., str. 284., sl.

³² *Schriften*, VII., str. 408.

Činjenica je da je Koncil govorio o redovnicima u svezi sa pozivom na svetost. Dobre primjećuje naš teolog Tomislav Šagi-Bunić: »Premda se redovništvo može promatrati jednostavno kao poseban stalež u Crkvi ili također kao specijalan način i vid aktiviteta u Crkvi, ipak se činilo nekako naravno da se redovništvo prvenstveno mora vezati uz svetost Crkve.«³³ To je stoga što po riječima istog teologa »u svetosti Crkve redovništvo bez sumnje zauzima posebno i privilegirano mjesto«.³⁴ Značajne su i riječi same konstitucije u kojima se kaže da vršenje evanđeoskih savjeta doprinosi sve većoj svetosti Crkve,³⁵ kao i one koje naglašavaju da redovnički stalež »trajno spada na život i svetost« Crkve.³⁶

Iz svega toga pokušajmo uočiti stvarno eklezijalno mjesto redovništva. Crkva je božanska ustanova. Ona je velik znak, sakramenat Kristove otkupiteljske milosti i učinkovitosti Križa i Uskrsnuća kroz povijest. Crkva je prepoznatljiva po nekim stalnim označnicama, znakovima, ili, kako to suvremena teologija kaže, po nekim bitnim dimenzijama. Imamo ih četiri: jedna, sveta, katolička i apostolska. Bog je obdario svoju Crkvu darom jedinstva, jednote, jedincatosti, što je vidljivo i prepoznatljivo u jedinstvu vjere u Isusa Krista, kome su Petar i njegovi naslijednici, rimski biskupi, namjesnici na zemlji. Bog je obdario svoju Crkvu i darom apostolstva koje je trajno i označeno u biskupskom kolegiju i ministerijalnom svećeništvu. Bog je obdario svoju Crkvu i darom katoličanstva, ne samo etničko-geografskog, nego i kvalitativnog. I On je obdario svoju Crkvu trajnim darom svetosti, da uza svu gresnost svojih članova, uz sav glib i kaljavu starež, da uza svu dijalektiku što je svetioci izrazile izrijekom »casta meretrix«³⁷ ipak ostane uvijek djevičanski neporočna, bez ljage i bez bora, poput mudre djevice koja čeka zaručnika. Izvanski, prepoznatljivi znak te svetosti Crkve, čini nam se, predstavlja redovništvo. Dakako, ne pojedine osobe i njihova osobna moralna svetost, nego stalež redovništva, koji su u Crkvi i za Crkvu znak absolutnog primata Boga, znak evanđeoske punine, znak onog života što ga je inauguirao Isus Krist.³⁸ »Redovništvo je traženje posvemašnjeg, absolutnog i koliko god je više moguće isključivog odgovora (na Božji poziv) u organiziranim crkvenim ustanovama« — kaže Yves Congar. I odmah nastavlja: »Redovništvo nije zahtjev koji bi izlazio iz same naravi Crkve, ukoliko je ona strukturirana kao uređeno i hijerarhijsko društvo, ali ono spada u ostvarenje njenog cilja svetosti.«³⁹

Crkva je trajno i ontološki sveta, indefectibiliter sancta (LG, 39) i iz te njene ontičke svetosti proizlazi svaka druga svetost pojedinih njenih članova.⁴⁰ I kad je govor o svetosti Crkve onda nam se čini da je

³³ Ali drugog puta nema, Zagreb 1969., str. 202.

³⁴ Isto mj., str. 221.

³⁵ LG, 47.

³⁶ LG, 44.

³⁷ Usp. Henri de LUBAC, Die Kirche — eine Betrachtung, str. 97—104.; KUENG, Die Kirche, str. 379—408; CONGAR, nav. dj., str. 82.

³⁸ Kad je riječ o svetosti onda uvijek razumijevamo da se radi o znaku te svetosti. Redovništvo nije »institucionalizirana svetost«, nego institucionalizirani znak svetosti Crkve. Upućujem na vrlo zanimljiva poglavljia o svetosti Crkve kod citiranih autora KUENGA i De LUBACA, te na poglavje »Svi su kršćani pozvani na svetost« od T. ŠAGI-BUNIĆA u knjizi Ali drugog puta nema, str. 201—221.

³⁹ CONGAR, nav. dj., str. 66.

⁴⁰ T. ŠAGI-BUNIĆ, Ali drugog puta nema, str. 204.

tu mjesto staležu redovništva, ukoliko je taj stalež poseban dar Duha Svetoga u Crkvi i za Crkvu. Stoga teolozi tvrde da redovništvo »zauzima posebno mjesto u vlastitosti i znaku svetosti Crkve. Redovništvo je neka vrst *hagiofanijske*...⁴¹ Ono je pojavnost, objava, znak svetosti same Crkve. U tom smislu Koncil i kaže da je redovništvo poseban znak.⁴² Bog je darovao svojoj Crkvi taj dar i on bdi nad njim, on bdi da u Crkvi bude trajno prisutan život i opsluživanje evanđeoskih savjeta.⁴³ Tako se očituje svetost same Crkve i na taj se način pruža »sjajno i posebno svjedočanstvo da se svijet ne može preobraziti i Bogu prikazati bez duha blaženstva« — kako veli Koncil (LG, 31b).

Svi su kršćani pozvani na svetost, kao što su i svi pozvani na apostolat, na jedinstvo vjere i ljubavi. Ali svako područje ima svoju specifičnost, svoju zasebnost. U odzivu na svetost života po Evangeliju redovnici imaju posebno mjesto, to je njihov specificum, koji ih opravdava, koji redovništву daje vlastitu i nenadomjestivu ulogu u Crkvi, u Božjem narodu. Po tome je redovništvo teološki crkveno. Nadamo se da pokoncilska nauka o Crkvi neće zaobići redovnički stalež, nego da će ga ispravno vrednovati, osvjetljujući sve bolje ovu unutrašnju sraslost redovništva s Crkvom. Time će biti posve očito kako redovnički ideal mora pratiti pojavu Crkve, kako se redovništvo nalazi u srcu samog Otajstvenog Tijela, kako je to doista »egzistencijalni dar« Božji svojoj Crkvi. A sve to ima silne posljedice za smislenu i svrshishodnu obnovu redovnika u Crkvi. Ta obnova nije potrebna tek zato da bi redovničke zajednice preživjele, nego prvenstveno zato da u njima i kroz njih dođe do bjelodanog svjedočanstva vitalnost Crkve, prisutnost Evangelija i trajna vrijednost života koji je utemeljen u Isusu Kristu.

Ovime što sam ovdje iznio nisu ni dotaknuti, a kamoli iscrpno obrađeni svi vidovi crkvenosti redovništva. Želja i uciljenost ovog predavanja idu za tim da postavimo načelno pitanje o mjestu redovnika u Crkvi. Time što je poseban naglasak stavljen na ulogu redovnika u znaku svetosti Crkve, nipošto nisu zaboravljena ostala izvorišta i razlozi crkvenosti redovništva. I kad govorimo o svetosti, nadamo se da nitko neće zagovarati za redovnike *novovjekiji odlazak u pustinju*, izlazak iz svakog drugog događanja u životu Crkve. Usred Crkve, naime, i usred svijeta mjesto je redovnicima. Tu, posred živog života redovnici treba da intenzivno i radikalno ostvaruju ideale kršćanskog života. Oni treba da se opru napasti otuđenja, pa makar to bilo i nadgradnjom askeze koja je nikla u zatvorenim krugovima, treba da odbace sve nezdrave nadgradnje nataložene vjekovima i podržavane neshvatljivim bojaznim, i da smiono preispitaju i preobrazuju svoj život na Evangeliju Isusa Krista, prema potrebama svete majke Crkve i prema zahtjevima vremena i ljudi s

⁴¹ CONGAR, *nav. dj.*, str. 86.

⁴² LG, 44; PC, 1; PHILIPS, *nav. dj.*, str. 134. s.; TILLARD, *nav. dj.*, str. 71. s.; SCHULTE, *La vita religiosa come segno*, u velikom zbornom djelu *La Chiesa del Vaticano II* (izd. G. BARAUNA), Firenze 1965, str. 1063. s.

⁴³ CONGAR, *nav. dj.*, str. 82—83.: »Oui, vraiment, la vie religieuse est à voir dans l'Eglise, comme une réalisation particulièrement qualifiée de sa finalité et de sa vie. Comme Dieu donne à son Eglise sa catholicité (LG, 13), il lui donne sa sainteté et, pour cela, lui assure fidèlement le don de l'observation des conseils évangéliques (LG, 43) qui, du reste, déborde les cadres de la vie religieuse proprement dite.«

kojima živimo i kojima treba da posvjedočimo ljepotu i uzvišenost slobodne djece Božje. Takvo redovništvo postaje silan izvor spasiteljskih energija, ono se uključuje u apostolsko poslanje Crkve.

4. tvrdnja: *Redovništvo je najočitiji primjer duhovnog i apostolskog pluralizma u Crkvi*

Smatram da je na kraju vrlo važno naglasiti i ovu činjenicu, posebno za naše vrijeme i prilike u redovništvu. Svojim duhovnim, apostolskim, liturgijskim i povjesno-pravnim *pluralizmom* redovništvo daje još jedno izvanredno svjedočanstvo za Crkvu i u Crkvi. To je unutrašnji kvalitativni katolicizam. Redovi i družbe nastaju s tokovima crkvenog života, prilika i potreba. I tako svaka redovnička zajednica ima svoju zasebnost, a još uvijek se nisu iscrple sve mogućnosti služenja i svjedočenja. Imamo i novih instituta i redovničkih zajednica. Tu činjenicu treba ne samo uočiti nego i vrednovati. Život i djelovanje benediktinaca razlikuje se od onoga dominikanaca, franjevaca, isusovaca, salezijanaca, lazarista, male braće od Isusa ... Klarise žive i djeluju drukčije od uršulinki, milosrdnica, školskih sestara itd. Postoji pluralizam. Njega je prihvatile i ozakonila Crkva, on je u njoj nikao. Taj pluralizam treba, dakle, dopustiti i u našoj dnevnoj praksi i suživljenju. Pluralizam je plodonosan, on ima moć zasebnog svjedočanstva. I lokalne Crkve kao žive zajednice trebaju svjedočanstvo pluralizma života i apostolskog djelovanja kao znak svoje vlastite životnosti. Mnogi kao da se boje tog pluralizma, pa ga teško prihvataju. Zar nije lijepo kad jedan biskup u svom izvještaju o posjetu jednoj župi kojom upravljaju hercegovački franjevci među ostalim zapisuje da se u župi osjeća snažno prisutno i franjevačko veselje ... Pa kako bi u pravim odnosima i prilikama i moglo drukčije biti. (Da ne bude zabune: radi se o župi u Austriji, a ne u Hercegovini!) Zar se može zamisliti dugotrajno djelovanje neke redovničke zajednice u nekom kraju a da to ne ostavi ama baš nikakva traga njihove zasebnosti? Pluralizam je potreban i nije korisno htjeti sve svesti na jedan zajednički nazivnik.

ZAVRŠETAK

Redovništvo spada u Crkvu, ono je dar Crkvi, ono je svjedočanstvo i znak njene trajne svetosti i njenog radikalnog pristajanja uz Isusa Krista i uz Evanelje koje je norma našem kršćanskom življenju.

Mi zaklinjemo našu budućnost da otkloni od naše Crkve tešku sablazan podvojenosti i antagonizama: jer ne postoji klerička i redovnička Crkva, nema grupiranja po principu karizmatičnosti i institucionalnosti, nema dvostrukih crkvenih struktura i paralelnih hijerarhija. Jedan Krist, jedna vjera, jedna Crkva. Budimo jedno u Kristovoj ljubavi.

A što se prošlosti tiče, neka nam bude na pameti ona sočna riječ narodne mudrosti: nema smisla skidati potkove s crknutih konja!

Dixi!

BIBLIOGRAFIJA

- VOILLAUME René, *La vita religiosa nel mondo attuale*, Milano 1972.
- CAMBIER J., *Théologie de la vie religieuse aujourd'hui*, Bruxelles 1971.
- OERSY Ladislas, *Aperti allo Spirito*, Milano 1970.
- CONGAR Yves, *La vie religieuse dans l'Eglise selon Vatican II, u Vie consacrée*, XLIII (1971.), br. 2, str. 65—88.
- PHILIPS, *L'Eglise et son mystère au deuxième Concile du Vatican*, II dio, Tournai 1968.
- FOGLIASSO Emilio, *Il decreto »Perfectae caritatis«*, Torino 1967.
- GAMBARI Elio, *Manuale della vita religiosa alla luce del Vaticano II*, I i II dio, Roma 1970. i 1971.
- RAZNI AUTORI, *Die Orden — heute*, Aschaffenburg 1972.
- GALOT Jean, *Il religioso nel mondo*, Brescia 1969.
- ROLDAN Alejandro, *La crisi nella vita religiosa*, Roma 1964.
- GALOT Jean, *Redovnici i obnova*, Zagreb 1973.
- BARBARIĆ Kerubin, *Redovnici danas*, Zagreb 1973.
- SCHULTE Raphael, *La vita religiosa come segno*, u zbornom djelu *La Chiesa del Vaticano II* (izdao G. BARAUNA), Firenze 1965., str. 1063—1092.
- DANIELOU Jean, *I religiosi nella struttura della Chiesa*, u zbornom djelu *La Chiesa del Vaticano II* (izdao G. BARAUNA), Firenze 1965., str. 1093—1100.
- HUYGHE Gerard, *I rapporti tra i vescovi e i religiosi*, u zbornom djelu *La Chiesa del Vaticano II* (izdao G. BARAUNA), Firenze 1965., str. 1101—1109.
- TILLARD, J. M. R., *I religiosi nel cuore della Chiesa*, Brescia 1968.
- CARPENTIER, René, *Vers une théologie de la vie religieuse*, u zbornom djelu *La vie religieuse dans l'Eglise du Christ*, Bruges—Paris 1964., str. 33—78.
- ANTONIUTTI, Ildebrando, *La vita religiosa nel post-Concilio*, Milano 1968.
- RAHNER Karl, *Über die evangelischen Räte*, u *Schriften zur Theologie*, svezak VII., str. 404—434.
- MARTELET, G., *Sainteté de l'Eglise et vie religieuse*, Toulouse 1964.

ZAOBLJUBA POKORŠCINE

UVOD

Neki redovnik, ki deluje na težki oddaljeni župniji, je rekел: »Najbrž bomo morali to župnijo opustiti. Včasih smo predstojnika takoj ubogali, danes pa mladi najdejo vse polno izgovorov. Najbrž na to težko mesto nihče ne bo več hotel iti.« Večkrat slišimo kakega predstojnika, kako tarna: »V prejšnjih časih je bilo za predstojnika mnogo laže. Ukažal je in redovnik je ubogal. Danes pa redovniki le s težav ubogajo. Z različnimi izgovori se hočejo izmakiniti.« Redovniki zopet težko prenašajo, če predstojnik v važnih zadevah kar sam odloča, ne da bi se z redovnikom prej pogovoril.

Za današnji čas je značilo, da zelo poudarja človekovo svobodo. Narodi, ki so bili do nedavnega pod tujo oblastjo, se osvobajajo. Vse človeštvo obsoja suženjstvo, kolonializem, kakršno koli diktaturo. Naglaša se dostojanstvo človeške osebe in njena doraslost. V podjetjih vlada načelo samoupravljanja.

Vse to so znamenja časov. Treba jih je torej upoštevati. Ali ima obljava pokorščine ob vsem tem še kak pomen? Ali ne bi bilo bolje, da bi jo Cerkev odpravila?

Rešitev je drugje, ne v odpravi. Predvsem moramo imeti pravo pojmovanje o redovniški pokorščini. Nadalje je potrebno pravilno ravnanje članov redovniške skupnosti in pravilno ravnanje predstojnikov. Dragoceno oporo za to nam nudi drugi vatikanski koncil (predvsem R 14) in apostolska ekshortacija papeža Pavla VI. »Evangeljsko pričevanje«.

Predavanje se zato deli na tri dele: Nekaj osnovnih pojmov o redovniški pokorščini. Kako naj ravnajo člani redovniške skupnosti. Kako naj ravnajo predstojniki.

I. NEKAJ OSNOVNIH POJMOV O REDOVNIŠKI POKORŠČINI

1. Naš vzor in naša moč je Kristus

Danes v teologiji in v krščanskem življenju poudarjamo kristocentrčnost. Kristus je naš vzor. Iz njega zajemamo moč za krščansko življenje. Vzor in moč nam je tudi v pokorščini do božje volje, volje nebeskega Očeta.

Svojim učencem je Jezus ob priliki rekel: »Moja jed je, da izvršujem voljo tistega, ki me je poslal, in da dovršim njegovo delo« (Jan 4, 34).

Sveti Pavel je zapisal: »Ponižal se je in je bil pokoren do smrti, smrti na križu« (Flp 2, 8).

Motiv, iz katerega je izvirala Kristusova pokorščina do Očeta, je bila ljubezen do Očeta in do ljudi. Pokorščina je pri njem sad ljubezni. Izvirala je iz ljubezni in je kazala vedno globljo ljubezensko povezanost med Očetom in Kristusom.

Višek Kristusovega življenja in njegovega odrešitvenega poslanstva je v njegovi velikonočni skrivnosti, v smrti na križu, ki se je končala s poveličanjem. Daritev na križu je bila zunanjji izraz notranje Kristusove daritve, ki je bila prav pokorščina Očetovi volji.

S svojo pokorščino je Kristus zaslužil moč za našo pokorščino.

2. Kristjanova pokorščina izvira iz krsta

Krst je vcepitev v Kristusa, v njegovo velikonočno skrivnost. Je torej vcepitev v kalvarijsko daritev, katere duša in notranje jedro je bila Kristusova pokorščina Očetu. S krstom smo začeli živeti iz Kristusove velikonočne skrivnosti, iz njegovega zasluba. Naša dolžnost pa je, da živimo to Kristusovo velikonočno skrivnost. To pomeni življenje v pokorščini Očetovi volji. Hodili naj bi za Kristusom, ki je bil pokoren do smrti na križu.

3. Redovnikova pokorščina je povezana s krstno pokorščino

Samo po sebi je razumljivo, da tisti, ki naredi redovne zaobljube, ostane še naprej kristjan. Krst je temelj njegovega redovniškega življenja. Obljuba pokorščine je posebna karizma. Kristjanu naj pomaga, da bo zvesteje izvrševal krstno pokorščino. Je odlično sredstvo za popolni razvoj krstne pokorščine. Tako postanemo na popolnejši način podobni Kristusu v njegovi pokorščini (prim. C 42).

4. Težava in blagoslov redovniške pokorščine

Pri redovniški pokorščini se redovnik podreja predstojniku, ki ima kakor vsak človek svoje napake in omejenosti. Predstojnikova volja zato ni nujno vedno tudi božja volja. V tem je za redovnika neka težava.

Pokorščina pa prinaša redovniku velik blagoslov. Zamislimo si, da bi redovniške hiše ne imele predstojnikov. Vsak bi ravnal po svoje, nastala bi anarhija, skupnost bi se razšla.

Vrednost pokorščine je v tem, da nas povezuje z Bogom in brati. Krščanstvo je občestvena vera. Nihče ni kristjan sam zase. Ker smo udje Kristusovega skrivnognega telesa, moramo drug drugemu pomagati, kakor tudi v človeškem telesu roka ali noge služi celiemu telesu. Za nas kristjane in redovnike je zato brat pot k Bogu. Tem bolj velja to za

Za vrijeme Redovničkog tjedna je Vijeće viših redovničkih poglavara u Jugoslaviji održalo svoje plenarno zasjedanje (gornja slika), na kojem je za predsjednika izabran o. Nikola Mate Rošić, franjevac konventualac. — Skupina provincijala sluša izvještaj tajnika o. Ljudevitom Maračiću, franjevcu konventualcu

Istodobno je Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije održala svoje plenarno zasjedanje (donja slika), na kojem je za predsjednicu ponovo izabrana s. Fides Vidaković, vrhovna glavarica ss. Naše Gospe

predstojnika. Obenem nas pokorščina povezuje z brati in sestrami. Le po pokorščini moremo organizirano in uspešno služiti vsemu človeštvu.

Redovnik potrebuje duhovnega voditelja, učitelja in očeta. To podarjajo že v prvih stoletjih krščanstva. Redovnik uboga predstojnika, ki naj bi bil njegov duhovni voditelj, učitelj in oče.

Blagoslov redovniške pokorščine je tudi v tem, da pomeni posnevanje Kristusovega ponižanja in zato tudi deležnost pri njegovem povečanju. Kristusovo ponižanje povezuje sv. Pavel z njegovim povišanjem: »Ponižal se je in je bil pokoren do smrti, smrti na križu. Zato ga je tudi Bog povišal in mu dal ime, ki je nad vsa imena . . .« (Flp 2,8–11).

5. Pokorščina vodi k osebni zrelosti in svobodi

Odlok o sodobni prenovi redovniškega življenja pravi: »Redovniška pokorščina ne zmanjšuje dostojanstva človeške osebnosti, ampak jo vodi do zrelosti, ki veča svobodo božjih otrok« (R. 14). Tudi dogmatična konstitucija o Cerkvi uči, da redovniška pokorščina krepi svobodo (C 43, 1).

Na splošno imajo ljudje vtis, da ravno pokorščina jemlje človeku svobodo. Ko ubogam, tako mislijo, se ne odločam svobodno, je torej moja svoboda omejena.

Da nam bo stvar postala takoj jasna, se spomnimo na Avguštinov stavek: »Ljubi in delaj, kar hočeš!« Tisti, ki ljubi Boga in bližnjega zaradi Boga, se bo vedno odločal samo za dobro. To odločanje bo kljub temu vedno svobodno. Tu vidimo, da človeka osvobaja prav ljubezen do Boga in bližnjega.

Osebna zrelost je sposobnost pozabljati nase in ljubiti Boga ter bližnjega. Zato lahko ugotovimo sledečo povezanost: osebno zrel človek je človek, ki ljubi, je človek, ki vedno izpolnjuje božjo voljo, je človek, ki je svoboden.

Skrivnost, kako je mogoče biti pokoren in hkrati svoboden, najbolje razloži Kristus. On je bil najbolj pokoren in hkrati najbolj svoboden. Prav je, da v današnjem času, ki je še posebej občutljiv za svobodo, bolj naglašamo veličino pokorščine, ki veča človekovo svobodo.

II. KAKO NAJ RAVNAJO ČLANI REDOVNIŠKE SKUPNOSTI

1. Pokorščino predstojnikom določajo in omejujejo pravila in konstitucije

Doslej so pokorščino izvajali v glavnem povsod enako. Zakonik cerkvenega prava je to uzakonil, podobno tudi za škofijske duhovnike. Dejansko pa je treba upoštevati, kakšna je glede pokorščine volja ustavnitelja, ki se kaže v redovnih pravilih. Redovniki se morajo glede pokorščine ravnati po zamisli lastnega ustavnitelja. Pokorščina bo zato pri benediktincu drugačna kakor pri jezuitu.

Tu je treba naglasiti, da spada pod pokorščino le tisto, kar spada v okvir pravil in konstitucij. Predstojnik se mora torej pri izvajanju svoje avtoritete ravnati po pravilih in konstitucijah ter jih ne sme prekoračiti.

2. Pokorščina mora biti dejavna in odgovorna

Včasih je bilo možno slišati: »Tudi če ti predstojnik ukaže, da posadi sadike z listjem navzdol v zemljo in s korenino navzgor, ti samo lepo ubogaj in vse bo v redu.« Govorili so, da mora biti redovnik pri uboganju kakor mrtvo truplo. Bo že predstojnik mislil namesto njega. Šlo je za tako imenovano slepo pokorščino.

Daleč od tega je nauk 2. vatikanskega koncila. Redovniki naj pri uboganju uporabljajo »razum in voljo in tudi darove narave in milosti« (R 14).

Bog nam je zato dal pamet, da bi jo uporabljali, in sicer tudi tedaj, če kaj delamo po predstojnikovem naročilu. Redovnik se bo potrudil, da bo naročeno delo čim bolje opravil. Pri tem bo večkrat potrebno, da bo sam razmišljal in se posvetoval s sobrati.

Z voljo svobodno sprejmem predstojnikovo naročilo in ga spremem v lastno voljo. Kar hoče predstojnik, hočem tudi jaz, sicer to ni človeka vredno dejanje.

Darovi narave so talenti, ki so pri posameznih redovnikih zelo različni. O njihovi uporabi bomo dajali Bogu odgovor. Darovi milosti so karizme, posebni nadnaravnici darovi za korist skupnosti. Ko uporabljam obojne darove s svojim razumom in voljo, sem res v polnosti dejan. Takšno delovanje je vse kaj drugega kakor slepa pokorščina, pri kateri naj bi se ravnal kakor mrtvo truplo. Kadar je dejan cel človek z vsemi svojimi sposobnostmi, takrat sem najbolj pokoren.

Pokorščina torej ni hladno izvrševanje nečesa, kar je obvezno in ker je obvezno. Nasprotno, je največja dejavnost, ki jo redovnik kot svobodna človeška oseba izvaja v luči vere.

3. Odločilna je pokorščina božji volji

Oba, predstojnik in redovnik morata iskati le božjo voljo. Z vsakim redovnikom in s celotno samostansko skupnostjo ima Bog svoje načrte. Ti načrti so njegova volja. Potrebno je božjo voljo odkriti in se po njej ravnavati. Ker sta predstojnik in redovnik slabostim podvržena človeka, sta v nevarnosti, da bosta iskala vsak svojo voljo, božjo pa bosta zanemarila.

Nastane vprašanje, kako spoznati božjo voljo. To ni vedno enostavno, kajti Bog ne govori po telefonu. Da bo predstojnik spoznal božjo voljo, mora upoštevati pravila, potrebe skupnosti in Crkve, sposobnosti vsakega posameznika, posebne okoliščine. Član pa naj se s pred-

stojnikom pogovori o svojih sposobnostih in težavah. Tako pomaga predstojniku pri iskanju božje volje.

Pri vsakdanjih stvareh ne bo potrebno posebno iskanje božje volje. Stvari so preproste in jasne. Predstojniku se npr. ne bo treba prej posvetovati, preden bo sobratu naročil, naj gre na pošto. Prav tako ne bo sobrat razmišljal, ali je to res božja volja.

4. Motiv pokorščine je vera in ljubezen

Odlok o sodobni prenovi redovniškega življenja pravi, naj bodo redovniki »ponižno pokorni v duhu vere in ljubezni do Boga« (R 14). Če odmislimo vero in ljubezen, redovniška pokorščina obvisi v zraku. Tudi takrat, kadar je, človeško gledano, zelo težko ubogati, pokorščina ne bo pretežka, če bo imel redovnik močno vero in gorečo ljubezen.

Z ljubezni do Boga je povezana tudi ljubezen do predstojnika, do redovne skupnosti in do naročenega dela. Ljubezen je vedno ustvarjalna. Nič ni bolj pomilovanja vredno kakor redovniki, ki v nekakšnem strahu nimajo pri izvrševanju naročenega dela nobene svoje pobude.

III. KAKO NAJ RAVNAJO PREDSTOJNIKI

1. Predstojnik je prvi, ki uboga

Predstojnik v nekem pogledu posreduje med božjo voljo in redovno skupnostjo. Zato je v službi Očetu in hkrati redovni skupnosti. Zato je predstojnik, čeprav nenavadno zveni, prvi, ki uboga. Spoznava naj božjo voljo glede celotne skupnosti in posameznikov. Bogu bo dajal odgovor v prvi vrsti o tem, kako je celotni skupnosti in posameznikom pomagal pri iskanju in izpolnjevanju božje volje. Prav je, da je predstojnik pozoren tudi na osobno poklicanost posameznikov. Zato mora odkrivati naravne darove in karizme posameznikov. V skladu z možnostmi in usmerjenostjo celotne skupnosti naj poskrbi za primerno izobrazbo, ki bo božje darove naprej razvijala.

2. Predstojnik izvaja svojo oblast

a. *V službi skupnosti in posameznikov*

Pri tem so odločilne Kristusove besede in njegov zgled. Rekel je: »Jaz pa sem sredi med vami, kakor tisti, ki streže« (Lk 22,27). »Sin človekov ni prišel, da bi mu stregli, ampak da bi stregel in dal svoje življenje v odkupnino za mnoge« (Mr 10,45).

Drugi vatikanski koncil je močno naglasil diakonski značaj predstojniških služb. Predstojnik pri izvajanju svoje službe ne bo žalil člo-

večkega dostojanstva. Pametno je, da pri važnejših odločitvah pove tudi razloge. Pospeševal bo medsebojni bratovski dialog. Zanj je potrebna temeljita vzgoja, kajti nihče ni že po rojstvu, krstu in redovniških zaobljubah sposoben za dialog.

b. Tako, da pri tem upošteva pripravljenost skupnosti in posameznikov

Težava nastopi tedaj, če celotna skupnost ali posamezniki niso pripravljeni v polnosti izpolnjevati božjo voljo. To je gotovo križ za predstojnika, ki more ob neposlušnih redovnikih le malo storiti. Pravno ima sicer pravico ukazati, kar spozna za božjo voljo. Za praktično ravnanje zelo potrebuje karizmo modrosti. Z glavo skozi zid namreč ne gre. Tako bo treba večkrat potrpeti in čakati. Pozneje bo redovnik morda imel več luči, več milosti in bo laže ubogal. Je namreč čas oranja, čas seteve in čas žetve. Predvsem je potrebno, da vse člane ljubi; tudi tiste, ki niso vneti za iskanje in izpolnjevanje božje volje. Ljubezen je protistrup sebičnosti. Ž zaledom, a tudi z besedo bo redovnike spodbujal k velikodušnosti.

c. Tako, da pri tem spoštuje vest vsakega člana

Kdaj je upravičeno sklicevanje redovnika na svojo vest? Vest mora biti oblikovana po objektivnih načelih. Redovnik se mora temeljito potruditi za spoznanje božje volje, odpovedati se mora svoji volji, moliti in se po potrebi tudi posvetovati. Šele ko je storil vse, kar je mogel, se sme sklicevati na svojo vest, ki sodi drugače, kakor je predstojnik odločil. Zamisli naj se, ali bi njegovo odločitev proti predstojnikovi volji potrdil tudi Bog.

Zapoved predstojnika gotovo ne veže, če očitno nasprotuje božjim zakonom in redovnim pravilom ali kadar pomeni gotovo in veliko zlo. Velja stavek svetega pisma: »Boga je treba bolj ubogati kakor ljudi« (Apd 5,29).

Včasih se zdi redovniku kaka predstojnikova zapoved objektivno manj dobra. Vendar vseeno veže, predvsem zaradi skupne blaginje. Mnogo stvari je nejasnih; poleg tega ljudje razne zadeve zelo različno presojajo.

Večkrat prav na področju pokorščine nastanejo nemajhne težave, kar stiska vesti. To trpljenje bo deležnost pri Kristusovem križu.

3. Predstojnik vzgaja člane za dejavno in odgovorno pokorščino

Odlok o sodobni prenovi redovniškega življenja naroča predstojnikom, naj člane »tako vzgajajo, da bodo pri opravljanju službe in sprejemanju nalog sodelovali z dejavno in odgovorno pokorščino« (R 14).

Naj navedem le nekaj miglajev za takšno vzgojo. Predstojnik naj pri članih goji ljubezen do skupnosti in do Cerkve. Poudarjati je treba, da so božji sodelavci, s katerimi Bog računa. Pri vseh delih naj bo živ čut odgovornosti do Boga in do skupnosti. Veliko pomeni dobra svetna

in verska izobrazba. Harmonično naj v vsakem redovniku rastejo vsa tri nadstropja, človek, kristjan in redovnik. Vse troje naj bo zlito v eno stavbo zrele redovniške osebnosti.

SKLEP

Če bosta predstojnik in redovnik tako izvajala avtoriteto in pokorščino, ne bo ne eno ne drugo v krizi. Opisani način izvajanja oblasti je za predstojnika težji, kakor je bil včasih. Je pa tudi uspešnejši. Za člana je življenje po obljubi pokorščine bolj odgovorno, kakor je bilo včasih. Nikakor ni lažje, kakor bi kdo na prvi pogled mislil. Predvsem pa pri naša njemu in vsej skupnosti več sadov. Tak način izvajanja oblasti in pokorščine je možen le, če se vsa skupnost s predstojnikom na čelu ravna po Pavlovem naročilu: »Bratovsko se med seboj ljubite« (Rimlj 12,10).

LITERATURA

- BAJSIĆ V., *Na rubovima Crkve i civilizacije*, Zagreb 1972.
GOFFI T., *Obbedienza e autonomia personale*, Milano 1967^a.
HÄRING B., *Orden im Umbruch*, Köln 1972^b.
L'adaptation et la rénovation de la vie religieuse. Décret »Perfectae caritatis«, Paris 1967.
Nuovo stile di obbedienza, Milano 1968.
TILLARD J. M. R., *Obbedienza ed autorità nella vita religiosa*, Brescia 1967.

ZAVJET ČISTOĆE

Tema je po sebi »delikatna«. Zbog delikatnosti problema, specifičnosti i jedinstvenosti ljudske osobe, jedva da imaju koristi zajednička i općenita predavanja. Koliko ljudi, toliko problema i teško da će dvojici odgovarati isto rješenje. No negdje i nekaško mora se početi. Budimo i postanimo bar svjesni da je problem kompleksan i da se ne može i ne smije simplificistički ni jednostrano rješavati. Ne mijesajmo, ne poistovjećujmo duhovne, duševne i fiziološke probleme! U duhu Objave i znanosti spajajmo ih kao što je taj trostruki život spojen u čovjeku. Probleme duhovne naravi rješavajmo zakonima duhovnoga života, probleme duševne naravi rješavajmo zakonima psihologije, probleme s područja fiziologije rješavajmo zakonima fiziologije, pokušavajući da od sebe i od drugih stvorimo harmonične ličnosti.

Što se tiče zavjeta čistoće unazad 3—4 stoljeća, navikli smo na potpunu šutnju. To je — čini se — pogodovalo manjku psihičkog zdraavlja a sigurno ne manje i plodnom življenju ovoga zavjeta. Ne samo maniheizam, janzenizam i ostale krive nauke o čovjekovu tijelu, nego i općeniti mentalitet renesanse poticali su na prezir tijela. Živeći u svom vremenu i kao djeca svoga vremena — razumljivo je — duhovni pisci govore o tijelu kao o »kloaki«, kao da su zaboravili da je Riječ postala tijelom i da je tijelo hram Duha Svetoga. Svijet je pak poistovjećen sa zlom i grijehom, kao da se zaboravilo da je »Bog tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorodnca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne nego da ima život vječni. Ta Bog nije poslao Sina na svijet da on osudi svijet, nego da se svijet spasi po njemu.« (Iv. 3, 16—17). Kao dokaz tome — lako ćete naći i drugih — citiram 29. član konstitucija jedne redovničke zajednice osnovane u 17. stoljeću: »Neka nikada ne gledaju svoje tijelo, izuzev ruke, no i to neka čine s uzdržljivošću i što je moguće manje...«¹

Takvi propisi vjerojatno ne postoje više ni u jednim konstitucijama, no taj bolečivi duh još uvijek živi i manifestira se pod ovim ili pod onim vidom.

Dok se upozorava na nezdrav i bolečiv duh, s jedne strane, ne smije se zaboraviti opasnost skretanja u drugu skrajnost jer i ovdje vrijedi ona »extrema se tangunt«.

¹ Constitutions des religieuses de l'Ordre du Saint-Sacrement et de Notre-Dame.

Nijedan zavjet nije i ne može biti sebi svrhom

Dok razmišljam o bilo kojem od naših zavjeta, čini mi se da moramo poći sa stanovišta da nijedan zavjet nije i ne može biti sebi svrhom. Siromaštvo, na primjer, nije po sebi vrijednost. Ono je, kao i sva ostala zla, posljedica istočnog grijeha, plod ljudskog egoizma, nepravde itd. Krist se svim svojim silama borio protiv ljudske bijede i pokušavao ju je na svakom koraku ublažiti. Slijedeći siromašnog Krista, pravo živi svoje siromaštvo samo onaj koji sve svoje i svega sebe daje da bi na ovom svijetu bilo što manje duhovne, duševne i materijalne bijede i siromaštva.

Ako po našem zavjetu siromaštva mi kao osobe nismo postali bogatiji, ako bogatstvom svoje osobe, koja bi trebala da bude neprivezana ne samo uz nešto materijalno, nego ni na samoga sebe, uz svoje talente, vrijeme — nismo obogatili zajednicu u kojoj živimo, narod iz kojega smo potekli, Crkvu kojoj pripadamo — onda taj zavjet nema nikakva smisla. Ako po zavjetu poslušnosti nismo obogaćeni ili ne damo sebe obogatiti da lakše dođemo do volje Božje i ako tim osobnim bogatstvom aktivno ne omogućujemo zajednici u kojoj živimo da i ona lakše dođe do volje Božje, onda smo ili tupi tvrdoglavlci ili strojevi i lešine. U jednom i drugom slučaju nesposobni smo za plodno življenje zavjeta poslušnosti. Stvarajući čovjeka sa slobodnom voljom Bog je imao i ima sasvim drugi plan nego sa kamenom, strojem i životinjom. Proglasiti sebe apsolutnim mjerilom istine, ne dati se savjetovati i poučiti znači biti neograničeno ograničen. Ne usudimo se bar svoju ograničenost proglašiti voljom Božjom jer nas, eto, u idolopoklonstvu.

Dosljedno tome i u svijetu navedenih načela moramo razmišljati i o svom zavjetu čistoće — djevičanstva. Iza razuma i slobodne volje sigurno je jedan od najvećih darova kojima je Gospodin obdario čovjeka moć očinstva, odnosno majčinstva. Ako će čovjek — a hoće — odgovarati i za najmanji talenat i dar koji je primio od Gospodina, koliko će više odgovarati za tako velike i bitne darove. Ako naše djevičanstvo bude i ostane besplodno za nas kao osobe, za zajednicu u kojoj živimo, za narod iz kojega smo potekli, za Crkvu kojoj pripadamo, onda smo zakopali jedan veliki talenat i čeka nas soubina sluge iz Evandelja (Mt 25, 14—30). Ako, dakle, na vratima neba mognemo pokazati samo i jedino ulaznicu: »Sačuvao sam djevičanstvo, obdržavao sam čistoću« — vrata će ostati zatvorena. A što tek ako je to čuvanje išlo na uštrb drugih kreposti, posebno ljubavi? Da bi se ušlo u nebo, treba učiniti i nešto drugo, stostruko više, a ne samo sačuvati djevičanstvo. Pogledajmo što nas o tome uči i kako nas na tu stostruku plodnost potiče Objava. Što u Starom Zavjetu nagoviješta ili priprema posvećeno djevičanstvo?

Sramota i prokletstvo nad neplodnima, a blagoslov nad plodnima

Prva riječ koju Gospodin upravlja čovjeku (Gen 1,28) jest: »Plodite se i množite i napunite zemlju.« Prokreacija-rađanje je, dakle, vrsta sudjelovanja u stvaranju, način da čovjek bude na slicu Božju. Odreći se toga, uništiti to, znači iznakaziti u sebi sliku Božju. Poslije čovjekova pada taj blagoslov nije povučen, jer protoevangelje (Gen 3,15) obećava spas po porodu žene. Sveti Pavao osvjetjava taj tekst, dajući ženi

mjesto u planu Božjem: »Žena će se spasiti rađanjem djece.« (1 Tim 2,15) Žena upravo tu nalazi svoje normalno ispunjenje i ostvarenje svoga vlastitoga poziva. Plodnost obećava Evi i svima njenoga roda postaje blagoslov, to je čak uvjet djela otkupljenja. Majčinstvo je, dakle, na početku povijesti spasenja koje je kulminiralo u djevičanskom materinstvu Marijinu, čiji je plod sam Spas.

Moglo bi se gotovo reći da Stari zavjet i nije ništa drugo nego povijest toga materinstva. Ideal sreće je imati ženu plodnu kao loza i sinove kao mladice masline oko stola (usp. Ps 128). Život se završava sretno ako čovjek umire u starosti, uspijevši vidjeti sinove i sinove svojih sinova do četvrtog i petog koljena. »Sinovi su Jahvin dar, plod utrobe njegova je nagrada.« (Ps 127,3)

Plodnost je, dakle, znak blagoslova Božjega. Nasuprot tome, besplodnost-sterilnost, jest prokletstvo. Plać nerotkinja čuje se od početka do kraja Staroga zavjeta. Prva riječ koju Abraham upravlja Bogu jest: »Gospodine moj, Jahve, čemu mi tvoji darovi kad ostajem bez poroda?« (Gen 15,2) Rahelin je krik: »Daj mi djecu! Inače ću svisnuti.« (Gen 30,1) Anin plać nisu mogle utješiti ni nježne riječi Elkana: »Nisam li ti ja vredniji nego deset sinova?« (I Sam 1,8)

Nerotkinje, dakle, ne mogu utješiti ni najnježnije riječi njihovih muževa. Da bi izbjegle svoju sramotu i prokletstvo, spremne su prijeći tuđemu mužu i dozvoliti da im pristupi tudi muž (Gen 30,14 ss; 38,14 ss) samo da ispune svoju želju da postanu majke.

Da! Sramota i proklestvo nad neplodnima!

A ipak! Njihovi ih muževi često, gotovo redovito vrlo vole. Gotovo da uživaju veću ljubav nego one plodne. Moglo bi se reći da ih i Jahve gleda posebnim okom. Njima u čast prorok pjeva svoju najtrijumfalniju pjesmu: »Klići, nerotkinjo, podvikuj od radosti.« (Izajija 54,1)

Vrlo je značajno da nam Biblija o besplodnosti govori samo i jedino za to da nam navijesti veličanstvenu plodnost. U stvari, najveći se često i rađaju od nerotkinja: baštinici obećanja, suci, Preteča. Sramota, dakle, i prokletstvo okreću se u blagoslov a taj blagoslov nerotkinja jest figura plodnosti novozavjetnog djevičanstva.

»Klići, nerotkinjo, podvikuj od radosti,
jer osamljena više djece ima negoli udata, kaže Jahve.
Tvoje će potomstvo zavladati narodima,
i napučit će opustjеле gradove.
Ne boj se, nećeš se postidjeti;
ne srami se, ne ćeš se crvenjeti.« (Iz 54,1—4)

Tu se, doduše, na uvijen način, vidi dubok smisao djevičanstva, koje se ne hvali radi samoga djevičanstva, nego radi ploda koji iz njega izrasta. To vrijedi i ostaje zauvijek. Napominjem samo da se time ni najmanje ne nječe niti umanjuje asketska i pokornička vrijednost koju nam nameće odreknuće, odnosno prihvatanje djevičanstva, nego se samo naglašava njegov dubok pozitivni smisao.

Druga stvarnost u Starom zavjetu koja priprema taj novozavjetni misterij jest tema: svadba, ženidba, pir, slavlje — koju susrećemo kroz cijelo tisućljeće u očekivanju Krista. U opisivanju ljubavi i veza Boga

sa svojim narodom ne moramo gledati samo Crkvu, nego svaku dušu, a na poseban način one duše koje su se specijalno posvetile Jedinoj Ljubavi.

U toj božanskoj pedagogiji Staroga zavjeta nalazimo već bitne crte novozavjetnog djevičanstva — opisane, doduše, na materijalan način. Kao i u drugim stvarima (kraljevstvo, žrtva, svećeništvo), tako i ovdje Novi zavjet daje definitivu: duhovna plodnost prefigurirana je blagoslovom nerotkinja, a upravljenost cjelokupne ljubavi prema Bogu simbolizirana je slikom ženidbe, pira, slavlja.

Dva saveza sastaju se u zagrljaju Pohođenja. Iza dugih iskušenja, poslije toliko godina iščekivanja nerotkinja prima blagoslov da rodi Preteču, a Nova Djevica — potpuno predana Gospodinu — odbila je sve ljudske i naravne načine da bude majka, pa ipak posta majka Najvećega te spasi sebe i cijelo čovječanstvo, ne svojim djevičanstvom, nego plodom svoga djevičanstva, plodom djevičanskog materinstva.

Bolje je ne ženiti se, ali samo i jedino, poradi Božjega kraljevstva

Pogledajmo koje nam motive daje i zbog kojih razloga Novi zavjet preporučuje djevičanstvo.

»Doista ima za ženidbu nesposobnih, koji se takvi iz utrobe matrine rodiše. Ima nesposobnih, koje ljudi onesposobiše. A ima nesposobnih, koji sami sebe onesposobiše *poradi kraljevstva nebeskoga.*« — »Ne shvataju toga svi, nego samo kojima je dano« — »Tko može shvatiti, neka shvati« (Mt 19,11—12). Taj trostruki »shvatiti« upozorava nas da je za to zvanje potreban specijalan poziv, osobni poziv i posebna milost.

Za nas koji smo to shvatili potrebno je da shvatimo i nešto drugo, ne manje važno, na što nas upozorava ovaj tekst. Krist je upravo naučavao nerazrješivost ženidbe, jednakost muža i žene. Apostoli su se malo naljutili pa kažu: »Ako je to tako, bolje je ne ženiti se« (Mt 19,10). Krist prihvata njihovu doskočicu punu egoizma, ispravlja je i otkriva im sasvim novu stvarnost govoreći im: Jest »bolje je ne ženiti se«, ali samo i jedino radi kraljevstva nebeskoga. To je ta i tu je ta nova dimenzija. Taj redak sadržava u kluci svu teologiju zavjeta čistoće.

Da, istina je, kaže Krist »bolje je ne ženiti se«, ali:

- ne iz egoizma,
- ne iz straha pred realnošću i teškoćama života,
- ne zato da ostaneš neženja, stari momak, stara cura,
- ne zato da svoju ljepotu, simpatičnost, veselu narav, spontani osmijeh, mladost i cijeli život utrošiš u bježanje od ljudi i osjetiš se sposoban (sposobna) i ponukan(a) poći k njima tek onda kada svi počnu bježati od tebe,
- ne zato da čitava života strahuješ da te ne okalja ovaj »prljavi i pokvarenik« svijet (koji je Bog toliko ljubio da je Sina svoga poslao na nj i u nj),
- ne zato da u ženi, odnosno u muškarcu (i u svećeniku, osim kad je na oltaru) gledaš vraka,
- ne zato da satima pretresaš koliko su dugi čiji rukavi, koliko se kose vidi, kakve sandale ili cipele tko nosi,

- ne zato da kontroliraš tko je od koga dobio pismo, tko se s kim i koliko dugo u razgovoru zadržao, kako se »srdačno« pozdravio i koji je »opasan« kompliment podijelio,
- ne zato da se veseliš što je netko napustio naše redove jer se nije vladao kao što ti misliš da se trebao vladati,
- ne zato da susrećeš ljudе kao da nemaš srca,
- ne zato da pocrveniš od glave do pete kad se spomene riječ ljubav,
- ne zato da »duhovnim razgovorima« nadoknaduješ ono čega se uopće nisi odrekao ili odrekla,
- ne zato da postaneš nesposoban (nesposobna) i da se bojiš s ljudima stupiti u prijateljske odnose te da u tom gledaš nešto nečisto,
- ne zato da omalovažavaš sakramenat ženidbe
- ne zato da sav svijet i odnose muško-žensko gledaš kroz prizmu seksa te postaješ nesposoban susresti se, porazgovoriti se i srdačno pružiti ruku kao normalna i zdrava osoba,
- ne ni zato da se smatraš svetim(om) samo ako na tom području nisi sagriješio(la) (jer i davao je »čist«),
- ne ni zato da obdržavajući jednu Božju zapovijed zaboraviš ostalih devet te u ispitivanju savjesti više od pola vremena utrošiš na svoje opsesije i komplekse, u vezi sa zavjetom čistoće,
- ne zato da budeš »čuvar« tude krepasti,
- ne zato da moraš svaki put pitati dozvolu i odobrenje kad želiš i vidiš da treba učiniti dobro djelo izvan samostana
- ne zato da u sebi povećaš sumnjičavost i nepovjerenje, te time drugima ogorčavaš život, da ti bude potreban pratilac kad god izlaziš među ljudе,
- ne zato da budeš manje angažiran od očeva i majki obitelji,
- ne zato da ubiješ u sebi sve plemenite osjećaje muškarca, odnosno žene i postaneš bolečiva ličnost, koja će se bojati zagledati i u nevine dječje oči, pomilovati, ih poljubiti i na grudi privinuti ta nevina bića; ličnost koja će se pitati smije li poljubiti rođenu sestruru, majku, brata, oca,
- ne zato da u tebi živi osjećaj da si osiromašen(a) u ljubavi,
- ne zato da misliš da si manje čovjek jer si se odrekao mogućnosti da na naravnom planu ostvariš jedan od ljudskih odnosa,
- ne ni zato da se sablažnjavaš nad stvarnim ili izmišljenim grijesima i pogreškama drugih (onaj koji je uistinu čist taj se lako ne sablažnjava: »Tko ljubi brata svoga, u svjetlosti ostaje, i sablazni u njemu nema.« — 1 Iv 2,10)
- ne ni zato da plačeš nad svojim teškoćama i nerealno maštaš i misliš o ljepotama života u drugom pozivu.

Ne još radi mnogo čega. Jedini valjani razlog jest: *poradi kraljevstva nebeskoga*. Ne želim ovdje nabrajati što sve nije kraljevsko nebesko. Kratko ću reći što ono jest: kraljevstvo nebesko je kraljevstvo istine, pravde, ljubavi, slobode, sreće, zadovoljstva, sloge, poštivanja Boga i čovjeka, ono je sve ono što je lijepo i uzvišeno. Da bismo ga ostvarili u drugima, potrebno je da ga najprije ostvarimo u sebi.

Svima nam je poznata i u našim razmatranjima o zavjetu čistoće dosta naglašavana eshatološka vrijednost kršćanskog djevičanstva (pro-

lazi slika ovog svijeta, sretni sluge koje gospodar nađe budne, deset djevica itd.), pa se ovdje zato ne čemo posebno zadržavati na tom.

Pogledajmo ovdje apostolski vid i vrijednost zavjeta čistoće! Svaki dan izgovaramo riječi »dodi kraljevstvo tvoje«, no izgovarajući ih nikada ne smijemo zaboraviti da nije dostatno samo izgovorati ih i čekati da ono samo dode. Treba puno, puno raditi da ga ostvarimo. Gore rekosmo što je i kakvo je to kraljevstvo Božje.

U tom upravo poslu djevičanstvo je nenadomjestiva vrijednost, ono je izvanredan uvjet efikasnosti. Sveti Pavao govori o njem upravo pod tim vidom: »Neoženjeni se brine za Gospodnje, kako da ugodi Gospodinu« (1 Kor 7,32). »I žena neudata i djevica brine se za Gospodnje, da bude sveta i tijelom i duhom« (1 Kor 7,34). Treba primijetiti da sv. Pavao kaže: »ta tou Kuriou« (tj. o poslovima, stvarima Gospodnjim), a ne jednostavno: »tou Kuriou«. Izraz »ta tou Kuriou« obuhvaća Kristovu: »sve što ste učinili jednomo od moje najmanje braće, meni ste učinili«. Tu je izražen karakter služenja bližnjemu, koji nužno mora rezultirati iz pravo življenog djevičanstva. Bio sam gladan, žedan, go, bos, u bolnici, u tamnici, u staračkom domu, tužan, neutješen u ovoj ili onoj potrebi i nezgodi koja može zadesiti čovjeka na ovoj zemlji — i vi ste mi... Ne zaboravimo i to, da s čovjekom treba znati i moći i radost podijeliti. Mi nismo grobari! Tko danomice aktivno ne radi na dolasku kraljevstva nebeskoga, tko ne dijeli žalosti i radosti s potrebnima, bar u tolikoj mjeri koliko to čine najbolji kršćani u svijetu, tome bi zacijelo bolje bilo da se oženio, odnosno udao.

Ta apostolska orijentacija djevičanstva još je vidljivija ako se pozovemo na Pavlov osobni primjer: »A htio bih da svi ljudi budu kao i ja« (1 Kor 7,7). Trebao je biti sloboden da bi mogao »nositi brige svih Crkava«. Pitajmo se koliko nas naš zavjet djevičanstva iznutra i izvana čini slobodnima i raspoloživima da ponesemo tude brige? Iznutra često mnoštvo kompleksa da jedva nosimo sebe, a izvana stotinu ograda i razloga da to nije naš posao i da to ne spada na nas. A spada na majku i oca koji imadu po petero ili šestero djece, jedva spajaju kraj s krajem, ali ne razmišljaju smiju li i mogu li potrebno preteći u pomoć, putnika i beskućnika na konak primiti, pa pokucano i u pola noći.

Da, mnogo je majki i očeva koji nose teret majčinstva i očinstva i potpunije vrše zadaču neudatih i neoženjenih od onih koji imaju zavjet djevičanstva, po kojemu često nisu učinili ništa drugo nego skinuli za sebe teret očinstva, odnosno majčinstva. Koliko besanih noći poznaće majka ili otac brojne obitelji, a ujutro polaze na posao kao da se ništa nije zabilo. Koliko bola, koliko žalosti, koliko troška oko samo jednoga djeteta koje se po nesreći rodilo teže bolesno? Koliko je bola u duši roditelja kad gledaju svoje nakazno dijete? Kakva tuga kad gledaju sina ili kćer kako umiru u svijetu mladosti? Kakvi osjećaji u srcu majke ili oca koji nemaju što dati jesti svome djetetu, koji ne mogu svoje dijete odjenuti kao što su ostala djeca odjenuta? Kakva bol kad roditelji od svoje djece primaju samo nezahvalnost?

A mi? Riješivši se svih tih briga i obaveza, ostavši i postavši slobodni — koju naknadu dadosmo? Čuvamo djevičanstvo, borimo se »protiv napasti ovoga svijeta«, vrijeme i energije trošimo u »sitnokalu-

derske« probleme, trice i kućine itd. A kad netko ipak smogne snage da nas »uznemiri u našoj sabranosti«, te u svom bolu, jadu i plaču po-kuca na naša vrata, primamo ga rezervirano kao da u grudima nosimo kamen, a ne srce (osjećaje treba u sebi gušiti) i časkom mu riješimo sve probleme čarobnom formulom: »Smirite se i utješite! To je Božja volja.« A zatim, čim nam dojadi i samo slušati tuđu bol, učtivo ćemo pogledati na sat i reći: »Zvono me zove na dužnost, moram požuriti da ne zakašnim. A vi se pokušajte obratiti tu i tu...« Na pitanje pak: »Da li biste nas možda mogli posjetiti u našem siromašnom stanu jer bi to za nas bila velika radost?« — redovito se čuje odgovor: »Znate, rado, ali to naša sveta pravila ne preporučuju — no pitat ću, vidjet ćemo, ako dobijem dozvolu...«

Zar se tako pokazuju plodovi djevičanskog materinstva i očinstva? Smijemo li na se primjeniti riječi: »Osamljena više djece ima nego udata?« (Iz 54,1) Tako življeno djevičanstvo ne otvara vrata raja, ne može nikoga ispuniti i usrećiti na ovome svijetu i ne garantira pravu ustrajnost. Bojim se k tome da mnoge na Božjem sudu ne zadesi sudbina deztereta. Na taj se način može eventualno zadobiti jedna bitka (očuvati djevičanstvo), ali potpuno izgubiti rat, zanemarivši ono najbitnije — ljubav.

Mnogo više nego Pavlov primjer govori nam Gospodinov primjer. Prvi kršćani, kad su se odlučivali na djevičanstvo, imali su pred očima isključivo Krista. Marija kao uzor kršćanskog djevičanstva dolazi puno kasnije, osobito sa sv. Ambrožijem. Kad nas poziva na djevičanski život, Krist nam daje iste razloge koje ima i za sebe. Jedini tekst koji bismo mogli shvatiti kao želju »biti slobodan«, ne biti privezan uz obitelj« jest njegov odgovor Mariji i Josipu u hramu: »Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca mojega?« (Lk 2,49) Značajno je da je formula paralelna onoj sv. Pavla koju smo gore vidieli: djevica se brine za »ta tou Kuriou«. Gospodin se brine samo za poslove svoga Oca »en tois tou patros«. Njegovo je djevičanstvo i potpuna neprivezanost uz obitelj radi potpune slobode da se posveti stvarima Oca, a to su: kontemplacija (noći provedene u molitvi), propovijedanje Radosne Vjesti i prolazanje zemljom čineći dobro.

Kristov odgovor Mariji i Josipu izgleda malo otresit. Pobojali su se da se ne izgubi. A on im je »očitao lekciju«.

Ne sputava li i nas često puta mentalitet brige i straha da se ne izgubimo više nego što bi nas sputavala žena ili muž i djeca? Koja li onda prednost i korist? Tko nije kadar živjeti djevičanski bez ključa i pratioca, taj je ionako izgubljen. Taj vjerojatno i nema poziva. Koja je, na kraju, razlika od »izgubiti se« na taj način da proživiš i odživiš život besplodna djevičanstva od »izgubiti se« na taj način da promjeniš poziv? Smisao Kristova poziva na djevičanski život nije samo i jedino u tome da sačuvamo materijalno djevičanstvo. Ono samo u sebi i po sebi nije savršenstvo. Nije cilj, nego sredstvo za ostvarenje najveće kreposti: ljubavi. I Stari i Novi zavjet jasno nam govore da besplodno djevičanstvo nema koristi. Marijino ni Josipovo djevičanstvo nije bilo besplodno.

Ili stvarati ili umrijeti

Čovjek je stvoren i rođen da stvara. Što se više smanjuje, umanjuje, ograničava njegova stvaralačka moć, to je nezadovoljniji i nesretniji. Prestankom svake stvaralačke moći nastupa smrt.

Mi smo se odrekli naravne moći stvaralaštva ali ne zato da bismo postali manje stvaraoci. Slikovito rečeno, zakopali smo svoje očinstvo i majčinstvo poput zrna bačena u zemlju. Zrno koje trune donosi stostruki plod. Ako zrno trune, a ne donosi ploda, osjeća se miris truleži. Ništa manje neugodan miris truleži osjeća se u ljudima i oko ljudi koji su zakopali svoje očinstvo i majčinstvo, iz kojega se ne rađa stostruki plod. Jao čovjeku koji proživljava taj proces, a ništa manje jao onima koji oko njega žive. Konkretno rečeno: ako zbog toga što nismo postali naravni očevi i majke nekolicini svoje naravne djece, ako nismo postali sve jednoma biću — ako na drugoj strani ne postanemo mnogima oci i majke, braća i sestre, savjetnici, dobročinitelji i prijatelji, onda smo zakopali jedan veliki Božji dar i talenat, koji je ostao neiskorišten, i logično je da ćemo zato teško odgovarati. Budimo još konkretniji: kao što svaki otac i majka mogu prstom uprijeti u plod svoga naravnog očinstva i majčinstva, kao što im je nemoguće izbrojiti neprospavane noći, brige i napore koje su uložili za svoju djecu, tako i mi ne budimo zadovoljni dok pojmenice ne možemo nabrojiti bar deset puta više bića koja za nas mogu reći: ovaj pater, ova sestra učinili su za me više ili bar onoliko koliko su učinili ili koliko bi učinili moj otac, moja mati, moj brat, moja sestra, moj prijatelj.

Ne zavaravajmo se mutnim odgovorima! Duhovno očinstvo i majčinstvo isto su tako »rukopipateljni« kao i naravno. Gdje su taj Petar i Pavao, gdje su ta Marta i Marija uz koje smo i s kojima smo probdjeni noći u najtežim časovima njihova života, gdje su ti starci i starice bolesnici i nemoćnici za koje smo učinili — bar u jednom razdoblju života — više nego njihova rođena djeca, braća ili sestre, gdje su ti mlađići i djevojke kojima smo u najkritičnijim časovima njihova života bili i značili više nego njihovi roditelji, gdje su ta djeca kojoj jesmo i značimo — bar u časovima potrebe — ono i onoliko koliko vlastiti roditelji? Kolik je broj takvih bića? Neka si svaki od nas napiše ime i prezime tih ljudi pa će lako vidjeti koliko je plodno njegovo očinstvo, odnosno majčinstvo.

Ne želim ovdje govoriti o kristološkoj dimenziji djevičanstva. O njoj je govorio prof. Šagi. Napominjem samo da i pod tim vidom možemo i moramo ocjenjivati plodnost našeg djevičanstva. Tko posjeduje Krista, ne zatvara ga u sebe. Treba ga roditi i učiniti da živi u drugima. Kome je i u kome je naš djevičanski život radio Krista? Gdje su i koji su to ljudi koji nisu poznavali Krista, a u kojima ga je rodilo naše djevičanstvo? Ime i prezime!

Da! Ili stvarati ili umrijeti! Djevičanstvo umire (ili bar postaje nesosan teret) kad mu nije omogućeno da se rasplamsa u stostruku nadnaravnu i evandeosku plodnost majčinstva i očinstva. Tko ne stvara na ovom nadnaravnom i evandeoskom planu — a budući da bez stvaranja ne može biti sretan i zadovoljan, ne može živjeti — taj će nužno početi stvarati na naravnom planu. Posve razumljivo, jer »djevičanstvo je dar koji nam je dan ne da ga zakopamo, nego da njime radimo. Ima značaj

talenta o kojem govori Krist u priči o talentima (Mt 25,14—30). Gospodar je talenat oduzeo onome koji nije s njime radio i učinio ga plodnim. Najbolji način čuvanja jest upravo u tome da bude plodonosan, da rodi rodom². Napominjem samo da je značajno uočiti da je Krist izrazio negodovanje nad slugom koji se nije upustio u riziko.

Da! Sačuvat ćemo djevičanstvo jedino ako ga učinimo plodnim, ako tako neumorno radimo da uvijek fizički budemo umorni i iscrpljeni (čitaj: pokora), a tko tako neumorno radi jedva da će moći redovito spavati (čitaj: mrtvenje) i stići da redovito jede i piće (čitaj: post), a kamoli da lista nečedne revije, da gleda nečedne filmove i da stigne u nezdrava društva (čitaj: mrtvenje sjetila) jer su naše noge uvijek upravljeni prema potrebnima, a slušajući njihove probleme i teškoće, iz našega srca nužno se mora roditi molitva zahvalnica: »Hvala ti, Gospodine, na milosti zvanja, na daru djevičanstva!« Da! Milost je to, neizmjeran i nezaslužen dar za koji neprestano treba zahvaljivati, moliti za ustrajnost i s poniznošću razmišljati o krhkosti posuda u kojima nosimo taj dragocjeni dar jer »tko stoji neka pazi da ne padne«.

Tako življeni i čuvan dar djevičanstva, ne čuvajući za sebe ni svoj odmor, ni svoje sposobnosti, ni svoje vrijeme, ni svoje zdravlje, jer nije važno koliko je život dug, nego koliko je pun (ta i Krist je umro u 33. godini života i još nitko nije rekao da je šteta što je mlad umro), življeni u logici ljubavi, vodi do čuda, o kojem govori prorok Ezekijel (11,19): »I ja ću im dati novo srce i nov ću duh udahnuti u njih: iščupat ću iz njih njihovo kameno srce i staviti ću u njih srce od mesa.«

To je transformacija koju Bog čini u nama po zavjetu čistoće: novo srce, koje je željno i sposobno ljubiti sve — ne kažem sve jednakom — a ne biti privezano ni na koga, ni na što. Jedino Bog i iz ljubavi prema Bogu svi ljudi, jer ljubav preba braći ljudima je neprevarljivo mjerilo naše ljubavi prema Bogu.

Tako življeni zavjet djevičanstva obogaćuje nas kao osobe, obogaćuje zajednice u kojima živimo, narod iz kojega smo potekli i Crkvu čiji smo članovi. Tek tako možemo radosno klicati:

»Klići nerotkinjo, podvikuj od radosti,
jer osamljena više djece ima negoli udata.« (Iz 54, 1)

Tako življeno djevičanstvo ne dolazi u opasnost da bude zamijenjeno naravnim očinstvom, odnosno majčinstvom.

Molimo zato danomice:

»Gospodine, daj da budem dovoljno velik,
da mi se cijeli svijet može navratiti,
dovoljno jak da ga mogu nositi,
dovoljno čist, da ga mogu zagrliti,
a da ga ne zadržim.
Daj da budem mjesto susreta, ali samo
mjesto prolaska,
put, koji neće nikoga zaustavljati,
jer se ništa ljudsko na njemu neće ubirati,
put, koji samo k tebi vodi.«³

² Tomislav Šagi-Bunić, *Svećenik kome da služi*, KS, Zagreb 1970., str. 85.

³ Michel Quoist, *Prières*, Paris 1957., str. 80.

LITERATURA

- BARBARIĆ KERUBIN, *Redovnici danas*, VVRPJ, Zagreb 1973.
- STANTIĆ ANTE, *Redovnički život u svijetlu dokumenata II Vatikanskog koncila*, Remete 1973.
- PAPA PIJO XII, Enciklika »O svetom djevičanstvu«, Đakovo 1954.
- GALOT JEAN, *Redovnici i obnova*, VVRPJ, Zagreb 1973.
- FILIPPI LUIGI SILVANO, *Maturità umana e celibato*, Editrice La scuola, Brescia 1970.
- DACO PIERRE, *Les prodigieuses victoires de la psychologie moderne*, Marabout.
- ORAISON MARC, *Vie chrétienne et problème de la sexualité*, Lethilleux-Fayard 1972.
- Académie de religion et de santé mentale, *Religion et développement de la personnalité*, Les éditions du Cerf, Paris 1968.
- HOSTIE RAYMOND, *L'épanouissement affectif de la femme*, Desclée De Brouwer 1968.
- AA. VV., *La vocation éveil et formation — problèmes de vie religieuse*, Les Editions du Cerf, 1965.
- MOTTE A., *La vie spirituelle dans la condition charnelle — problèmes de vie religieuse*, Les Editions du Cerf 1968.
- MAERTENS THIERRY, *La promotion de la femme dans la Bible*, Casterman 1967.
- RUEDA BASILE, *Apologie et demythisation de la vie commune*, Éditions paulines — Sherbrooke, P. Québec, Canada 1972.
- RINSER LUISE, *Une femme d'aujourd'hui et l'Église*, Éditions du Seuil, Paris 1970.
- GUELLUY ROBERT, *Vie de foi et tâches terrestres*, Casterman 1960.
- Promotion féminine vie religieuse, 10e rencontre nationale de L'U.R.E.P. Assemblée Paques 1972, Les Éditions ouvrières, Paris 1972.
- GORRÉE GEORGES — BARBIER JEAN, *Amours sans frontière — Mère Teresa de Calcuta*, Le Centurion, Paris 1972.
- VOILLAUME R., *Entretiens sur la vie religieuse*, Les Éditions du Cerf, Paris 1972.
- RÉGAMEY P. R., *La voix de Dieu dans les voix du temps — problèmes de vie religieuse*, Les Éditions du Cerf, 1971.
- Problèmes de la religieuse d'aujourd'hui, *La chasteté*, Les Éditions du Cerf, Paris 1959.
- Problèmes de vie religieuse, *L'apostolat*, Les Éditions du Cerf, Paris 1957.
- YANN FENTENER VAN VLASSINGEN, *Approches psychologiques du célibat*, Les Preses de Taizé, 1969.
- HÄRING BERNARD, *Faire la vérité, — Pour une vie religieuse évangélique*, Apostolat des Éditions, 1969.
- Vocation, *La vie religieuse après Vatican II*, No. 249, janvier 1970.
- Vocation, *vie consacrée dans la foule des hommes*, No. 262, avril 1973.
- PROVERA PAUL, *La consécration religieuse sous l'éclairage de Vatican II*, Apostolat des Éditions, 1967.
- GALOT J., *Les religieux dans l'Eglise*, Éditions J. Duculot, S. A., Gembloux, 1966
- TILLARD J. M. R., *Religieux, aujourd'hui*, Éditions »Lumen vitae«, 1970.
- MOSSAND M. J. — QUINET G., *Profils de prêtres d'aujourd'hui*, Les Éditions Ouvrières, 1967.
- OLIVIER DANIEL, *Les deux visages du prêtre*, Librairie Arthème Fayard, 1971.
- BUNNIK R. J., *Prêtres des temps nouveaux*, Casterman 1969.
- LAPLACE J., *Le prêtre à la recherche de lui-même*, Editions du Chalet, 1968.
- RENARD A. C., *Le Concile et les religieuses*, Editions Salvator — Mulhouse, Casterman—Paris—Tournai, 1966.
- AA. VV., *La religieuse aujourd'hui*, Desclée De Brouwer 1968.
- PRONZATO ALEXANDRE, *Religieuses pour demain*, Apostolat des Editions, Paris 1968.

- RAYEZ ANDRÉ, *Formes modernes de vie consacrée*, Beauchesne ,Paris 1966.
- GAMBARI ELIO, *Guide pratique pour la rénovation des instituts religieux*¹, Éditions Saint-Paul, Paris—Fribourg 1968.
- GAMBARI ELIO, *Guide pratique pour la rénovation des instituts religieux* 2, Editions Saint-Paul, Paris—Fribourg 1969.
- DAVID P. O'NEILL: *Célibat du prêtre et maturité humaine*, Editions du Cerf, Paris 1967.
- E. SCHILLEBEECKX: *Autour du célibat du prêtre*, Editions du Cerf, Paris 1967.
- Vocation, *Des preters d'hier aux preters de demain*, no 251, juillet 1970.
- La vie spirituelle — Le supplément* (Vers un nouveau type de religieux) no 99. novembre 1971, Editions du Cerf.
- La vie spirituelle — Le Supplément* (Recherches sur le célibat ecclésiastique) no 102 Septembre 1972.
- Le vie spirituelle — Le Supplément* (La finalité du sexe) no 106, Septembre 1973.
- Papa Pavao VI: *Enciklika — Svećenički celibat*. Izd. Hrvatsko književno društvo sv. Cirilai Metoda, Zagreb 1967.

ZAVJET SIROMAŠTVA

UVOD

Problematika redovničkog siromaštva veoma je široka. O. Galot spominje kako Sabor nije prihvatio prijedlog da onaj dio iz *Perfectae caritatis* koji govori o siromaštvu započne definicijom siromaštva: »Pogibeljna je svaka definicija«, smatra komisija, »a definirati redovničko siromaštvo napose je teško« (Modus 196, prema J. Galot, Redovnici i obnova, preveo o. Ljudevit Gregor, Zagreb 1973., str. 74—25.). Ni ovo predavanje ne kani dati cijelovitu sliku problematike redovničkog siromaštva, a još manje pretendira da može dati direktive za rješenje svih problema redovničkog siromaštva u Crkvi danas. No nešto ipak možemo reći o toj problematici: neće biti teško pronaći zgodne načine redovničkog siromaštva, koji će dobro odgovarati potrebama redovništva u Crkvi danas i neće biti teško provesti te direktive za obnovu ili prilagođene načine siromaštva ako u redovnika — i pojedinaca i redovničke uprave, napose zakonodavne — bude dovoljno *duha* siromaštva, ako bude *volje željne siromaštva*, i to siromaštva u Isusu, po Njegovu savjetu, prihvaćenom i prihvaćanom tijekom dugih generacija u životu Crkve, ako bude želje za siromaštвом, koju Duh Sveti potiče i želi vidjeti i danas, u suvremenom obliku crkvenog života. Istu misao recimo u obliku negacije: ne bude li dovoljno duha siromaštva, ne bude li želje za siromaštвом u Isusu (dosljedno, u duhu Njegove Crkve), realna je opasnost da se i veoma dobri propisi neće dovoljno provoditi, štoviše, opasnost je da bi se tu i tamo moglo dogoditi, da čak i sami propisi na zakonodavnim forumima budu tako formulirani da, premda pokušavaju zadržati privid redovničke legalnosti, ipak omogućuju »vratašca« i za onaj način življenja koji je premalo stvarno u Kristu siromašan.

I zato će ovo predavanje donijeti nekoliko misli, koje imaju poslužiti porastu baš te volje, željne siromaštva.

A. I. Što je srčika, jezgra, osnovna misao onih Gospodinovih savjeta »Prodaj što imaš... i slijedi mene« (Mt. 19,21), »Blago siromašnima u duhu« (Mt. 5,3), »Zato najprije tražite kraljevstvo Božje i njegovu pravednost, a drugo će vam se nadodati« (Mt. 6,33), »Nemojte se tjeskobno brinuti« (Mt. 6, 25 i 34), »Pogledajte ptice nebeske... promotrite poljske ljiljane... zna vaš nebeski Otac, da vam je sve potrebno« (Mt. 6, 26 28 32)? I, dosljedno, što su htjeli oni koji su tijekom dugih stoljeća nastojali realizirati na razne načine te Gospodinove savjete i njihovu središnju misao, kad su npr. nastojali živjeti ne samo životom molitve i apostolskog rada nego i veoma radišnim životom — poljodjelskim, zanatskim, intelektualnim — a bez ikakva osobnog dobitka, dajući sve u službu zajednice, a zajednica opskrbivši svoje članove uglavnom skromno, brinula se za dobro naroda — način življenja osobito

vidljiv kod benediktinaca kroz niz generacija nakon seobe naroda. Što je htio, npr. sv. Kajetan, kad je početkom 16. stoljeća donio pravilo za svoju redovničku zajednicu da će živjeti od slobodno darovane milostinje koju će dobiti nezamoljenu? Što žele oni koji su napokon na Saboru dobili (*Perf. carit.* 13, 4), da im može biti dopušteno potpuno odreknuće dobara, makar ne pripadali redovima sa svećanim zavjetima, nego kongregacijama s jednostavnim zavjetima (o tom v. s. Jeanne d'Arc O. P., *La Pauvreté, Commentaire du numéro 13* (*Perf. carit.*), »*Unam sanctam*« 62, Paris 1968, str. 425—429). Svi ti i takvi žele biti — po Isusovu savjetu — siromašni u duhu i, da bi duhom *zaista* bili siromašni, žele i *pokušavaju* biti siromašni i vanjskim siromaštvo.

1. Tu se radi o *životuvjere*, o životu, kojemu je oslonac, sidro, jamac sigurnosti — pa i ove ovozemске — ne ponajprije nešto ovozemsko, nego stvarnost, svijet vjere. I zato pojedinac ostaje — dobrovoljno — bez svoga vlasništva, bez raspolaganja plodovima svoga rada, predajući se vodstvu Božje Providnosti. A toj se Božjoj Providnosti predaje i po svojoj redovničkoj zajednici, i ne samo po njoj, nego i po drugim putovima Božjega upravljanja, poznatim ne nama i našem predviđanju, nego jedino očinskoj Božjoj Providnosti; dakle, po Božjoj Providnosti, koja je nama, doduše, neizvjesna i nepoznata, ali je ipak stvarnost, i to uvijek očinska stvarnost. I zato je razumljiva reakcija — kojiput nestrpljiva i premao disciplinirana — koja se znala javljati katkada tijekom povijesti protiv premalog duha siromaštva i po tom premalog duha vjere u crkvenih ljudi gdje kaje periode. Uz takvu nestrpljivost i premao discipliniranost Duh bi Božji napokon dao sintezu iskrenog i stvarnog siromaštva s doličnom odanošću crkvenoj upravi. Klasičan i poslovičan primjer sinteze siromaštva i odanosti Crkvi postao je sv. Franjo Asiški.

2. Uz taj spomenuti duh vjere, kojemu treba da služi i pripomaže kršćansko siromaštvo, drugi je plod siromaštva *duhovna sloboda*. Borba za investituru, za slobodu Crkve od vladara, za slobodu proti simonije — ta tako važna i sveta borba, kojoj je izrazit predstavnik i gotovo simbol sv. Grgur VII. — nije bila nešto što bi Crkva smjela ne prihvati, kad su prilike vremena bile takve da je do te borbe došlo. Vladari su posjedima, zemljom, nagradivali i podržavali one koji su njima služili, s kojima su bili povezani u državnoj sigurnosti (davali su zemlju jer drugo nisu imali). Feudalizam u nastajanju! U to doba nastaje bogatstvo mnogih biskupija i opatija. Vladarima više nije svejedno — nije im svejedno pod vidikom koristi države, ne Crkve — tko će postati biskup ili opat. I to je pravome duhu strahovito škodilo. Crkvi je trebala veća sloboda, i, uz žrtve, stečena je.

Spomenimo sličan suvremen problem! Imajući očito francuske prilike pred očima, o. Galot se boji da bi prosjačenje, odnosno život od slobodno darovane milostinje, vezao redovnike uz bogate, a rad sa zradowm osigurava im slobodu. (Usp. J. Galot, *Croire et se donner. Renouveau*, Duculot, Gembloux, Lethieullex, Paris 1968., str. 64.) Ako tu misao prilagodimo našim prilikama, valja reći, mislim, da je kod nas situacija drukčija: darovatelji kod nas nisu bogataši, prilično bogata srednja buržoazija, nego većinom siromasi, mi živimo od »udovičkih prinosa« (Mk. 12, 41), i ti darovatelji većinom su anonimni; a rad sa

zaradom veže uz zajednicu, u kojoj se radi — tako je npr. sestra u zdravstvenoj službi posve prirodno povezana s ustanovom u kojoj radi, činovnica s trgovinom ili bankom... (ukoliko je dobro uređena; mane, koje se pri tom vide, dakako odbijaju). I zato Galotovu formulu ne prenosimo naprosto, mehanički, nego je moramo preinačiti u tom smislu da pri svim dohocima, i od milostinje, i od rada, sačuvamo i slobodu duha prema zemaljskim vrijednostima i produhovljenu kršćansku zahvalnost, finoću, obzir, požrtvovnost u poniznosti i skromnosti prema darovateljima, uz netaknuto pravednost i ljubav prema svima.

3. Upravo pri problemima Crkve u vrijeme borbe za investituru, a koji su se više puta u raznim oblicima ponavljali, može se zamijetiti kako je važno služiti se *zemaljskim dobrima na produhovljen način*: zemaljska dobra potrebna su do neke mjere; zemaljska dobra, umjereno upotrebljavana, dobre su sluge; neumjereno upotrebljavana postaju zli, veoma zli gospodari. Mentalitet gramzivosti, premala osjetljivost za socijalnu pravdu i ljubav, može se javiti i u crkvenim ustanovama; odnosno, premalo siromašna Crkva premalo je zaštićena od opasnosti, da za neko doba bude premalo zaštitnica pravde i ljubavi prema siromašnima; to je prirodna posljedica upotrebljavanja zemaljskih dobara na premalo produhovljen način.

II. I zajednica i *pojedinac* mogu imetkom izgubiti svoju potrebnu duhovnu slobodu. Ima mnogo istine u onoj narodnoj priči o zabrinutom trgovcu i veselom seljaku. Ispričat će je prema sjećanju. Neki je seljak dolazio u grad nekoliko puta tjedno sa svojim konjem da proda što je imao prodati i da kupi što mu je trebalo kupiti. Kad bi posvršavao svoje poslove, veselo bi se vraćao kući: vodio bi svoga konja ili jašio na njemu, gurnuo kapu na zatiljak i veselo pjevao. Put ga je vodio pokraj dućana nekog trgovca. I taj trgovac zamijetio je zadovoljnog seljaka, zamijetio ga i osjetio razliku. Trgovac nikad nije dovršavao svojih poslova, nego bi uvijek nešto novo smisljao, sad ovo, sad ono; poslovi su bili raznoliki i nastala je čitava mreža tih poslova, na koje je trebalo misliti. »Blago tebi seljače!«, više je puta pomislio trgovac.

Nije ostao samo kod misli i poštivanja, nego je htio još više razveseliti seljaka, vesela i smirena čovjeka, kojemu je tako u nekom dobrom smislu zavidio i koga je zavolio. Jednog dana, kad je seljak prolazio, zaustavio ga, pozove ga k sebi, počasti ga i na rastanku dohvati neki čup, pa saspe u nj nekoliko šaka novca — napunio ga je do polovice. Seljak je bio dirnut dobrotom toga trgovca, pozdravi se, zahvali i ode. Nekoliko dana kasnije seljak je opet došao u grad. Trgovac ga je zamijetio i sve je čekao kad će proći vraćajući se pokraj njegove kuće, da ga opet vidi onako smiren, vesela i raspjevana, s kapom na zatiljku. No seljak je ovaj put oborio glavu, kapu je nabio na čelo i zamišljen vraćao se kući. Trgovac je mislio da mu je netko kod kuće bolestan ili da ga je nešto drugo slučajno ozlovoljilo; nije htio dirati u svježu ranu, nije ništa pitao, nego je čekao slijedeću zgodu da opet ugleda vesela i smirena čovjeka. No i ovaj puta isto. I tako još nekoliko puta. Napokon je seljak sam objasnio trgovcu o čemu se radi. Donio je trgovcu njegov čup s novcem. »Evo ti ga natrag! Otkad si mi ga dao, ode moj mir! Sad smišljam kako bih ga napunio do vrha!« I ostavivši čup,

zahvali se trgovcu još jednom, pozdravi ga, povede svoga konja, gurne kapu na zatiljak i — sad ponovno nakon nekog vremena! — veselo zapjeva.

III. 1. Dakako, posjedovanje ili neposjedovanje ne donosi tih učinaka — poželjnih ili nepoželjnih — nekako mehanički, kao nekom fizičkom nuždom, neposredno, samo po sebi. Sve ovisi o čovjeku, *kako pristupa* posjedu. Netko može biti materijalno veoma siromašan, ali pun nediscipliniranih želja. On je duhom bogat, ne siromašan; na njemu će se pokazati mnoge od mučnih posljedica duhovnog bogatstva, prikovanosti uz ovu zemlju, manjka djetotvorne vjere, manjka socijalnog osjećaja. No isto tako sigurno je, da umjerena materijalna neimaština, pravo i produhovljeno prihvaćena, pogoduje duhu siromaštva i njegovim dobrim učincima.

2. Želja za što većim posjedovanjem nije jedina spona koja sputava čovjeka. Sputava ga čitavo ozračje posjedovanja, čitav mentalitet, čitav onaj sklop u kojem se izgrađuje stil i način mišljenja i uopće onog osobnog reagiranja čovjekova. Blijedi smisao za rad. I zato pedagozi hvale one bogate roditelje koji od svoje djece traže da sebi, na primjer kao studenti, preko ljeta sami zarade svoj džeparac za slijedeću školsku godinu. Pedagozi hvale takav postupak jer, doista, kruh znade cijeniti pravo tek onaj koji ga zna zaraditi! Tko ga ne zna zaraditi, ne zna ga pravo ni cijeniti.

3. Nadalje, u mentalitetu posjedovanja gubi se smisao za bližnjega. Brata u bijedi — a njih je tako mnogo! — nećemo dobro razumjeti ako sami obilujemo u svemu; štoviše, i naša pomoć potrebnome, ako sami ni u čemu ne oskudijevamo, lako može postati neko »milostivo« darivanje s visoka, gdje će potrebni brat doživjeti takvu pomoć kao uvredu svome ljudskom dostojanstvu. A onaj fini takt, kako se pomaže bez ranjavanja, ne uči se iz knjiga ni iz teorije, nego iz vlastitog doživljavanja pri primanju tuđe pomoći. Nama je možda mučno misliti na činjenicu da nas izdržavaju tuđi darovi, ali je veoma korisno misliti na to da baš tako jest i opasno je zatvarati oči pred tom činjenicom. Štoviše, i u zajednicama koje većinom žive od zarade svojih članova, treba paziti, da se ne zaboravi da živimo i od milostinje (škrabice postoje u svim crkvama; na pomoć iz inozemstva svi računamo!), pa i na to da zarada ide zajednici i da svoje uzdržavanje dobivamo od te zajednice.

4. Sviest imetka deformira i pod drugim vidicima: prema doličanstav prema zemaljskim vrijednostima iskriviljuje izgradnju sasma ljudskog, humanog lika ukoliko je ljudski. Pričali su mi o nekoj redovnici kod nas, koja se samih nekoliko godina pred ono veliko i općenito oslobođenje od tih zemaljskih stvarnosti što nam ga je pridavila Božja Providnost hvalila da je njihova družba najbogatija redovnička družba kod nas. Nije li to prilično slično onoj situaciji kojoj se narod psihološki rafinirano ruga kad o nekomu kaže: »On bi, da ima još 5 dinara u džepu, pitao: 'Pošto Sarajevo?'« Svi smo mi čuli — i ne samo jednom — o veoma neugodnim slučajevima (ukoliko te priče nisu djelomično preuveličane ili izmišljene) o ljudskoj škrtosti, pa i kod Bogu posvećenih osoba. I kako takvi postupci porazno djeluju na vjernike i nevjernike!

Kao i obratno: koliko je, na primjer, značio karitativni rad biskupa Langa i koliko znači još i danas!

5. Ne dolazi uvijek do krupne deformacije. Ne treba nekritički uzimati onu, koji putu previše propagandističku literaturu o bogatim samostanima s redovnicima slaboga duha i u molitvi, i u radu, i u čitavom shvaćanju vjere. No ipak, i u toj propagandističkoj literaturi ima podosta istine! O pokretu za obnovu Crkve u drugoj polovici 11. stoljeća, veli o. Kempf da je bio spontan religiozni pokret, koji je imao vlastitu pretpovijest i dinamiku, a udarna snaga u monastičko-kanoničkom području bila mu je ideja siromaštva (usp. Velika povijest Crkve III/1, uredio H. Jedin, preveli J. Ritig i L. Držić, Zagreb 1971, str. 505. i dalje). Ne treba se pozivati na Luthera, nego na sv. Tereziju od Isusa i na njezine povjesničare pa čemo lako priznati da velik dio krivnje za krizu u Crkvi u 15. i u 16. stoljeću pada na preveliko bogatstvo crkvenih ustanova, napose samostana. A to su bile veoma opasne krize! I upravo tada bitna komponenta rješenja bilo je obnovljeno siromaštvo!

IV. Dakle, potrebno je osloboditi se — ili poniznije i iskrenije: oslobođati se ustrajnim radom sve više i više — od veriga navezanosti na zemaljska dobra. No to nije posao koji se izvršuje samim »mehaničkim« napuštanjem materijalnih dobara. Ne dovršava se ni na samom psihološkom nivou. Premalo je za redovnika ono što je navodno učinio Krates, silno bogat čovjek stare Grčke, kad je svoj silni novac bacio u more. Redovnik treba da se oslobodi tih veriga na specifičan način, a ta specifičnost je u tom da se oslobođamo u Kristu. *Perfectae caritatis* br. 13, već u prve dvije rečenice ističe upravo to naslijedovanje i sudjelovanje u Kristovu siromaštву: dragovoljno siromaštvo *poradi naslijedovanja Krista*. Po svom siromaštu redovnici sudjeluju u Kristovu siromaštву, koji radi nas, iako je bio bogat, postade siromašan, da se njegovim siromaštvom mi obogatimo (2 Kor. 8, 9; Mt. 8, 20). Kršćanstvo je naslijedovanje Krista, i to u tom smislu da nam je Krist zato primjer i uzor jer je On izvor i uzrok našega življenja: ono što je On po naravi, to smo mi po milosti, posinci u Sinu, sudionici Njegove Božanske naravi, ali i sudionici u Njegovoј Žrtvi, kojom se jedinom dolazi do uskrsnuća. A ono napuštanje zemaljskih vrijednosti, ono njegovo i naše lišenje, ono »pljačkanje« samoga sebe (usp. Filip. 2, 7), prigoda je — kako već to uopće biva u ţrtvi — da dajući dar dajemo zapravo sebe, svega sebe, bez pridržaja, da se priznamo posve i jedino Božjima (i zato ţrtva ili je potpuna ili uopće nije ţrtva, tj. ono darivanje, ono izručenje samoga sebe, i to svega sebe Bogu). Pri tom ţrtvenom odricanju (materijalni element ţrtve) potvrđujemo i izgrađujemo svoju ljubav prema Bogu (formalni element ţrtve). Naše redovničko siromaštvo, prihvaćeno iz ljubavi po Gospodinu naputku, važna je komponenta našeg *zajedničkog ţrtvovanja s Gospodinom*.

Ta potreba ţrtve s Kristom vrijedi za svaku lozu, krštenjem ucijepljenu u Trs, u Gospodina; na istaknutiji način veže osobe onog staleža, koji je upravo u tom, da želi provoditi intenzivinje kršćanstvo (usp. *Perf. carit.* 1, 2; *Lumen gentium* 44). I zato — u tom se kontekstu ta važna činjenica bolje vidi — redovništvo ili će biti siromašno ili jednostavno gubi smisao svoga opstanka. Još jednom ista misao: bilo kršćanin poje-

dinac, bilo Crkva kao cjelina, ostvaruju svoje kršćanstvo — ostvaruju ono što po svom kršćanskom imenu jesu i treba da budu u kršćanskom dinamizmu — sudioništvo u otkupiteljskom djelu, koje je Otac povjerio Sinu, Sin sâm izveo ga kao Trs i lozama stekao milost da u Njegovu djelu mogu sudjelovati. A u tom otkupiteljskom djelu nalazi se kao izrazita i djelotvorna komponenta baš to da je Sin poništio sebe, opljenio sebe, lišio sebe svega, pa i života, ne uzmičući ni pred smrću na križu (usp. Filip. 2,7—9). Odustati od toga odricanja i napuštanja znači odustati i odstupiti od Krista, onog i onakvog Krista kakav je On uistinu bio. Kad bi se u tom odstupanju išlo do kraja, to bi značilo uništiti djelotvornu prisutnost Crkve, uništiti kršćanske osobine u čovjeku, koji je bio kršćanin.

V. Ovaj nas vidik vodi još dalje: ne možemo se zaustaviti u tom lijepom duhovnom siromaštvu na samom novcu ili na onim stvorenim vrijednostima, koje se izražavaju novcem, nego treba obuhvatiti *sva stvorena dobra*. Da se razumijemo! Ne poričemo potrebu zemaljskih dobara, ne poričemo njihovu vrijednost; ali tvrdimo da ih treba prihvati tek toliko i tako ukoliko i kako su uklopljene u Božje djelo, u Božju službu, i to doista u Božju službu, a ne da nam u ovom kontekstu riječ »Bog«, »slava Božja« bude samo izlika, da prokriumčarimo i realiziramo svoje vlastite namjere, one i onakve koje nije vjera inspirirala. Ona sloboda duha, ona spremnost na žrtvu, i to na žrtvu s Gospodinom, potrebna je ne samo u imetku nego i u kvalifikacijama, u diplomama, i uopće u svemu što na zemaljskom nivou svijet rado cijeni, za što se uporno boriti, ali što veoma lako može smetati onome što inspirira vjera.

Sad smo takli jednu osjetljivu i koji put možda nejasnu točku. Ni-smo protiv dizanja standarda — naprotiv! — ali smo protiv robovanja standardu. Pozdravljamo kvalifikacije, diplome i ostalo što može koristiti u sklopu našeg zemaljskog djelovanja i međuljudskih odnosa; ali smo proti navezanosti na vrijednosti, još više, znajući za svoju slabost i gledajući Gospodina, bilo bi veoma dobro, kad bismo bili tako disporani, da radi duha vjere preferiramo to odricanje i to sve intenzivnije jedinstvo s Gospodinom baš po slobodnom odricanju i siromaštvu (u tom prošrenom smislu) sve dok iz pozitivnih razloga ne zamijetimo da naša služba Gospodinu (a ne kamuflirano sebeljublje) u ovaj čas traži da prihvativimo ovo ili ono zemaljsko dobro.

VI. Sad više nismo na području koje se može ili čak mora točno odrediti pravnim strukturama. Pravne strukture — pa i redovničkog siromaštva — potrebne su. Tako npr. mora biti pravno potpuno jasno kada je moguće pravovaljano odreknuće dobara, kada stupa na snagu to možda već prije učinjeno odreknuće, ili kada je moguće valjano polaganje zavjeta (tu se i sat mora točno odrediti). No sada govorimo o duhu, koji je osnovica pravnih struktura i koji treba da te strukture uvijek nadahnjuje i osvježava. Uvijek je to potrebno, a napose je potrebno danas, pri naglom porastu standarda i pri reviziji pravnih struktura. I tu treba da progovori velikodušnost pojedinih redovnika, da onda zakonodavna tijela pojedinih zajednica mognu tom duhu spremiti takav okvir koji će toj velikodušnosti biti doista i odraz, i oslonac, a

ne da se smislja kako da se uz privid legalnosti omogući ono što je — iskreno rečeno — obično izigravanje.

Taj duh velikodušnosti u siromaštvu doista je važan, no također je na suptilan način ugrožen. Važan je jer je povezan s onim što je bit i duša redovničkog života, kako pokazuje i razmišljanje i iskustvo povijesti; a ugrožen je time što lako — i, u koliko ostajemo u sklopu vjere, opravdano — težimo također za vremenitim dobrima, ali od te opravdane težnje lako prelazimo i na neopravdano. »Tvrda zidina redovništva« — tako su već davno ugledni duhovni pisci nazvali redovničko siromaštvu. A tu zidinu ne ruše vanjski progoni, nego samoubilačka kratkovidnost redovnika samih! »Pojedinac redovnik počinje gubiti zvanje kad zanemari molitvu; red kao red počinje gubiti svoj smisao kad zanemari siromaštvu«, tako nam je govorio naš, sada već pokojni, učitelj u novicijatu. Nisam ga tada dovoljno razumio; sada, nakon 30 i još nešto godina bolje ga razumijem i slažem se s njime. Za valjan život redovničke zajednice nije dovoljno već samo siromaštvu; ali za njezino uništenje, čini se, dosta je znatno oslabiti duh siromaštva, i drugo će — ne dođe li do obnove možda po novim članovima — doći gotovo automatski. Potrebna je bila ona snažna saborska preporuka već u prvoj rečenici 13. broja »*Perfectae caritatis*«, koju prevodioci brižno nastoje sačuvati: »Paupertas voluntaria [...] a religiosis diligenter excolatur.« Neka se »brižno njeguje«, veli hrvatski prijevod. Njemački prijevod: »Die freiwillige Armut [...] sollen die Ordensleute mit liebendem Eifer pflegen« (prijevod u izdanju Herderova Lexikon für Theologie und Kirche, Das zweite Vatikanische Konzil, Teil II, Freiburg-Basel-Wien 1967, str. 291). »Les religieux cultiveront avec amour la pauvreté« (prijevod u »*Unam sanctam*« 62, Paris 1968, str. 35). Taj prijevod komentira s. Jeanne d'Arc O. P. i upozoruje kako je to teško prevesti: riječ »diligenter« u sebi uključuje sve što znači »dilection«, a to znači odabrat i voljeti, te predlaže još nekoliko izraza, koji su približno sinonimi, no ni s jednim nije posve zadovoljna (Sr. Jeanne d'Arc, O. P., *La Pauvreté. Commentaire du numéro 13. »Unam sanctam«* 62, Paris 1968., str. 416.).

B. Duh evandeoskog siromaštva, kako se realizira u crkvenoj zamisli redovničkoga staleža, doista je potreban. Sad nastaje novo pitanje: tko pri tom sudjeluje u provedbi i kako?

I. Provodi ga pojedinac, i na njemu je glavni teret odgovornosti za realizaciju ili za fijasko u onome što redovničko siromaštvu treba da ostvari u nekoj određenoj periodi povijesti Crkve. Poglavarji malo što mogu ako u pojedinaca nema razumijevanja i volje za sveto siromaštvu.

Pojedinac mora, ponajprije, upoznati i zavoljeti svoje redovničko siromaštvu i njegov smisao. Iz te ljubavi i razumijevanja provodit će ne samo ono što mu je baš stroga dužnost nego će — znajući o čemu se radi i zato veselo — služiti Bogu ne cijenkajući se s Njime. A tom »necijenkanju« vanjsko siromaštvu istodobno je i vanjski znak — svjedočanstvo istinite nazočnosti unutrašnjeg siromaštva u duhu, i njegov materijalni vidljiv oslonac (donekle kao odgovarajuća osjetna spoznaja umskoj spoznaji; ili također samo donekle kao u sakramantu vidljivi

znak nevidljivoj milosti), pa i njegova škola (jer bez prakse redovito nema praktičnih kreposti ni u naravnom, ni u nadnaravnem redu).

II. I zajednica provodi siromaštvo, provodi ga svojim načinom življenja, svojim ustrojstvom, svojim uredbama, svojim zakonodavstvom.

1. Zajednica time pomaže pojedincima. Postoje pojedinci, prirodne osobe; a zajednica, kao takva, ona i postoji od pojedinaca od kojih se sastoji, i služi njihovoj izgradnji (tako čak i Crkva, Otajstveno Tijelo Kristovo).

2. Uredbama u prilog siromaštva zajednica daje svjedočanstvo povjerenja u prvo blaženstvo: »Blago siromašnima.« Daje svjedočanstvo povjerenja u Božju Providnost, koja se brine i za ljiljane u polju, i za vlasti na glavi, i za vrapce na krovu, a koliko više za nas, nažalost previše malovjerne, pa se bez potrebe tjeskobno brinemo. Daje svjedočanstvo istinitosti Boga, koji nam je rekao, neka se ponajprije brinemo za Božje Kraljevstvo i njegovu pravdu, a da će nam se sve drugo pridodati. Daje svjedočanstvo prakse kršćanske slobode. Treba da daje svjedočanstvo kršćanske osobne skromnosti. Treba da daje svjedočanstvo prakse kršćanske dobrotvornosti. Treba da daje Božjemu Srcu zadovoljštinu za gramzivost i za toliko proširene socijalne nepravde.

3. Razne su zajednice, razna ustrojstva, već prema poticaju milosti u duši utemeljitelja, i u skladu s vremenima, kojima Bog takvu zajednicu s takvim načinom življenja šalje.

a) Nepromjenljivo ostaje i uvijek treba provoditi ono što smo rekli o duhu vjere, o duhovnoj slobodi i o ostalim sretnim učincima duha siromaštva u pojedinim dušama i u Božjoj Crkvi. Toga duha ne smije ugroziti ni visok standard, ni oblici sigurnosti za bolest i starost, ni stalna sigurna plaća, ni osiguranje sredstava za povjereni nam rad, npr. za moderno vođenu ekonomiju ili za znanstveni rad — itd.

b) Mijenja se štošta i u tim promjenama zakonodavna tijela pojedinih redova i poglavari koji upravljaju redovničkim zajednicama imaju tešku dužnost: nije lako prilagoditi duh siromaštva promijenjenim prilikama. No Božja milost neće ih napustiti. Neka joj budu vjerni, u prvom redu osobnim i dolično provedenim siromaštvtom!

III. Iznesimo nekoliko suvremenih problema!

1. Duh vremena i diskretna direktiva Sabora preporučuju rad kao izvor dohodaka redovnika. Jasno je, da su samostani i prije živjeli od rada, živjeli u tom smislu da su se bavili radom. Ne znam doista imati još samostana koji se ne bi bavili radom, i to takvima koji je uistinu stvaran, koristan i cijenjen rad (usp. odgovor saborske komisije u vezi s radom redovnika, naveden u spomenutom članku s. Jeanne d'Arc, u »Unam sanctam« 62, Paris 1968., str. 421.), a ne tek jedva vrijedan rad koji dobročinitelji plaćaju smatrajući to prigodom za slabo prikrivenu milostinju (npr. kupujući neukusne sličice ili što drugo loše izrađeno i bezvrijedno). No mora li taj rad biti plaćen »po tarifi«? Može li se ostaviti nešto mjesta povjerenju u ono što zovemo »incerta Dei Providentia«, povjerenju u one nama nepoznate namjere i puteve Božje Providnosti, koja je — znamo — uvijek Božanski očinska i uvijek Božanski vjerna? Prosjački redovi, ako se ne varam, nisu se odlučili za življenje

od milostinje samo zato što je tada to bio najizrazitiji oblik siromaštva nego i zato što je to bio — i jest — oblik povjerenja, i to osjetljiv oblik, u Gospodinove riječi o brizi Božje Providnosti. Pogotovu, zar ćemo izbjegavati novčano nerentabilne poslove jednostavno zato što se od toga i takova rada — doista vrijednog — ipak ne može živjeti, npr. od rada u misijama, kao što — spomenimo ih kao simbol! — m. Terezija i o. Gabrić ne žive od svog inače divnog i napornog rada. Duh siromaštva zahtijeva da radimo, a poslove da biramo po kriteriju slave Božje, da zaradom ne raspolažu pojedinci, nego zajednica. Kako će to konkretno izgledati, kako će to pojedine redovničke zajednice provoditi — tu je široko polje veoma različitih primjena.

2. Problem je također, i nipošto lagan, kakav standard u stanovanju i ostalom — odijevanju, putovanjima, godišnjem odmoru... — može u određenim prilikama priupustiti sebi redovnik ovog ili onog reda. Osjetimo problem! On je redovnik, ona je redovnica, relativno dobro jedu, dobro su odjeveni, imaju uglavnom udoban stan i dobre mogućnosti za svoj rad; a njihov rođeni brat, koji je ostao u svijetu, ima sedmero djece, kao seljak i ne pomišlja na godišnji odmor, stan mu je skroman..., i još daje svake nedjelje »lemozinu« u svoju župsku crkvu, pomaže, i to anonimno, i novcem i u naravi dijecezanske centralne ustanove i dijecezansko sjemenište, sudjeluje u svim sabirnim akcijama za crkvene gradnje, za misije, za gladne..., pomaže i samostane! Možda se ne varam, reknem li da 75%, pa i više redovnika i redovnica živi u samostanu na višem materijalnom standardu nego su živjeli prije odlaska u samostan, kod svoje roditeljske kuće.

3. U bogatim zemljama zapadnoga svijeta javlja se potreba i gornje granice posjeda zajednice (usp. F. Wulf, komentar uz Perf. carit. u izdanju Herderova Lexikon für Theologie und Kirche, Das zweite Vatikansche Konzil, Teil II, Freiburg-Basel-Wien 1967., str. 292; s. Jeanne d'Arc, La Pauvreté u »Unam sanctam« 62, Paris 1968., str. 439. i dalje: J. Galot, Redovnici i obnova, preveo o. Ljudevit Gregov, Zagreb 1973., str. 80. i dalje). U tim je zemljama potreba svjedočanstva vjere skromnim življenjem i dragovoljnim zaustavljanjem daljnog materijalnog dizanja veća nego u zemljama u razvoju; a istodobno redovničke su zajednice ondje ugrožene u vršenju te svoje dužnosti, jer im dohoci rastu ne samo zbog općeg blagostanja u njihovim zemljama, nego i zbog opadanja broja redovnika, te im tako opadaju troškovi, a imaju dohodaka i od iznajmljenih ili prodanih, nekoć redovničkih, kuća. Želeći sačuvati i osobno siromaštvo, i materijalna sredstva za rad, neki predlažu veću razliku i odjelitost između redovničke zajednice i njoj povjerenog djela, koje mora biti dovoljno opskrbljeno; no norma o siromaštву i za redovničku zajednicu i za pastoralno djelo ima se donijeti pod vidikom iskreno tražene Božje slave.

4. Svojevrstan problem jest i siromaštvo pod vidikom eventualnog istupanja iz reda. Sabor je omogućio veliku želju mnogih da se mogu potpuno odreći dobara ne samo redovi u užem smislu te riječi nego i redovničke zajednice s jednostavnim zavjetima. Što ako osoba koja se je odrekla svega kasnije istupi? Odnos pojedinog redovnika prema radu u samostanu nije i ne može biti kao odnos posloprimca prema poslo-

davcu, o plaći u strogom smislu za redovnički rad u okviru reda ne može biti govora. Čemu se može nadati onaj tko istupa, pošto je oveći broj godina radio u redu? Ničemu? A ako mu je nešto osigurano, je li u tom dotadašnjem svome radu bio uistinu Kristov siromah, koji je radio doista u smislu duha siromaštva, kako smo to donekle izložili?

5. Opasan je problem i nejednakost članova istog samostana: jedan ima imućnih prijatelja i oni mu osiguravaju odijelo, knjige, putovanja; drugi toga nema — i on ostaje u relativnoj oskudici i zapostavljen. Ipak, to je više problem provedbe, prakse, ne toliko problem zakonodavstva. Svuda, naime, postoje neki propisi o primanju darova, koji se primaju prvotno ipak za zajednicu, i tek poglavar može ih dodijeliti pojedincu. (»Quidquid monachus acquirit, monasterio acquirit.«) No ne bude li u pojedinaca dovoljno duha siromaštva, teško će biti provesti na prikladan način one — možda dovoljne — propise o upotrebi u ovisnosti i unutar granica doličnog siromaštva.

C. Recimo još nekoliko misli za praksu, kako se ima provoditi duh siromaštva!

I. 1. Pojedinac treba da usvoji karizmu svoga reda, nju treba da dobro razumije i voli te, dosljedno, da mu pravni propisi, koji su na tom području neizbjježivo potrebni, budu praktični izričaj onoga što sâm iskreno od svoje volje pod utjecajem milosti želi; nek mu ti pravni propisi budu ono što su napisane note i napisane upute za izvođenje onome koji tu napisanu melodiju zna i dobro razumije. Isto će tako nastojati razumjeti i prihvati ono što mu njegov tadašnji poglavar odredi. Dakle, prema odredbama svoga reda neće raspolažati bez dopuštenja, a kad bude dopuštenje pretpostavio u određenim prilikama, poslije će s poglavatom sve dolično urediti. Neće se brinuti samo za to, da radi u ovisnosti, nego će od srca nastojati — sâm, od svoje volje odan Bogu — da bude stvarno siromašan, već prema duhu svoga reda i prilikama u određenom vremenu, mjestu i vrsti rada. Budući da voli siromaštvo, voljet će sve to i te mu uredbe neće biti teret, nego nešto što i on sam želi. Javi li mu se osjećaj nezadovoljstva — ta ljudi smo! — znat će i rado će primijeniti ona pomagala duhovnoga života koja se primjenjuju kad zamjetimo da se u nama javlja nešto što bi nas moglo odbiti od Boga.

2. Pojedinac, potican karizmom svoga reda koju pozna i voli, ići će i preko strogog propisa. Proživljavat će i nekako kao ižaravati ozračje realiziranog siromaštva u duhu svoga reda, i u svojoj neposrednoj okolini, i u cijelome redu.

Time će omogućiti poglavarama da se neće morati bojati provoditi što je za duh siromaštva potrebno i red će tako moći očuvati siromaštvo, tu svoju »tvrdu zidinu«. Obratno: budu li se poglavari morali dosta često bojati kako će se primiti ono što im njihova savjest za dobro reda svjetuje ili čak nalaže, onda već moramo govoriti o pokušajima tihog samoubojstva toga reda. I, ako takva struja prevlada, samo je pitanje utemeljitelja i prijatelja pravoga duha ne pripremi obnovu.

II. I poglavari imaju svoje osobite dužnosti u tom životnom razvijanju duha siromaštva. Moraju se brinuti i za duh i za materijalnu sigurnost njima povjerenih redovnika.

Oni su čuvari pravoga duha u svima onim dušama koje im je Bog — po njihovoj poglavarskoj dužnosti — povjerio. I zato se moraju brinuti da njihove redovničke obitelji budu u Kristu siromašne, da svi i budu, i osobno iskreno žele biti siromašni u duhu njihova reda. Krivo bi radili ako bi se brinuli pretežno za vanjsko izvršivanje propisa, a ponešto zanemarivali brigu da članovi njihove zajednice — u prvom redu poglavari sami — shvaćaju i što više vole duh svetoga siromaštva. I zato se on, poglavар, mora brinuti da ljudi njegovu upravljanju povjereni, imadnu dovoljno duhovnih pouka, i to dovoljno takvih koje su korisne, koje zaista podržavaju i razvijaju pravo shvaćanje redovničkog siromaštva (i svega ostalog što je u redovničkom životu potrebno).

Njihova je dužnost i ujedno njihova je velika odgovornost hoće li se obdržavati propisi o siromaštvu. Bila bi veoma velika i veoma opasna pogreška u upravljanju kad bi poglavari nastojali steći naklonost onih za koje se moraju brinuti, popuštanjem u siromaštvu, tolerirajući nedopušteno stjecanje ili uvodeći neki luksus u namještaju, u nepotrebnim putovanjima... Tada bi poglavari bili glavni krivci, iako ne jedini, jer krivi bi bili i podložnici koji bi pokazali da im se svida takav njihov međusobni odnos ili koji bi bili takvi da bi se poglavari bojali zahtijevati od njih ono što bi morali zahtijevati.

U drugu ruku, budući da očinska Božja Providnost upravo po poglavarima provodi svoju brigu za redovnike, ovi se moraju brinuti za materijalne potrebe njima povjerenih. Poglavar ne samo nepotpuno izvršuje svoju dužnost, nego lako može potaci povrede siromaštva ako jednostavno ne vidi materijalnih potreba svojih podložnika npr. u stanovanju, u odijevanju, u potrebama rada, zdravlja, počinka, putovanja... Ako poglavar zataji u bil okojoj vrsti tih potreba, onda se podložnici sami počnu snalaziti kako znaju. Objektivna krivnja tada nije samo na podložnicima! Krivo radi i onaj poglavar koji, doduše, daje potrebne (!) dozvole, ali pretežko, jer i tada dolazi do »snalaženja«.

III. Sve što je rečeno i o pojedincima i o poglavarima, na osobit način i još više vrijedi o zakonodavnoj upravi pojedinih redova. Svi se članovi zakonodavnih tijela u redovima moraju iskreno i velikodušno što bolje uživjeti u osnovnu zamisao njihove družbe, moraju je ne samo upoznati nego i zavoljeti, zavoljeti je ne samo kao jedan — čisto humano gledajući — simpatičan način življjenja nego kao služenje Bogu u Kristu; i treba da znaju da taj način življjenja Bog želi danas vidjeti u svojoj Crkvi, realiziran i proveden po njima. Uredbe koje treba da donesu neka pomažu i podložnike i poglavare da taj specifički duh svoga reda sve više upoznavaju i sve više vole, te tako — ne kao teret i prisilu, nego kao put k Bogu — radosno i vjerno provode. Ako išta, moraju izbjegći to da im odredbe budu u zlom smislu elastične, takve koje se mogu sumaćiti i ovako i onako. Moraju biti kao dirigent umjetnik koji je dobro proučio i intuitivno doživio partituru te zna — možda to sebi i bilježi — kako će je na izvedbi interpretirati, vjeran duhu kompozitora.

ZAGLAVAK

Da li u tom prikazu gledamo na sveto siromaštvo idealizirajući, nerealno? Zar doista nerealno? Smijemo li gledati drukčije? Možemo li izbjegći teškim posljedicama ako u ime tobožnjega realizma napustimo taj navodni idealizam?

Je li to sve iznad ljudskih sila? Jest, dakako da jest! Da, odlučno priznajemo, da smo i u tim svojim mogućnostima doista — baš siromašni! No ustanova kršćanskog redovničkog siromaštva ima i tu zadaću da dadne tiho i diskretno svjedočanstvo trajne Božje nazočnosti u Njegovoj Crkvi! »Sve mogu u onom, koji mi daje snagu!« (Fil. 4, 13).

PRILOZI

GLAVNA DISKUSIJA

O. LJUDEVIT RUPČIĆ

Pitanja koja su upućena imaju međusobne srodnosti. Imaju korijen u nejasnoći nekih bitnih elemenata po redovnički život. Smatram da bi bilo korisnije i potrebnije ponovo te elemente istaknuti, pa bi možda onda otpala ova i druga brojna pitanja. Radi se o najosnovnijoj stvari redovništva, a to je Evandelje. Ono je po sebi Božji govor upućen svakome čovjeku. To je toliko velika stvar da je nije svatko u stanju jednako shvatiti. Toliko je to kompleksna stvarnost da pojedinac ili grupa može uočiti tek jedan aspekt i svatko je onda prema toj vlastitoj spoznaji dužan angažirati se odgovorno, radikalno. Cijeli Božji narod je tek svjedok cijelog Evandelja. I ne narod Božji u određenoj epohi, nego u cjelokupnom svom opstojanju do svršetka svijeta.

Prema tome, kad govorimo o radikalizmu, a to je bilo jedno pitanje, onda kažemo da taj radikalizam uključuje koncentraciju na ono što smo spoznali kao kršćani. Različite su spoznaje, različiti su onda i odgovori. Morali bi biti. Ali uvijek i svatko mora odgovoriti svim svojim srcem, svom svojom dušom i svom svojom snagom. Prema tome, nema mjesta tzv. savjetima u Evandelju iako smo se na njih navikli, iako je to nekima teško ostaviti, iako te izraze susrećemo i u saborskim dekretima. Naime, ako čovjek mora svim srcem, svom dušom, svom snagom odgovoriti, što se još može od njega tražiti da prihvati kao savjet? Ništa. Dakle, radikalizam je karakteristika svakog autentičnog, pravog kršćanskog odgovora na Evandelje. Razlika u radikalizmu može dolaziti od različitih spoznaja koje ljudi ovdje različito imaju. To se može onda poistovjetiti i u načinu odgovora na Evandelje. Naime, ako su svi kršćani odgovorni, zaduženi da radikalno odgovore, onda jedni mogu odgovoriti u vrijeme kad se taj radikalizam u konkretnim prilikama, odnosno neprilikama od njih traži.

Ako je netko došao u svom životu u takvu opasnost da izda Evandelje, da mu okrene leđa, onda je on dužan tu stvar otkloniti pa makar se ona ne znam kako zvala, bila draga. Njemu je to individualno zapreka i on to mora: ako je oko, treba ga izvaditi, ako je ruka, treba je odsjeći, ako je nogu, isto tako, a ako je život, takoder. Dok to moraju svi kršćani, određene grupe stavljaju se cijelim svojim životom u takav radikalalan stav: cijeli život provoditi u okvirima radikalizma, tako da uopće ne bi došli u opasnost da dijele svoje srce između nečega i Boga. Dakle, u tome bi bila, po mom sudu, razlika između kršćanskog radikalizma, običnoga i redovničkog.

Dalje: u predavanju je istaknuta misao da su zavjeti samo povijesno uvjetovani modalitet. Nejasno je ovdje rečeno da su zavjeti povijesno uvjetovani... da čovjek dođe u kušnju, u vaganje. Zato čovjek na početku, kad je stekao jasnu spoznaju o potrebi radikalnog odgovora, sebe jednostavno

zarobljuje, obvezuje svoju slobodu zauvijek, oslobađa se od napasti. Neće više razgovarati nikada s napastima, s još bilo kakvim razlozima, jer oni, na kraju krajeva, nisu ipak ozbiljni razlozi u svjetlu te prve spoznaje. U tom slučaju zavjeti nas, na neki način, pomažu da nadvladamo eventualno nepriliku i kušnju u kasnjem životu, da umanjimo ili odbacimo početni radikalizam. Dakle, to je više antropološki opravdano negoli biblijski.

U čemu je preciznije karizma redovničkog života? U ljubavi. Reći ćete da je i kršćanska karizma karakteristična po ljubavi. Točno. Dakle, svi smo mi kršćani, redovnici i neredovnici, obvezani na ljubav, samo, kako je to prebogača stvarnost, mi se možemo razlikovati opet po tome što imamo različitu spoznaju toga i što u odgovoru na tu ljubav možemo birati različite načine. Redovnički način, redovnički život i redovnički odgovor pretpostavlja da je dužan odgovoriti na ljubav tako da bude istaknuta njezina univerzalnost. Dakle, oženjeni i neoženjeni, redovnici i oni koji se žene moraju posjedovati, moraju živjeti jednu te istu kršćansku ljubav, samo oženjeni će odgovoriti tako da dođe do izražaja personalizacija i intimnost te ljubavi, dok će redovnici odgovoriti na tu ljubav tako da će doći do izražaja univerzalnost jedne te iste ljubavi.

Konkretno: muž i žena su okrenuti više jedan prema drugome i prema vlastitoj djeci. Oni se iscrpljuju u ljubavi jedno prema drugome u tom uskom krugu. Tu, naravno, dolazi do izražaja intimnost, personalizacija... Međutim, ostao je jedan krug ljudi koji također imaju pravo na kršćansku ljubav i imaju pravo da im tu ljubav kršćani dostave i posvjedoče. Redovnici su oni koji imaju sposobnost, karizmu pa, prema tome, i dužnost da dosegnu ove, koje inače brak sa svojom dimenzijom kršćanske ljubavi ne bi mogao dosegnuti. Tako su tom univerzalizacijom ljubavi obogaćeni siromašni, sakati, bolesni, gubavi, ostavljeni itd. Inače ne bi se mogli usrećiti tom ljubavlju, kad ne bi bilo ove redovničke karizme, kad ne bi bilo sposobnosti da netko taj aspekt kršćanske ljubavi univerzalno posvjedoči.

Naravno da se ovo predavanje nije moglo dobro upamtiti. Kad bi se čitalo, otpala bi neka pitanja koja su ovdje, stavljena, kao na primjer »Zar je moguće da redovnički život nema podlogu u Evandelju?« Ja sam rekao da je to najčistije, najradikalnije Evandelje, bar jednim aspektom, i da bi onda imao podlove u pojedinim izjavama Evandelja. Dakako da ima, ali sam htio kazati da se redovnički život ni izbliže ne temelji na pojedinačnim formulacijama koje bi 'bile istrgnute iz cjeline, nego se temelje na srži, na biti Evandelja. To je redovništvo nekako korjenitije postavljeno, shvaćeno i na taj način smo oslobođeni jedne opasnosti, naime da usko protumačimo svoj redovnički poziv ako se pozovemo na pojedinačnu izjavu Evandelja. Radije se treba pozivati na bit. Tim se onda bolje tumači i razumijeva i redovnički život.

O. HADRIJAN BORAK

Pitanje: Što se može na temelju povijesnog istraživanja reći o prednosti velikih i malih zajednica?

Kad mi dajemo sud, povijesni sud o redovničkom životu u određenim vremenima, epohama, onda mi studiramo također i prilike onoga vremena: kulturne, socijalne, vjerske. Zato samo u usporedbi i u svjetlu tih pitanja

možemo dati pravi sud i o redovničkom životu u ono vrijeme. Drugo: kad mi postavljamo pitanje o prednostima velikih i malih zajednica danas, onda moramo gledati te težnje današnjeg vremena u kojem živimo: socijalne, kulturne, psihološke i, prema tome, također prosudjivati prednost ili vrijednost većih ili manjih zajednica. Danas, općenito govoreći, mogao bih reći, nema velikih zajednica kao što su bile u prošlosti. Osim toga, kad se govori o velikim i malim zajednicama, treba imati pred očima i tipove redovničkog života. Ima nekih formi redovničkog života gdje su veće zajednice prihvatljivije, a u nekim drugima teže prihvatljive, bar nisu tako funkcionalne. Osim toga, kad se radi o većim ili o manjim zajednicama, treba priznati da broj članova, masovnost, svakako utječe na intenzitet redovničkog života uopće. Nema sumnje da je lakše živjeti intenzivnije vrednote redovničkog života u manjim zajednicama, zato jer se masa »per se« ne diže visoko, do vrhunca. Mase su uvijek, više manje, na sredini, a visoko se diže manji broj osoba i zbog toga i pod tim vidikom, općenito govoreći, svakako manje zajednice bolje izražavaju idealizam u praksi redovničkog života.

O. NIKOLA ROŠČIĆ

Stavljeni mi je usmena primjedba da moje predavanje odaje teologiju koja je premalo angažirana, tj. ne svrstava se u onu teologiju koju suvremenim teološkim rječnikom zovemo »politička teologija«. Drugim riječima, u mojoj predavanju premalo sam dirao u konkretna pitanja naše Crkve i našeg redovništva, a previše teoretizirao. Primjedba je na mjestu. Moje predavanje je načelno. Međutim, izričitim riječima ili usputnim natuknicama, za one koji to žele, a pogotovo za one koji će predavanje čitati, ima dovoljno konkretnih primjera. Predavanje je nastalo na temelju stvarnih okolnosti, a teoretiziranje treba samo poslužiti da se ti konkretni problemi riješe.

Pitanje: Što bismo konkretno mogli učiniti da oživi svijest crkvenosti?

To je goruće pitanje na ovom našem području. Doista je teško naći odgovor na to pitanje. Smatram da je potrebno mnogo dobre volje, da je potrebno, najprije, na razini načelnog shvaćanja vidjeti i osmisliti redovništvo u ovoj njegovoj komponenti, dimenziji crkvenosti. Pronaći redovništvu mjesto u Crkvi. Bez tog načelnog prihvatanja redovništva u otajstvenom tijelu Crkve, ne u crkvenim strukturama nego u Crkvi, u zajednici Božjeg naroda, mogu se napraviti samo kompromisi i ugovori, ali, teološki govoreći, ne može se pronaći mjesto za redovnike u Crkvi. Stoga smatram da je potrebno još mnogo govoriti i razmišljati i dogovarati se, i među nama redovnicima, i među našom subraćom svećenicima i posebno među biskupima. I mislim da sam o tome dovoljno rekao u predavanju kad sam naglasio da je na BKJ došao do izražaja nedostatak teološkog vrednovanja redovništva. Te se riječi doslovce nalaze u predavanju.

Pitanje: Problem zajednica koje nisu uz župu. Kako one mogu živjeti svoju dimenziju crkvenosti?

Ovo pitanje u svojoj formulaciji odaje do koje mjere mi sami, redovnici i redovnice, koji postavljamo ovo pitanje, proživljavamo našu Crkvu potpuno strukturirano. Za nas je crkvenost i župnost, čini se, jedno te isto. Član Crkve postaje se po krštenju, a ne po matičnim knjigama.

Pitanje: Kako osmisliti, na planu crkvenosti, rad onih koji su nezapaženi u našim zajednicama zbog naravi svoga posla?

To je pitanje niklo iz iste svijesti, gdje mi mislimo, doista, još uvijek, o Crkvi kao hijerarhijski strukturiranom društvu: papa, biskup, svećenik, đakon. Imamo univerzalnu Crkvu, lokalnu Crkvu, župu. To su te naše strukture u koje mi smještamo i s kojima posvema poistovjećujemo Crkvu. Moje predavanje i stav idu za tim da ukažu na to da postoji drugo shvaćanje Crkve, ono kojim se služio II. vatikanski sabor — Božji narod. U tom Božjem narodu ima mjesta za sve i na to pitanje mogao bih najbolje odgovoriti mislima ruskog mislioca Nikolaja Berdjajeva, koji je napisao: »Crkva ne može opstojati bez biskupa i bez svećenika, ali ona živi i diše preko mučenika i asketa.« I što je rekao kardinal Danielou: »Crkva je toliko oslonjena na molitve karmeličanki koliko i na autoritet biskupa.« Te riječi izviru iz ekleziologije, koju i mi zastupamo, a koja je još uvijek, čini se, neprihvaćena.

O. ANTON NADRAH

Pitanje: Mora li netko ipak prihvati službu za koju se on sam u savjesti ne osjeća sposoban?

Ja bih kazao ovo samo ukratko, a možda neće biti rješenje jer bi trebalo vidjeti primjer. Trebalо bi se rješavati dijalogom: razložiti, predložiti predstojniku nekog drugog, ako ih ima u samostanu, koji bi mogao bolje vršiti tu službu. I može se dogoditi tako da je netko tražio da predaje židovski, a on to ne bi možda znao, znači da ne može i sigurno nije obvezan da tu službu prihvati. Jednostavno ne može. Drugo je ako mu je samo teško. Ako mu je vrlo teško, znači da mu je moralno nemoguće. Ako nema nikog drugog, on tu službu treba vršiti pa će je vršiti kako može. Neće biti najbolje. Treba gledati na veću korist, što je bolje za Crkvu. Ali, ako je tako da je šteta po Crkvu, onda sigurno da nije dužan vršiti tu službu. A ima koji put da to treba u ljubavi rješavati. Ako reče poglavaru da ne može, a ovaj ne sluša njegove izjave, onda to treba reći višem poglavaru. Tu treba imati neki red. Odluku ima volja Božja. Nekad će ostati i da se neće riješiti — ostat će križ. Bit će to udio u Kristovu križu. I to će Bog nekako riješiti i to će biti dobro.

Pitanje: Kako riješiti problem kad poglavari ili poglavarica komunicira, traži savjet od vrlo malog broja osoba, a neke izričito isključuju, tako da u toj osobi stvara osjećaj izoliranosti, a počesto i osjećaj manje vrijednosti?

Ja bih sad rekao ovo: u nekim redovima već je određeno u konstitucijama kad predstojnik treba da pita samo pojedine članove, a kada treba da pita čitavi kapitol, sve članove. Ako predstojnik tako radi, onda je to u redu. Ali, ako se u ovom pitanju očvidno radi o nekom predstojniku koji ne radi

pravilno, onda bi trebalo hrabro, ali s ljubavlju reći predstojniku da ne ide tako — da ne smije tako raditi. Možda će tako netko sam kazati ili možda i cijela zajednica. Ako ne ide, onda treba reći višem poglavaru i stvar će se nekako srediti. Postoji neki put po kojem treba ići. Treba ići za tim da bude što manje zlo za Crkvu, a najviša je uvijek krepot i pravilo ljubav. Treba što više sačuvati ljubav. Može se dogoditi da se ne može ništa, onda će ostati križ, pa sudionici smo Križa Krista razapetoga. Možda će ostati osjećaj izoliranosti i manje vrijednosti, ali ako netko ima jaku vjeru, onda će s vjerom pobijediti taj osjećaj. Pretvorit će ga u ljubav. Ljubav je mnogo puta takva: ti ljubi, a ne trebaš očekivati da ti netko tu ljubav vrati. Treba da budemo uvijek prvi koji počinjemo ljubiti i ako ne bude odaziva. A mislim, ako uistinu ljudimo te u svakom čovjeku i u predstojniku gledamo Krista, onda će ponekad doći i zadovoljstvo.

O. NEDJELJKO SLIŠKOVIĆ

Pitanje: Što je bolje: biti osrednja redovnica ili dobra majka?

Dva zvana! Jedno s jedne, drugo s druge strane. U svakom zvanju ima dobrih, loših i manje dobrih. Dakle, ne može se to uspoređivati tako jedno s drugim. Netko ima deset talenata, a netko ima sedam, netko osam, netko dva, a netko tri. Važno je da s tim talentima radi čovjek osobno. I ne može tako onda postaviti pitanje. Pitanje se jedino može postaviti kad čovjek sumnja ima li ovo zvanje ili neko drugo. I kada dođeš u tu sumnju i spoznaš da si osrednja redovnica, onda se pitaj dobro: bi li bila dobra majka? Možda budeš osrednja majka i što onda? Da, ali ako si sigurna: ovdje mi ne ide, bila bih sigurno dobra majka — to treba jako dobro ocijeniti — sestro!

Pitanje: Kontakti za čistoću mogu biti korisni, ali ne nužni. Primjer sv. Terezija.

Ima nekih zakona o kojima se nema što raspravljati. To nisu zakoni duhovnosti. To su zakoni psihologije. Ne može se reći da to ne vrijedi, jer je sveta Terezija ipak dobro živjela. Ne možemo jedan primjer uzeti kao zakon, a sve druge postaviti kao iznimku. Dakle, to su zakoni koje nisam izmislio ja ili ne znam tko, nego to su zakoni kao što ima zakon fizike: ti možeš koliko god hoćeš vikati, tijelo uronjeno u tekućinu gubi toliko od težine svoje koliko vrijedi istisnuta tekućina. Ti govorиш da nije tako. Govori ti, ali baci kamen pa ćeš vidjeti da je tako. Tako od prilike i ti zakoni psihologije ovdje nisu nešto provizorno: meni se tako čini, ja bih tako htjela. Tu se ne radi ni o meni, ni o tebi, ili o nekom drugom, nego tu su zakoni koji su tako stalni kao što su stalni zakoni fizike i drugi. To se temelji na tome i iznimka se ne može uzeti kao nešto općenito, a sve ovo drugo po strani. Dakle, može svatko raditi što hoće, jer nema problema s te strane, ali mislim da se, koliko ja znam, ne bi tako moglo reći. Psihologija tako govori, a ne neki bezbožni psiholozi.

Dakle, ja bih kratko odgovorio na to pitanje. Kažem: može netko zastupati što hoće, ali neka malo čita tu psihologiju. Recimo, a to sam i u predavanju kazao, u mnogim odgojnim dokumentima itd., konkretno u našem redu, iziskuje se i zapovijeda da odgojitelj mora naći načina da polako, na zgodan, pametan način omogućuje da odgajanici dolaze u zdravi kontakt i sa ženskim svijetom. Obratno je za redovnice. U taj dokument unišao je taj zahtjev sva-kako na temelju zahtjeva zdrave psihologije.

Pitanje: Žensko i muško stvori Bog. — Jesmo li mi, neoženjeni, nepotpuni?

To je karakteristično časnosestarsko i naše redovničko pitanje. Dakle, čovjek je nepotpun ako nema ženu, ili žena je nepotpuna ako nema čovjeka? Mi, ono što sam rekao, gledamo sve kroz prizmu seksa. Prema tome, ja sam nepotpun. Pa ima i drugih odnosa za Isusa Boga, ima tisuću odnosa. Važan je odnos ti—ja. Ti—ja ovo govorimo naravno, čisto razumski. Vidite koliko je u nama jaka ta neka svijest, neki kompleksi. Dakle, to nije jedini odnos. To je jedan od odnosa između ljudi. Postoji stotinu drugih odnosa: odnos priateljstva, a to je nešto nenadomjestivo, nešto daleko uzvišenje od onoga odnosa što povezuje muža i ženu. Dakle, to je izraz onoga našega, čime se mi strahovito puno mučimo. Nikad se nećemo priznati. Karakteristična je činjenica da se o zavjetu čistoće veoma malo raspravljaljalo, to je još uvijek tabu. Meni je to posve jasno. To je ono razumsko pametovanje. Jasno da ne može shvatiti naš život onaj tko nema vjere. Bez milosti ne možeš shvatiti da je ovaj naš život predokus onoga drugoga, koji će biti u nebu: neće biti ženidbe, ovoga ni onoga. Dakle, taj život, takav život može izlaziti samo iz vjere. Ako smo pravo shvatili, već bi predokus neba trebao da bude ovdje, u tim našim redovničkim zajednicama, u našim srcima, a mi svi znamo koliko ga ima.

O. MILJENKO BELIĆ

Pitanje: Ako se konkretno mojim siromaštvom nitko nije obogatio, je li moje siromaštvo osmišljeno?

Slična su pitanja postavili u jednoj anketi, ako se ne varam 1957. ili 1958., nekako u to doba. Ovaj je formulirao ovako: mjesto da sam nemam frižidera, ne bi li bilo bolje da radim da ga svatko ima? Odgovaraju oni i mislim da taj odgovor možemo prihvati: čovjek ne živi samo od kruha. Ne možemo služiti Bogu i mamonii. Postoje zemaljska dobra i treba da ih volimo ukoliko ne smetaju Božjem kraljevstvu. Dakle, karitativni rad, odnosno materijalno pomaganje drugoga ima svoj smisao i dobro je ukoliko je ugrađeno u cijelovito Kristov shvaćanje, izgradnje čovjeka u Kristu. Ako smeta, smeta. Sijeci ga! U tome je Evandželje radikalno. Ali napominjem: pazimo dobro da tu budemo iskreni, da nam to pozivanje na Krista ne bude alibi za našu obveznu komotnost i egoizam.

Pitanje: Postoji li kolizija između poslušnosti i siromaštva?

Mislim da razni redovi imaju o tome razne propise i zato bi ovo što će reći trebalo nijansirati prema raznim propisima. Prepostavimo onaj skrajni

oblik koji nije baš tako rijedak, da redovnik pojedinac nema vlasništva, a da nema niti džeparca. Ništa. Što mu u tom slučaju ostaje? Ima pravo obratiti se na višeg poglavara. To bi sigurno prvo bilo. Također, u nekim slučajevima ostaje mu ono što moralisti zovu *licentia praesumpta* — pretpostaviti dopuštenje i poslije s poglavarem urediti. Ako to nije moguće, ostaje mu još epikeja — dakle po sebi slobodno tumačenje i Božjega i redovničkoga zakona. U istom slučaju u duhu utemeljitelja i u duhu zakona. Ali pritom neka naše mišljenje ne bude opet nekakav alibi za svojeglavost, da zaista bude objektivna potreba, a ne nekakva iluzija.

REZULTATI RADNIH GRUPA

I. radna grupa: BIBLIJSKI TEMELJI REDOVNIŠTVA

Voditelji podskupina: o. Vlatko Badurina i o. Bernardin Škunca
Zapisničari: s. Margareta Babić i s. Dubravka Tadin

Grupa je bila podijeljena na tri podskupine. Podskupine su radile puno vrijeme predviđeno za rad po grupama. Bile su mješovite. Gotovo su svi došli do riječi.

Izvještaj

O. Ljudevit Rupčić postavio je redovništvo — s biblijskog stanovišta promatrano — na temelje koji su nam u mnogočemu novi. Bit redovništva, prema predavaču, ne treba tražiti toliko u zavjetima (savjetima) koliko u *radikalnom življenju Evandelja*. Primjećuje se kako su mnogi sudionici Tjedna, a napose sudionici ovih radnih grupa, u toj novoj postavci redovništva doživjeli i osjetili veliko olakšanje. Drugima je to postavilo izvjesna pitanja. Poziv na svetost samo je jedan, izražen zapovijedu, a ne savjetom. Taj poziv obvezuje svakog čovjeka. Naša svetost se ne mjeri toliko po staležu u kome živimo koliko po stupnju življenja Evandelja. Nije toliko važno u koji sam poziv dospio, nego je važno u kojem sam se stupnju odazvao.

Ne može se reći da Isus nije govorio o zavjetima, nego samo treba naglasiti da je govorio za sve. Redovnik je pozvan da to radikalnije prihvati. Ako treba tražiti neku specifičnost, onda je ona upravo u tom radikalnjem prihvatanju. Svjetovnjak ostvaruje taj radikalizam u situaciji u kojoj se nalazi, a redovnik se već *unaprijed i u cijelosti* odlučuje na taj radikalizam. Baza mu je Evandelje, i to Evandelje u cijelosti, a ne toliko pojedini citati; bitna je središnja poruka Evandelja, a ne izdvojeni i osamljeni fragmenti. Uzor nam je osoba Isusa Krista, i to — opet se naglašava — cijelovita osoba Isusa Krista.

Sudionici se slažu u tome da ih takvo gledanje na redovništvo, zaista, nešto zbunjuje. Naviklo se, naime, da se redovnički život shvaća odviše shematisirano, ukalupljeno. Prema tim novim vidicima kao da smo bliži ljudima: mi nismo neka izdvojena elita, neki »viši« stalež, ali ipak postajemo, ili bismo trebali da postanemo fermentum, kvasac. Zavjeti nas, naglašeno je, po sebi ne izdvajaju nego ospozobljavaju da se otvorimo braći.

U koncilskom dekreту PC, 5. kaže se: »Redovnici su cijeli svoj život stavili na raspolaganje službi Kristovoj. To im daje posebnu posvetu, a ona ima svoje duboko korijenje u krsnoj posveti, koju potpunije izražava.« Taj navod iz PC postavio je razna pitanja svim podskupinama: kako, naime ta posveta stoji u vezi s općim pozivom na svetost u Crkvi, te u čemu se sastoji specifičnost redovničkog radikalizma?

Grupa je sama pokušala naći odgovore na ta pitanja, promatraljući svoj konkretnan život. Svjesna je pojave da često puta laik intenzivnije živi Evanđelje nego redovnici, pa se pitala: čemu redovništvo? U pretpostavci da bi se ono svelo na sekularne institute, neki sudionici vide da bi to bilo kidanje zajedništva, što se smatra bitnim faktorom redovništva.

Pokušali su se navesti i neki elementi redovničke specifičnosti: zainteresiranost za druge, potpuno sebedarje, nepodijeljenost, veća spremnost. Grupa smatra da i to mogu činiti laici, ali se išlo dalje do karizme i vjeruje se da ona rješava izvjesne nejasnoće.

Poznato je, naime, da je obilježje redovništva i njegova znakovitost u svijetu i vremenu. Stoga se u radu dotaklo i pitanja z n a k a. Grupa smatra da to, koliko smo znak, ovisi o sociološkoj komponenti i strukturi onih kojima bismo trebali da budemo znak. Ovdje se zastalo na konkretnom problemu: kako oduševiti suvremenog čovjeka, industrijaliziranog — kako njemu nešto značiti, da on zavoli taj način života pa da nam se priključi. Pitalo se npr. je li danas naše redovničko siromaštvo znak ili je izazov? Kad je već dotaknut problem siromaštva, tok rasprave, bar u jednoj podskupini, okrenuo se njemu. Pitalo se: u čemu je bit siromaštva? — Da li je samo u tome: imati ili ne imati, davati ili ne davati ili pak u nekoj ovisnosti.

Ako je ovo zadnje istina, ne škodi li to zdravom razvoju osobnosti pojedinca? Možda je ipak potrebno neke stvari iz stare terminologije znati zaboraviti i staviti nove naglaske. Grupa ima dojam da će moderni svijet radije tražiti novu formu redovničkog života koja bi se mogla prihvati.

Drugog radnog dana podskupine su se koncentrirale na opću tematiku Tjedna. U jednoj od podskupina posvećena je osobita pažnja promatranju zavjeta poslušnosti i čistoće.

Ubačena je tvrdnja doslovno ovako: »Zavjet poslušnosti je temeljni kamen smutnje u redovničkom životu«. Razlozi su tome, smatra se, u nedovoljnoj planiranosti u našim institutima, te u pomanjkanju smisla za samoinicijativu. Svaki mladi čovjek hoće raditi, ali je bitno da mu se dade povjerenje, da nešto i od njega krene, a ne samo odozgo. A upravo se ta samoinicijativa i kreativnost najčešće zaboravljuju u odgoju i radu. U tom procesu nužna je postupnost i usmjerenje samoinicijative prema općem dobru zajednice i pojedinca. Praksa pokazuje da mnogo toga u traženju i pronalaženju volje Božje mora doći od baze. Ponajčešće je samoinicijativa ubijena odgovorom: »Tako je bilo nekada.« Grupa je zaključila da je nužno pustiti neke stvari u proces u v i d a, da pojedinac sam uvidi. To mnogo znači.

U pogledu zavjeta čistoće ustanovljeno je da se danas veoma malo, ili nikako ne poštuje vrednota seksualnosti. U njoj se gleda samo negativnost. Nužno je prije nešto znati da bi se moglo znajući živjeti. Činilo se da treba imati hrabrosti razviti, integrirati tu seksualnost u sebe. Važno je čistoću tako živjeti da ljudi u njoj vide vrijednost — za koju se jednostavno isplati odreći žene, odnosno muškarca. U takvom stanju stvari nameće se pitanje: može li Evanđelje dati veće vrednovanje seksualnosti?

Sumarij

Predavanje o Rupčiću o biblijskim temeljima redovništva otkrilo nam je mnoge nove vidike o biblijskom poimanju redovništva. Temelje redovništva ne treba tražiti toliko u pojedinim citatima koliko u duhu cjelokupnog Evanđelja, koje je odraz života Isusa Krista. Njegovu su osobu najvjernije protu-

mačili i životom zasvjedočili apostoli i prva Crkva. Nadahnuće svih utemeljitelja redova kroz vjekove je nalazilo polazište u toj istoj osobi Isusa Krista.

Povijesni pluralizam, izražen u mnoštvu oblika posvećenog života, nalazio je uvijek svoj izvor i svoj cilj (opet) u bogatstvu Kristove osobe. Ona je neprestan poticaj za radikalni odaziv, i polazište za uvijek nova nadahnuća.

Što se tiče rada po grupama ili rada kakav se odvijao u plenumu, mišljenja su konvergirala jednoma, s, možda, malim nijansama ili dopunama. Potrebno je i jedno i drugo. Neka se u prvom redu nešto teoretski doneše, a radom po grupama moguće je više stvari produbiti i suočiti se s konkretnim problemima. Pozitivna je strana rada po grupama i u našem većem zbližavanju, pronalaženju zajedničkih napora i rezultata. Vjeruje se da nitko nije očekivao zaokružena rješenja rada, no korisna je i plodonosna inicijativa da dalje razmišljamo. Često zbog kratkoće vremena nije moguće ući dublje u pojedinosti, ali ipak, tijekom rada kroz diskusije učimo otkrivati istinu u većoj iskrenosti negoli je to moguće u plenumu, gdje je iskrenost zakočena tolikim obzirima i zaobilazeњem većeg zla.

II. radna grupa: REDOVNIŠTVO KROZ STOLJEĆA

Voditelj: o. Emanuel Hoško

Zapisničar: s. Berhmana Nazor

Grupa se sastojala od trideset članova; bila je vrlo raznolika, ali su se u razgovor uključili gotovo svi članovi. Atmosfera je bila vrlo prisna.

Izvještaj

Odmah na početku rada u grupi postavljeno je osnovno pitanje, koje je u mnogočem dalo program radu grupe. Redovništvo je tijekom prošlosti imalo značajnu ulogu u Crkvi. Postavlja se pitanje: koliko je bilo uvjetovano životom i potrebama Crkve i društva, tj. »znakovima vremena«? Zatim: kako su se mijenjali oblici redovništva, a da je pri tome ono ostalo stalni fenomen u Crkvi?

Redovništvo djeluje u Crkvi kao »duh koji potiče«. Ono je uvjetovano potrebama Crkve za punim i potpunim ostvarenjem kršćanstva te trajnom djelatnošću Duha, ali je ovisno i o perifernim momentima crkvenog života, koji su podložni mijenjama povijesti.

Znakovi vremena, tj. potrebe i prilike u Crkvi i društvu, utječu na nastanak novih redovničkih družbi, pa također uvjetuju da redovništvo neprestano traži nove oblike. Znakovi vremena djeluju na promjene u redovništvu. Tako je u nas u naše vrijeme prestao školski apostolat, prestali su mnogi oblici karitativnih djelatnosti, npr. rad u bolnicama i sličnim ustanovama. No kao odgovor na potrebe sadašnjosti javila se višestruka zauzetost u apostolatu, napose u katehizaciji.

Mnoštvo različitih redovničkih zajednica nameće pitanje: zašto ne postoji redovništvo kao jedinstvena cjelina? Osim toga, povijest svakog redovničkog instituta poznaće razdoblja napretka i razdoblja opadanja pa se postavlja pitanje: zašto osnivačeva karizma nema veću trajnost u institutu koji je osnovao, već je potrebno da se javi novi karizmatik kao obnovitelj ili je institut prepušten odumiranju?

Na Istoku je redovništvo pokazalo kroz vjekove mnogo manje raznolikosti nego na Zapadu. Raznovrsnost redovništva na Zapadu nosi kao svoj korijen raznovrsnost potreba, vremena i krajeva. Prošlost je ponekad omogućila i nezdrave pojave da su se pojedini redovi međusobno odnosili antagonistički, ali se u suvremenoj Crkvi teži za raspodjelom dužnosti i planskim radom. Takvoj orijentaciji koristi raznolikost redovničkih instituta jer specijalizirani zadaci traže specijalizirani odgovor koji mogu pružiti specijalizirane zajednice u redovništvu.

Što je uzrok da u svijetu, pa i kod nas, opada broj redovničkih zvanja?

Proces je općenit, pa, naravno, i za samo kršćanstvo. Redovništvo kao izraz visoke religioznosti općenito, a u kršćanstvu napose, prestaje u takvom sekulariziranom svijetu biti predmet zanimanja mlađih ljudi.

Osim toga, danas postaje očito da redovništvo postaje shvatljivo isključivo kao bitno religiozna vrednota. Zato se ono i može predstaviti Crkvi i društvu isključivo kao religiozna vrijednost. Različite potrebe društvenog i crkvenog života danas ispunjavaju drugi slojevi, a ne više redovnici i redovnice. To je poziv da se redovnici predstave kao svjedoci i ostvaritelji bitno religioznih vrednotna.

Je li moguće u prošlosti redovništva tražiti poruku za sadašnjost? Daje li povijest redovništva kakvu pouku redovništvu za sadašnjost i budućnost?

Očita je interakcija na planu Crkva—redovništvo; Crkva djeluje na redovništvo, a ono na Crkvu. Povijesni su primjeri višestruki. Rječit je primjer stanje franjevaca u Hrvatskoj u vremenu prodiranja protestantskih ideja i posttridentinske obnove. Najprije opada vjerski život na širokom planu Crkve, a to uvjetuje gotovo potpuno izumiranje franjevaca. U doba katoličke obnove pojedini franjevci (Glavinić, Levaković, i dr.), još uvijek u malom broju, pružaju značajan prilog samoj obnovi, a istodobno njihov rad oko njih skuplja brojna nova zvanja.

Jednako su tako u slovenskoj Crkvi u prošlosti preživjele one zajednice koje su se zalagale za interes Crkve. Kad su se počele zatvarati u sebe, nestajale su; najprije su opadale brojčano, onda su počele primati bez odabiranja, a time su još sigurnije propadale.

Zato je osnovna poruka prošlosti redovništva: otkrivati zadatke Crkve, ako redovništvo želi »spasiti« sebe! Ispunjavanje općih i pojedinačnih potreba i opće i mjesne Crkve jamstvo je vitalnosti redovništva.

Sumarij

Kroz živu diskusiju, u kojoj su sudjelovali gotvo svi članovi, sudionici su se osvrnuli na više tema, ali se osobito živo nametnulo pitanje: možemo li iz prošlosti redovništva tražiti pouke za sadašnjost; mogu li se u mijenama oblika redovništva zapaziti vrednote koje su trajno ostale nepromjenjive?

Takvim vrednotama, koje su u mijenama vremena ostale konstantne, te zbog toga predstavljaju i danas vrednote koje bi suvremeno redovništvo trebalo da ostvaruje, procijenili smo:

1. *Crkvenost; angažiranost u ispunjenju zadataka Crkve* u određenom vremenu. Pomažući Crkvu, gradimo vlastitu redovničku zajednicu, a zatvarajući se u sebe, odnemažemo sebi. Iz toga nužno slijedi potreba da upoznamo zadatke Crkve u svakom vremenu i na svakom području. Redovništvo ne smije čekati da te zadatke drugi otkriva i da isključivo drugi na njih ukazuje; ono to može i mora učiniti u suradnji s ostalim članovima Crkve.

2. *Siromaštvo*, jer prošlost pokazuje da svaki redovnički institut čim obogati propada, a u početku obnove uvijek je vidljivo siromašan. Siromaštvo je evandeoska vrednota, koja nužno biva uprisutnjena u radu i životu redovnika.

3. *Pokretljivost* proizlazi iz siromaštva i svijesti crkvenosti, a očituje se u ispunjavanju zahtjevnosti, koja opet proizlazi iz potreba Crkve i društva. Vidljiva je na počecima svakog redovničkog instituta, kao i u razdobljima značajnih obnova.

4. *Molitva* je neophodan izraz religije, napose visoke religioznosti i zato predstavlja trajnu baštinu i zahtjevnost redovništva.

5. *Hrabrost i sposobnost za rizik* prisutni su u velikim pothvatima; znak su oduševljenja i zauzetosti u ispunjenju važnih zadataka u Crkvi i u društvu. Nužne su komponente svake redovničke obnove.

6. *Inspiracija osnivača* mora biti živa u institutu koji je od njega potekao. Da bude djelotvorna, valja je očistiti od nanosa kasnijih vremena, pogrešnih tumačenja, legalističkih zahvata; osim toga, valja je ispravno utjeloviti u svako vrijeme i u određen prostor.

7. *Zajednica*, a ne samo pojedinac, nosilac je obnove. To je vidljivo u počecima, a osobito u fazama obnove pojedinih instituta.

Grupa smatra da su to neke od vrednota trajno prisutnih u redovništvu; bar ih prošlost takvima pokazuje.

Sudionici u radu grupe u više su navrata, a osobito na kraju razgovora, izrazili zadovoljstvo s grupnim radom i želju da se u sljedećim tjednima više vremena posveti radu u grupama.

III. radna grupa: NOVI OBLICI I POKUŠAJI OBNOVE

Grupu smo zbog većeg broja zainteresiranih za temu podijelili u četiri podskupine.

Voditelji: 1. s. Angelina Samardžija
2. s. Renata Mrvelj
3. o. Josip Baričević
4. s. Iva Čulina

Zapisničari: Drago Lisica
o. Ivan Strilić
s. Blaženka Perković
o. Jerko Penava

Broj sudionika u podskupinama nije bio veći od 20. Sastav je bio mješovit: redovnice, redovnici, stariji i mlađi, svećenici i nesvećenici.

Sve četiri podskupine radile su živo i iznosile probleme s raznih vidova.

Izvještaj

Potreba obnove

Potreba je očita — ona je zov vremena, zov Crkve... to osjećamo svi, a to dokazuje i oveći broj zainteresiranih za ovu temu. Potreba traženja novih oblika, eksperimentiranja, nameće se i otuda što je naša zadaća da prateći znakove vremena prenosimo sadržaje vjere novim pokoljenjima u što prikladnijim oblicima.

Zajedništvo

Kao problem u našem redovništvu danas istaknut je zajednički život. Mišljenje je da je bit zajedničkog života u moralnom zajedništvu, a ne u fizičkom. Život malih zajednica na principu dinamike grupe pokazao je dobre rezultate. To je put ostvarenja pravog zajedništva, gdje članovi ne žive jedni uz druge, već jedni s drugima.

Postavilo se pitanje: zašto u malim zajednicama ima velik postotak otpada — izlaska? Na posebne probleme i teškoće nailaze sestre u župskom apostolatu. A možda bi baš obnova ženskih kongregacija morala krenuti u tom vidu.

Kao razlozi izneseni su: duhovna nezrelost, manjak odgoja za samoodgovornost, manjak afektivne zrelosti.

O toj bi problematici, tj. o suradnji na župama, trebalo voditi brigu u odgoju i svećenika i sestara.

Apostolski rad

Općenito, obnova u našem apostolskom radu ne kreće naprijed. Svestrani karitativan rad nije nas još prožeо, a ni druga područja nisu nam pristupačna. Često se još prenaglašava vršenje dnevnog reda. Osjeća se skučenost prilagodbe potrebama današnjega vremena.

Odnosi mlađi-stari

U zajednicama živi i problem odnosa mlađih i starih. U mlade ulazi strah, osjećaju da nisu shvaćeni, da se u njih nema povjerenja. Misli se da mlađi ne smiju čekati da im se stariji prilagode, već se sami moraju nadahnjivati na Evandelju, u molitvi, razmatranju itd. Moraju znati opravdati svoju »naprednost« dobrim primjerom, inače im stariji ne mogu dati slobodu, povjerenje.

Uočeno je da se premalo nastoji oko otkrivanja, priznanja i razvoja darova koje posjeduju pojedine osobe u našim zajednicama i ne povjerava im se odgovarajuća sloboda, što koči razvoj osobnosti. S druge strane, istaknuto je da se baš ne vole novotarije, pa ni mlađi; često i oni kritiziraju napredne. U prilagođivanju smo ukinuli mnogo starog, a nismo stvorili ništa novo. Trebalo bi graditi novo na iskustvu starijih.

Odgovoj

Budući da se redovi pomlađuju i obnavljaju po mladima, smatra se da je potrebno brižno odabirati kandidate. U odgoju treba im ponajprije ucijepiti ljudske vrednote, zatim ih usmjeravati kršćanskim idealima. Odgajati ih također postupno za slobodu i za samoodgovornost. Odgojiteljski kadar ponekad je slab i nedorastao za tu zadaću. Mlađe bi trebao da odgaja iskusni redovnik (redovnica). Potrebno ih je osposobiti.

Naglašen je i samoodgoj razmatranjem, čitanjem, ispitivanjem savjesti. Ako se ne posluša savjest, nema samoodgoja.

Molitva

Naglašena je obnova u duhu Evandelja i utemeljitelja. Pitanje je: na koji način ostvariti Evandelje tokom dana i trajno ga živjeti? Molitva je tu jako sredstvo (o tome su raspravljale sve četiri podskupine), i o osobna, zajednička molitva, molitva sa subratom, susestrom, gdje se postizava otvorenost jednih

prema drugima komunicirajući unutrašnja bogatstva. Međutim, nedostaje nam još spontanost u molitvenom životu, manjkaju nam spontane molitve.

S druge strane, osjeća se nostalgija za zajedničkom molitvom u većim zajednicama, gdje bi ona našla svoje prvo mjesto u cjelokupnoj redovničkoj obnovi.

Odgovornost

Još uvijek živi u nama svijest da je sva odgovornost, pa i vidu obnove, na poglavaru. Međutim, smatra se: da bi se konkretna obnova mogla postići, treba početi vlastitim obraćanjem, od samog sebe. Dakle, odgovornost je i na pojedincu i na zajednici. Duh djeluje neprestano gdje god hoće i ne smije ga nitko gasiti.

Što je učinjeno u vidu obnove

S jedne strane se osjeća da je krenulo, da se nešto i učinilo: zahtjevi Koncila ostvaruju se u upravi naših kongregacija i redova, npr. poglavari se biraju, savjetuju se s članovima zajednice, vode se sastanci na principu dinamike grupe, nastoji se oko razvoja osobnosti itd.

S druge strane, smatra se da kod nas poslije Koncila u obnovi redovništva osim promjene odijela nije mnogo učinjeno. Noviji oblici (kao, na primjer, u zapadnim zemljama) nisu se poduzimali, osim što je prihvaćen rad u župskom apostolatu, tj. izvan velikih redovničkih zajednica.

Što koči obnovu?

Obnovu koči neznanje, bojažljivost, zaostajanje za vremenom, zastarjeli oblici, nepovjerenje u nove ideje, strah da izgubimo staro, iako su to ponajviše nebitne stvari, pa i međusobna zatvorenost pojedinih kongregacija i redova.

IV. radna grupa: SEKULARNI INSTITUTI

Voditelj: Marica Orač

Zapisničar: Franjo Svoljsak

U ovoj je grupi bilo samo šest učesnika, koji su bili zainteresirani za tu temu i za takav način rada. Grupa je odmah na početku konstatirala veliki manjak informiranosti o svjetovnim institutima i među laicima i među svećenstvom i redovnicima. Razgovor se vodio o konkretnim oblicima i apostolskom angažmanu sekularnih instituta. Učesnici su se posebno zanimali za formaciju članova u našim konkretnim uvjetima, za neke specifičnosti njihove sekularnosti (način zavjetovanja, oslovljavanje, oblici duhovnog života, pluralizam unutar istog instituta i slično).

Dotaknut je odnos sekularnih instituta prema drugim laičkim grupacijama, osobito prema tzv. spontanim grupama. Utvrđeno je da jedni ne isključuju druge, da se u svakom slučaju radi o što intenzivnijem življenju Evanđelja u običnim životnim okolnostima. Uključivanje u jedan ili u drugi konkretni oblik ovisi o različitim okolnostima i u krajnjoj liniji o osobitosti osobnog poziva. Nikako se ne radi o davanju prednosti, već o vjernosti vlastitom pozivu. Uočeno je da se kod mladih ljudi i kod nas zapaža sve više

težnja za radikalnijim življenjem Evandželja u svijetu. Prema tome, sekularni instituti i njima slične ustanove imaju budućnost i u našoj Crkvi.

Trebalo bi poraditi na boljoj informiranosti o tom suvremenom načinu Bogu posvećenog života koliko god to specifičnost njihove diskretne, neupadljive egzistencije »kvasca u tijestu« dopušta.

V. radna grupa: KRISTOLOŠKA DIMENZIJA REDOVNIŠTVA

Voditelj: o. Stanko Weissgerber, D. I.

Zapisničar: o. Franjo Pšeničnjak, D. I.

Sudionika 25; sastav različit: franjevac, kapucin, dominikanac, dva karmeličana, dva isusovca, dva salezijanca. Od sestara: uršulinke, milosrdnice (i još neke koje zapisničar nije uspio identificirati).

Sadržaj diskusije nadovezao se na misao predavača o. Tomislava Šagi-Bunića o temi »Kristološka dimenzija redovništva«. Dvije su točke bile dominantne u diskusijama: 1. Da li i kako mi redovnici susrećemo Krista? 2. Da li i kako ga manifestiramo drugima? Sadržaj diskusije iznijet će prema tim točkama, premda su se u razgovoru obje teme isprepletale. Time će se dobiti nešto na preglednosti, premda će se izgubiti na izvornosti. U tekstu koji slijedi crticom se odvajaju misli pojedinih diskutantata.

Izvještaj

1. *Baza redovničkog života ima biti ljubav prema Kristu.* Zato je i koncilski dekret o redovništvu naslovljen s »Perfectae caritatis«. — Još je temeljnije poznavanje Krista; kako ćemo ga ljubiti ako ga slabo poznajemo? — Valjalo bi se pitati i vidjeti da li za konkretnu redovničku zajednicu Isus Krist nešto znači. — Mi redovnici postali smo više profesija nego karizmatička stvarnost. Taizé je danas primjer karizmatičkog redovničkog djelovanja. — Valja uočiti i istaknuti i institucionalnu stranu reda, koja je prisutna i u Taizéu. — Možda smo ušli u red, a da nismo jasno postavili sebi egzistencijalno pitanje da se opredjeljujemo za Krista. — Jedna sestra, naprotiv, veli da je nemoguće biti u redu bez jasnog izričitog opredjeljenja: rad sestara u bolnici i sl. nezamisliv je bez temeljnog opredjeljenja za Isusa Krista. — Druga sestra ističe da je pitanje redovničkog života u srži »pitanje zeca« (usporedba predavača o. Šagi-Bunića), tj. u tome da nam Isus Krist bude trajno pred očima, da za njim trajno i radikalno idemo. Pomalo se gubi radikalnost, zamagljuje se velikodušnost. Valja se uvijek vraćati na izvor. Kao mladi stupili smo u red velikodušno spremni da se oslobođimo svega, da idemo za Kristom, no pomalo u redu dolazimo u prigode da nadoknadimo ono što smo ostavili i tako ode radikalizam.

— A što ako se čovjek umori idući za Kristom? Što ako karizma nije trajna, nego privremena?! — Čovjek koji vjerno, radikalno i normalno proživljava Krista, ne umara se, on ostaje svjež, postaje sve jači; potpuno predanje iz ljubavi Kristu rješenje je »umora«. — Možda se umaramo i stoga što je u nama manjak vjere u živog Krista, uskrslog, proslavljenog, koji, šaljući Duha, trajno oživljava Crkvu i pojedince, koji je na najrazličitije načine prisutan među nama: u riječi Božjoj, u Euharistiji, u zajednici molitve, u sakramentima, u našoj braći. Valja uvijek ponovno otkrivati i susretati se s njime. — Uskrsl,

živi Krist bio je otkriće za nekoga nakon dužeg vremena redovničkog života. To je bilo oslobođenje nakon promatranja Krista u odviše povijesnoj perspektivi. — No valja imati na pameti da Isus Krist još trpi u mnogim članovima svog mističnog tijela: u papi, biskupima, vjernicima, — Zašto se ipak mi osjećemo odviše »uhodani« u svom redovničkom životu? — Sve svakidašnje, po zakonima psihologije, u opasnosti je od uhodanosti.

— Nije dosta određeni ritam u redovničkom životu, nego je potrebno neprestano obnavljati i oživljavati svijest o susretu s Kristom. — Mlade je lako predobiti da se za nešto velikodušno žrtviju (da bdiju uz bolesnike), no teško da se posvete osobnoj molitvi. — Ipak se može primijetiti da i oni vole molitvu, samo vole promjenu, oni hoće uvijek »novog Krista« (prema Juanu Ariasu). — Kod svetaca nije bilo uhodanosti u negativnom smislu. Što je njih gonilo na rad za Boga i bližnjega? Oni su gledali potrebe svijeta, znakove vremena. Mnogi ljudi danas umiru od gladi, a mi to ne zamjećujemo, mi skupo izradujemo naša svetišta. Sveci su tu posebno osjetljivi. Uz to danas mi nemamo smisla za žrtvu, a mi smo ipak tu za to da služimo svijetu.

— Mladi redovnik primjećuje da je redovnički život prilično robotiziran, mehaniziran, bez duše. Žato, valjda, ima mnogo otpada. — Drugi odgovara da, prema psihijatrima, otpadi dolaze od manjka samodiscipline. I Karl Rahner zahtijeva postojani molitveni okvir, ako hoćemo ustrajati. — Koncilski dekret »Perfectae caritatis« inzistira na tom da se za molitvu mora naći vremena. — Uzrok otpada jest atmosfera u zajednici. Jedna osoba može stvoriti pozitivnu atmosferu, a može je i posve pokvariti. — Kad susretнемo biće koje nam otkriva Krista, ono nas više diže, makar ima i manjaka, nego drugi, koji su možda izvana korektni redovnici.

2. *Kako mi manifestiramo Krista?* — Ljudi bi morali osjetiti da mi živimo Krista, a mi bismo se morali pitati da li ga manifestiramo. — Nama je koji put veća briga da pokažemo da smo franjevci itd., a manja da drugima pokažemo Krista. Mi zapravo i nismo različiti u stilu života, svi smo mi redovnici jednaki. — Ipak, ako idemo k izvorima redovništva, otkrivamo i različitost karizmi. — Krista ne može svaki pojedinac posvema odraziti, svaki će to učiniti na svoj način. Zato ima mnogo redova i karizmi. No pitanje je da li smo iskreni samima sebi: da li živimo ono što smo spoznali od karizme svog reda. Mnogo znamo, malo od tog živimo. Ljudi će nas shvatiti ako budemo živjeli Krista.

— Mi sazrijevamo pomalo, tek s vremenom sve više odrazujemo Krista. — Ljudi koji put neće onakva Krista kakva mi predstavljamo. Mi smo ponekad u društvu neprikladni, nepoželjni. — No da li je sam Krist odobravao sve što je susretao među ljudima? Nije li On svojom pojavom i stavom bio kritika raznih slojeva i pojava, osobito grijeha? Ne moramo li i mi biti to isto? Prema kršćanskom shvaćanju čovjeka grijeh, nažalost, trajno prati čovjeka. Isus Krist nas je došao oslobođiti od grijeha, on se nije mogao solidarizirati s njime. Ne možemo to ni mi, zato ćemo često ostati neprihvaćeni. — Mi manifestiramo Krista ako živimo prema pravilima koja su izvedena iz Evanđelja. Nama nadnaravniji život mora postati tako spontan da ga onda spontano odražavamo.

— Je li potrebno manifestirati Krista odijelom, habitom? Koji put npr. ljudi na taj način odvraćamo od psovke, jer su uljudni prema nama. No više nego preko habita mi svjedočimo svojim uvjerenjem. To je teže, ali vrednije.

Možemo nositi koji put sve reklame, a da njima nismo ništa nikome posvjedočili. — Drugi ističu ipak vrijednost nošnje kao znaka pred svijetom. Jedan redovnik živi u pravoslavnoj sredini, u uniformi, svi ga poštaju i žele ga takva među sobom. — Koji su drugi znakovi, preko kojih manifestiramo Krista? — Na mnoge djeluje jednostavnost, sigurnost, naobrazba. — Duhovni život svećenika je odlučujući. Zato često inovjerci traže katoličkog svećenika. — Za mnoge je celibat velik znak da je Krist na djelu kod onih koji izabiru djevičanstvo radi Boga. Djevičanstvo je neshvatljivo ljudima kao naravna pojava: u njem oni naziru blizinu Božju. — Kad bismo pitali ljudi zašto su im plijihovi svećenici često nesimpatični, dobili bismo odgovor: jer nisu duhovni. — Narod Božji zna prosuditi i procijeniti tko je Božji, on traži duhovne vrednosti. Ako nekto živi u »habitusu« Krista, njega je lako prepoznati.

— Sestre najviše očituju Krista drugima preko požrtvovnosti prema onima s kojima rade. — Nema gotovih recepata kako valja Krista u životu predstavljati. To je živa stvarnost koja konačno ovisi o tome koliko nas nosi obnavljana volja da nešto učinimo za Krista, a koliko nas nosi uhodanost. — Malo ima ljudi vjere danas i među nama; proživljena vjera osvaja. — Prema II. vatikanskom saboru (DV 5) vjera je predanje čitavog čovjeka Bogu, ona nije samo neka intelektualna, apstraktna sfera u nama. Takva proživljena vjera kadra je nešto s uvjerenjem posvjedočiti.

Prijedlozi

1. Teme na tečaju bile su preopširne. Bilo bi bolje da se više specificiraju, npr. da se na jednom tečaju obradi posebno kristološki aspekt redovništva ili njegova kristocentričnost.

2. Potrebna je dublja teološka naobrazba svih redovnika i dublje teološko utemeljenje asketskog života i kod sestara i kod redovnika-svećenika i redovnika-braće. To bi trebala da bude naša zajednička briga.

VI. radna grupa: CRKVENOST REDOVNIŠTVA

Za rad u ovoj grupi javilo se dvadeset i dvoje ljudi. Odmah su stvorene dvije podskupine.

Voditelji su bili o. Jakov Mamić u jednoj i s. Mariangela Žigrić u drugoj skupini. Zapisničari su bili s. Tarzicija Tunjić i o. Luka Markežić.

Sastav grupe: osam svećenika-redovnika i četrnaest redovnica. U radu grupe sudjelovali su svi osim jedne starije osobe. Neki su bili vrlo aktivni.

U jednoj od grupe na početku postavljeno je pitanje da li mi uopće imamo svijest da radimo za Crkvu. U drugoj grupi počelo se od pitanja što je zapravo Crkva. To se pitanje ponavljalo pod nekoliko vidova više puta. Pod Crkvom često se misli zapravo na hijerarhiju. Teoretski možda ne, ali praktički da. U radu je došlo do izražaja da sestre muče jedni, a redovnike drugi problemi u vezi s temom rada. Redovnice osjećaju da nisu dovoljno prihvачene u radu za Crkvu. Često ih se smatra jeftinom radnom snagom, a ne apostolskim suradnicama. Osjećaju da su premalo uklapljene u rad i život župa, iako katehiziraju i orguljaju.

Iznesen je i jedan primjer stvaranja manjih grupa koje djeluju u župi, a sastoje se od svećenika, laika i redovnica. Tako su mnogo više uključene u

probleme i u rad svoje župne zajednice. S druge strane, osjeća se neprihvatanje suradnje sestara od strane župnika. Pa i sestre su tome donekle krive jer se boje odgovornosti i ono što se traži nerijetko smatraju nepotrebnim novotarijama. Često im u tome smeta i previše ustaljen dnevni red, koji nije prilagođen apostolskom djelovanju. Posebno su u teškoj situaciji oni članovi redovničkih zajednica koji su zbog svog angažmana vrlo malo u svojoj zajednici pa se tako stvara neka zategnutost. S druge strane postavlja se problem: kako danas oblikovati zajednicu? Ona mora rasti iznutra. Ta obnova zajedništva počinje obnovom liturgije. A u toj stvari su, nažalost, mnoge zajednice na mrtvoj točki. Počelo se i — stalo. Važno je i samo poimanje zajedništva.

Što čini Crkvu Crkvom i zajednicu zajednicom? To nije toliko materijalno, fizičko zajedništvo. To je, mnogo više, moralno zajedništvo, zajednički ciljevi, zajednički ideali. Zajednica mora postati mjesto iskrene izmjene misli, iskustava u radu, s uspjesima i neuspjesima, poteškoćama i problemima na koje nailazimo u radu za Božje kraljevstvo. Zajednica mora postati oaza u kojoj redovnička osoba nalazi snagu i poticaj za apostolsko djelovanje. Naveden je primjer ustaljene prakse da svaka sestra u zajednicama Majke Terezije ima jedan dan u tjednu, kad boravi u svojoj zajednici i tako obnavlja svoje snage za rad u Božjem narodu, u Crkvi.

Takoder je naglašeno da se kod nas vidi očita nepovezanost u radu dijecezanskog i redovničkog svećenstva. Postoje i nategnutosti, koje često nisu izazvane, čini se, drugim osim materijalnim motivima. Redovnici su, rekao je netko, problem jer su »previše« angažirani u župama, a redovnice su problem jer su »premalo« angažirane. Naglašeno je da je redovništvo odigralo veliku ulogu u povijesti Crkve, posebno za vrijeme Grgura VII., u doba centralizacije. Danas, u doba decentralizacije i izgradnje lokalnih crkava, redovništvo treba da bude u funkciji lokalnih crkava, a odatle opet mora predstavljati vez s univerzalnom Crkvom.

Naglašena je činjenica da je naša lokalna crkva razasuta po svim gradilištima, rovovima i kanalima Zapadne Evrope i svuda gdje naš čovjek pečalbari. Redovničko svećenstvo je tu najprisutnije. Bilo bi poželjno da se u tom radu redovnice više angažiraju. Često su ruke redovničkog svećenstva sputane. Nedostaje nam osjećaj crkvenosti, osjećaj zajedništva. Postavljeno je i pitanje teritorijalne i funkcionalne podjele vjernika, te osobito problem studenata, koji pomalo gube vezu sa svojom župom. Danas je činjenica da čovjek, posebno u gradu, na jednom mjestu radi, na drugom stanuje, a na trećem provodi svoj odmor. To će se morati uzeti u obzir i u pastorizaciju. Preporučuje se osnivanje malih aktivnih skupina vjernika, bez obzira na župe. Takve bi zajednice bile kvasac.

Neprihvatanje od dijecezanskog klera, sputanost koju osjeća redovništvo s obzirom na rad u župama, osjećaj da u tom nemamo određeno mjesto, ima i svojih prednosti. To nas prisiljava da uvijek tražimo nove mogućnosti, da se posvećujemo onome što je upravo novi goruci problem, da tražimo i da ostanemo uvijek u pokretu. A to je uvijek bila zadaća redovništva. S tim u vezi potrebno je znati i napustiti koji djelokrug, pa i stare velike samostane u malim mjestima, da bismo se posvetili aktualnijim potrebama Crkve.

U formaciji treba ljudi tako oblikovati da steknu svijest da smo svi mi, svaki pojedinac, Crkva i da smo svi dužni raditi za Crkvu. Očito je da osjećaj crkvenosti nedostaje kod pojedinaca i kod cijelih zajednica. A zatvorenost u

sebe jest smrt zajednice. Treba oživjeti vlastitu karizmu da bismo kao zajednica svjedočili za Crkvu i pridonijeli rastu Crkve.

Zajednica je Crkva u malom. Potrebni su češći sastanci zajednice da bi oni članovi zajednice koji nisu uključeni u direktni apostolat bili upućeni u ono što drugi članovi zajednice rade na tom području da tako steknu svijest važnosti svoga rada, koji pomaže da drugi mogu izvršavati određene zadatke u apostolatu. Gdje je to moguće, potrebno je takve članove uključiti u apostolat, možda u karitativni rad župe.

VII. radna grupa: REDOVNIČKI ZAVJETI

Prilikom stvaranja radnih grupa prema predloženim temama za raspravu o zavjetima javila su se 143 člana. U skladu s principima grupnog rada, odmah na početku su stvorene četiri, a drugi dan i peta podskupina.

Voditelji ovih podskupina bili su:

1. o. Vladimir Vasilj
2. s. Ancila Presečki
3. s. Rastislava Ralbovsky
4. s. Blaženka Perković
5. o. Zdravko Slišković.

Od 143 člana samo su trinaestorica bili redovnici, i to desetorica svećenici, a trojica klerici, dok je ostalih 130 (4 kandidatice, 2 novakinje, 4 juniorke, 120 sestara) pripadalo različitim ženskim redovima i kongregacijama.

Sama metodologija rada u svakoj je grapi bila više-manje ista. Nakon kratkog upoznavanja i najnužnije tehničke organizacije prešlo se na samo raspravljanje. Budući da su predavanja o zavjetima održana posljednji dan, sve su grupe prvi dan anticipirale određenu problematiku iz tog područja. U radu koji je trajao dva poslijepodneva svaka je grupa, s dužim ili s kraćim zadržavanjem na jednom, obrađivala sva tri zavjeta.

Gotovo svaka podskupina započela je rad analizom nekih bitnih konstatacija iznesenih u predavanju o. Ljudevita Rupčića o biblijskim temeljima redovništva uopće, a posebno redovničkih zavjeta. Tijekom cijelog raspravljanja su se načelne i teoretske postavke isprepletale s njihovim konkretnim ostvarenjima u praktičnom redovničkom životu.

Izvještaj

U skladu s dekretom »Perfectae caritatis« jasno proizlazi iz zapisnika pojedinih radnih grupa, da je srž naših zavjeta, pa, prema tome, i cijelog redovničkog života, ljubav. Upravo zbog toga se rasprava o zavjetima ne može odvojiti od rasprave o zajedničkom životu, budući da postojanje li nepostojanje zajedničkog života, prožetog iskrenom ljubavlju, olakšava ili, naprotiv, otežava i samo obdržavanje pojedinog zavjeta.

Vrlo je važno, stoga, pravilno postaviti načela našeg zajedničkog života. Mi se po zavjetima posvećujemo Kristu Gospodinu, a to znači: darujemo mu se potpunoma i s Njime i u Njemu ostvarujemo prisno zajedništvo s Ocem, u ljubavi Duha Svetoga. Trojstveni Božji život slika je i uzor našeg zajedništva. Kao što se Kristovo zajedništvo s Ocem na zemlji očitovalo po poslušnosti,

*Članice Unije viših redovničkih poglavarica pažljivo prate rad I. redovničkog tjedna
u Velikoj dvorani*

im pomoći da se svestrano razvijaju, a to se može ako se zajednički podijele radosti i brige pojedinih područja, napose iz apostolata, da se angažiraju za molitvu i za žrtvu u pojedinim teškim slučajevima. Ako je tajna našeg života Krist, onda je život lijep u svim svojim peripetijama.

e) Nadalje, poteškoće nastaju zbog toga što se premalo otvaramo dijalogu. Potreban je odgoj za dijalog. Predloženo je da se organiziraju tečajevi za dinamiku grupe i da im prisustvuju i poglavari, odnosno poglavarice i prikladni članovi zajednice, koji će onda pomagati poglavarima da se u zajednicama otvorи dijalog.

f) Poteškoće nastaju obično u manjim stvarima. Osim navedenog istaknuto je da se uzroci koji puta kriju u manjkavu čisto ljudskom odgoju. Milost gradi na naravi!

g) U pojedinim podskupinama bio je dotaknut i problem »separacije« između pojedinih grupa članova, npr. novaka i zavjetovanih, kandidatica i novakinja. Dubinski razlog te separacije jest želja da se mladi poštede da prerano ne upoznaju loše strane članova zajednice, života u zajednici. Ne skriva li se tu neiskrenost? Moramo se svi truditi, iskreno i poštено, da iskorjenjujemo ono što je negativno. Mladi to moraju uvidjeti i biti realno odgojeni, da se poslije ne razočaraju. Međutim, treba ozbiljno voditi brigu o stupnjevima zrelosti kod mlađih. S druge strane treba odgajati kolektivnu odgovornost svih članova zajednice za odgoj mlađih.

h) Što se tiče praktičnih posljedica binoma: poslušnost—osobna sloboda, istaknuto je da se redovnici moraju osjetiti da su u samostanu na svojem, kod kuće, a ne da uvijek žive u nekoj bojazni: što će reći poglavar. U samostan se stupa slobodno i te se slobode ne smijemo odreći. No mi svoju slobodu stavljamo Bogu na raspolaganje, za izvršenje onoga što On od nas želi. Tu treba naglašavati u pravom duhu riječi svetog Augustina: »Ljubi i radi što hoćeš!« Kada radiš zato što ljubiš, tada si sloboden. Kada radiš iz ljubavi prema Bogu, tada si vrhunski sloboden. Treba odgajati u tom duhu.

2. Siromaštvo

Bitan motiv tog zavjeta jest naslijedovanje Krista, sličnost s Njime, zajedništvo s Njime. »Perfectae caritatis« naglašava nenavezanost na materijalna dobra, ali ujedno i stvarno siromaštvo. Papini govori redovnicima naglašavaju isto. Treba paziti da naglašavanje prvog ne bi bilo na štetu stvarnog siromaštva.

Rasprava o ovom zavjetu počela je od konstatacije predavača o. Belića da redovnici i redovnice polažu zavjet siromaštva, ali ga često drugi moraju obdržavati. U svim podskupinama diskusija o toj temi bila je vrlo živa.

Postavilo se pitanje: kako mi danas u svijetu visokog standarda možemo živjeti svoj zavjet siromaštva i gdje je za nas granica korištenja i posjedovanja tehničkih dostignuća da bismo bili još uvijek znak svjedočenja svojim siromaštвом?

U raspravi se iskristaliziralo mišljenje da je tehnika u domaćinstvu danas neophodna jer oslobađa radnu snagu za druge oblike apostolata. Primitivnim načinom života, bez upotrebe tehničkih sredstava, gubi se mnogo vremena. Dakle, može se i treba se koristiti tehnikom, ali je potrebno sačuvati duh siromaštva, a to je unutrašnja sloboda od svega što imam i čime se služim. Ljudi ambijenta, ma kakav on bio, neće nam zamjeriti posjedovanje i upotrebu

praktičnijih i modernijih sredstava, ako tim sredstvima služimo njima. Naše siromaštvo treba da bude prilagođeno vrednovanje sredstava za život u našem vremenu, u sredini u kojoj živimo.

U raspravi o duhu siromaštva, iskristalizirale su se ove bitne crte siromaštva:

- biti siromašan znači osjetiti zakon rada;
- znači biti otvoren prema drugome, saslušati i razumjeti drugoga, prihvati drugoga kakav jest, pružiti drugome od svoga: vrijeme, radost, sposobnosti, lijepu riječ;
- mukom stećeno umijeće prenijeti na drugoga, uvesti drugoga u dužnost, ne gledati u bližnjemu konkurentu, nego brata;
- zahvalno primanje usluga od strane zajednice. Misao da pravi siromah sve prima sa zahvalnošću može nam poslužiti kao ispit savjesti.

Postavilo se i pitanje: što će učiniti podložnik kad vidi da se zajednica zatvara u svoj standard, živi svoj »mirni život«, a drugi trebaju pomoći? Ako se našim siromaštvo ne obogaćuje drugi, nego neka ustanova gomila bogatstvo, ima li smisla naš zavjet siromaštva? Ostvarujemo li onu sv. Pavla: »Premda bogat, radi vas posta siromašan, da se vi njegovim siromaštvo obohatite« (2 Kor. 8,9)?

Oslanajući se na taj Pavlov tekst, naglašena je potreba kolektivnog svjedočenja siromaštva pojedinih zajednica. Zajednica kao takva mora davati kolektivnu sliku siromaštva.

Cjelokupna rasprava o zavjetu siromaštva mogla bi se rezimirati: bolje je imati nego nemati, ali imati za druge!

3. Čistoća

U raspravi o tom zavjetu sudionici su se malo zadržali na teološkim razlozima celibata, kao što su i premalo raspravljeni o realnim problemima onih koji su već duže vrijeme zavjetovali čistoću, već se cijela diskusija spontano usmjerila na pedagoško područje, tražeći rješenja za poteškoće koje nastaju u periodu formacije.

Pošlo se od činjenice da je celibat osobna karizma dana pojedinou, ali na službu zajednice i da se jedino u duhu vjere može shvatiti duhovna plodnost čistoga života. Međutim, naglašeno je da se dosad često tom zavjetu pristupalo samo s negativne strane. Naglašena je potreba mijenjanja nekih naših kategorija u cjelokupnom pristupu seksualnoj problematici. Posebno u razvojnog periodu, uz solidnu duhovnu formaciju, veoma je potrebna pravilna i stručna obavijestenost da bi se moglo doći do afektivne zrelosti. Ne smije se dogoditi da mlada redovnica ili redovnik ne znaju naravno i neprisiljeno, a opet s poštovanjem, razgovarati s osobom drugoga spola. Da li je uzrok tome u prevelikoj izoliranosti odgajanika? Uočavajući pojedine probleme, inzistiralo se na razboritosti u odabiranju pojedinih pedagoških metoda, računajući na razvojne faze i osobnu zrelost svakog pojedinca.

U vezi s time govorilo se o filmu, o televiziji, štampi. Potreban je odgoj za svaku granu sredstava društvene komunikacije. Važno je poznavati psihologiju filma, psihologiju boje. Ne treba braniti, nego odgajati, da sami znaju cijeniti što je vrijedno, a što nije, što je pozitivno, a što negativno, da se sami znaju odlučiti »za« ili »protiv«. U jednoj podskupini je predloženo da se organizira tečaj ili predavanja o upotrebi filma, televizije...

Procjena grupnog rada

Opća ocjena rada u svim podskupinama veoma je pozitivna. U svakoj skupini je atmosfera bila ugodna, vladao je osjećaj slobode pri iznošenju vlastitog mišljenja. Većina je članova aktivno sudjelovala u radu, premda je to za mnoge bio prvi susret s grupnim radom. Općenito je izražena želja svih sudionika da se ubuduće osigura više vremena za rad po grupama.

Prijedlozi

Sudionici predlažu:

1. da se organiziraju tečajevi za dinamiku grupe, da im prisustvuju i poglavari, odnosno poglavarice, i prikladni članovi zajednica, koji bi onda poglavarima pomagali da se u zajednicama otvorи dijalog;
2. da se organiziraju ciklusi medicinsko-psiholoških predavanja iz područja čistoće, gdje bi se dobilo potrebno znanje za vlastitu duhovnost i rad u apostolatu;
3. da se organizira tečaj ili predavanja o upotrebi filma, televizije i drugih sredstava komunikacije.

NOV DOGAĐAJ U NAŠOJ CRKVI

(Homilija održana 6. IX. 1973.)

Draga braćo i sestre!

Susret redovnika i redovnica u ovakovom opsegu, s ovakovom tematikom sigurno je nov događaj u našoj Crkvi. Novost toga događaja od srca pozdravljam i iskreno se radujem ovom susretu.

Osobito me veseli što se taj susret odvijao u dubokoj ozbiljnosti, iskrenosti i otvorenosti Istini, otvorenosti Riječi Božjoj.

Svi vi koji ste sudjelovali i koji sudjelujete u ovom susretu došli ste sigurno s najpozitivnijim raspoloženjima. Došli ste sa svojim pitanjima, došli ste da čujete i odgovor. Mislim da je taj susret blagoslovljen, jer ste tu dobili pozitivnu branu, zdravu branu nauke Božje da živite svoj redovnički smisao, svoj redovnički poziv.

Čuli smo u prvom čitanju kako je ta zajednica, prva zajednica onih koji su uzvjerivali u Isusa Krista, Sina Božjega, u Isusa Krista Boga, koji je čovjekom postao, rasla iz vjere u tu nepromjenljivu stvarnost Kristovu, da je On Sin Očevo, da je On Bog, da je naš brat po našem čovještvu koje je uzeo u krilu Djevice; da je umro za nas na križu i uskrsnuo; da je prošao kroz život čineći dobro i da nam je objavio novi duh života, Božansko navještenje života, koje je svjetlo ljudima da bi prihvatali tu Objavu. Evandelja nam otkrivaju Isusa Krista u njegovoј stvarnosti. Ta Kristova stvarnost ostaje istina kroz cijelu povijest do konca svijeta, sve dok ne dode Krist.

Svi utemeljitelji redova bili su veliki naslijedovatelji Isusa Krista. Svi su oni bili veliki zaljubljenici u vječno, u ono neprolazno, u ono što osmišljuje ovu kratkotrajanu egzistenciju u vremenu. I baš na tom vječnom, na tom neprolaznom, koje nam objavljuje Isus Krist svojom riječju, svojom Osobom, svojim životom i svojim uskrsnućem, gradili su oni svoj život i sabirali oko sebe iste zaljubljenike u Isusa Krista da bi prihvatali Kristov duh života, poslanje, smisao služenja kroz taj način života koji su ostvarivali svojim zamislama i svojim konstitucijama. Ali temelj svega, svjetlo svega, smisao svega jest Isus Krist i Evandelje.

Danas, kad se toliko govori o promjenama, o nečem uvijek novom, moramo biti silno razboriti, silno odgovorni i ozbiljni, da ne bismo možda toliko naglašavali promjenljivost da bismo izgubili iz vida stalnost. Ako bismo izgubili iz vida stalnost, onda promjenljivost ne može u nas ništa drugo unijeti nego nemir, nesigurnost, sumnju a »Pravednik će od vjere živjeti« (Rim 1, 17).

Djela Apostolska opisuju kako su ti prvi vjernici, vjerom opredijeljeni za Isusa Krista, položili život za jednu stalnost. Isus je sam rekao u propovijedi na Gori da je njegova riječ »stijena« i da je svaki onaj

koji tu riječ sluša, prima i živi mudar čovjek, koji postavlja svoj život na stijenu, gradi kuću na čvrstom temelju (Mt 7, 24). To je mudrost života.

Što je oduševljavalo te Isusove učenike, te prve vjernike za to zajedništvo, za to jedinstvo, za tu ljubav da su čak i materijalna dobra dijelili medusobno da bi svatko bio zbrinut i zaštićen? Što je to bilo? Čvrstoća uvjerenja, čvrstoća vjere, svijest da posjeduju Istinu. Ta svijest da posjeduju vječnu i neprolaznu Istinu u Isusu Kristu davana im je hrabrost života, stalnost života i dosljednost života. Ta vjera u Istinu pretvarala se u život ljubavi.

Isus nam o tome govori u Evandelju, i u današnjem evandelju. On nam se daje kao dar Očev, ljubljen od Oca prije nego je svijet postao, jer je On odvijeka s Ocem. On je vječna Očeova Riječ, živi vječni život i dolazi u vrijeme i ostaje jedno s Ocem. On dolazi da sabere, da skupi mnoge u sebi — Istini. Sve nas ujedinjuje kroz sva vremena, za sva vremena u svoju Crkvu; sve ujedinjuje u jednu obitelj, u jedno zajedništvo prihvaćanjem Istine.

Bilo bi veoma tragično, veoma pogibeljno za to svjedočenje Crkve, za njezino jedinstvo i zajedništvo, sumnjati u Istinu. Bilo bi veoma porazno sijati sumnju kada treba navijestiti sigurnost Krista Gospodina, absolutnu sigurnost vječne istine. Krist kaže: »Ja sam Istina« (Iv 14, 6).

Uvjeren sam da ste vi u toku ovih dana slušali riječ Istine i da ćete vi tu riječ Istine ponijeti sa sobom da biste, to živeći u sebi, ostvarivali i u svojim zajednicama. Zaista, svaka zajednica sabrana u vječnoj i neprolaznoj istini Isusa Krista dionik je vječne i neprolazne nade, koju On otvara čovječanstvu i čitavoj povijesti, pružajući nam veliku nadu uskrsnuća, učvršćujući vjeru u našu besmrtnost, u našu neuništivost, u našu absolutnu budućnost. Tu nadu nositi u sebi znači također tu nadu sijati oko sebe i svjedočiti da nas ta nada raduje.

Za naše svjedočenje veoma je važna naša kršćanska radost. Radostan svećenik, radostan redovnik, radosna redovnica! Radosni — jer posjeduju istinu Isusa Krista, jer posjeduju dar Božji, jer su nosioci Duha Svetoga. Sv. Pavao kaže da je kraljevstvo Božje mir i radost (Fil. 4, 4—8). Tu radost moramo objaviti ovom smučenom svijetu, razbijenom svijetu, razdijeljenom sukobima, mržnjom, lutanjem, svijetu zamračenom agnosticizmom, uzdrmanom tolikim sumnjama. Krist je sigurna Istina, njegova Riječ je temelj.

U nedjelju je došao k nama na razgovor mladić kojeg su roditelji odbacili radi njegova duhovnog zvanja. Rekao mi je da mu je teško. Ja sam mu odgovorio: Bilo bi čudno kad ti ne bi bilo teško. Sada doživljavaš kakvom se cijenom cijeni Krist. Sada doživljavaš što znači odlučiti se, opredijeliti se i poći za Kristom raspetim.

Mladić je ostao pri svojoj odluci. Ja sam onda razmišljao: taj mladi čovjek doći će u neko sjemenište, u neku bogosloviju izvan naše zemlje; on će se tamo susreti s jednom zajednicom. Što će se dogoditi u toj mladoj duši, ako se susretne s nekim koji nije ništa uložio u svoje zvanje, a on je uložio u svoje zvanje sve?! On je bio odbačen: domaći su mu postali neprijatelji radi imena Isusova. On sada želi živjeti to svoje potpuno opredijeljenje za Isusa Krista i počinje to s najvećom žrtvom da

ga više ni otac, ni majka ne priznaju svojim sinom. Možda će susresti mlade ljude koji nisu ništa uložili u svoje zvanje, koji su to shvatili kao igru; možda će mu dati primjer površnosti, primjer života bez angažirane vjere, nešto zabavno. Što će se dogoditi s tom dušom ako se ne nade u zajednici koja živi od vjere?

Tko želi slijediti Krista, taj mora uložiti sve, cijelo biće, cijeli život, sve dane života, sve okolnosti života. To produbljenje vjere i to ulaganje u vjeru svega, nenadoknadiv je uvjet naše obnove, koju nazivamo i koncilskom obnovom. Onaj tko ulaže u tu vjeru sve, on je sposoban ljubiti, a ta snaga ljubavi nije od čovjeka.

Bili bismo veoma naivni kad bismo zamišljali da je lako živjeti Evanelje, da je lako ostvarivati zapovijed ljubavi i tako slijediti Krista. To nije lako. To je strahovito teško, jer opet moramo računati s onom stvarnošću da smo svi ranjeni posljedicama istočnog grjeha, da se s egoizmom radamo i da taj egoizam ne umire ni našim krštenjem, ni svećeničkim ređenjem, ni našim zavjetima. Taj egoizam može u nama umrijeti samo snagom Duha Svetoga, kojom se mi moramo napajati svaki dan, koju moramo moliti svaki dan, pribavljajući napor da živimo stvarnost novoga čovjeka, da, zaista, nosimo u sebi novo srce i novi duh.

Postoje zakoni ljudske psihologije gledane u tom svjetlu ranjenosti, ali postoji i zakon milosti. Sv. Pavao je rekao: »Sve mogu u onome koji me jača« (Fil 3, 13).

Kraljevstvo Božje u nama jest to jedinstvo s Kristom, jedinstvo s njegovom istinom, s njegovim životom i s njegovim križem, da bismo bili jedno s Njim i u njegovom uskrsnuću.

Isus je rekao apostolima slabim i ranjenim da će ih Duh Sveti uvoditi u svu istinu, da će im otkrivati stvarnost samoga Gospodina, stvarnost njegova kraljevstva, stvarnost tog vječnog smisla čovjeka, kako ga Bog u sebi odvijeka nosi, i da će Duh Sveti biti njihova snaga. »Čekajte dok se ne obučete u silu odozgo« (Lk 24, 49).

Zakon milosti je u tome da se ona izljeva u otvorenu dušu, u ponizno srce. To je ta stalnost koja vrijedi za svako vrijeme. To je uvjet da se kraljevstvo Božje nastani u nama, da živi u nama i da se očituje svijetu po nama.

Onaj koji želi biti, zaista, ostvaritelj kraljevstva Božjega, mora biti poniran, svjestan da je ranjen, svjestan da je Bog jak, svjestan da je Duh Sveti vječna ljubav koja se izljeva iz Oca i Sina u nas, da bi u nama bilo kraljevstvo radosti i mira, to savršeno jedinstvo jedne vjere, jedne nade, jedne ljubavi.

U interesu toga Kraljevstva je institucija Crkve sa svojim autoritetom. Smisao poslušnosti, siromaštva i čistoće, sve je to u interesu Kraljevstva. Sve to može u nama umnožavati kraljevstvo Božje, intenzivniju prisutnost Duha Svetoga, a time i našu radost i mir.

Drago mi je da ovaj tečaj nije bio zasjenjen nekom gorčinom, nego da se tu osjećala ona ozbiljna i smirena otvorenost riječi. Neka ta riječ bude u nama zalivena snagom Duha Svetoga da bi bila plodna!

Toj molitvi dozivam kao zagovornicu Bl. Dj. Mariju Bogorodicu prisutnu u siromaštvu Betlehema, prisutnu pod križem, razveseljenu Uskrstnućem i konačno okrunjenu uznesenjem na nebo, Bogorodicu prisutnu na Duhove u zajednici vjere, koja je očekivala Duha Svetoga, Bogorodicu prisutnu u prvim koracima Crkve, da nikad od nje ne bi bila odijeljena, da je i danas u njoj prisutna. Ona je najljepše ostvarenje kraljevstva Božjeg u jednom ljudskom srcu, jer je bila puna Duha Svetoga. Neka zagovara našu molitvu, neka blagoslovi sa svojim Sinom ovo zajedništvo da bi ono raslo, živjelo i donijelo mnogostruki plod. Amen.

Franjo Kuharić
nadbiskup zagrebački, predsjednik BKJ

JEDNO SRCE I JEDNA DUŠA

(Homilija održana 5. IX. 1973.)

Draga braćo i sestre,

Sretni smo što možemo pokazati i na ovaj način svoje zajedništvo: jedno srce, jednu dušu, jedan plamen i jedan život. Mogu vam iskreno kazati da sam osobno sretan što sam među vama kao vaš subrat, jer nije lako živjeti izvan svoje zajednice. To znaju svi koje ili život ili kadikad možda samovolja odvuku od zajedničkog krova, zajedničkog stana, od zajedničkog stola i od zajedničkog života. Zajedništvo je stavljen u temelje, ono izgrađuje i vrhunac našeg redovničkog opstanka.

Zajedništvo je dobilo, kao što kaže pater Kerubin Barbarić u svojoj najnovijoj knjizi o redovničkoj obnovi, najljepši broj, 15. broj Dekreta o redovništvu: ne može mu se nadiviti ni on, a niti mi kad ga čitamo, kad ga proživljavamo i kad o njemu govorimo. Zajedništvo koje se tu opisuje nije nikakvo zajedništvo dekreta i dekretala. To nije zajedništvo nekakve ljudske misli, ljudskoga plana. To nije zajedništvo koje bi se stavilo zauvijek u pravila. To je zajedništvo Trojedinoga, zajedništvo onoga koji imade Sina u Duhu ljubavi, koji s tim Sinom okuplja oko sebe djecu kako bi i ona bila »filii in Filio« — sinovi u Sinu i u Duhu ljubavi.

Zajedništvo je upravo ta temeljna tajna poslanja Isusa Krista da mnogi postanu jedno. Ta velika tajna Isusova djela da mnogi jesu jedno, to je čudo koje mi danas ovdje proživljavamo. Zajedništvo je ušlo kao temelj, veli, u naš život, u naš poziv, u naš rad, u naš odgoj, a najviše, dakako, u konkretni suživot.

Kad naš dekret govori o zajedništvu među nama, on postavlja kao njegov pralik prvu Crkvu gdje je bilo sve na neki način jedno: misao i plan i srce i volja i sloboda i odgovornost i križ. Sve je bilo jedno u dragovoljnem siromaštvu i duhovnom bogatstvu. Tako su svi dali sve za svakoga. Zajedništvo koje je ušlo u naš život mora ispuniti ne samo četiri ugla naših kuća, nego mora ispuniti sav prostor naše egzistencije. To je moguće, kaže naš Dekret, jer imamo čudesnu okosnicu toga zajedništva. Znate, to dobro znadete, jer to je u svim našim zajednicama naglašeno. To je Riječ Božja, poruka Božja, poziv Božji, objava Božja, teofanija po sv. Pismu. To je, nadalje, život sakramenata, osobito u znaku krsne vjernosti i zavjeta. To je, napokon, vrhunac zajedništva, njegov dnevni sabor srdaca, njegova sveta Tajna Večera. To je zajedništvo oltara, zajedništvo Kristova Srca, njegove Prisutnosti u svima nama.

Ovo zajedništvo je čudo koje nas izgrađuje, prije svega da shvatimo jedni druge i da jedni drugima uvijek izlazimo ususret, da jedni druge, veli naš Dekret Pavlovim rijećima, da jedni druge pretječemo u ljubavi. Dosjetljivost zajedništva upravo je taj korak služenja. Tu smo mi najplodniji jer smo najveće sluge. Onda kad se razdamo svojim ukućanima,

kao tata i mama djeci. Svi smo mi, na neki način, očevi i majke u našim zajednicama. Moramo nositi breme jedan drugoga. Vi znate kako je koji puta teško u našim zajednicama, baš zato što oni koji su najslabiji imaju možda najmanje pomoći. Koji puta malo razumijevanja. To može biti trenutačan nesporazum, a to može biti i katastrofalno zategnuto stanje.

U svom krasnom člančiću »Banket ljubavi«, što ga je napisao i izdao u reviji »Duhovni život«, o. Lassi piše da mu je jedan pater kazao: »Ja sam, veli, došao u zajedništvo da nadem odmora za svoju dušu, da nadem nešto samoče i šutnje za svoju savjest, da nadem, na neki način, pomoći za svoj život, ali mjesto te pravilno shvaćene samoče našao sam izolaciju.« To je tragična izjava, koja se nikad ne bi smjela obistiniti ni u jednoj zajednici, da bilo tko u njoj — ili redovnički poglavar ili poglavarica ili podanik koji s njima radi i surađuje, doživi osamljenost i prezir, jer je to zajedništvo, dok živi, njegov život. Jedan je drugi otac rekao: »Mislio sam da ću naći u svojoj zajednici bar jednog srodbora koji bi me uveo u naš redovnički život. Nažalost, u ovoj zajednici u ovo zadnje vrijeme toga nije bilo, ali srećom bilo je toga prije, pa i sada živim od toga.« To su stvari vrlo konkretnе i dnevne, od kojih trpimo i kojima zaslužujemo nebo. »Malo po malo, gurajući se i udarači se«, rekla je otprilike sv. Terezija Velika, »jedni druge mučimo i tako idemo prema nebu.«

Zajednica u kojoj živimo mora donijeti ne samo zajedničku misao i plan, zajedničku orientaciju i osvježenje našoj pameti, nego to zajedništvo mora isto tako povezati naše volje da ne budemo nevoljni. Kad se sve naše zajedničke energije skupe u veliki prostor istocilnosti, ne čini li vam se, onda, da smo »acies bene ordinata — dobro uređeni bojni red«? Da možemo uspješno voditi Gospodnje bojeve? Zajedništvo upravo ide za tim da nam dade Božju viziju za naše konkretnosti. To znači da zajednica svaki dan mora na tom vrelu gdje se Bog objavljuje i gledati smireno oko sebe da vidi znakove vremena i da spozna u što se mora zbog Krista zaljubiti i komu mora Krista predati.

Zajedništvo što ga mi doživljavamo mora naše polje raširiti u veliki akcioni program, program širok kao što je Crkva. Mi nećemo nikad obuhvatiti cjelinu Crkve, ali u svakom dijelu ona je na neki način čitava. To i jest to čudo duše, čudo Duha Svetoga. Baš kao što je u nama ljudima, kažu stari filozofi, duša sva u svakom dijelu tijela. Znači da je tako i Duh Sveti u svakom članu svoje zajednice i Božjeg naroda sav. I mi moramo poslužiti tog brata čovjeka, pomoći i snagom Božjega Duha. Tako je naša zajednička energija upravljena na zajedničko dobro. Zajedništvo mora biti znak da ovdje na svijetu nismo odijeljeni otoci, nego dijelovi kopna jer je Krist htio da se sve u njemu spoji — ono izvana i daleko i ono iznutra i blizu — da svi u Njemu budu rekapitulirani u jedinstvu, u čudu zajednice gdje je on zaglavni kao što je i temeljni kamen. I u tom našem Kristu raste naš život po zajednici. Ali bilo bi žalosno svijetu proklamirati zajedništvo izvana, a ne postati njegov stvarni znak u Crkvi i u ovom narodu. U Crkvi gdje sad živimo i jesmo, ili u misijama, ili medu drugim narodima gdje moramo raditi. Kažem, žalosno bi bilo ako se to zajedništvo ne bi ostvarilo sada u našoj sredini, ako se ne bi stvorio Božji narod najprije u našim zajednicama. Onda

Bezgrešne iz Šibenika, te o sekularnim institutima danas, koji je napisala prof. Stella Tambina iz Zagreba.

Drugog dana održana su svega dva predavanja. Dr. Tomislav Šagi-Bunić, franjevac kapucin iz Zagreba, govorio je o kristološkoj dimenziji redovništva, a o. Nikola Rošić, provincial hrvatskih franjevaca konventualaca, govorio je o crkvenosti redovništva. Poslije podne se rad odvijao u manjim grupama. Čak dvadeset radnih grupa razmatralo je u diskusiji razne misli i postavke što su ih predavači iznijeli u svojim predavanjima i referatima. Plodonosan rad završen je koncertom duhovne glazbe, koji su priredili i izveli redovnici i redovnice iz cijele zemlje.

Treći, završni dan bio je posvećen problematici redovničkih zavjeta. Slovenski cistercit iz Stične o. Anton Nadrah govorio je o zavjetu poslušnosti. Zagrebački franjevac o. Nedjeljko Slišković u svom predavanju zadržao na problematici zavjeta čistoće. O zavjetu siromaštva govorio je hrvatski isusovac o. Miljenko Belić, profesor bogoslovije u Sarajevu.

Najzanimljiviji, ali i najnaporniji bili su završni trenuci. Svaka radna grupa izvjestila je o svom radu i o sugestijama, kao i o zamjerkama. Većina predavača bila je na raspolaganju za naknadna objašnjenja i dopune. Tjedan je zaključen prigodnom službom riječi.

Citavo vrijeme tjednu su prisustvovali biskupi o. Mijo Škvorc, pomoćni zagrebački biskup, i mons. Nikola Prela, pomoćni skopsko-prizrenski biskup. Zagrebački nadbiskup dr. Franjo Kubarić sudjelovao je u radu dva prijepodneva, a prvog jutra prisustvovao je i mons. Josip Lach, pomoćni zagrebački biskup. Od posebnih gostiju potrebno je istaknuti o. Karla Balića, franjevca i poznatog mariologa, te pravoslavnog igumana iz Makedonije Serafima Srebrenovskog, narodnog misionara za sjedinjenje.

Oko 430 redovnica i 270 redovnika iz cijele zemlje razišlo se kući noseći dojmove s ovog prvog skupa takve vrste kod nas. Čulo se od nekih da je na Tjednu bilo previše mira i discipline. Neki su čak požalili što nema većeg komešanja i uzburkanosti. Ako je to neophodan uvjet uspjeha, treba požaliti za tim, ali nam se čini da sjetva može uspjeti i za lijepa vremena, možda i više nego nakon oluje.

(*Veritas*, br. 10/1973.)

DA REDOVNICI BUDU VIŠE KRŠĆANI

U Nadbiskupskom dječačkom sjemeništu u Zagrebu bio je od 4. do 6. rujna Redovnički tjedan. Ovaj prvi svojevrsni tečaj o redovništvu priredili su zajednički Vijeće viših redovničkih poglavara Jugoslavije i Unija viših poglavara. Koliko je taj zajednički simpozij redovnika i redovnica bio opravdan, dokazuje činjenica da u našoj zemlji ima blizu deset tisuća pripadnika redovničkog staleža: 2883 člana muških zajednica pod 16 naziva i blizu 7000 časnih sestara pod 32 naziva. Na redovničkom tečaju okupilo se blizu sedam stotina pripadnika naših redova i družba, a dominiralo je nastojanje da se sva pitanja koja su bila na tom trodnevnom skupu raspravljana postave na osnovi koncilskog gledanja na redovnički stalež, posebno u duhu »magne charte« za

današnje redovništvo — koncilskog dokumenta o prilagođenoj obnovi redovštva: dekreta »Perfectae caritatis«.

Redovnički tjedan otvorio je pozdravnim govorom provincial slovenskih salezijanaca Štefan Žerdin. U prvim redovima dvorane našli su se biskupi dr. Lach, dr. Segedi i dr. Škvorc, a od drugog dana — kad je bio slobodan od svojih službenih obveza — sudjelovao je i nadbiskup dr. Franjo Kuharić. Ostali biskupi i pronuncij Cagna poslali su redovnicima svoje brzovaje ili pismene poruke s najboljim željama za uspjeh toga prvog njihova skupa. Naravno da su tu bili provinciali i provincialke svih redova i družba. Dobro su funkcionirale i sve prateće službe kakve takav skup mora imati, a na pozornici je bilo geslo tjedna: »Za bolje svjedočenje«, prema onome kako reče jedan naš teolog da redovnik biti znači »biti više kršćanin« ...

...tjedan je imao još svojih vrijednih sadržaja. Ponajprije, svakog je dana bila zajednička služba Božja, gdje su se, uz voditelja liturgije, našli deseci prezbitera i po nekoliko stotina sestara. Liturgiju je svakog dana studiozno pripravio po jedan redovnik, a što je bilo najzanimljivije i najdobjljivije, u toku liturgije izmjenjivali su se dijelovi svetog teksta, pjesama i molitava na obadva jezika — hrvatskom i slovenskom. Druge večeri bio je i koncert duhovne glazbe u kojem su sudjelovali redovnici i redovnice: s. Cecilia Pleša, s. Cecilija Kobal, s. Bonita Kovačić, s. Svjetlana Paljušević, komorni zbor sestara, o. Josip Soldo i o. Mile Čirko, a vodstvo je bilo u rukama prof. s. Imakulate Malinka.

Posebno je značajan i zanimljiv bio rad u grupama. Od prvotno zamišljenih grupa trebalo je prijeći na petnaest, jer se za sudjelovanje javilo 320 osoba. Radilo se u okviru predavanih tema. Časne sestre bile su naglašeno aktivne u tom radu, a »velečasni« su, kako su sestre duhovito zamijetile, odviše »držali egzorte«, tj. neki se nisu mogli oslobođiti svoje običajne poze kao da nastupaju pred vjernicima, kao već po službi autoriteti.

Taj plodan simpozij na Šalati, istina, nije formulirao nikakve rezolucije, ali ta tri dana odvijala su se, kako netko reče, po onoj Pavlovoj: nema više Grka ni Rimljana — to jest, redovnici i redovnice bili su ravnopravni sudionici te svoje prve zajedničke »skupštine«.

(*Glas koncila br. 19 (264) 1973*)

REDOVNIŠKI »TEDEN« V ZAGREBU

Zagreb, septembra — Od 4. do 6. septembra se je zbralo v nadškofijskem malem semenišču v Zagrebu okoli 700 redovnic in redovnikov na »redovniški teden«. Udeležnici so zastopali skoraj vse redovniške družbe v Jugoslaviji.

»Teden« je obsegal tri delovne dni. Prvi dan je bil posvečen svetopisemskemu utemeljevanju redovništva in zgodovini redovništva v krščanstvu. Na sporednu je bilo tudi predavanje o zgodovini redovništva v Sloveniji. Pripravil ga je salezijanec Tone Košir. Ob sklepu prvega dne sta govorile tudi dve redovnici, ki sta se posebej dotaknili najnovješega razvoja redovništva in zlasti tako imenovanih svetnih inštitutov.

Drugi dan smo razpravljali o bogoslovnih temeljih redovništva. Ustavili smo se ob zgrajenosti na Kristusu in ob vgrajenosti v Cerkev. Popoldne smo se redovniki in redovnice porazdelili na manjše skupine in govorili o jutranjih

predavanjih. Zvečer smo imeli uspel koncert cerkvene glasbe in petja, pri katerem je sodelovala tudi naša pianistka uršulinka s. Cecilija Kobal.

Tretji dan smo govorili o zaobljubah. Dopoldanska predavanja o tej sodobni in po koncilu živahno obravnavani snovi smo prenesli še v popoldanske skupinske pogovore.

Tečaj smo sklenili še z zadnjim radovednimi vprašanji in zanimivimi odgovori. Zborovanje, ki je bilo prvo te vrstov v naši državi, je proti pričakovanju dobro uspelo. Presenečalo in družilo nas je predvsem prijateljsko in bratsko ozračje. K temu je veliko pripomoglo skupno bogoslužje, ki ga je prvi dan vodil slovenski salezijanec in podpredsednik Zveze višjih redovniških predstojnikov Jugoslavije Štefan Žerdin, druga dva dneva pa zagrebaški nadškof Kuharić.

(*Družina*, br. 35, 1973, 16.)

S A D R Ž A J

Predgovor	5
Organizacija rada prije i za vrijeme redovničkog tjedna	9
Pozdravi tjednu	15
Štefan Žerdin: Pozdravni govor	21

PREDAVANJA

Predavači na I. redovničkom tjednu	24
Ljudevit Rupčić: Biblijski temelj redovništva	25
Hadrijan Borak: Redovništvo kroz vjekove	37
Franjo Šanjek: Redovništvo u Hrvatskoj	61
Anton Košir: Okvirni pregled zgodovine redovništva na Slovenskem	101
Leonija Šušnjara: Novi oblici i pokušaji obnove redovništva . . .	131
Stella Tamhina: Sekularni instituti danas	139
Nikola Mate Roščić: Crkvenost redovništva	147
Anton Nadrah: Zaobljuba pokoršćine	159
Nedjeljko Slišković: Zavjet čistoće	167
Miljenko Belić: Zavjet siromaštva	179

PRILOZI

Glavna diskusija	193
Rezultati radnih grupa	200
Nadbiskup Franjo Kuharić: Nov događaj u našoj Crkvi	216
Biskup Mijo Škvorc: Jedno srce i jedna duša	220
Odjeci u našem vjerskom tisku	223

Jutros nam o. Nadbiskup reče da smo ovih dana bili na Taboru. Uistinu, kroz ova tri dana ja — a mislim da nisam samo ja — toliko puta zaželjeh da mi je ove dane pretvoriti u tjedne, pa u mjesecce i godine; da mi je kao nekoć Petru slušati glas Oca nebeskoga, makar tu i ne bilo sjenice za mene. Ali s Tabora se ne uzlazi na nebo! Treba sići pa proći kroz Galileju, Samariju i Juđeu do Jeruzalema, pa odatle na Golgotu, odakle se uzlazi u nebo.

Podimo, dakle, s ovoga Tabora noseći u svojim očima nadu u ono nebo koje smo doživjeli, bar u sjemenu!

Ovih dana lomili smo dva kruha: kruh riječi za hranu vjere, naše i svega svijeta, i kruh euharistijske ljubavi za hranu ljubavi, prema Bogu i prema čovjeku. Da bismo doživjeli potpuno spasenje, potreban nam je još i kruh nade. A taj kruh nade postali smo mi sami. Kruh nade svi su oni koji silaze s Tabora i putuju prema Golgoti.

Apostoli i njihovi učenici — kako nam svjedoči Didache → lomili su kruh euharistijske ljubavi i molili; kako je ovaj kruh, skupljen sa sve četiri strane svijeta u jedan kruh, skupio svoje raspršene učenike sa sve četiri strane svijeta u jedno... Mi se večeras razilazimo na sve četiri strane svijeta. Naša molitva mora biti molitva lomljenja kruha nade: »Skupio si nas, Gospode, u ovu dvoranu sa sve četiri strane naše zemlje, od Velebita do Subotice, od Triglava do Đevđelije. Pretvorio si nas u jedan znak i jednu radosnu vijest, vijest nade u vječnu veselost i sretnost. Rasprši nas sada na sve četiri strane svijeta da hranimo nadu čovječanstva u vječnu sretnost i sretnu vječnost.«

Podimo, sestre i braće, pjesmom kroz život! Budimo kruh nade, koji hrani sumnjičava i očajna srca. Dokazujmo svijetu da su uistinu blaženi siromasi u duhu, blaženi mirotvorci, blaženi željni pravde.

Podimo i budimo blaženi toliko i tako da svi koji nas susretnu očuju radosnu vijest o domu Oca nebeskoga, gdje će Gospodin oteti suzu sa svakog zaplakanog lica, i gdje će osam blaženstava postati vječnost i stvarnost.

Podimo i budimo utjelovljenje kršćanske nade, kruh radosnog očekivanja i blažene nade!

Završna riječ o. Rufina Šilića, provincijala hercegovačkih franjevaca, u prigodnoj službi riječi na kraju I. redovničkoo tijedna.